

64896

Çukurova Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

KUR DEĞİŞMELERİ NEDENİYLE KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN
DÜZENLENMESİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Zeki DOĞAN

DANIŞMAN : Prof. Dr. A. Kadir TUAN

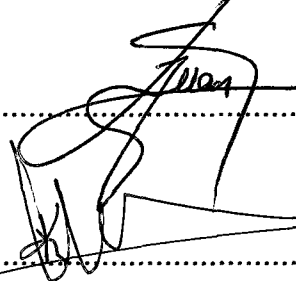
DOKTORA TEZİ

Adana / 1998

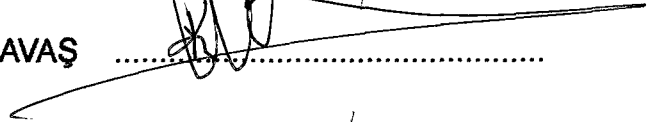
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. A. Kadir TUAN
(Danışman)

.....

Üye : Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yaşar AYDIN

.....

Üye :

.....

Üye :

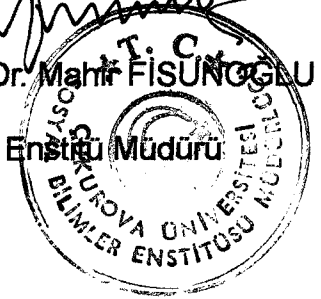
.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu onaylarım. 04.07.1998

Prof. Dr. Mahir FISUNOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖZET

KUR DEĞİŞMELERİ NEDENİYLE KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN DÜZENLENMESİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Zeki DOĞAN

Doktora Tezi, İşletme Anabilim Dalı

Danışman : Prof. Dr. A. Kadir TUAN

Haziran 1998, 230 Sayfa

Bu çalışmada öncelikle, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki etkileri ve bu etkilerin yönetiminde kullanılacak yöntemler incelenmiş ve konsolide mali tabloların hazırlanma aşamaları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca, enflasyon ortamında konsolide edilecek mali tabloların nasıl düzenlenmesi gerektiği örneklerle gösterilmiştir.

Çalışmanın ana konusunu, konsolide edilecek yabancı bağıli işletmelere ait mali tabloların ulusal paraya çevrilmesinde kullanılan çeviri yöntemleri oluşturmaktadır. Ayrıca, bu yöntemler ayrıntılı bir şekilde incelenerek, konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri saptanmıştır.

Konuya açıklık getirmesi üzere bir anket çalışması yapılmış ve bu anket çalışmasıyla, Türkiye'deki holding şirketlerin konsolide mali tablolarını düzenlemelerinde ve yabancı bağıli işletmelerine ait mali tablolarını Türk Lirasına çevirmede karşılaştıkları sorunlar, kullandıkları çeviri yöntemleri ve bu çeviri yöntemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları araştırılmıştır. Ayrıca, bu anket çalışmasıyla kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak için holdinglerin ne gibi önlemler aldıkları ve hangi yöntemlerden faydalandıkları da tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'de yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılabilecek en uygun çeviri yöntemi belirlenmiş ve bu konu ile ilgili öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kur değişmeleri, konsolide mali tablolar, enflasyon muhasebesi, çeviri yöntemleri.

ABSTRACT

THE PROBLEMS IN PREPARING CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS DUE TO FOREIGN EXCHANGE RATE CHANGES AND THE PROPOSALS OF SOLUTION

Zeki DOĞAN

P.h.D. Thesis, Business Department

Supervisor : Prof. Dr. A. Kadir TUAN

June 1998, 230 Pages

In this study, firstly the effects of foreign exchange rates changes and methods which can be used for managing these effects have been examined. And then, the steps of preparing consolidated financial statements have been explained in a detailed way. Also, by the help of examples how consolidated financial statements should be prepared under inflationary condition have been illustrated.

The main theme of this study is translation methods that are used for changing national currency of financial statements of subsidiary firms which is to be consolidated. Moreover, these translation methods and its effects on consolidated financial statements have been determined.

A questionnaire study has been made in order to strengthen the theoretical part of this study and by this questionnaire study the problems of holding firms in Turkey which stem from preparing consolidated financial statements and changing financial statements of subsidiary firms to Turkish Liras in using translation methods and whether the firms have sufficient information about these translation methods or not have searched. Also, by this questionnaire study precautions that are taken by holding firms to avoid the negative effects of foreign exchange rate changes and which methods that are used have been determined.

As a result, in Turkey, the most suitable method for translating financial statements in Turkish Liras have been determined and proposals oriented to the solution of these problems have been developed.

Key words: Foreign exchange rates, consolidated financial statements, inflation accounting, translation methods.

ÖNSÖZ

1990'ların başında, dünyada ardarda yaşanan değişiklikler, toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamlarını büyük ölçüde değişime uğratmıştır. Bu değişiklikler günümüzde de halen devam etmektedir. Bu değişikliklerin en önemli sonuçlarından biri küreselleşmedir. Küreselleşme, ulusal sınırların yok olması, dünyanın adeta tek bir pazar haline gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Küreselleşme sonucunda, dünya üzerinde ürünlerin(mal ve hizmetlerin), teknoloji ve sermayenin serbest dolaşımı ve yaygınlaşması olabildiğince hızlanmıştır.

Küreselleşme ile beraber uluslararası alanda faaliyette bulunan işletmelerin sayısı da artmıştır. Bu işletmeler, uluslararası alanda faaliyet gösterirken birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlardan biri de, mali tablolarının konsolidasyonuna ilişkindir. Çünkü, bu işletmeler farklı ülkelerde faaliyet göstermekte ve farklı para birimleri üzerinden mali tablolarını düzenlemektedirler.

Bu çalışmada, uluslararası alanda faaliyette bulununan işletmelerin mali tablolarının ulusal paraya çevrilmesinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümünde kullanılabilecek çeviri yöntemleri üzerinde inceleme ve araştırma yapılmıştır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren çok uluslu işletmelerin sayısının artmasıyla birlikte, kendisinden sık sık söz ettiren böylesine güncel bir konu hakkında araştırma yapmaya teşvik eden danışmanım Prof. Dr. A. Kadir TUAN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu seviyeye gelebilmemde en büyük desteği gösterdiği ve hiç bir zaman yardımlarını esirgemediği için de değerli hocama şükran borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Zeki DOĞAN

Adana, 1998

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMALAR LİSTESİ	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

KUR DEĞİŞMELERİNİN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1.1. KUR KAVRAMI	3
1.2. KUR DEĞİŞMELERİNİN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	5
1.2.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisi	5
1.2.2. Kur Değişmelerinin Ekonomik Etkisi	7
1.2.3. Kur Değişmelerinin Muhasebe (Çevirme) Etkisi	9
1.2.4. Kur Değişmelerinin Vergilendirme Etkisi	12
1.2.4.1. Kur Farkları İçeren Hesaplar ve Bu Hesapların Değerlemesi	14
1.2.4.2. Kur Farkları ve Yeniden Değerleme	17
1.3. KUR DEĞİŞMELERİNİN YARATTIĞI ETKİLERİN YÖNETİMİ	19
1.3.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinin Yönetimi.....	20
1.3.1.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinden Sözleşmeye Dayalı Yöntemler İle Korunma	20

1.3.1.2. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinden İşletme Stratejileri İle Korunma.....	23
1.3.2. Kur Değişmelerinin Ekonomik Etkisinin Yönetimi.....	24
1.3.3. Kur Değişmelerinin Muhasebe(Çevirme) Etkisinin Yönetimi	25
1.3.4. Kur Değişmelerinin Vergilendirme Etkisinin Yönetimi	29

2. BÖLÜM

KONSOLİDE MALİ TABLOLAR

2.1. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN TANIMI.....	35
2.2. KONSOLİDASYONUN AMAÇLARI.....	37
2.3. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN KAPSAMI VE KONSOLİDASYON KOŞULLARI.....	39
2.3.1. Konsolidasyona Katılacak Bağlı İşletmeler	39
2.3.2. Konsolidasyon Dışı Bırakılacak Bağlı İşletmeler	41
2.3.3. Konsolide Edilecek Mali Tablolarda Aranılan Koşullar	43
2.4. MALİ TABLOLARIN KONSOLİDASYONUNDA KULLANILAN YÖNTEMLER.....	46
2.4.1. Elde Etme Tarihinde Mali Tabloların Konsolidasyonu.....	46
2.4.2. Elde Etme Tarihinden Sonra Mali Tabloların Konsolidasyonu	51
2.5. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN YÜKSEK ENFLASYON DÖNEMLERİNDEKİ DURUMU.....	53
2.6. YABANCI ÜLKELERDE FAALİYET GÖSTEREN BAĞLI İŞLETMELERE AİT MALİ TABLOLARININ KONSOLİDASYONU.....	55
2.7. MALİ TABLOLARIN KONSOLİDASYONUNA İLİŞKİN İLKELER	59
2.7.1. Bilançoların Konsolidasyonu.....	59
2.7.2. Gelir Tablolarının Konsolidasyonu.....	62

2.8. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN YARARLARI	64
2.8.1. Konsolide Bilançonun Yararları	65
2.8.2. Konsolide Gelir Tablosunun Yararları	65

3.BÖLÜM

ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİNDE KULLANILAN MUHASEBE MODELLERİ

3.1. ENFLASYON KAVRAMI	68
3.2. ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	69
3.2.1. Enflasyonun Konsolide Bilançolar Üzerindeki Etkileri.....	71
3.2.2. Enflasyonun Konsolide Gelir Tabloları Üzerindeki Etkileri.....	73
3.3. ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİNİN GİDERİLMESİNDE KULLANILABİLECEK MUHASEBE MODELLERİ	76
3.3.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi	78
3.3.2. İkame Maliyet Muhasebesi.....	81
3.3.3. Genel Fiyat-İkame Maliyet Muhasebesi	84
3.4. KONSOLİDE EDİLECEK MALİ TABLOLARIN GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ.....	85
3.4.1. Konsolide Edilecek Bilançoların Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi.....	86
3.4.1.1. Parasal Kalemlerin Düzeltilmesi	87
3.4.1.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi.....	91

3.4.2. Konsolide Edilecek Gelir Tablolarının Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi.....	96
3.4.3. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç veya Kayıplarının Saptanması	97

4. BÖLÜM

YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER VE BU YÖNTEMLERİN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

4.1. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLAR	101
4.2. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLME NEDENLERİ	103
4.3. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER	107
4.3.1. Cari Kur Yöntemi	108
4.3.2. Cari-Cari Olmayan Yöntem	110
4.3.3. Parasal - Parasal Olmayan Yöntem.....	112
4.3.4. Temporal Yöntem	114
4.4. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNİN TOPLU OLARAK GÖSTERİLMESİ	117
4.5. DÜNYADA KULLANILAN ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ.....	120
4.6. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNİN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	125
4.6.1. Çeviri Yöntemlerinin Konsolide Bilanço Üzerindeki Etkileri	125
4.6.2. Çeviri Yöntemlerinin Konsolide Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri	132

4.7. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNE GÖRE KAZANÇ VEYA KAYIPLARIN KONSOLİDE MALİ TABLOLARDA GÖSTERİLMESİ	136
4.7.1. Çeviri Kazanç veya Kayıplarının Konsolide Bilançoda Gösterilmesi	137
4.7.2. Çeviri Kazanç veya Kayıplarının Konsolide Gelir Tablosunda Gösterilmesi.	144
4.8. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ENFLASYON DÖNEMLERİNDEKİ ÇEVİRİ YÖNTEMİ	146
4.8.1. Mali Tabloları Enflasyona Göre Düzelttikten Sonra Çeviri İşleminin Yapılması Yöntemi (Restate-Translate Method)	149
4.8.2. Mali Tabloların Çeviri İşlemi Yapıldıktan Sonra Enflasyona Göre Düzeltmesi Yöntemi (Translate-Restate Method)	150

5. BÖLÜM

KUR DEĞİŞMELERİ NEDENİYLE HOLDİNGLERİN KONSOLİDE MALİ TABLOLARINI DÜZENLEMEDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN TESBİTİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	152
5.2. ARAŞTIRMANIN DAYANDIĞI HİPOTEZLER	154
5.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	155
5.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	156
5.4.1. Örneklem Seçimi	156
5.4.2. Verilerin Toplanması	156
5.4.3. Soruların Niteliği	158
5.4.4. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem	158
5.5. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	158
5.5.1. Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi	159

5.5.2. Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdinglerin Faaliyetlerine Olan Etkisinin Dağılımı	160
5.5.3. Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdingler Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Önem Derecesine Göre Dağılımı	161
5.5.4. Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Alınan Önlemlerin Dağılımı	162
5.5.5. Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Kullanılan Hedging Tekniklerinin Dağılımı	164
5.5.6. Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Kullanılabilecek Hedging Tekniklerinden Holdinglerin Yararlanmama Nedenleri	165
5.5.7. Konsolide Mali Tablolar Düzenleyen Holdinglerin Dağılımı.....	166
5.5.8. Holdinglerin Konsolide Mali Tablolar Düzenleme Nedenleri	166
5.5.9. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmesi Olan Holdinglerin Dağılımı.....	168
5.5.10. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alan Holdinglerin Dağılımı	168
5.5.11. Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Almama Nedenleri.....	169
5.5.12. Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alırken Karşılaştıkları Sorunlar.....	170
5.5.13. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çeviren Holdinglerin Dağılımı.....	172
5.5.14. Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirme Nedenleri	172
5.5.15. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çeviri İşlemi	173
5.5.16. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemlerinin Dağılımı.....	174

5.5.17. Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevrilmesinde Kullanılabilecek Çeviri Yöntemleri Hakkında Holding Yöneticilerinin Bilgi Düzeyleri	175
5.5.18. Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemleri İle Bu Çeviri Yöntemlerini Kullananların Bilgi Düzeyleri Arasındaki İlişki	176
5.5.19. Yabancı Bağlı İşletmelerin Bulunduğu Ülkede Yüksek Enflasyonun Var Olma Durumu	177
5.5.20. Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelerin Yüksek Enflasyonun Var Olduğu Bir Ekonomide Faaliyet Göstermesi Durumunda Çeviri İşleminde İzlenen Yol	178
5.5.21. Holdinglerin Konsolidasyon ve Diğer Nedenlerle Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirirken Karşılaştıkları Sorunlar	179
5.5.22. Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisi Sonucu Ortaya Çıkan Kazanç veya Kayıpların Konsolide Mali Tablolarda Gösterilmesi	181
5.5.23. Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını Doğrudan Konsolide Gelir Tablosunda Sunma Nedenleri	182
5.5.24. Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını "Çeviri Düzeltme Hesabı" Adı Altında Konsolide Bilançoda Öz Kaynaklar Grubu İçinde Sunma Nedenleri	183
5.5.25. Kur Değişmelerinin İşletmeler Üzerindeki Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak, Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelere Ait Mali Tabloların Konsolidasyonunda Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Holding Yöneticilerine Göre Alınması Gereken Tedbirlerin Gereklik Derecesine Göre Dağılımı	184
5.5.26. Holding Yöneticilerinin Araştırma İle İlgili Belirtmek İstedikleri Konular ve Önerileri	192
SONUÇ	193
YARARLANILAN KAYNAKLAR	204
EKLER	215

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D. : Amerika Birleşik Devletleri

TMUDESK : Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu

TÜRMOB : Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

v.b. : ve benzeri

v.d. : ve diğerleri

V.U.K. : Vergi Usul Kanunu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1	: Satın Alma ve Çıkarların Birleşmesi Yöntemi Arasındaki Farklar.....	50
Tablo 3.1	: Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Özellikleri	85
Tablo 4.1	: Bilanço Kalemlerinin Çevirisinde Kullanılan Kurlar.....	118
Tablo 4.2	: Gelir Tablosu Kalemlerinin Çevirisinde Kullanılan Kurlar	119
Tablo 4.3	: Bir Çok Ülkede Kullanılan Çeviri Yöntemleri	124
Tablo 4.4	: Cari Kur Yönteminin Bilanço Üzerindeki Etkisi	126
Tablo 4.5	: Temporal Yönteminin Bilanço Üzerindeki Etkisi	127
Tablo 4.6	: XYZ İşletmesine Ait Bilançonun Çeviri Yöntemlerine Göre Türk Lirasına Çevrilmesi	130
Tablo 4.7	: XYZ İşletmesine Ait Gelir Tablosunun Çeviri Yöntemlerine Göre Türk Lirasına Çevrilmesi	134
Tablo 4.8	: A ve B İşletmelerinin 31.12.1996 Tarihli Bilançoları	138
Tablo 4.9	: A ve B İşletmelerinin 31.12.1996 Tarihli Gelir Tabloları	139
Tablo 4.10	: B İşletmesine Ait Gelir Tablosunun Çevrilmesi	140
Tablo 4.11	: B İşletmesinin Bilançosunun Çevrilmesi	141
Tablo 4.12	: A ve B İşletmelerine Ait Konsolide Gelir Tablosu	142
Tablo 4.13	: A ve B İşletmelerine Ait Konsolide Bilanço	143
Tablo 5.1	: Yöneticilerin Eğitim Düzeyleri	159
Tablo 5.2	: Yöneticilerin Görevlerine Göre Dağılımı	160
Tablo 5.3	: Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdinglerin Faaliyetlerine Etkisinin Dağılımı	161
Tablo 5.4	: Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdingler Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Önem Derecesine Göre Dağılımı	161

Tablo 5.5	: Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Alınan Önlemlerin Dağılımı	163
Tablo 5.6	: Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Kullanılan Hedging Tekniklerinin Dağılımı	164
Tablo 5.7	: Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Kullanılabilecek Hedging Tekniklerinden Holdinglerin Yararlanmama Nedenlerinin Dağılımı	165
Tablo 5.8	: Konsolide Mali Tablolar Düzenleyen Holdinglerin Dağılımı	166
Tablo 5.9	: Holdinglerin Konsolide Mali Tablolar Düzenleme Nedenlerinin Dağılımı	167
Tablo 5.10	: Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmesi Olan Holdinglerin Dağılımı	168
Tablo 5.11	: Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alan Holdinglerin Dağılımı	169
Tablo 5.12	: Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Almama Nedenlerinin Dağılımı	169
Tablo 5.13	: Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alırken Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı	171
Tablo 5.14	: Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çeviren Holdinglerin Dağılımı	172
Tablo 5.15	: Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirme Nedenlerinin Dağılımı	173
Tablo 5.16	: Yurtdışında Faaliyet Gösteren Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çeviri İşlemi	174
Tablo 5.17	: Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemlerin Dağılımı	174
Tablo 5.18	: Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevrilmesinde Kullanılabilecek Çeviri Yöntemleri Hakkında Holding Yöneticilerinin Bilgi Düzeylerinin Dağılımı	175

Tablo 5.19 : Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemleri İle Bu Çeviri Yöntemlerini Kullananların Bilgi Düzeyleri Arasındaki İlişki	176
Tablo 5.20 : Yabancı Bağlı İşletmelerin Bulunduğu Ülkede Yüksek Enflasyonun Var Olma Durumu.....	177
Tablo 5.21 : Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelerin Yüksek Enflasyonun Var Olduğu Bir Ekonomide Faaliyet Göstermesi Durumunda Çeviri İşleminde İzlenen Yol.....	178
Tablo 5.22 : Holdinglerin Konsolidasyon ve Diğer Nedenlerle Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirirken Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı	180
Tablo 5.23 : Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisi Sonucu Ortaya Çıkan Kazanç veya Kayıpların Konsolide Mali Tablolarda Gösterilmesi.....	181
Tablo 5.24 : Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını Doğrudan Konsolide Gelir Tablosunda Sunma Nedenlerinin Dağılımı	182
Tablo 5.25 : Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını "Çeviri Düzeltme Hesabı" Adı Altında Konsolide Bilançoda Öz Kaynaklar Grubu İçinde Sunma Nedenlerinin Dağılımı	183
Tablo 5.26 : Kur Değişmelerinin İşletmeler Üzerindeki Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak, Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelere Ait Mali Tabloların Konsolidasyonunda Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Holding Yöneticilerine Göre Alınması Gereken Tedbirlerin Gereklilik Derecesine Göre Dağılımı	186
Tablo 5.27 : Holding Yöneticilerinin Türkiye Muhasebe Standartları İle Uluslararası Muhasebe Standartları Arasında Tam Bir Uyumun Gerçekleştirilmesi Konusundaki Yargılarının Dağılımı	188
Tablo 5.28 : Holding Yöneticilerinin Ülkemizde Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirisinde Kullanılacak Standart Çeviri Yönteminin Belirlenmesi Konusundaki Yargılarının Dağılımı	189
Tablo 5.29 : Holding Yöneticilerinin Uluslararası Muhasebe ve Yabancı Paralı İşlemler Konusunda İşletme Yöneticilerinin Eğitilmesi Hakkındaki Yargılarının Dağılımı	190
Tablo 5.30 : Holding Yöneticilerinin Enflasyon Problemini Ortadan Kaldırmak Konusundaki Yargılarının Dağılımı	191

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1 : Uygun Çeviri Yönteminin Seçimi147

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, ekonomik hayatta yaşanan en belirgin ve iz bırakan değişimler uluslararası ekonomik bütünleşme alanında görülmüştür. Bütünleşme ile beraber işletmeler faaliyetlerini uluslararası alanlara kaydırmışlardır. İşletmelerin bu faaliyetleri, mal alım ve satımı şeklinde olduğu gibi, başka ülkelerde bağlı işletme kurmak veya satın almak şeklinde de olmuştur.

Uluslararası faaliyette bulunan işletmeler döviz üzerinden işlem yaptıkları için, kur değişimlerinin olumsuz etkisi altında kalmaktadırlar. Bu olumsuz etkilerden biri de, kur değişimlerinin mali tablolar üzerindeki etkisidir. Örneğin; Türkiye 'de faaliyet gösteren bir ana işletme, yabancı ülkede faaliyet gösteren bağlı işletmesini konsolidasyona dahil etmek istediği zaman birçok sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlardan biri de, konsolide mali tabloları düzenlemek için yabancı bağlı işletmelere ait mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde karşılaşılan sorundur.

Bilindiği gibi, konsolide mali tabloların Türk Lirası üzerinden düzenlenmesi zorunlu olduğundan, yabancı para üzerinden (dolar, mark vb.) düzenlenmiş yabancı bağlı işletmelere ait mali tabloların mutlak surette Türk Lirasına çevrilmesi gerekmektedir. Bu durumda, hangi çeviri yönteminin kullanılacağı ve kalemlerin çevirisinde hangi kurlardan yararlanılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Çünkü, yabancı bağlı işletmeye ait mali tablolarının çevirisinde kullanılan çeviri yöntemlerinin dayandığı varsayımlar farklı olduğundan, bu yöntemlerin sonuçları ve mali tablolar üzerindeki etkisi de farklı olmaktadır. Bu nedenle, en uygun çeviri yönteminin ve çeviride kullanılacak kurların seçimi büyük bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, teorik ve uygulama çerçevesinde konsolide mali tabloların düzenlenmesinde, kur değişimleri nedeniyle karşılaşılan sorunları tespit etmek, bu sorunlara en uygun çözüm önerileri getirmek ve Türkiye'de mevcut koşullarda kullanılacak yöntemleri belirlemektir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, kur kavramları, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri ve bu olumsuz etkilerin azaltılmasında kullanılabilecek yöntemler veya alınabilecek önlemler incelenmiştir.

İkinci bölümde, konsolide mali tabloların tanımı, kapsamı, düzenleme amacı, bu tabloları düzenlemede aranacak koşullar ve kullanılan yöntemler hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yüksek enflasyon dönemlerinde konsolide mali tabloların durumu ve yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonu konularına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, enflasyon kavramı, enflasyonun konsolide mali tablolar üzerindeki olumsuz etkisi ve bu etkiyi azaltmada kullanılabilecek enflasyon muhasebesi modelleri incelenmiştir. Ayrıca, konsolide edilecek mali tabloların bu modellerden genel fiyat düzeyi muhasebesine göre nasıl düzeltileceği ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, yabancı para üzerinden düzenlenmiş mali tabloların ulusal paraya çevrilmesinde kullanılan çeviri yöntemleri ve bu yöntemlerin konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca, çeviri sonucu ortaya çıkan çeviri kazanç veya kayıplarının, konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği örnekler verilerek ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak, enflasyon ortamında kullanılabilecek çeviri yöntemlerine de kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan beşinci bölümde ise, İstanbul ve İzmir Ticaret Odasına kayıtlı holding şirketlerin, kur değişmeleri nedeniyle konsolide mali tablolarını hazırlamada karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla yapılan bir anket çalışması ve anket çalışmasından elde edilen bilgilere ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Yapılan inceleme ve araştırmadan elde edilen bilgilerin genel değerlendirmesi, bilimsel eleştiri, görüş ve öneriler sonuç başlığı altında ayrıca belirtilmiştir.

1. BÖLÜM

KUR DEĞİŞMELERİNİN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Uluslararası ticari ve mali işlemlerle uğraşan işletmeler, daima kur değişmelerinin etkisi altında kalmaktadırlar. Çünkü, uluslararası işletmelerde (çok uluslu işletmeler), yabancı para birimi ile gösterilen varlık ve yükümlülükler, uluslararası işletmenin ülkesi ile yabancı ülke arasındaki kur değişikliklerinden büyük ölçüde etkilenmekte ve bu durum uluslararası işletme için ek bir kayıp veya kazanç ortaya çıkarmaktadır. Bu işletmeler, kur değişmeleri sonucu ortaya çıkan zararlardan korunmak için bazı önlemler almakta veya yöntemler kullanmaktadırlar.

Çalışmanın bu bölümünde, kur kavramı, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki etkilerinden olan; işlem etkisi, ekonomik etki, muhasebe veya çevirme etkisi ile vergilendirme etkisi incelenecektir. Ayrıca, bu etkilerin yönetiminde işletmeler tarafından kullanılacak yöntemler hakkında açıklamalar yapılacaktır.

1.1. KUR KAVRAMI

Değişen ekonomik ve siyasal koşullar sonucunda, uluslararası ilişkiler ve ticaret hızlı bir şekilde gelişmekte, mal ve hizmet alım/satımı, finansman ve yatırım kararları ulusal boyuttan, hızla uluslararası boyuta doğru kaymaktadır. Uluslararası işletme faaliyetleri, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda giderek artmıştır. Dünya, günümüzde artık tek bir pazar olarak düşünülmektedir. Ürün çeşitliliğinin ve rekabetin, yerel ve özellikle uluslararası alanda artış göstermesi, yerel pazarların daralması gibi nedenlerle ulusal pazarlardan küresel pazara doğru gidilmesi, teknolojik yenilikler ve yeni finansman kaynaklarının bulunması gereksinimleriyle uluslararası faaliyetler büyük ölçüde artmıştır. Uluslararası faaliyetlerde işletmeler, farklı para birimleriyle işlem yapmaya başlamışlardır. Bunun bir sonucu olarak yabancı para veya döviz alım-satımı veya

değişimi yaygın bir hal almıştır. Gün geçtikçe, döviz alım-satımı veya değişimi yalnız uluslararası işlemlerde değil, yurt içi işletmelerde de günlük işlem haline gelmiştir.

İşte, döviz alım ve satımlarında, dövizle ilgili işlemlerde uygulanan fiyatlara "Kur" adı verilmektedir. Kur, aynı zamanda "belirli bir zamanda iki ülke para birimlerinin değişim oranı" olarak da tanımlanmaktadır (Aydın ve Doğan, 1996, s.85).

Literatürde gerek mali tabloların çeviri işleminde, gerekse diğer işlemlerde kullanılabilecek bazı kur kavramları ile karşılaşılmaktadır. Bu kur kavramlarına ilişkin açıklamalar, aşağıda verilmiştir (Erkural, 1992, ss.162-163; Caldwell v.d, 1982, s.697; Durmuş, 1984, s.66; Cantürk, 1990, s.272):

Spot kur(spot rate); belirli bir günde yabancı para birimlerinin birbiriyle değişim oranıdır. Bu değişim, spot piyasalarda gerçekleşmektedir. Spot işlemler, dövizlerin alım satım anlaşmasının bugün yapıldığı fakat, fiziki fonların iki iş günü sonra el değiştirdiği işlemlere verilen addır.

Gelecekteki kur veya vadeli kur(Forward rate); gelecek bir tarihte iki ülke para birimlerinin birbirleriyle bir anlaşma uyarınca belirlenen değişim oranıdır.

Kapanış kuru(closing rate) veya cari kur(current rate); bilanço tarihindeki veya bilançonun hazırlandığı tarihteki kurdur. Ayrıca, cari kur, konsolidasyonun yapıldığı tarih itibarıyla olan kur olarak da tanımlanmaktadır.

Tarihi kur(historical rate); ticari işlemlerin yapıldığı veya ortaya çıktığı tarihteki kurdur.

Sabit kur; mali tabloların çevrilmesi için önceden saptanmış bir kur (defter kuru) dur. Sabit kur, tarihi kur olarak da tanımlanmaktadır.

Ortalama kur; ilgili yıl içindeki kurların ortalaması alınarak hesaplanan kurdur.

Çapraz kur; iki döviz arasındaki kurun, başka bir para üzerinden hesaplanması ile elde edilen kurdur.

1.2. KUR DEĞİŞMELERİNİN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Döviz kurlarındaki herhangi bir değişme genel olarak işletmeleri; işletmenin türüne, ticari işlemlerin türüne ve işletmede mali tabloların konsolidasyonunda kullanılan muhasebe tekniğine göre üç şekilde etkilemektedir (Konurulap, 1990, s.3). Bunlar (Mannino ve Milani, 1992, ss.36-37; Bozkurt, 1983, s.7):

1. İşlem Etkisi (Transaction Exposure),

2. Ekonomik Etkisi (Economic Exposure),

3. Muhasebe veya Çevirme Etkisi (Accounting Exposure or Translation Exposure) şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca, yabancı paralı işlemler ile uğraşan işletmeler, kur değişimleri sonucu ortaya çıkan kur farklarının nasıl vergilendirileceği veya kayıtlara nasıl alınacağı konusunda da bazı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla, döviz kurundaki değişmelerin diğer bir etkisinin de, vergilendirme etkisi şeklinde incelenmesi mümkündür. Kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki bu etkileri aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisi

İşlem etkisi, bir işletmenin döviz üzerinden alacaklı veya borçlu olması veya döviz üzerinden işlem yapması (ithalat ve ihracat anlaşması gibi...) durumunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü, döviz kurlarındaki değişmeler ödenecek veya alınacak miktar üzerinde etkili olmaktadır (Rosenfield ve Gill, 1990, s.105; Erdoğan, 1993, s.118). Yani işlem etkisi, bir veya birden fazla yabancı para birimi ile yapılan işlemler sonucu ortaya çıkmaktadır. Döviz kurlarında meydana gelen değişmelerden dolayı, işlemin yapıldığı ve tamamlandığı tarihler arasında döviz

kurunda bir değişme olmuş ise, işletmeler bu değişiklikten etkilenecek ve gerçekleşen nakit akışı, beklenen nakit akışından farklı olabilecektir.

İşletmeler, genel olarak aşağıda belirtilen işlemleri yapmaları halinde kur değişmelerinin işlem etkisi ile karşılaşmaktadırlar (Karadağ, 1990, s.51; Bozkurt, 1983, s.9):

1. İthalat veya ihracat,
2. Döviz piyasalarında vadeli işlemlere girişme,
3. Dış pazarlardan borç alma veya dışarıya kredi verme gibi işlemlerdir.

İşlem etkisinin oluşmasında zaman önemli bir rol oynamaktadır. Üzerinde anlaşılan fiyat ile ödeme tarihine kadar geçecek süre içinde ortaya çıkacak döviz kuru değişiklikleri, ya da işletmenin bilançosunu değerlendirmede kullandığı para birimi dışındaki paralar üzerinden yaptığı cari işlemler sonucunda oluşan nakdi kayıplar işlem etkisine girmektedir. Bu nedenle, uluslararası faaliyette bulunan işletmelerin tümü işlem etkisine maruz kalmaktadırlar (Duman ve Karamustafa, 1996, s.27). İşlem etkisinin tipik bir örneği, döviz cinsinden işlem gerektiren ithalat ve ihracat sözleşmeleridir. Sözleşmenin yapılması ile daha sonraki ödeme tarihi arasında geçecek süredeki bir kur değişikliği, işletmenin nakit akımlarında olumlu ya da olumsuz yönde değişiklik meydana getirmektedir. Diğer bir örnek de, işletmenin yaptığı dövize bağlı borç alma sözleşmeleridir. Eğer borç süresi içinde, döviz kuru yükselmiş ise, aynı miktar borcun karşılığında daha fazla ulusal para ödemek gerekmektedir. Dolayısıyla, işletmenin kârlılığı ve reel nakit akımları azalabilmektedir (Seyidoğlu, 1994, s.139).

Örneğin; Almanya'ya 60 gün vadeyle mal ihraç eden bir Amerikan işletmesi, bu ihracat işleminden 500.000 DM elde etmeyi beklemektedir. $1\$ = 50$ DM olduğu durumda 10.000 \$ tahsil edecektir. Eğer bu süre içersinde $1\$ = 65$ DM olursa Amerika'daki ihracatçı firma 2308 \$ daha az tahsilat yapacaktır. Hesaplama ise aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

$$500.000 \$ / 50 \text{ DM} = 10.000 \$$$

$$500.000 \$ / 65 \text{ DM} = 7.692 \$$$

$$10.000 \$ - 7.692 \text{ DM} = 2308 \text{ DM}$$

Bununla birlikte, 1 \$ = 40 DM olursa ihracatçı işletme 12.500 \$ elde etmiş olacaktır. Örnekten de anlaşıldığı gibi, işlem etkisi tamamıyla kurlardaki değişimin sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpları içermektedir.

İşlem etkisi, özellikle gelirleri bir döviz cinsinden, giderleri ise başka bir döviz cinsinden olan işletmeler için önem taşımaktadır. Çünkü, döviz kurlarındaki görece bir değişim, kuruluşun beklenen (ya da bütçelenen) nakit akışı veya harcamalarının beklenenden daha az veya daha çok olması sonucunu doğurabilmektedir (Duman ve Karamustafa, 1996, ss.27-28).

1.2.2. Kur Değişmelerinin Ekonomik Etkisi

Ekonomik etki, kur değişmelerinin işletmenin gelir, gider veya birikmiş borç ve alacakları üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomik etki, kur değişmelerinin işletmenin gelecekteki nakit akımları üzerindeki etkisidir (Seyidoğlu, 1994, s.138). Çünkü, kur değişikliklerinin işletmenin gelecekte sağlayacağı nakit akışları üzerindeki etkisi, işletmenin ekonomik değerini belirlemekte ve değiştirmektedir (Semuels v.d, 1995, s.351).

Ekonomik etki, kur değişikliğinin işletme üzerindeki uzun dönemli etkilerini kapsamaktadır. Nakit akımlarının değişmesi, pay sahiplerinin servetini de değiştirecektir. Ekonomik olarak bu etkilenmenin dercesini kısa dönemde görmek mümkün değildir. Örneğin; eğer bağlı bir işletmenin faaliyette bulunduğu ülkenin parası devalue edilirse, bu devalüasyonun işletme değeri üzerindeki etkisi, üretilen mal ve hizmetin fiyat ve gelir elastikiyetine ve maliyeti oluşturan unsurların devalüasyona karşı duyarlılık derecesine bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle, ekonomik değerlerin kur değişikliğinden etkilenmesi satış hacmi, satış fiyatı ve maliyetinin bu değişiklikten ne ölçüde etkilendiğine bağlıdır. Örneğin; işletme dış pazarlara açık çalışıyor ise, devalüasyon sonucu düşük ihrac fiyatları nedeni ile

firmanın satışları artacak ve gelecekte sağlayacağı kârlar da yükselecektir (Karadağ, 1990, s.52).

Kurlarda meydana gelen değişimler sonucunda ithalat rekabeti oluşacağından ve bunun sonucunda da işletmenin pazar payı etkileneceğinden, uluslararası ticaretle ilgisi olmayan yerel işletmeler de kur değişikliklerinden etkilenecektir. Kur değişiklikleri nedeniyle iç piyasada faaliyet gösteren işletmelerin uzun vadede nakit akışları etkilenecektir. İç piyasaya yönelik üretim yapan bir işletme, parası devalue edilen diğer bir ülkede aynı malları üreten bir işletmenin (ihracatçı firma) yoğun bir ithalat rekabeti yaratması halinde, oluşan yeni fiyat dalgalanmalarından etkilenecek ve ekonomik etki ile karşı karşıya kalacaktır (Duman ve Karamustafa, 1996, ss.29-30).

Dış ticaretle uğraşan işletmelerde ekonomik etki daha karmaşıktır. İhracatçı işletmeler, hem iç piyasadaki hem de uluslararası piyasadaki etkilenecektir. Döviz kurlarındaki dalgalanmalar sadece iç pazardaki payını değil, aynı zamanda dış satışları da etkileyecektir. İthal fiyatlarındaki artış ve girdi fiyatlarının yükselmesi nedeni ile ithalatçılar iç piyasada zararlarla karşılaşacaklardır (Erdoğan, 1993, s.115).

Muhasebe(bilanço veya çevirme) etkisi ile işlem etkisi, döviz kurlarındaki değişimlerin işletme üzerindeki tüm etkilerini göstermezler. Bu iki etki, sadece işletmenin varlık ve borçları üzerindeki son yılın değişikliklerini gösterirler. Muhasebe temeline dayanan kur etkisi yönetimi, döviz kurlarındaki değişimlerin gelecekteki nakit akımları üzerindeki etkilerini dikkate almadığından statik ve tarihseldir. Döviz kuru değişimlerinin sadece muhasebe kayıtlarına bakarak görülmeyecek etkileri de sözkonusudur. Bu etkiler aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Konuralp, 1990, s.20):

1. Gelecekteki döviz kuru değişimlerinin nakit akımları üzerindeki etkileri,
2. Gelecekteki yüksek enflasyon ve buna bağlı olarak fiyatların kontrol altına alınma olasılığı,

3. Gelecekteki olası bir devalüasyondan sonra, emek gücünün ücretlere karşı tutumu,

4. Gelecekteki olası bir devalüasyonun, borç alınabilir fonların arzı üzerindeki etkileri,

5. Artan hammadde maliyetlerinin satış fiyatları üzerindeki etkileri,

6. Gelişen uluslararası rekabetin fiyatlar üzerindeki etkileridir.

Yukarıda belirtilen etkileri de kapsayan ekonomik etki, özet olarak; firmanın gelecekteki nakit akımlarının net bugünkü değerinin, döviz kurlarındaki değişimlerden etkilenme olasılığından kaynaklanmaktadır. O halde ekonomik etki, uzun dönemde tüm işletme faaliyetlerini etkileyen ve işletmenin gerçek piyasa değeri üzerinde değişiklik yaratacak sonuçlara sahip bir etki olarak tanımlanabilmektedir.

1.2.3. Kur Değişmelerinin Muhasebe (Çevirme) Etkisi

Muhasebe etkisine literatürde çevirme etkisi, dönüştürme etkisi veya bilanço etkisi (Balance Sheet Exposure) de denilmektedir. Muhasebe etkisi, döviz üzerinden aktif ve pasif kalemlerin, yerel para cinsinden değerlerinin, bir muhasebe döneminden diğerine geçen zamanda, döviz kurlarındaki herhangi bir fiziki işlem olmaksızın değişmesini ifade etmektedir (Erdoğan, 1993, s.128). Yani, döviz kurlarında meydana gelen değişmelerin, mali tablolar üzerindeki etkisine muhasebe etkisi adı verilmektedir. Bir işletmenin muhasebe değeri veya defter değeri varlık ve borçları arasındaki farka eşittir. İşletmenin öz kaynakları o işletmenin muhasebe etkisini ifade etmektedir. Bununla beraber, yabancı bir bağlı işletmenin defter değeri ölçülmek istendiğinde, varlık ve borç hesaplarının, ana işletmenin para birimine çevrilmesi gerekmektedir. Çeviri işlemi yapılırken, hesapların hangi kur üzerinden çevrilmesi gerektiğine karar verilmesi gerekir. Çünkü çeviri yöntemleri arasındaki farklılıklardan dolayı, her yöntemin mali tablolar üzerindeki etkisi birbirinden farklı olmaktadır.

Muhasebe etkisi, özellikle ana ülkesinin dışında kendine bağlı işletmelere sahip bulunan çok uluslu işletmelerin karşılaştıkları ve yönetilmesi önemli olan bir etkidir. Yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bu işletmeler, işlemlerini ilgili yabancı ülke parası ile yürütmekte ve mali tablolarını yine bu yabancı ülke parası cinsinden hazırlamaktadırlar. Daha sonra, yabancı ülkedeki şubelerin mali tabloları ana merkezde çok uluslu işletmenin mali tabloları ile birleştirilmektedir. Bağlı işletmenin mali tablolarında yabancı paralarla kaydedilen gelir, gider, borç ve alacak kalemlerinin ana ülke parasına çevrilmesi, işletme açısından önemli bir risk doğurmaktadır (Coley ve FASTER, 1991, s.826). Kısaca, bağlı işletmenin mali tablolarında yer alan gelir, gider, borç ve alacak kalemlerinin ana ülke parasına çevrilmesinde nasıl bir yol izlenecek, hangi kur veya kurlar uygulanacaktır? İşte, muhasebe etkisi bu tür konuları içermektedir.

Bununla birlikte muhasebe etkisi, bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların farklı kurlara göre çevrilmesi nedeniyle, ana işletme açısından ortaya çıkan kazanç veya kayıpları ifade etmektedir. Bu kazanç veya kayıplar genel olarak işletme kârlılığını ve dolayısıyla hisse senetlerinin borsa değerini etkilediği için, pay sahipleri açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca, çevirilen mali tablolar, ana işletme yönetimi tarafından yabancı bağlı kuruluş ve şubelerin işleyişlerindeki başarıyı değerlendirmede kullanılabilir. Böyle bir değerlendirme, yerel paralar üzerinden de yapılabilir. Ancak, tek bir paraya çevirme işlemi, birden çok ülkedeki bağlı kuruluşlar arasında daha ayrıntılı karşılaştırma yapılmasına olanak sağlayabilecektir (Seyidoğlu, 1994, s.164).

Çok uluslu işletmeler, bağlı işletmelerinin mali tablolarını periyodik olarak ana işletmenin kurulu olduğu ülkenin ulusal para birimi cinsinden konsolide tablolarda toplamak istemektedirler. Ulusal para birimi cinsine çevirmenin nedeni, işletmenin defter değerinin belirlenme gereğidir. Bu gibi konsolidasyonlarda, bağlı işletmelerin bulunduğu yabancı ülkenin para birimi değerinin konsolidasyon dönemi içerisinde değişiklik göstermesi bir kazanç ya da kayıpla sonuçlanabilmektedir. Bu kazanç ya da kayıplar, muhasebe (çevirme) etkisinin bir sonucu olması, etkinin herhangi bir nakit akımı (nakit girişi ya da çıkışı) şeklinde

değil de, sadece muhasebe kayıtlarında görülmüş olmasıdır. Çok uluslu işletmeler muhasebe etkisini dikkate almaktadırlar ve almalarındaki temel nedenleri ise şu şekilde belirtmektedirler (Srinivasula, 1981, s.13; Konuralp, 1990, s.10):

1. Hisse başına sürekli ve büyüyen bir gelire sahip olmak,
2. Malî tablolara dayanılarak planlanan kâr dağıtımının kolaylaştırılmasını sağlamak,
3. İşletmelerarası haberleşmede doğru bilgileri sağlamak,
4. Konsolidasyonlardaki bilgilerin yardımıyla, işletmenin piyasa değerinin düşmesinin ve buna bağlı olarak borç bulma imkanlarının azalmasının önlenmesini sağlamaktır.

Çok uluslu işletmeler, yabancı para ile yaptıkları işlemlerin sonuçlarını hesapladıkları zaman, işlemlerden doğan kazanç veya kayıplarının dövizin değer kazanmasına veya kaybetmesine bağlı olarak değiştiğini görmektedirler. Böylece, döviz kurunun her dalgalanması işletmeler için muhtemel kazanç ya da kayıpları da beraberinde getirmektedir. Ana işletmenin bulunduğu ülke parasının değer kazanması halinde "muhasebe kur zararı", değer kaybetmesi halinde ise "muhasebe kur kârı" meydana gelmektedir. Bunu şöyle bir örnekle ifade edebiliriz;

Boulder Associates Inc. işletmesinin İsviçre'de bir bağlı işletmesi bulunmakta ve bu işletmenin 760.000 SF alacağı (aktif) ve 426.000 SF borcu (pasif) bulunmaktadır. Boulder işletmesi, o günkü cari kuru hesaplamak ve dönem sonunda net etkiyi ortaya çıkarmak durumundadır. Cari kur 1 SF= 0.58 \$ olmuştur. Raporlama döneminde ise SF değer kaybederek cari kur 1 SF = 0.51 \$ olmuştur. Boulder işletmesi dövizin değer kaybetmesi nedeni ile aktiflerinde bir çevirme kaybına maruz kalırken, pasiflerinde ise çevirme kazancı elde etmektedir. SF'in değer kazanması halinde bu durum tamamen tersine işleyecektir. Boulder işletmesi ise, net çevirme kaybını aşağıdaki şekilde hesaplayabilecektir (Duman ve Karamustafa, 1996, ss.25-26):

Aktif Değerdeki Değişme

Değer Kaybı Öncesi Durum (760.000 SF x 0.58 \$)	440.000 \$
Değer Kaybı Sonrası Durum (760.000 SF x 0.51 \$)	<u>387.000 \$</u>
Aktiflerde Çevirme Kaybı	53.200 \$

Pasif Değerinde Değişme

Değer Kaybı Öncesi Durum (426.000 SF x 0.58 \$)	247.080 \$
Değer Kaybı Sonrası Durum (426.000 SF x 0.51 \$)	<u>217.260 \$</u>
Pasiflerdeki Çevirme Kazancı	29.820 \$
Net Çevirme Kaybı (53.200-29.820)	23.380 \$

Örnekten de anlaşılacağı üzere, işletmenin aktif ve pasiflerinde herhangi bir fiziki değişme olmamasına rağmen, net defter değeri 23.380 \$ düşmüştür.

Bununla birlikte, bütçenin işletmeler tarafından kontrol amaçlı kullanılması durumunda, ya da bir bütçenin oluşturulması esnasında döviz kurlarındaki herhangi bir değişme mali tabloları da etkileyebilecektir. Böylece, bütçe rakamları döviz kurlarındaki değişmeden dolayı farklı olabilecektir. Çünkü döviz kurlarındaki değişmeler, yönetim tarafından kontrol edilememektedir (Mannino ve Milani, 1992, s.36).

Kısaca, muhasebe etkisi, bağlı işletmenin mali tablolarının muhasebe dönemi sonundaki kapanış kurundan konsolide mali tablolarda gösterilmesi sırasında, döviz kurlarındaki değişmelerden kaynaklanan bir muhasebe kazanç veya kaybı (muhasebe kur kârı veya muhasebe kur zararı) ortaya çıkma olasılığını belirlemektedir.

1.2.4. Kur Değişmelerinin Vergilendirme Etkisi

Uluslararası ticarete kredili mal ve menkul değer alım ve satımında, kaçınılmaz olarak kur farkları oluşmaktadır. Kur farklarına, vergi ve kambiyo

yasaları birbirini tamamlayan nitelikte yaklaşmakla birlikte, halen az da olsa birbirleriyle uyum sağlaması gereken konular bulunmaktadır (Özel, 1995, s.16). Kur farklarının, nasıl kayda alınacağı konusunda bir çok görüşler ileri sürülmektedir. Fakat, hangi görüşün daha olumlu olduğu konusunda ülkemizde tam bir açıklama mevcut değildir.

Çalışmanın bu bölümünde, kur değişimleri nedeniyle ortaya çıkan kur farklarının Vergi Usul Kanunu karşısındaki durumu incelenecektir. Böylece, kur değişimlerinin vergilendirme etkisi incelenmiş olacaktır.

Yabancı para cinsinden kredi kullanılması halinde, bu krediyle ilgili olarak ortaya çıkan kur farklarının ne şekilde işleme tabi tutulacağı konusunda ortaya çıkan dört ayrı görüş bulunmaktadır (Tarakçı, 1995, ss. 11-12).

Birinci görüş; *“Dönem sonu stokta bulunan malların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili kur farklarının, dönem gideri olarak dikkate alınması gerektiği”* şeklindedir.

Bu görüşe göre, satın alınan malın maliyeti satın alma tarihinde belirlenmektedir. Bir mal, yabancı para cinsinden boçlanmak suretiyle satın alınıyorsa, alım tarihi itibarıyla cari kurla maliyet bedeli tespit edilmektedir. Bu tarihten sonra, yabancı para cinsinden borçlanma nedeniyle ortaya çıkan kur farkının malın maliyetiyle ilişkilendirilmemesi gerekmektedir. Malın bedelinin, edinim tarihindeki değerle belirlenmesi uluslararası kabul görmüş bir kuraldır. Vadeli ödemedi dolayısıyla ortaya çıkan farklar, işletmenin finansman sorunlarından kaynaklanmaktadır. Finansman sorunu ise, idari yani, yönetsel bir olay olarak kabul edilmektedir.

İkinci görüş; *“Hammadde ve malların ambara veya depoya girdiği tarihe kadar ortaya çıkan kur farklarının maliyete katılmasının zorunlu olduğu, ondan sonra ortaya çıkan kur farklarının ise aktifleştirilmesi veya gider yazılması konusunda mükellefin seçimlik hakkı bulunması”* şeklindedir.

VUK 163 sayılı genel tebliğinde, duran varlıkların finansmanında kullanılan kredilere ilişkin kur farklarının tabi tutulacağı işleme ilişkin düzenlemeden esinlendiği anlaşılan bu görüşün, sözkonusu tebliğin düzenlemesinden farkı, malların ambara girdiği tarihten dönem sonuna kadar oluşan kur farklarını, maliyet unsuru olarak dikkate almasıdır.

Üçüncü görüş; *“Emtianın(Ticari malların) aktife girdiği tarihe ve o hesap dönemi sonuna kadar ortaya çıkan kur farklarının maliyetlere intikal ettirilmesi, daha sonraki hesap dönemleri içinde ortaya çıkacak kur farklarının ise doğrudan sonuç hesaplarına aktarılması gerekmektedir”* şeklindedir.

Önceki bölümde yer alan muktezaya hakim olan bu görüşte de, bahsi geçen tebliğin düzenlemesinden farklı olarak, mükellef tercih etse dahi, malların aktife girdiği dönemden sonraki dönemlerde oluşacak kur farklarının maliyetlere eklenebilmesi hususu kabul edilmektedir.

Dördüncü görüş; *“Emtianın(Ticari malların) aktifte bulunduğu süre içinde oluşan bütün kur farkları, emtianın maliyetine eklenmek zorundadır”* şeklindedir.

Konu ile ilgili Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu tebliğe ilişkin açıklayıcı bilgiler, çalışmanın ilerleyen kısımlarında verilecektir.

1.2.4.1. Kur Farkları İçeren Hesaplar ve Bu Hesapların Değerlemesi

Kur değişmelerinden ortaya çıkan farka, kur farkı adı verilmektedir. Yabancı para birimleri üzerinden oluşmuş muhasebe işlemlerinin tümü, kur farkı oluşumuna neden olmaktadır. Kur farkı oluşumuna neden olan muhasebe işlemleri ve bu işlemler sonucu ortaya çıkan kur farkları hesapları ve kur farkları içeren hesapların değerlendirilmesi aşağıda yapılmıştır (Özel, 1995, s.12):

Yabancı paralar; yabancı paralar tahsil edildikleri tarihteki döviz kuru üzerinden aktifleştirilirler. Çıkışları halinde de, çıkış günündeki döviz alış kuru üzerinden değerlendirilirler. 31-12 tarihinde de halen mevcut ise, Maliye Bakanlığı'nın

belirtmiş olduğu kur üzerinden değerlemeye tabi tutularak, gerçek değerlerine göre düzeltme kayıtları yapılır.

Dönem içi ya da dönem sonu değerlemelerin sonucu ya gelir, ya da gider(zarar) oluşmaktadır. Çok ender hallerde de hiç bir fark doğmayabilmektedir. Vergi Usul Kanunu'na göre, yabancı paralar borsa rayici üzerinden değerlenmekte, borsa rayicinin tekerrüründe muvazaa olduğu anlaşılır ise bu rayiç yerine, alış bedeli esas alınmaktadır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa, değerlemede uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca belirlenmektedir (VUK Md.280).

Yabancı para üzerinden düzenlenmiş hisse senetleri; yabancı para üzerinden düzenlenmiş hisse senetleri "*alış bedeli*" ile değerlenmektedir (VUK.md.279). Fakat, alış bedelinden ne anlaşılması gerektiği açıklık kazanmamıştır. Bu nedenle, "alış bedeli" farklı farklı algılanıp farklı farklı uygulamalara neden olabilmektedir. Alış bedelinin "*maliyet bedeli*" olarak kabul edilmesi durumunda, yabancı para üzerinden düzenlenmiş hisse senetleri, edinildikleri andaki döviz alış kuru üzerinden değerlemeye tabi tutulmaktadır. Yabancı para üzerinden düzenlenmiş tahviller de, yabancı para üzerinden düzenlenmiş hisse senetleri gibi değerlenmektedir (Ebiçlioğlu ve Korkmaz,1994, ss.70-75).

Yabancı para üzerinden düzenlenmiş alacaklar; yabancı para üzerinden düzenlenen alacaklar, senetli senetsiz olmasına bakılmaksızın, yabancı paralar için Vergi Usul Kanunu'ndaki değerleme ls uygulanacaktır. Bu değerleme ls de Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen döviz kurları (borsa rayici yoksa) olacaktır.

Yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetli alacaklar; senetli ya da senetsiz olsun yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetli alacaklar, senetsiz alacaklarda olduğu gibi VUK'nun 280. maddesine göre borsa rayici yoksa, Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen döviz kurları ile değerlenecektir.

Kambiyo mevzuatına göre, ihracat bedelinin tamamının 180 gün içinde yurda getirilmesi zorunluluğu vardır. Eğer ihracatçı 180 gün içerisinde dövizini yurda getirmez ise, 180 gün geçtikten sonra döviz yurda gelirse, 180 gün ile dövizin geldiği tarih arasındaki olumlu kur farkı ihracatçıya ödenmeyerek “Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu”na aktarılmaktadır (Aydemir,1993,ss.48-51). Olumsuz kur farkı için ne işlem yapılacağı tam olarak açıklanmamıştır. Onun da gider yazılması gerekmektedir (Özel, 1995, s.19).

Dış Ülkelerden kredili ithal edilmiş stoklar; bilindiği gibi dış ülkelerden kredili ithal edilmiş bulunan stoklar, ya senetli ya da senetsiz yabancı para üzerinden düzenlenmiş bir borcun oluşumuna neden olmaktadır. Gerek stokların aktifleştirilmesi, gerekse yabancı para üzerinden oluşan borcun kayda alınması ise, o tarihteki döviz kuru üzerinden, değerlemeleri de, yabancı paraların değerlendirme ölçülerine göre yapılmaktadır(VUK Md.280).

Stokların aktifleştirilmesi satın alma maliyeti üzerinden yapılmaktadır. Satın alma maliyetine, taşıma, sigorta ve vergiler dahil edilmektedir. Ancak, ülkemizde aktifleştirmeden sonra ortaya çıkan “kur farkı”nın muhasebeleştirilmesinde iki ayrı uygulamaya tanık olmaktadır. Birincisinde kur farkı, stokun maliyetine eklenmekte, ikincisinde ise, zarar (gider) kaydedilmektedir (Akdeniz,1993,ss.48-50).

Dış Ülkelere kredili satılmış stoklar; dış ülkelere kredili satılmış stokların dönem içinde ortaya çıkan kur farkları “tek düze hesap planı”nda yapılan açıklamaya göre olumlu olanlar “602 Diğer Gelirler” hesabına kaydedilerek hasıllata eklenmektedir. Ancak, kur farkı olumsuz ise, ne işlem yapılacağı hesap planında açıklanmamıştır. Bu nedenle, işletmeler olumsuz kur farkını ya gider kaydetmekte ya da “612 Diğer İndirimler” arasında göstermektedirler. Kur farklarının dönem içinde olmak koşulu ile “612. Diğer İndirimler” arasında gösterilmesi ise, tutarlılık kavramına, tam açıklama kavramına, önemlilik kavramına ve özün önceliği kavramına uygun olmaktadır (Özel, 1995, s.20).

Yurt dışına verilen sipariş avansları; yurt dışına verilen sipariş avansları, sipariş konusunun yükümlü tarafından tam ve noksansız olarak yerine getirilinceye kadar bir alacak niteliği taşımaktadır. Değerlemesi ise, dönem içinde ya da dönem sonunda diğer alacaklar gibi yapılmaktadır.

Kredili olarak yurt dışına yaptırılmakta olan yatırımlar; kredili olarak yurt dışına yaptırılmakta olan yatırımlar nedeniyle, yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetli ya da senetsiz borçlar doğmaktadır. Yatırımın bitmesi ve işletme döneminin başlaması *halinde "yatırım maliyeti"* olmuş olmaktadır. İşletme döneminin başlamasına kadar olumsuz kur farkları yatırım maliyetine eklemekte, olumsuz kur farkları da yatırım maliyetinden düşülmektedir. Yatırım tamamlandıktan sonra ortaya çıkan olumsuz kur farkları, ya yatırımın maliyetine eklenmekte ya da işletme üretim işletmesi ise üretim maliyetine eklenmektedir (Özel, 1995, s.20).

1.2.4.2. Kur Farkları ve Yeniden Değerleme

Bilindiği üzere yeniden değerlendirme işlemi, paranın satınalma gücünde meydana gelen düşüşler nedeniyle işletme varlıklarının, özellikle duran varlıkların, cari para birimleri ile değerlemeleri yapılarak bugünkü değerleriyle veya gerçek değerleriyle gösterilmesini sağlamaya yönelik bir düzenlemedir.

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesinin 1.bendinde *"iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerine eklenmiş bulunan kur farklarının yeniden değerlemeye tabi tutulmayacağı"* hükme bağlanmıştır

Kur farklarının yeniden değerlendirme kapsamına alınmamış olmasının nedeni, yabancı para cinsinden yapılan ödeme sırasında Türk parası kıymetinde meydana gelen düşmenin dikkate alınmış olmasından kaynaklanmaktadır (Şeker, 1995, ss.50-51). Örneğin; 1 Doların 130.000 TL olduğu tarihte 1000 Dolara satın alınan makinanın iktisap bedeli 130 Milyon lira olacaktır. Söz konusu makinanın bedelinin iki taksit halinde ödendiğini varsayalım. Birinci taksidin alış sırasında, yani 1 Dolar = 130.000 TL iken, ikinci taksidin ise 1 Dolar= 135.000 TL olduğu tarihte ödendiği

durumda söz konusu iktisadi kıymetin Türk Lirası cinsinden değeri şu şekilde hesaplanacaktır:

$$1. \text{Taksit } 500 \text{ Dolar} \times 130.000 = 65.000.000 \text{ TL}$$

$$2. \text{Taksit } 500 \text{ Dolar} \times 135.000 = \underline{67.500.000 \text{ TL}}$$

Aktif Değeri 132.500.000 TL

Söz konusu iktisadi kıymeti peşin olarak satın alan veya ithal eden işletme amortismanına tabi iktisadi kıymeti 130 Milyon liradan aktifleştirirken, diğer işletme 2.500.000 TL daha fazla ödeme yaptığı için 132.500.000 TL üzerinden aktifleştirme imkanına kavuşacaktır. İşte, kanun koyucu peşin para ile satın alan işletme ile esasen aynı değeri ödeyen taksitle alan işletme arasında eşitsizliğe neden olmamak için hesaplanan 2.500.000 TL kur farkının, yeniden değerlendirme işlemine tabi tutulmamasını istemiştir. Yasanın mantığı doğrudur. Her iki işletme de, satın alma tarihinden itibaren meydana gelen değer düşüşünü yeniden değerlendirme yolu ile telafi edebilecektir. Aksi halde, geç ödeme yapan işletmenin yeniden değerlendirme yoluyla avantajlı duruma geçmesi söz konusu olabilecektir.

Bununla birlikte yatırım maliyetine eklenen kur farklarının, yeniden değerlemeye tabi tutulup tutulmayacağı konusunda ilgili olarak da VUK'nun 151 nolu tebliğinde şu açıklamalara yer verilmiştir:

"Yeniden değerlendirme kapsamına girmeyen kur farklarının iktisadi kıymetlerinin işletmenin aktifine girdiği tarihten sonraki yıllarda tahakkuk etmiş olması ve maliyet bedeline eklenmiş olması gerekmektedir. Bu kur farklarına isabet eden amortismanlar da değer artışının tesbitinde dikkate alınmayacaktır. Buna göre, iktisadi kıymetlerin işletmenin aktifine girdiği tarihe kadar doğan kur farkları ise esasen maliyet bedeli içinde olması nedeniyle yeniden değerlendirme kapsamına girecektir."

Tebliğin birinci cümlesinde, sonraki yıldan söz edilirken, son cümlede, aktife girdiği tarihten söz edilmektedir. Tebliğde, aktife girme tarihinin yılın son

günü veya hesap döneminin son günü olarak kabul edildiği izlenimi edinilmekte olup, bu iki ifade arasındaki anlam farkı gözden kaçırılmıştır. Bu farklı anlamlara gelen ifade nedeniyle uygulamada tereddütler doğmaktadır. Konuya ilişkin pek çok yazıda aktife giriş tarihi hesap dönemi kabul edilerek, aktife kayıt tarihi ile hesap dönemi sonuna kadar doğan ve maliyete katılan kur farklarının yeniden değerlemeye tabi tutulacağı şeklinde görüşe rastlanmaktadır (Şeker, 1995, s.53).

Tebliğdeki ifade dikkate alınarak, yeniden değerlendirme kapsamına girmeyen kur farklarından iktisadi kıymetlerin aktife girdiği tarihten sonraki yıllarda tahakkuk etmiş ve maliyet bedeline eklenmiş kur farklarını anlamak gerektiği şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır.

Ayrıca, konu ile ilgili olarak TÜRMOB tarafından çıkarılan 12.12.1994/110 sayılı sirkülerde ise, *"döviz kredisi kullanılarak ithal olunan duran varlıklara ilişkin olup, aktifleştirme sonrasında(aktifleştirme yılının sonu itibariyle) oluşan kur farkları gider yazılmaz. İlgili duran varlığının tabi tutulduğu amortisman oranı üzerinden(ve yeniden değerlendirme yapılmaksızın) amortisman hesaplanır. Duran varlığın finansmanında kullanılan krediye ilişkin olup, aktifleştirme yılından sonra ortaya çıkan faizlerin ve kur farklarının amortisman konusu edilmesi veya doğrudan gider yazılması mümkündür"* denilmektedir.

Söz konusu sirkülerde, örneğin; duran varlığın aktife girdiği 27.9.1996-31.12.1996 tarihleri arasında döviz kredisi nedeniyle meydana gelen **kur farkının** maliyete ilave edileceği, amortisman yoluyla itfa edileceği, ancak bu tutarın yeniden değerlemeye tabi tutulmayacağı açıkça belirtilmektedir.

1.3. KUR DEĞİŞMELERİNİN YARATTIĞI ETKİLERİN YÖNETİMİ

Uluslararası faaliyetlerde bulunan işletmeler, işlemlerini döviz üzerinden yaptıkları için, döviz kurundaki herhangi bir değişme, işletmeleri olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Döviz kurundaki değişiklikler sonucu bu işletmeler kur kazancı veya kur zararı ile karşılaşmaktadırlar. İşletmeler özellikle kur değişimleri nedeniyle karşılaştıkları kayıpları azaltabilmek veya kur riskini

minimize edebilmek için, çeşitli önlemler almakta veya yöntemler kullanmaktadırlar. Kur değişmelerinin işlem etkisi, ekonomik etkisi, muhasebe etkisi ve vergilendirme etkisine göre, işletmelerin alabilecekleri önlemler ve kullanabilecekleri yöntemlere ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

1.3.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinin Yönetimi

İşletmelerin dövizle bağılı olarak yaptıkları mal ve hizmet alım satımları ile borç ve alacak sözleşmeleri kur etkisine açıktır. Dolayısıyla da, bir döviz riskinin ortaya çıkma olasılığı sözkonusudur. Acaba, işletme yöneticileri kur etkisinin, işletmenin nakit giriş ve çıkışlarında doğurabileceği beklenmedik değişmeler(kur riski) karşısında nasıl bir yol izlemelidirler, ne gibi önlemlerle kur riskini önleyebilirler, ya da kur değişmelerine karşı bir önlem almamak işletmeler açısından daha mı yararlı olur? İşte, işlem etkisinin yönetimi bu konuları içermektedir.

İşlem etkisinin yol açacağı kur riskinden korunmak için izlenebilecek yollar sözleşmeye dayalı yöntemler ile korunma(contractual hedges) ve işletme stratejileri (operating strategies) ile korunma olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Seyidoğlu, 1994, s.146).

İşlem etkisinden korunabilmek için işletmeler tarafından alınabilecek önlemler aşağıda belirtilmiştir.

1.3.1.1. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinden Sözleşmeye Dayalı Yöntemler İle Korunma

Kur değişmelerinin etkilerinden korunmak üzere alınabilecek önlemlerin bir bölümü sözleşmeye dayalı yöntemlerdir. Aşağıda bu yöntemler kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Vadeli döviz kontratı ile korunma; vadeli döviz kontratı, kontrat tarihinde geçerli olan vadeli döviz kurlarından, gelecekte belirli bir tarihte, döviz alım satım veya değişimini ifade eden bir döviz işlemidir. Başka bir ifadeyle, vadeli bir döviz

kontratı, iki farklı ülke para birimlerinin, daha önceden belirlenmiş gelecekteki bir tarihte ve kontrat tarihinde belirlenmiş döviz kurundan değişimini sağlayan bir anlaşmadır. Kısaca, gelecekte bir tarihte yapılacak olan döviz değişimi sırasında uygulanacak olan kur, kontratın yapıldığı tarihte garantilenmiştir (Önce, 1995, s.12).

Örneğin; yapmış olduğu ihracat nedeniyle döviz cinsinden bir yıl vadeli alacağı olan bir işletme, bu alacağı nedeniyle döviz riskine maruz kalacaktır. Alacak tahsil edilinceye kadar döviz kurunda meydana gelen bir değişim, alacağın yerel para denginin değişmesine neden olacaktır. İşletme, bir yıl sonra tahsil edeceği bu alacağını, yerel para miktarındaki belirsizlikten ve riskten korunmak istediğinde vadeli döviz kontratına girebilmektedir. İhracat anlaşmasına girdiği gün, eline geçecek dövizleri, kendi yerel parası karşılığında bugünden belirlenen kur üzerinden satmayı taahhüt eden bir vadeli döviz kontratı yaparak, belirsizliği ortadan kaldıracak ve döviz kurunda meydana gelecek değişimlerin etkisinden korunmuş olacaktır. Vade tarihinde döviz kurları ne olursa olsun, kontrata bağlanmış olan vadeli kura etkisi olmayacaktır.

Vadeli döviz işlemleri, özellikle birçok farklı ülkede faaliyet gösteren çokuluslu işletmelerin varlık ve yükümlülüklerle ilgili nakit akışlarını ters yöndeki döviz hareketlerinden korunmak ve böylece kazançlarını korumak isteklerinden dolayı ortaya çıkmıştır (Önce, 1995, s.13).

Para piyasası yoluyla korunma; döviz kurlarının işlem etkisini gidermenin diğer bir yolu da, para piyasası yoluyla hareket etmektir. Burada işletme, malını sattığı döviz cinsinden ödünç almakta ve bu dövizleri anında teslim kuru üzerinden kendi ulusal parasına çevirerek ulusal para piyasasında faize yatırmaktadır. Döviz kredisinin süresi dolduğunda, yaptığı ihracat işleminin karşılığı olan dövizleri devralarak borcunu kapatabilmektedir (Seyidoğlu,1994, s.148). Vadeli bir ithalat durumunda ise, yapılacak işlemler bunun tersi olmaktadır.

Opsiyon piyasası güvencesi ile korunma; opsiyon, herhangi bir ürünü, fiyatı bugünden sabitlenmek koşuluyla, ileri bir tarihte(vadede) satmak ya da satın

almak üzere alıcı ve satıcı arasında yapılan bir anlaşmadır (Önce, 1995, s.34). İşlem riskini önleme konusunda açık olan diğer bir seçenek de, opsiyon piyasası kanalıyla kur etkisini dengelemektir. Bilindiği üzere, para opsiyonları, sözleşme sahibine belirli miktarda döviz sabit fiyat üzerinden, belirli bir tarihte (veya o tarihe kadar geçecek süre içerisinde) satma veya satınalma hakkını vermektedir. Bunlar, bir borsaya bağlı olarak yapılan, miktar ve vade yönünden standartlaştırılmış sözleşmelerdir (Seyidoğlu, 1994, s.149). Opsiyon sözleşmelerinin en avantajlı yanı sağladıkları esnekliktir. Eğer vade sonunda piyasadaki kurlar işlemci açısından daha uygun ise, sözleşme uygulanmayacak ve uğranılacak kayıplar da sadece sözleşme primi ile sınırlı kalacaktır.

Kur riskini yönetmek isteyen bir yönetici, vadeli veya gelecek piyasalarda işlem yaparak, döviz kurlarında meydana gelen ters yöndeki hareketlerden dolayı oluşacak kayıplardan kaçınabilecektir. Ancak, kendi lehine meydana gelecek kur hareketlerinin sağlayacağı yararı da engellemiş olacaktır. Halbuki opsiyonlar, kurlarda meydana gelecek değişmelerin olumlu etkilerinden yarar sağlamaya da olanak tanıyan araçlar olacaktır (Önce, 1995, s.34).

Swap anlaşmaları ile korunma; swap, peşin ve vadeli döviz pazarları arasında bir köprü oluşturmak suretiyle, döviz kurlarındaki dalgalanmalardan dolayı ortaya çıkan riski en düşük düzeye indirmek amacıyla kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Levi, 1983, s.44; Doğan, 1996, s.117). Swap piyasaları nitelikleri itibarıyla temel olarak faiz swapları ve döviz swapları olarak ikiye ayrılmaktadır

Döviz swapları, iki ulusal paranın belirli miktarlarının, belirli bir süre için değiştirilmesini öngören anlaşmalardır. Süre sonunda değiştirilen paralar asıl sahiplerine geri verilir. Ancak, iki para üzerindeki faiz oranları aynı değilse, yüksek faizli parayı kullanan tarafın diğer tarafa bu fark ölçüsünde bir bedel ödemesi gerekir. Örneğin; spot piyasadaki bir işlemin, vadeli piyasadaki bir işlemle eşleştirilerek denkleştirilmesi de bir swap işlemidir. Diğer bazı swap türleri de karşı karşıya swap (back to back) veya paralel swaplar ile para swapları (currency

swaps) ve kredi swapları (credit swaps) olarak belirtilmektedir (Seyidoğlu, 1994, s.151).

Karşı karşıya swaplar, farklı ölkelerdeki iki farklı işletmenin, belirli bir süre için birbirlerinin parasını ödünç almak üzere yapmış oldukları bir düzenlemedir. Belirli bir sürenin tamamlanmasından sonra ödünç alınan paralar geri ödenir. Böylece, işlem döviz piyasasının dışında gerçekleştirilmiş olur. Değiştirilecek miktarların belirlenmesinde, döviz piyasasındaki, o andaki kurun esas alınmış olması durumu değiştirmez. Bu kur, yalnızca bir hesap birimi olarak görev yapar. Böyle bir para, swap kur riskine karşı tam olarak koruma sağlamış olur. Çünkü, her işletme ödünç aldığı miktarda parayı geri öder. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi buna ayrıca faiz farkı tutarında bir ödeme de eklemek gerekebilir.

Para swapları da karşı karşıya swaplar gibidir. Aralarındaki fark, bunların işletmelerin bilançolarına kaydedilmemesidir. Burada yine iki farklı para, daha sonra iade edilmek üzere değiştirildiği için, kur riski önlenmiş olmaktadır. Kredi swapları ise bir özel işletme ile, bir yabancı ölkeli banka (genellikle o ölkeli merkez bankası) arasında yapılan para değişimi işlemidir. Değiştirilen paralar da sürenin sonunda geri verilmektedir (Seyidoğlu, 1994, s.151).

1.3.1.2. Kur Değişmelerinin İşlem Etkisinden İşletme Stratejileri İle Korunma

İşlem etkisinden işletme stratejileri ile korunmada alınabilecek önlemler aşağıda kısaca açıklanmıştır (Seyidoğlu, 1994, ss.152-153).

Ödemelerin öne alınması veya geciktirilmesi (leads and lags in payment); işletmelerin değişik yabancı paralar üzerinden gelirleri, giderleri, borç ve alacakları bulunabilir. Bu paraların bazıları istikrarlı dövizler (hard currency), bazıları da istikrarsız dövizler (soft currency) cinsinden olabilmektedir. Yani, birinci gruptakiler değer kazanırken, ikinci gruptakiler değer kaybedebilmektedir. Böyle bir durumda işletmeler, yukarıda değindiğimiz sözleşmeye dayalı korunma yöntemlerine başvurmadan, ödemelerini hızlandırma veya geciktirmeyi deneyerek

kur değişmelerinin nakit akımları üzerindeki olumsuz etkilerinden kurtulmaya çalışabilirler. Bu durumda izlenmesi gereken strateji iki yönlüdür. Bir yandan, işletmenin zayıf yabancı para ile nakit girişlerinin azaltılması veya öne alınması amaçlanır, diğer yandan da işletmenin borç ve ödemelerinin bu paraya doğru kaydırılmasına ve bu para ile yapılacak ödemelerin geciktirilmesine çalışılır. Değeri yükselme eğilimi gösteren paralara karşı ise bu politikaların tersi uygulanır. Özetle, işletmeler, döviz cinsinden alacak ve ödemelerini hızlandırıp veya yavaşlatarak, kur değişmelerinin işlem etkisinden korunmaya çalışabileceklerdir.

Ulusal para ile faturalandırma; ithalatçı ve ihracatçı bir işletme, satış faturasını kendi ulusal paraları cinsinden düzenleyebilirse, kur değişmelerinin etkisinden kendisini koruyabilecektir. Bu durumdaki bir dış ticaret işletmesi, tamamen iç piyasaya dönük faaliyet gösteren yerli işletmelerden daha fazla riskle karşılaşmaz. Ancak, ulusal para ile faturalandırma her zaman mümkün olmayabilir. Faturalandırmanın hangi para ile yapılacağını genellikle, ticari hayattaki gelenek ve uygulamalar belirlemektedir. İşletme, sahip olduğu pazarlık gücünü kullanarak bunda ancak bir ölçüde başarılı olabilecektir. Ulusal para ile faturalandırma bunu uygulayabilen taraf için bile risk sorununun yalnızca bir bölümünü çözümlenecektir. Diyelim ki ihracatçı, faturanın kendi parası ile düzenlenmesini sağlamayı ve işlem etkisini gidermeyi başarmış olsun. Fakat, diğer yandan satış hacmi de kurdaki değişmeden etkilenecektir. Örneğin; yabancı para, ulusal para karşısında değer kazanmışsa yerli mallar yabancılara göre pahalılaşacağından ihracat hacmi düşebilecektir.

1.3.2. Kur Değişmelerinin Ekonomik Etkisinin Yönetimi

Daha önce de belirtildiği gibi, ekonomik etki, kur değişmelerinin işletmenin gelir, gider veya birikmiş borç ve alacakları üzerindeki etkisidir. Ayrıca, ekonomik etki, kur değişmelerinin işletmenin gelecekteki nakit akımları üzerindeki etkisi olarak da tanımlanmaktadır.

Bununla beraber ekonomik etki, işletmenin faaliyet konularına (ithalatçı-ihracatçı, yerel işletme vb.) ürün yapılarına, tekelci olup olmadıklarına ve

büyükliklerine göre değişmektedir. Döviz kuru riski nedeniyle ekonomik etkinin yarattığı belirsizliklerden dolayı, yöneticilerin soruna uzun dönemli stratejik perspektiften bakmaları gerekmekte ve kullanılan stratejiler de çeşitlilik arz etmektedir. Bu stratejiler ise şöyle özetlenebilir (Erdoğan, 1993, ss.117-118):

1. İşlemlerin Çeşitlendirilmesi: İşletmeler, aşağıda yazılı tedbirleri uyguladıkları takdirde ekonomik etkiyi minimize edebilmektedirler. Bunlar;

a. Satışların Çeşitlendirilmesi: Mümkün olduğu kadar çok sayıdaki döviz cinsi üzerinden satış yapılmalıdır. Satışların sadece bir döviz cinsine konsantre edilmesi durumunda, o dövizin değerindeki değişimler işletmeye zararlı etkiler yapabilmektedir. Diğer taraftan, çok sayıda ülkede mal satmak pazar kaybına karşı riski en aza indirir. Bazı ürünlerin ülkelerin ihtiyaç ve zevklerine göre dizaynının zor ve pahalı olduğu da bir gerçektir.

b. Girdilerin Çeşitliliği: İşletmenin ihtiyaç duyduğu ürünün değişik ülkelerdeki üreticilerden satın alınması riski azaltacaktır. Kur değişikliklerinde, bir ülkedeki kaynaklardan bir başka ülkedeki kaynağa yönelebilmesi en ideal yol olmakta birlikte, alıcı satıcı ilişkisinin uzun vadeli olması böyle bir politikanın uygulanmasını zorlaştırabilmektedir. Genellikle, çok uluslu büyük işletmeler kaynaklarını çeşitlendirme imkanına sahip bulunmaktadır.

c. Üretim Çeşitliliği: Üretim tesislerinin değişik ülkelerde bulundurulmasıdır. Bu alternatif sadece çok uluslu işletmeler için geçerlidir. Örneğin; ABD dahil birçok ülkede otomobil ve otomobil yedek parçası üretmek üzere tesisler kuran Japon otomobil üreticileri, döviz kurlarındaki dalgalanmalara karşı toplam nakit akışlarını istikrarlı hale getirebilmektedirler.

2. Finansman Çeşitlendirilmesi: İşletmenin sermayesinde kullandığı döviz cinsinin çok çeşitli olması kur değişimlerinin etkisini azaltabilmektedir. Çünkü, çok iyi çeşitlendirilmiş bir sermaye portföyü minimum risklidir. Riskin etkisi de minimum olacaktır.

1.3.3. Kur Değişmelerinin Muhasebe(Çevirme) Etkisinin Yönetimi

Muhasebe veya çevirme etkisi, mali tablolardaki varlık ve borç kalemlerinin döviz değerlerine çevrilmesinde, kur değişikliklerin etkisini ve bu nedenle ortaya çıkabilecek kâr veya zararı ölçmektedir (Aydın ve Doğan, 1996, ss.85-86). Kısaca, muhasebe etkisi, bağlı işletme mali tablolarının farklı kurlara göre çevrilmesi nedeniyle, ana işletme açısından ortaya çıkan kazanç veya kayıpları ifade etmektedir.

Muhasebe etkisinin yönetimi de, yurt dışında faaliyet gösteren bir bağlı işletmenin mali tabloları, ana işletmenin mali tabloları ile konsolide edildiğinde (birleştirildiğinde), kur değişmelerinin etkisinden dolayı net varlık değerindeki değişmelere karşı alınabilecek önlemleri ifade etmektedir (Seyidoğlu,1994, s.165). Çünkü, çok uluslu işletmelerin yabancı ülkelerdeki şubeleri, o ülkenin para birimi ile işlem yaparlar ve mali tablolarını da yine o ülkenin para birimi ile hazırlanmaktadır. Bağlı işletme mali tabloları daha sonra ana işletme mali tablolarıyla birleştirilerek, ana işletmenin veya işletmeler grubunun konsolide mali tabloları elde edilmektedir. Fakat, konsolide mali tablolar hazırlanmadan önce, bağlı işletmenin (yurt dışında faaliyet gösteren) yabancı paralarla gösterilen veya kaydedilen alacak, borç, gelir ve gider kalemlerinin ana işletmenin para birimine çevrilmesi gerekmektedir. Fakat, çevirme işlemine başlamadan önce ana işletme bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu sorunlar;

1. Mali tabloların çevrilmesinde hangi kurlardan yararlanılacak,

2. Mali tabloda yer alan alacak, borç, gider ve gelir kalemleri geçmişte değişik tarihlerde elde edilmiş veya ortaya çıkmıştır. Bu kalemlerin çevrilmesinde, geçerli olan kurlar çok farklı olabilecektir. O halde, çevirme işleminde hangi kur veya kurlar kullanılacaktır. Örneğin; cari kurlar mı, yoksa alacak, borç, gelir ve giderlerin gerçekleştiği tarihteki kurlar mı esas alınacaktır?

Çevirme işleminden önce, bu sorulara cevap aranmalı ve ondan sonra da çevirme işlemi yapılmalıdır. Bunun için, çeviri işleminde tek bir standart veya

yöntem seçilmesi ve buna göre çevirinin yapılması gerekmektedir. Eğer çeviri işleminde bir standart oluşturulmaz ve her işletme kendine göre bir çevirme işlemi yaparsa bu durumun, ana ülke parası cinsinden, işletme kârlılığı üzerindeki sonuçları farklı olacaktır.

Yabancı paralı mali tabloların konsolide edilmeden önce çevrilmesinde kullanılabilecek literatürde dört yöntem belirtilmiştir. Bu yöntemlerden yararlanılması durumunda, kur değişmelerinin muhasebe etkisi yönetilmiş olacaktır. Çünkü, bu yöntemlerden herhangi birinin çeviri için seçilmesinde, yukarıda belirtilmiş olan sorulara cevap bulunmuş olmaktadır. Bu yöntemlerin hepsinde, hangi kalemlerin hangi kurlarla çevrileceği belirtilmiştir.

Yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların çevrilmesinde kullanılabilecek yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir (Larsen, 1994, s.850; Bryant, 1985, ss.168-169):

1. Cari-cari olmayan yöntem (Current-noncurrent method),
2. Parasal-parasal olmayan yöntem (Monetary- non monetary method),
3. Cari kur yöntemi veya dönem sonu kur yöntemi (Current rate or closing rate method),
4. Temporal yöntem (temporal method) şeklinde belirtilmektedir.

Cari-cari olmayan yöntem(Current-noncurrent method); bu yöntemde, öncelikle bilanço kalemleri cari ve cari olmayan şeklindeki sınıflandırılmaktadır. Bu yöntemde göre, mali tablolardaki cari aktif ve cari pasif kalemler, cari kur üzerinden diğer para birimine çevrilmektedir. Duran varlıklar, uzun vadeli borç ve öz sermaye gibi hesaplar ise, tarihi döviz kuru üzerinden çevrilmektedir (Larsen,1994,s.850). Tarihi döviz kuru, varlıkların elde edildiği veya yükümlülüklerin doğduğu tarihteki geçerli kurdur.

Gelir tablosundaki kalemler ise, döneme ait ortalama kur üzerinden diğer para birimine çevirmektedir. Amortisman giderleri, cari olmayan bilanço kalemleri ile ilgili olduklarından tarihi kur üzerinden çevirmektedir (Larsen,1994,s.850).

Parasal-parasal olmayan yöntem (Monetary- non monetary method); bu yöntemde öncelikle, bilanço kalemleri parasal varlıklar ve parasal borçlar veya pasifler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Parasal varlıklar ve borçlar cari kur üzerinden, parasal olmayan varlıklar, parasal olmayan borçlar ve öz sermaye tarihi kur üzerinden çevirmektedir (Arpan ve Radebaugh, 1985, ss.127-128).

Gelir tablosunun çevrilmesinde kullanılan kur ise ortalama kurdur. Fakat, amortisman giderleri ve satılan malın maliyeti gibi kalemlerin çevirisinde ise tarihi kur kullanılmaktadır (Larsen,1994,s.851).

Cari kur yöntemi veya dönem sonu kur yöntemi (Current rate or closing rate method); bu yöntemde göre, tüm varlıklar ve borçlar cari kur, öz sermaye ise tarihi kur üzerinden çevirmektedir. Gelir ve gider kalemleri cari kur üzerinden(gelir ve giderin gerçekleştiği tarih belli ise) ya da ortalama kur üzerinden çevirmektedir (Anthony ve Reece, 1989, ss.333).

Temporal yöntem (Temporal method); bu yöntemde zaman ayırımı yöntemi de denilmektedir. Parasal-parasal olmayan çevirme yöntemine benzemektedir. Parasal-parasal olmayan yöntemde stoklar tarihi kurdan çevirmektedir. Bu yöntemde ise, stoklar normal olarak tarihi kurlardan çevirmektedir. Ancak, eğer bilançoda cari piyasa değerlerinden gösterilmişlerse, onlar da cari kurdan işleme tabi tutulmaktadır. Aralarındaki benzerliklere karşın, iki yöntemin teorik dayanakları birbirinden farklıdır. Çevirme kurunun seçimi, önceki yöntemde alacaklı ve borçlu işlemin türüne, burada ise maliyet değerlendirme yöntemine (tarihi değer veya piyasa değeri) bağlıdır. Gelir-gider cetvelinin kalemlerinde ise normal olarak kayıt dönemindeki ortalama kurlar esas alınmaktadır. Fakat, satılan malların maliyeti ve amortisman giderlerinin çevirisinde tarihi kurlar kullanılmaktadır (Aydın ve Doğan, 1996, s.90).

Muhasebe etkisinin yönetiminde işletmelerin faydalanabilecekleri bu yöntemler çalışmanın bu bölümünde kısaca açıklanmıştır. Çeviri yöntemleri ve bu yöntemlerin konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri, çeviri sonucu ortaya çıkacak kazanç ve kayıpların konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceğine ilişkin konular çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.3.4. Kur Değişmelerinin Vergilendirme Etkisinin Yönetimi

Günümüzde kur farklarının kaynağı, sadece yurt dışı işlemler değildir. Kambiyo rejiminde yapılan düzenlemelerden sonra kişiler ve kurumlar döviz bulundurma hakkına kavuşmuşlar, pek çok işlem değerinin istikrarlı olması sebebiyle, döviz bazında yapılı hale gelmiş, bankalar döviz kredileri vermeye başlamışlardır. Yurt içindeki bankalardan döviz cinsinden kredi almış olan işletmeler de, bu kredileri geri ödemeleri sırasında kur farkı problemi ile karşılaşmaktadırlar (Korkusuz, 1995, s.76).

İşletmeler döviz üzerinden işlem yaptıkları sürece, kur değişmeleri sonucu ortaya çıkan kur farkları sorunu ile karşılaşacaklardır. Ancak döviz üzerinden işlem yapmazlarsa, bir kur farkı problemi ile karşılaşmayacaklardır.

İşletmelerin kur değişmelerinin vergilendirme etkisinden korunabilmek için, kur değişmelerinin işlem etkisini öncelikle yönetmesi gerekmektedir. Çünkü işlem etkisi, bir işletmenin döviz üzerinden alacaklı veya borçlu olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, döviz kurlarındaki değişmeler ödenecek veya alınacak miktar üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle, işletmeler öncelikle işlem etkisinden korunmalı ve hedging teknikleri olarak bilinen tekniklerden (swap, opsiyon, vadeli kontratlar v.b.) yararlanmalıdırlar.

Hedging tekniği ise, kambiyo işlemleri yapanların kambiyo riskinden korunmak amacıyla başvurdukları bir borsa tekniği olarak tanımlanmaktadır (Karlık, 1996, s.320). Hedging tekniği, özellikle yabancı ürün satın alanlar, ihracatçılar, dövizle borçlananlar ve dövizle yatırım yapanlar açısından önemlidir (Capital, 1997, s.145).

İşletmeler, kur değişmelerinin işlem etkisinden tam anlamıyla korunabildiklerinde kur farkları sorunu ile karşılaşmayacaklardır. Herşeye rağmen eğer işletme döviz cinsinden mal almış ise ve bir kur farkı sorunu varsa, bunu mutlaka kayıtlarda göstermesi gerekmektedir. İşletmeler kur farklarına ilişkin kayıtları yaparken, bu konudaki belirtilen görüşleri değil, Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu tebliği dikkate almak zorundadırlar.

Tebliğde belirtilen herhangi bir seçenek varsa ve bu seçeneklerden herhangi biri işletmelerin lehine ise, işletme bu seçeneğe göre kur farklarını kayda alabilecektir. Böylece işletme, az da olsa kur farklarının vergilendirilmesinden korunabilecektir.

Örneğin; işletmenin döviz kredisi kullanarak yurt dışından duran varlık ithal etmesi sonucunda bir kur farkı ortaya çıkmış ise, işletmenin aşığıdaki Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan tebliği dikkate alarak bir kayıt yapması gerekmektedir. Tebliğ;

"Yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların duran varlıkla birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi gerekmekte, işletme dönemine ait olanların ise ilgili buldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortisman tabi tutulması; döviz kredisi kullanılarak yurt dışından duran varlık edinilmesi sırasında veya sonradan bu kıymetlere ilişkin borç taksitlerinin değerlemesi dolayısıyla ortaya çıkan kur farklarından duran varlığın iktisap edildiği dönem sonuna kadar olanların, kıymetin maliyetine eklenmesi zorunlu bulunmakta; aynı kıymetlerle ilgili olarak söz konusu dönemden sonra ortaya çıkan kur farklarının ise ait oldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilerek amortisman konusu yapılması mümkün bulunmaktadır" (V.U.K. Tabliği No.163).

İşletme bu durumda, duran varlığı aktife aldığı dönemden sonraki dönemlerde ortaya çıkan kur farklarını ya duran varlığın maliyetine ekleyecek, ya da gider olarak yazıp vergi matrahını azaltabilecektir.

İşletme, sonraki dönemlere ilişkin kur farklarını gider olarak kaydeder ise, böylece kur farkları vergi matrahı dışında tutulabilecek ve işletme daha az vergi ödeyebilecektir. Başka bir deyişle, işletmeden nakit çıkışı daha az olacaktır. Fakat, duran varlıklar gerçek değerleriyle bilançoda yer almayacaklardır. Bu da, bazı analizlerde yanlış sonuçların elde edilmesine neden olabilecektir. Aynı zamanda işletme, kur farklarını duran varlığın maliyetine ekleyip amortismanlar yoluyla itfa etmek isteyebilir. Yani maliyete eklenen kur farklarını, amortismanlar yoluyla yıllara gider olarak yayabilir. Fakat, enflasyon ortamında kur farklarının yeniden değerlemeye tabi tutulmaması durumunda bu faydasız bir yöntemdir. Çünkü, V.U.K'nun 298.maddesinin 1.bendinde, *"İktisadi kıymetlerin maliyet bedellerine eklenmiş bulunan kur farklarının yeniden değerlemeye tabi tutulmayacağı"* belirtilmektedir.

Kısaca, duran varlıklara ilişkin kur farklarının dönem gideri olarak dikkate alınması daha gerçekçi olacaktır. Özellikle, yeni kurulmuş işletmelerin kur farklarını dönem gideri olarak yazmaları, yatırımlarının ilk yıllarında vergi avantajı sağlamalarına neden olabilecektir. Fakat, yeniden değerlendirme uygulayan ve stok değerlemesinde son giren ilk çıkar(LIFO) yöntemini uygulayan işletmelerde yabancı kaynaklara ait giderlerin bir kısmının kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması, bu yöntemin sağlayacağı avantajı kısıtlayabilecektir. Konu ile ilgili madde hükmü ise şöyledir:

"Kanun hükümlerine göre, dönem sonu stoklarını son giren ilk çıkar yöntemine göre değerleyen veya amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutanların, işletmede kullandıkları yabancı kaynaklara ait faiz, komisyon, vade farkı, kâr payı, kur farkı ve benzeri adlar altında yaptıkları giderler ve maliyet unsurlarının toplamına saptanacak indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın %25'i" şeklinde belirtilmiştir. İndirim oranı V.U.K. hükümlerine göre, o yıl için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının, ilgili kuruluşlardan alınan bilgilere göre Maliye Bakanlığı'nca o yıl için hesaplanan ortalama ticari kredi faizi oranına bölünmesi suretiyle bulunmaktadır.

Bununla birlikte işletmeler yurt dışından stoklar almış ise, yine bu stokların değerlemesinde kur farkları sorunu ile karşılaşabileceklerdir.

Konu ile ilgili yayınlanan tebliğde ise aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir;

Vergi Usul Kanunu'nun 274.maddesinde, satın alınan veya imal edilen emtianın maliyet bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Aynı kanunun 252.maddesinde ise, *"Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder"* hükmüne yer verilmiştir.

Bu hüküm uyarınca, giderin maliyet bedeline intikal ettirilebilmesi için iktisadi bir kıymetin edinilmesi veya değerinin artırılması için yapılan ödemeler ile bunlara benzer ek diğer giderlerden olması gerekmektedir. Bu itibarla, emtianın satın alınıp işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi zorunludur. Stokta kalan emtia ile ilgili olarak daha sonra ortaya çıkan kur farklarının ise, ilgili buldukları yıllarda gider yazılması veya maliyete intikal ettirilmesi mümkün bulunmaktadır (Canoğlu, 1997, s.10).

İşletmelerin finansman temini maksadıyla bankalardan veya benzeri kredi müesseselerinden aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermeleri zorunlu bulunmamaktadır. Buna göre mükellefler sözkonusu ödemelerini doğrudan gider olarak kaydedebilecekleri gibi, diledikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı maliyete dahil edebileceklerdir (V.U.K. Tebliğ No. 238).

Görüldüğü gibi, emtianın stoka girdikten sonra ortaya çıkan kur farkları ve fazilerin maliyetlere dahil edilip edilmemesi konusu mükelleflerin seçimine bırakılmıştır.

Olay pratik olarak düşünüldüğünde ise, bir dönemde ithal edilen stokların(ithal edilen hammaddelerle üretilen ve üretilmekte olan yarı mamul ve mamüllerin) satılmayarak (hammadde, yarı mamul şeklinde) tamamı stokta kaldığı durumlarda, kur farklarının doğrudan gider yazılması o yıl içinde yapay bir

zararın, ertesi yıl satıldığında ise yapay bir karın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Akdeniz, 1993, s.54).

Bununla birlikte, emtianın stoka girdikten sonra ortaya çıkan kur farklarının maliyete eklenmesi, özellikle üretim işletmeleri açısından bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü, üretim işletmelerinde maliyetler aylık veya bir kaç aylık dönemler itibariyle tespit edilebilmekte bu durum da, işletmeler açısından ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Ayrıca, kur farklarının maliyete eklenmesinin, maliyet muhasebesi yönünden sağlıklı bir yöntem olmadığı belirtilmektedir (Canoğlu, 1993, s.30). Kısaca, kur farklarının maliyete veya doğrudan gider yazılması seçeneklerinden, işletmelerin kur farklarını doğrudan gider yazmaları, hem kolay bir yöntem olabilecek hem de işletmelere, özellikle kuruluş aşamasında olan işletmelere yararlı olabilecektir.

Kur değişimleri nedeniyle ortaya çıkan kur farklarının gider yazılması veya maliyete eklenmesine yönelik vergi mevzuatımızda yer alan düzenlemelerin hepsi, şüphesiz geçici önlemler olabilecek ve işletmeler kur değişimlerinin vergilendirme etkisi altında kalabileceklerdir. Sorunun kesin çözümü ise, ekonomide meydana gelecek olumlu gelişmelerdedir. Başka bir ifadeyle, daha çok üretmek ve daha çok ihraç etmektir. Böyle bir durumda ne enflasyon, ne de para değerinde bir düşme yaşanacaktır. Böylece, kur farkları sorunu da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

2. BÖLÜM

KONSOLİDE MALİ TABLOLAR

Uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çok uluslu işletmeler, dünyanın birçok bölgesinde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Çok uluslu işletmeler ise, birden fazla ülkede faaliyette bulunan ve bu faaliyetler üzerinde kontrol gücü olan işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi işletmelerarası birleşmeler, genellikle holdingleşme ya da yatırım grupları kurmak yoluyla olmaktadır. Çok uluslu işletmelerin organizasyon şekillerinden biri de holding şirketlerdir. İşletmeler rekabet gücü elde etmek, pazar payını artırmak, farklı pazarlara girmek veya büyümenin diğer avantajlarından yararlanmak amacıyla başka işletmelerle ya birleşip ayrı bir işletme kurmaktadır, ya da bir işletme diğer işletme veya işletmelerin hisse senetlerini alarak bu işletmelerin yönetim ve kontrolünü elinde bulundurmaktadır.

Günümüz ekonomik hayatında, çok uluslu işletmelerin ve bunların bağlı bulunduğu holding şirketlerin veya toplulukların önemli yer tutması ve iş hayatının vazgeçilmez unsurları olmaları, bu toplulukların ekonomik gücünü gösteren konsolide mali tabloların önemini de giderek artırmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, konsolide mali tabloların tanımı, düzenlenme amacı, kapsamı, düzenlenmesinde aranacak koşullar, düzenlenmesinde kullanılan yöntemler ve bu tabloların düzenlenmesinden sağlanan yararlar hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, konsolide mali tabloların enflasyon dönemlerindeki durumu ve yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı işletmelere ait mali tabloların, nasıl konsolidasyona alınacağına ilişkin açıklamalara da yer verilecektir.

2.1. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN TANIMI

Bilindiği gibi temel mali tablolar(bilanço ve gelir tablosu vb.), bir işletmenin belirli bir dönemdeki işlemlerinin mali bir özetini ilgililere aktarmakta, böylece bunların işletme hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olması için hazırlanmaktadır. Bu tablolar, yalnızca bir işletmenin belirli bir döneme ait işlemlerini ifade etmektedir. Konsolide mali tablolar da aynı amacı gerçekleştirmek için hazırlanmaktadır. Ancak, konsolide mali tablolardaki mali bilgiler diğer mali tablolardan farklı olarak, birden fazla işletmenin işlemlerini ifade etmektedirler.

Konsolide mali tablolar kavramına açıklık getirebilmek için, öncelikle bu tabloları düzenleyen işletmelerin türel ve ekonomik yapılarının incelenmesi gerekir. Bu yapılabildiğinde, aynı zamanda konsolide mali tabloların düzenlenme amaçlarına ilişkin farklı beklentiler belirlenmiş olacaktır. Konsolidasyon işlemi genel olarak bir birleştirme olayını simgelemektedir. Birleştirme ihtiyacı da farklı beklentilerden kaynaklanmaktadır (Erdoğan ve Akıncı, 1994, s.156). Konsolide mali tablolar da, bir ana işletmenin ve bu işletmeye bağlı işletmelerin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını göstermek amacıyla hazırlanmaktadır. Bu tablolar hazırlanırken de, ana işletmeyi oluşturan bağlı işletmeler, tek bir organizasyon gibi kabul edilmektedirler (Homgren v.d, 1993, s.553).

Ana işletme (parent company), bir veya daha fazla bağlı işletmeye sahip olan işletme veya bir bağlı işletmenin toplam oyununun %50 veya daha fazlasına sahip olan işletme olarak tanımlanmaktadır. Bağlı işletme ise (subsidiary company), ana işletme tarafından kontrol edilen bir işletme olarak tanımlanmaktadır (Ünal, 1992, s.23; Welsch, 1989, s.851). Kısaca, konsolide mali tablolar, ana işletmeye (holding) ait bağlı işletmelerin varlıklarını, kaynaklarını, gelir ve giderlerini bir arada toplu olarak gösteren tablolar olarak tanımlanabilmektedir.

Özellikle holding veya işletmeler grubu tarafından hazırlanması gereken iki temel konsolide mali tablo vardır. Bunlar; konsolide bilanço ve konsolide gelir tablosudur. Çalışmada yalnızca bu iki mali tablo ele alınacaktır.

Konsolide bilanço, bir topluluğa veya gruba dahil işletmelerin, ferdi bilançolarının belirli prensip ve teknikler altında birleşmesi ile elde edilen bilançodur (Uzay, 1993, s.222). Konsolide bilançonun hazırlanmasındaki amaç, belirli bir grubun kontrolü altındaki ya da hissedarı buldukları işletmelerin bilançolarına göre, kontrol grubunun sahip olduğu varlık ve sermaye yapısını tek bilançoda ilgililere sunmaktır.

Konsolide gelir tablosu ise, yine aynı koşullarda bağlı işletme gelir tablolarının birleştirildiği tek gelir tablosudur. Bu tablonun hazırlanmasındaki amaç ise, yine belirli bir grubun kontrolü altındaki ya da hissedarı buldukları işletmelerin gelir tablolarına göre, kontrol grubunun gerçekleştirdiği satış hasılatı, satış maliyeti, finansman giderleri ve vergiden önceki-sonraki kârı tek bir gelir tablosunda ilgililere sunmaktır (Durmuş, 1990, s.385).

Konsolide mali tablolar ilk defa 20. yüzyılın başında A.B.D.'de ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk uygulamayı ise, kendine bağlı Amerikan Çelik Şirketi ile, mali tablolarını konsolide eden J.P. Morgan işletmesi başlatmıştır. Holding işletmeler 1920'li yıllarda İngiltere ve Hollanda'da önemli olmaya başlayınca, konsolide mali tablolar da, yaygınlaşmaya başlamıştır. Uygulamalar daha sonra Kanada, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine Avusturya ve Yeni Zellanda'ya geçmiştir (Gray, 1983, s.188).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, batı ülkelerindeki üretim patlaması, yatırımların çoğalması, yatırımcı grupların büyümesi ve çok uluslu işletmelerin dünyaya yayılmaya başlaması gibi olaylar, konsolide mali tabloların önemini artırmış, tabloların hazırlanması kanunen zorunlu olmasa bile, işletmeler bunu bir zorunluluk olarak görmeye başlamışlardır. Konsolidasyonun büyük ölçüde önem kazanması üzerine, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi 1977 yılından itibaren geçerli olmak üzere "*Konsolide Mali Tablolar*" başlığını taşıyan 3 Nolu standardı yayınlamıştır.

Avrupa Topluluğu Konseyi ise, konsolide mali tabloların hazırlanması ile ilgili 7. Yönergeyi kabul etmiştir. 13 Haziran 1983'te kabul edilen ve konsolidasyon

şartlarını belirleyen 7. Yönerge, üye ülkelere mevzuatlarında gerekli değişiklikleri yapmaları için 1 Ocak 1990'a kadar süre tanımıştır. Yönergenin üye ülkelerde konsolidasyonla ilgili olarak, muhasebe sistemleri ve uygulamaları üzerinde yaratacağı etkiler birbirinden farklı olmuştur. Çünkü, üye ülkelerde 7. Yönerge ile ilgili uygulamalar birbirinden farklılıklar göstermiştir. Yönergeye göre, bir çok işletmeler holding topluluklarının bir üyesi olduğundan, topluluğun mali durumu hakkında topluluğa dahil işletmelere ve 3. kişilere bilgiler verilmesi için, konsolide mali tabloların hazırlanması zorunlu kılınmıştır (Uzay, 1993, s.236; Yalkın ve Akdoğan, 1994, s.59).

Türkiye'de ise, konsolide mali tablolar ekonomik zorunluluk nedeniyle hazırlanmıştır. Fakat, konsolide mali tablolar yaygın bir şekilde hazırlanmamıştır. Diğer mali tabloların (bilanço ve gelir tablosu gibi...) hazırlanması zorunlu olmasına rağmen, konsolide mali tabloların hazırlanması isteğe bağlı kalmıştır. Fakat, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun yayınladığı Türkiye Muhasebe Standardı-5'e göre, konsolide mali tabloların hazırlanmasını zorunlu hale getirilmiştir. Bu standart, 1997 yılına ait bilanço ve gelir tablolarının konsolide edilmesi ile uygulanmaya başlayacaktır.

2.2. KONSOLIDASYONUN AMAÇLARI

Konsolide mali tablolar, çeşitli çıkar gruplarına, topluluğun veya grubun mali durumu, faaliyet sonuçları ve net varlıkları hakkında bilgi sunmaktadır. Bu çıkar grupları ise, başta ana işletme yöneticileri, ana işletme ve bağlı işletmelere borç verenler ve ana işletme ve bağlı işletme ortakları olarak belirtilmektedir.

Genel olarak, mali tabloların konsolidasyonunda iki temel amaç izlenmektedir. Bunlar (Çakıcı, 1991, s.117):

1. İşletme içi amaçlarla konsolide mali tabloların düzenlenmesi; bu amaçla konsolide mali tabloların düzenlenmesi, bu tablolardan yönetim için yararlanma amacını taşımaktadır. Gruba bağlı işletmelerin varlık ve sermaye durumunu bir bütün olarak görebilmek için, konsolide bilançolardan

yararlanılmaktadır. Gruba bağılı işletmelerin toplam alacakları, stokları ve duran varlıklarının seviyesi ortaya konulmuş olacaktır. Aynı şekilde, işletmelerin toplam banka borçları, satıcılara borçlar gibi, kısa süreli borçları ile orta süreli borçları ve öz sermayeleri toplamı belirlenebilmektedir. Bu bilançolara dayanarak, yönetim için grubun mali bünye analizleri de yapılabilmektedir.

İşletme içi amaçlarla konsolide gelir tablolarının düzenlenmesinde, yönetim grubun toplam satışları ve pazar payı ile, toplam ödenen ücretlerin genel üretim ve yönetim giderlerin, ayrılan amortisman tutarlarının izlenmesi amacı ile yararlanılmaktadır. Aynı şekilde, hem konsolide bilançodan hem de konsolide gelir tablosundan grubun, bütün olarak kârlılık hesaplamaları için de yararlanılmaktadır.

Ayrıca, ana işletme yönetimi, konsolide mali tabloları inceleyerek ve analiz ederek, bağılı işletme yöneticilerinin başarı durumunu değerlendirebilmektedir. Kısaca, ana işletme yöneticileri bir bütün olarak grubun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bu tablolardan doğru ve güvenilir bilgi sahibi olabilmektedirler.

2. İşletme dışı amaçlarla konsolide mali tabloların düzenlenmesi; bu amaçla bu tablolardan yararlananlar, kuruluşa borç veren bankalar, veresiye mal satan satıcılar, ortaklar, olası yatırımcılar gibi gruplardır.

İşletme dışı kişi veya kuruluşların konsolide mali tablolardan yararlananların amaçları farklıdır. Bankalar, verilecek kredinin tutarını, vadesini, faizini ve kredinin güvencesini saptamak amacı ile, grubun bütün olarak konsolide bilanço ve konsolide gelir tablosu üzerinde grubun borçlanma imkanlarının saptanması, grubun kârlılığının belirlenmesi gibi ihtiyaçlar için tali çalışmalar yapabilmektedirler. Veresiye mal satanlar, konsolide mali tablolara dayanarak, grubun bütün olarak borçlanma olanağını belirlemek arzusunu gösterebilmektedirler. Yönetim dışındaki ortaklar ve olası yatırımcılar da, bu tablolardan yararlanılarak kurumdaki paylarının korunabilmesi, değerlerinin

yükseltilmesi ve yeterli kâr payı dağıtılması imkanlarının saptanmasını istemektedirler.

Kısaca, konsolide mali tabloları düzenlemedeki temel amaç, topluluğa dahil ana işletme ile bağlı işletmelerin varlık, borç, sermaye, gelir ve giderlerini tek bir işletmeymiş gibi göstererek, topluluğun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında doğru ve güvenilir bilgi verebilmektir.

2.3. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN KAPSAMI VE KONSOLİDASYON KOŞULLARI

Konsolide mali tablolar, ana işletme ve bağlı işletmelere ait mali tabloların birleştirilmesiyle düzenlenmektedir. Bütün bağlı işletmelerin, (yurt içi ya da yurt dışında bulunanlar) konsolidasyona dahil edilmesi gerekmektedir. Ancak, bazı durumlarda, bağlı işletmelerin konsolidasyona dahil edilmemesi, mali tablo kullanıcıları için daha faydalı olabilmektedir.

Bağlı işletmeler ve bağlı işletmelere ait mali tabloların hangi hallerde konsolidasyona dahil edileceği ve hangi hallerde dahil edilmeyeceği ayrıca, konsolide edilecek mali tablolarda aranan koşullara ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

2.3.1. Konsolidasyona Katılacak Bağlı İşletmeler

Konsolidasyona katılacak bağlı işletmelerin, aşağıda belirtilen değişik özelliklerden birine sahip olması aranmaktadır (TMUDESK, 1997, s.70; Durmuş, 1984, s.48):

1. Kontrol ve oy oranı durumu; ana işletmenin bağlı işletmenin yönetiminde gerçek kontrolü olmalıdır. Çünkü konsolide mali tablolar, ana işletme işletme tarafından kontrol edilen diğer bütün işletmeleri kapsamaktadır. Eğer ana işletme, dolaysız veya dolaylı bir işletmenin yarısından fazla oy gücüne sahipse, ana işletmenin kontrol gücü var demektir. Fakat, bazı durumlarda, oy gücü, bağlı işletme üzerinde kontrol gücü olduğunu göstermez. Ancak, ana işletmenin bir

işletmede % 50 veya daha az hissesi olmasına rağmen aşağıdaki durumlarda, o işletmede kontrol gücü sözkonusu olabilmektedir:

a. Diğer yatırımcılar ile yapılan anlaşmaya göre oy haklarının yarısından fazlasını kullanma gücü varsa,

b. Bir anlaşma dahilinde, işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını yönetme gücü varsa,

c. Yönetim kurulundaki üyelerin çoğunu ve eşdeğer yöneticileri atama ve yerlerini değiştirme gücü varsa,

d. Yönetim kurulundaki üyelerin veya eşdeğer yöneticilerin toplantılarındaki oyların çoğunluğunu ellerinde bulundurma gücü varsa, bir kontrol gücü sözkonusudur.

2. Katılma oranı; ana işletme, bağlı işletmenin kayıtlı sermayesinin ya da bunu temsil eden hisse senetlerinin % 50 ve daha fazlasına sahipse, bağlı işletme konsolidasyona katılmaktadır. Ana işletmenin bir bağlı işletmeye, onun da başka bir işletmeye katılması durumunda, ikinci bağlı işletmenin kayıtlı sermayesine katılma oranı % 50'nin altında olabilir, ancak, bunun kontrolü ana işletmenin elinde olduğundan konsolidasyona katılmaktadır. Ana işletme, özel anlaşmaya dayanarak bir işletmeyi kontrol etmekteyse, o işletme de konsolidasyona katılabilmektedir.

3. Bağlı işletmenin yabancı bir ülkede bulunma durumu; bağlı işletmenin siyasi ve iktisadi istikrar ortamı olan yabancı bir ülkede olması durumunda konsolidasyona katılmaktadır. Bağlı işletmenin siyasi ve iktisadi istikrarı bulunan yabancı ülkede bulunması kriterinin yanısıra, bu ülkeden kâr ve yatırım transferinin yapılmasında bir engel ve sınırlama bulunmaması durumu da aranmaktadır. Bağlı işletmenin bulunduğu yabancı ülkede, para değerinin sürekli değişmesi, sıkı döviz politikası, savaş veya iç kargaşalıklar gibi durumların bulunması halinde ise, bu bağlı işletme konsolidasyona katılmamaktadır.

4. Faaliyet konusu durumu; aynı faaliyet sahasına ya da birbirine benzer, birbirine yakın faaliyet sahalarına sahip olan bağılı işletmeler konsolidasyona katılmaktadır. Bununla birlikte, farklı alanlarda faaliyet gösteren bağılı işletmeler de konsolidasyona katılmaktadır. Çünkü, Türk Muhasebe Standardı 5'de, topluluk işletmelerinin farklı sektörlerde hizmet vermelerinin konsolide mali tablolar hazırlanmasına engel teşkil etmeyeceği belirtilmektedir.

2.3.2. Konsolidasyon Dışı Bırakılacak Bağılı İşletmeler

Aşağıda belirtilen durumların varlığı halinde, bağılı işletmeler, konsolidasyon dışı bırakılmaktadır (Durmuş, 1984, s.49):

1. Ana işletme, bağılı işletmenin kayıtlı sermayesinin ya da bunu temsil eden hisse senetlerinin % 50'sinden daha azına sahipse bağılı işletmenin konsolidasyona katılmaması uygundur. Bu durumda konsolidasyon uygun olamamaktadır. Bununla birlikte, bağılı işletmede sahip olunan sermaye miktarı bilançoya eklenen açıklayıcı bilgiler içinde yer almalıdır.

2. Ana işletme, bağılı işletmenin toplam oylarının % 50'sinden azına sahipse veya bağılı işletmeyi kontrolü altına alabilecek oy oranına sahip değilse, bu bağılı işletmenin konsolidasyona katılmaması uygun olmaktadır.

3. Yabancı bir ülkede faaliyet gösteren bağılı işletmeler de normal olarak konsolidasyona dahil edilmektedir. Fakat, bağılı işletme, siyasi ve iktisadi istikrarı olmayan az gelişmiş, kâr ve yatırım transferine ciddi ve uzun süre engel ve sınırlama bulunan bir yabancı ülkede ise, konsolidasyon dışı bırakılması uygun olmaktadır.

4. Ana işletmenin bağılı işletme üstündeki kontrolü geçici ise ya da bağılı işletme üstündeki hakları yıpranmış ise, bağılı işletmenin konsolidasyon dışı bırakılması gerekmektedir.

5. Bağılı işletme öz sermayesinin önemli bir bölümünü kaybetmiş durumda ise, konsolidasyon dışı bırakılması uygun olmaktadır.

6. Ana işletme ve bağlı işletmelerin faaliyet konuları birbirine yakın olmalıdır. Birbirleri ile ilgisiz işletmeleri kapsayan bir konsolide mali tablo gerçekçi sayılmayacak ve böyle bir tablonun değeri de olmayacaktır. Türk Muhasebe Standardı 5'de, topluluk işletmelerinin farklı sektörlerde hizmet vermelerinin konsolide mali tablolar hazırlanmasına engel teşkil etmediğinin belirtilmesi de dikkat çekicidir. Kısaca, bu standarda göre, bağlı işletmelerin faaliyet konusu ne olursa olsun diğer özellikleri taşımaları halinde konsolidasyona alınmaktadır.

Ayrıca, Türkiye Muhasebe Standardı- 5'e göre, aşağıdaki durumlarda bir bağlı işletme, konsolidasyon dışı tutulabilmektedir;

a. Yakın bir gelecekte elden çıkarılmak amacıyla elde tutulan ve dolayısıyla kontrolü geçici bir süre ana işletmede olan bağlı işletmeler,

b. Ağır ve uzun süreli kısıtlamalar altında olan ve bu durum nedeniyle ana işletmeye fon aktarma gücü bulunmayan bağlı işletmeler konsolidasyon dışı tutulabilmektedir.

Kısaca, konsolide mali tablolar düzenlenirken, konsolidasyonun amacı gözönüne alınmalıdır. Konsolide mali tabloların amacı, mali tablo kullanıcılarına işletme grubunun bir bütün olarak mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında doğru ve güvenilir bilgi sunmaktır. İşte bu nedenle de, bu bilgilerde yanlış anlaşılmalara ve yanıltıcı bilgiler sunulmasına neden olabilecek bağlı işletmelere ait mali tabloların, konsolidasyona dahil edilmemesi gerekmektedir.

Bağlı işletme konsolidasyona alınmadığı durumlarda, şu bilgilerin konsolide mali tablolara eklenmesi gerekmektedir. Bunlar; konsolidasyona dahil edilmeyen işletmelerin isimleri, konsolidasyona katılmama nedenleri, oylu hisse senetlerinin yüzde kaçına sahip olduğu, bağlı işletmelerin hisse senetlerinin cari piyasa değeri, dağıtılmayan karlar içinde ana işletmenin payı veya konsolide olunmayan bağlı işletmelerin zararlarının ne kadar olduğu, alış tarihlerinden bu yana kâr zarar ve temettüleri dolayısıyla ana işletmenin konsolide olmayan bağlı

işletmelerdeki hissesinde parasal olarak kaydolunan artış ve azalışlar, şeklinde belirtilmektedir.

2.3.3. Konsolide Edilecek Mali Tablolarda Aranılan Koşullar

Holding veya işletmeler topluluğuna dahil işletmelerin mali tablolarını konsolide etme çalışmalarına başlamadan önce, bu mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkelerine uygun olarak hazırlanmış olduğu belirlenmelidir. Örneğin; hazırlanmış bilanço gerçek, açık ve doğru olmalıdır. Gelir tablosu, döneme ilişkin bütün giderleri özellikle, stok ve alacaklardaki defter kayıplarını içermelidir. Herhangi bir hasılat dışta bırakılmış olmamalıdır. Değerlemede maliyet değerinin dışına çıkılma durumu, değerlendirilmede yöntem değiştirme durumu, amortisman yöntemi ve varsa bundaki değişim mali tablolara ekli açıklamalarda belirtilmelidir. Bütün bunların ve gerektiğinde daha ayrıntılı çalışmaların yapılmış olduğu durumda, mali tablolar, işletmenin varlık, borç ve sermayesi ile gelir, gider ve kâr-zarar durumunu tutarlı biçimde yansıtabilecektir.

Mali tabloların konsolidasyonunun yapılabilmesi için ya da konsolide edilmiş mali tabloların güvenilir ve doğru bilgi verebilmesi için, konsolidasyona dahil edilecek işletmelerin mali tablolarında bazı ön koşulların yerine getirilmesi ya da mevcut olması da gerekmektedir. Bunlar (TMUDES, 1997, ss.71-72; Çakıcı, 1991, ss.120-121; Bilginoğlu, 1985, ss.18-21):

1. Konsolide mali tabloların hazırlanabilmesi için konsolidasyona tabi tutulacak topluluk işletmeler, aynı muhasebe standartlarını uygulamak zorundadırlar. Eğer topluluk işletmeleri ana ortaklıktan farklı muhasebe standartları uygulamışlarsa, konsolide mali tabloların hazırlanması sırasında gerekli düzeltmeler yapılarak, farklı olarak uygulanan muhasebe standartları arasında uygunluk sağlanmalıdır.

Ayrıca, mali tabloları konsolide edilecek işletmelerin muhasebe hesap planlarının, bilanço ve gelir tablolarının biçimleri ile bilanço ve gelir tablosu

unsurları içeriklerinin aynı olması, konsolidasyon çalışmalarının sağlıklı yürütülmesini ve tutarlı sonuçlara ulaşılmasını temin edebilecektir.

2. Topluluğa dahil işletmelerin mali tabloları, farklı muhasebe politikaları benimsenerek düzenlenmiş ise, muhasebe politikalarının neden olduğu farklılıklar muhasebenin önemlilik kavramı gözönüne alınarak, konsolide mali tabloların hazırlanması sırasında giderilmelidir. Muhasebe politikalarının neden olduğu farklılıkların tam olarak hesaplanamaması durumunda, yapılabilecek düzeltme işlemleri belli varsayımlar ve tahminlere göre yapılmalıdır. Düzeltme yapılmayan farklılıklar ise, dipnotlarda belirtilmelidir. Düzeltme işlemlerine temel olan varsayımlar ve tahminler de dipnotlarda açıklanmalıdır.

3. Konsolide mali tabloların hazırlanması sırasında topluluğa dahil işletmelerin hesap dönemlerinin kapanış tarihleri aynı olmalıdır. Mali tabloların kapanış günü, hesap dönemin son günüdür. Sözü edilen gün, normal olarak 31 Aralık günüdür. Bununla beraber, kimi işletmeler için özel hesap dönemi söz konusu olabilmektedir. Fakat, topluluğa dahil işletmelerin hesap dönemlerinin kapanış tarihleri farklı ise, konsolide mali tabloların hazırlanması sırasında hesap dönemi ana işletmeye göre farklı olan işletme veya işletmeler için ana işletmenin hesap dönemi dikkate alınarak hazırlanan özel mali tablolar konsolidasyona esas alınmaktadır. Hesap dönemi farklı olan işletmelerin adları, hesap dönemin kapanış tarihi ve farklılık nedeni dipnotlarda açıklanmaktadır.

Kısaca, gerek ana işletmenin gerekse bağlı işletmenin hesap dönemleri farklı olabilmektedir. Hesap dönemleri arasındaki farkın üç aydan fazla olması durumunda, bağlı işletme mali tabloları düzeltilerek konsolide edilebilmektedir. Çünkü, üç aydan daha fazla bir döneme ait mali işlemlerin, bağlı işletmenin mali tabloları üzerinde önemli bir etkisi olmaktadır (Beams, 1992, s.75).

4. İki işletmenin birleştirilmesi yapılacak mali tabloları, aynı değerlendirme yöntemi ile değerlendirilmiş olmalıdır. Değerleme yöntemleri farklı olan iki mali tablonun birleştirilmesi durumunda, farklı değerlerde iki tutarın bir araya getirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; farklı stok değerlemesi yapan iki işletmenin

mali tablolarının konsolide edilmesinde (birleştirilmesinde), bir araya getirilen stoklar farklı değerlerin bir araya getirilmesi sonucunu ortaya çıkartacak ve birleştirilmiş stok tutarının hangi yöntemle hesaplandığı anlaşılacaktır. Ayrıca, yeniden değerlemeden yararlanan bir işletme ile yeniden değerlemeden yararlanmayan bir işletmenin mali tablolarının biraraya getirilmesinde, duran varlıkların birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan duran varlık değeri, her iki işletmenin duran varlıklarının yapısını ortaya koyamayacaktır.

Değerleme yönteminin aynı olması koşulu daha çok bilançoların birleştirilmesinde söz konusudur. Gelir tablolarının birleştirilmesinde ise değerlendirme farklılığının önemi, dönem başı ve dönem sonu yarı mamul ve mamul stoklarında kendini göstermektedir.

5. Diğer bir koşul ise, konsolide edilecek mali tabloların gerçeği yansıtan bilgileri kapsamı gerektiğidir. Konsolide edilecek mali tabloların varlık, sermaye, satış, maliyet, kâr ve zarar bilgilerinin gerçeği yansıtması ölçüsünde, konsolide edilmiş mali tabloların incelenmesinden çıkartılan sonuçlar değer kazanacaktır. Bu nedenle, gerçeği yansıtmayan bilgileri kapsayan mali tablolara dayalı konsolide mali tablolar, fazla anlamlı olmayacaktır.

Bunların dışında, konsolidasyon için gerekli bilgilerin ve belgelerin derlenmesi yüksek maliyet ya da fazla gecikmeye neden olarsa, bu durumda konsolidasyondan sağlanacak yarardan fazla bir maliyet ve zaman israfı da sözkonusu olabilecektir.

Sonuç olarak, konsolide edilecek mali tablolarda bu koşulların bulunması durumunda konsolidasyondan beklenen amaca ulaşılmış olacaktır. Böylece, konsolide mali tablolardan yararlanan ilgili kişi veya kişilere, kurum veya kurumlara, işletme grubunun bir bütün olarak mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında doğru ve güvenilir bilgiler sunulabilecektir. Ayrıca, konsolide edilecek mali tablolarda bu koşulların mevcut olması konsolidasyon işlemi kolaylaştırmış ve böylece, konsolide mali tablolardan daha fazla yararlanma imkanı doğmuş olacaktır.

2.4. MALİ TABLOLARIN KONSOLİDASYONUNDA KULLANILAN YÖNTEMLER

Mali tabloların konsolidasyonunda kullanılan yöntemler, iki açıdan ele alınmaktadır. Ana işletmenin bağlı işletmeyi elde ettiği anda mali tabloların konsolidasyonunda kullanılan yöntemler, satın alma yöntemi ve çıkarların birleştirilmesi yöntemidir. Elde etme tarihinden sonra düzenlenen konsolide mali tablolarda ise, bağlı işletmeye yapılan yatırım, maliyet yöntemi (Cost method) veya öz kaynak (Equity method) yöntemlerinden birisi dikkate alınarak düzenlenmektedir. Bu yöntemlere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.4.1. Elde Etme Tarihinde Mali Tabloların Konsolidasyonu

Ana işletmenin bağlı işletmeyi elde etme tarihindeki konsolidasyon, bağlı işletmenin varlık ve sermaye yapısının, holding şirketlerin konsolide mali tablosuna yansıtılması ve yeni durumun görülebilmesi amacıyla yapılmaktadır. İlk konsolidasyonda ana işletmenin, bağlı işletmenin hisse senetlerini elde etme şekli önem kazanmaktadır. Ana işletme bağlı işletme hisse senetlerini üç şekilde elde edebilmektedir. Bunlar (Akbulut, 1994, ss.8-9):

1. Yeni bir işletme kurarak hisse senetlerini elinde bulundurur.

2. Bağlı işletmelerin hisse senetlerini satın alır(hisse senetleri bu şekilde ele geçirilmişse, bağlı işletmenin eski hissedarları holding şirketlerin hissedarları haline gelmez).

3. Ele geçirilen hisse senetlerini ödemek üzere yeni hisse senetleri ihraç eder (böyle bir durumda, bağlı işletmenin eski hissedarları yeni hissedarlar haline gelir).

Ana işletmenin bağlı işletmelerin hisse senetlerini elde etme şeklindeki farklılıklar, bu işletmelerin konsolidasyonunda da farklı yöntemlerin uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

İlk konsolidasyonda ise, satın alma yöntemi (purchase veya acquisition method) veya çıkarların birleştirilmesi (pooling of interest veya merger method) yöntemlerinden biri kullanılmaktadır (Bemey v.d, 1981, ss. 283-309).

Satın alma yöntemi (purchase method), genellikle bir işletmenin diğer bir işletmeye ait hisse senetlerini nakit veya diğer kaynaklar ile satın alınması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, satma satın alma işlevi sözkonusudur ve bu şekilde işlemlere geçirilmektedir (Akün, 1990, s.13).

Bu yöntem, çıkarların birleşmesi yönteminin uygulanmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Bu yöntemde, satın alınan işletmenin varlıklarının net değerinin, ödenen hisse senetlerinin net pazar değerine eşit olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla burada bir "şerefiye" söz konusudur (Uzay, 1993, s.236). Bu şerefiye pozitif veya negatif olabilmektedir. Sonuç olarak, bağlı işletmenin bilançosu yeni değerle tekrar gösterilebilmektedir.

Satın alma yönteminin genel özellikleri ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (Akün, 1990, ss.14-15).

1. Bağlı işletmenin varlıkları ve borçları ana işletme tarafından, konsolide mali tablolarda maliyet prensibine uygun olarak, ele geçirme tarihindeki maliyet değeri üzerinden raporlanmaktadır. Maliyet değeri ise; bağlı işletmenin hisseleri için ödenen fiyattır (nakit olarak ödenen tutar). Bu ise, ele geçirme tarihindeki pazar fiyatıdır.

2. Konsolide bilançoda bağlı işletmenin varlık kalemleri, ele geçirilme tarihindeki pazar değerleri ile raporlanır. Bu varlıkların kapsamına maddi ve maddi olmayan tüm varlıklar (alacaklar, stoklar, patent gibi.) dahildir. Bağlı işletmenin borçları genellikle defter değeri üzerinden raporlanmaktadır.

3. Toplam satın alma maliyeti ile ele geçirilen varlıkların pazar değerleri arasında bir fark ortaya çıkabilir. Bağlı işletmenin ele geçirilmesi nedeniyle ortaya çıkan bu farka şerefiye adı verilmektedir. Bu farkın ortaya çıkış nedeni, bağlı işletmenin varlıklarının kayıtlı defter değerleri ile bu varlıkların piyasa değerleri

arasındaki fark ile, işletmenin piyasadaki iyi imajı neticesi kazandığı bir işletme değerinin olmasıdır.

4. İştirak tarihinde konsolide bilançoda yer alacak olan dağıtılmamış kârlar bakiyesi, yalnızca ana işletmenin bilançosunda yer alan dağıtılmamış kârlar bakiyesine eşittir. Satın alma yönteminde, bağlı işletmenin dağıtılmamış kârlar bakiyesi elimine edilmektedir. Çünkü, bağlı işletmenin hissedarları hisselerini satarken, aldıkları pazar fiyatı içinde dağıtılmamış bağlı işletme kârı üzerindeki sahiplik haklarını da nakit olarak elde etmiş olmaktadır. Bağlı işletmenin diğer hesapları bu satın almadan etkilenmeyecektir. Çünkü, satma ve satın alma işlemi iki işletme arasında değil, bağlı işletme ve onun hissedarları arasındadır.

5. İştirak sonrası konsolidasyon yapılırken, mali tablolar yalnızca ana işletmenin iştirak öncesi dönemlere ait olan tarihi verilerini göstermektedir. Bağlı işletme için ise, konsolidasyon sürecinde mali tablo kalemlerinin pazar değerleri dikkate alınmaktadır.

Çıkarların birleştirilmesi yönteminde (pooling of interests method) ise, hisse senetleri karşılıklı el değiştirmektedir. Bu yöntemin temelinde yatan kuram ise, karşılıklı olarak işletme sahiplerinin kendi istekleriyle birleşmeleri ve hissedarlık haklarının devamıdır. Bu yöntemde, satın alan işletme bu iş için kendi oy hakkına sahip hisse senetlerini karşı tarafa vermektedir. Bu şekilde yapılan birleşmelerde, ana işletme, bağlı işletmeye yapmış olduğu yatırım tutarını, bağlı işletme hisse senetlerinin nominal bedeli üzerinden hesaplarına kaydetmektedir (Akbulut, 1994, ss.9-10). Bu yöntemin uygulanabilmesi için bazı şartların olması gerekmektedir. Bunlar (Uzay, 1993, s.226):

1. Bağlı işletmelerin hissedarları, hisse senetlerini bedelsiz olarak vermelidirler,
2. Birleşen işletmeler arasında güç oranı dengeli olmalıdır,
3. Birleşen işletmeler, birleşmeden belirli bir süre geçmedikçe varlıklarını satmamalıdır,

4. Birleşen işletmeler, birleşmeden önce bağımsız olmalıdırlar,

5. Ana işletmenin bu yöntemle bağlı işletmeyi ele geçirebilmesi için, bağlı işletmenin hisse senetlerinin en az % 90'ını anlaşmanın başlangıcından itibaren bir yıl içerisinde elde etmiş olmalıdır.

Bu yöntem, 1960'lı yıllarda işletmelerarası yatırımları değerlemede geniş ölçüde kullanılmıştır. Ülkemizde uygulamalar da en çok bu yönde olup, görünen örnekler de bu şekildedir.

Satın alma yöntemi ile çıkarların birleştirilmesi yöntemi arasındaki temel farklılıklar ve buna bağlı olarak elde etme tarihinde düzenlenen konsolide mali tablolarla ortaya çıkan farklar ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Akbulut, 1994, ss.10-11):

1. **Yatırımlar hesabı;** satın alma yöntemine göre ana işletmenin bilançosunda maliyet bedeli üzerinden, çıkarların birleşmesi yöntemine göre ise satın alınan bağlı işletme hisse senetlerinin nominal bedeli üzerinden yer alır. Satın alma yönteminde, net varlıkların defter değeri değil, o anda piyasada geçerli olan değeri dikkate aldığından, maliyet bedeli genellikle bağlı işletmenin defter değerinden farklı olmaktadır. Çıkarların birleşmesi yönteminde ise, ana işletmenin hesaplarında yatırım tutarı, bağlı işletmenin net varlıklarının defter değeri üzerinden yer almaktadır. Yöntemler arasındaki bu farklılık, konsolide bilançonun düzenlenmesi esnasında "şerefiye" hesabının ortaya çıkması ile daha belirgin hale gelmektedir. Konsolide bilanço düzenlenirken, ana işletmenin bağlı işletmeye yapmış olduğu yatırımlar hesabı ile bağlı işletmenin öz sermayesi karşılıklı olarak eliminasyon işlemine (azınlık payları hariç) tabi tutulmaktadır. Satın alma yönteminde yatırım tutarı ile bağlı işletmenin defter değerinin birbirinden farklı olması durumunda, şerefiye ortaya çıkmaktadır. Çıkarların birleşmesi yönteminde ise, işletmelerden biri, net defter değeri üzerinden diğerine yeni çıkarttığı hisse senetlerini verdiği için, muhasebeleştirme sırasında ortaya şerefiyenin çıkması da sözkonusu olmamaktadır.

2. Dağıtılmayan kârlar; ana işletmenin bağlı işletmeyi elde etmeden önce, bağlı işletmeye ait olan dağıtılmayan kârlar hesabı, her iki yöntemde farklı şekilde ele alınmaktadır. Satın alma yönteminde, elde etme öncesi kârlar konsolide mali tablolara dahil edilmemektedir. Çıkarların birleşmesi yönteminde ise, birleşme öncesi dağıtılmayan kârlar konsolide mali tablolara dahil edilmektedir

3. Şerefiyenin amortismanı; satın alma yönteminde konsolide gelir tablosunda, şerefiye itfa payı da yer almaktadır. Çıkarların birleşmesi yönteminde ise, şerefiye ortaya çıkmadığı için böyle bir hesap da olamayacaktır.

Her iki yöntem arasındaki fark, kısaca aşağıdaki tabloda açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 2.1 : Satın Alma ve Çıkarların Birleşmesi Yöntemi Arasındaki Farklar

HESAPLAR	SATIN ALMA YÖNTEMİ	ÇIKARLARIN BİRLEŞMESİ YÖNTEMİ
Ana işletme bilançosunda yatırım hesabı	Piyasa değeri üzerinden yer alır	Nominal değeri üzerinden yer alır
Elde etme öncesi bağlı işletmeye ait olan kârlar	Konsolide hesaplara dahil edilmez	Konsolide hesaplara dahil edilir
Bağlı işletmenin varlık ve borçları	Satın alınırken yeniden değerlendirilir	Yeniden değerlendirilmez

Kısaca, her iki yöntem konsolidasyon açısından karşılaştırıldığında, satın alma yöntemlerinin konsolidasyona daha uygun bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, çıkarların birleştirilmesi yönteminin şerefiyeyi ihmal etmesi bu yöntemin en önemli eksikliğidir. Böylece, konsolide net gelir daha fazla ve konsolide varlıklar da daha düşük yer almaktadır.

2.4.2. Elde Etme Tarihinden Sonra Mali Tabloların Konsolidasyonu

Elde etme tarihinden sonra konsolidasyon, bir işletme topluluğunun (holding) bir yıllık faaliyet sonuçlarını, bilanço ve gelir tablolarını bir bütün olarak görmek, bağlı işletmelerin faaliyet sonuçlarını yansıtmak amacıyla yapılmaktadır.

Elde etme tarihinden sonra düzenlenen konsolide mali tablolarda, ana işletmenin bağlı işletmeye yaptığı yatırımlar(iştirakler) iki farklı yöntem kullanılarak muhasebeleştirilmektedir. Bu yöntemler, öz kaynak yöntemi (equity method) ve maliyet yöntemi (cost method) dir (Burns, 1994, ss.135-138).

Bu yöntemlerden maliyet yöntemi, ana işletmenin, bağlı bir işletmenin %20'sinden daha az bir paya veya hisseye sahip olması durumunda yatırımların muhasebeleştirilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Bemey v.d, 1981, s.283). Bu yöntemde, bağlı işletmeye yapılmış olan yatırım, bağlı işletmenin hisse senetlerine yapılmış bir yatırım olarak düşünülmemekte ve işletmenin değeri, maliyet değeri üzerinden, ana işletmenin hesaplarına alınmaktadır. Ayrıca, bu yöntemde, bağlı işletme sürekli olarak maliyet bedeli ile ana işletme hesaplarında gösterilmektedir. Bağlı işletmenin değerindeki azalış ve artışlar ana işletmedeki hesaplara yansımaktadır (Karadağ, 1990, ss.36-37). Fakat, bunun da bir sakıncası olabilecektir. Çünkü, bağlı işletmelerin çok kârlı ya da zararlı olduğu durumlarda, işletme değerinin tam olarak bilanço'ya yansıtılmamasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu yöntemde yatırım veya kâr payları da gelir tablolarında gösterilmektedir.

Bu yöntemde ayrıca, öz kaynak yönteminde olduğu gibi, bağlı işletmenin kâr veya zarar etmesi halinde herhangi bir düzeltme işlemi yapılmamaktadır. Bağlı işletmenin temettü dağıtacağını ilan etmesi halinde, ana işletme bunu temettü gelirleri hesabında göstermektedir (Akbulut, 1994, s.14).

Öz kaynak yöntemi (equity method), ana işletmenin bağlı bir işletmenin %20'den fazla, %50'den daha az bir hissesine veya kontrol gücüne sahip olması

durumunda yatırımların muhasebeleştirilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Bemey v.d, 1981, s.285; Wolk, 1984, s.548). Bu yöntem, net yatırım değeri yöntemi ve öz varlık yöntemi olarak da adlandırılmaktadır.

Bu yöntemde, iştirakler (yatırımlar) önce maliyet bedeli ile muhasebeleştirilmektedir. Daha sonra bu tutar, yatırım yapılan işletmenin öz kaynağından yatırımcının payına düşen kısmı gösterecek şekilde, artırılmakta veya azaltılmaktadır. Bu işlem yapılırken, ana işletmenin payına düşen net kâr veya zarar gelir tablosunda, diğer öz kaynak kalemlerindeki artışlar ise, niteliklerine göre sermaye yedeklerinin ilgili hesabında gösterilmektedir. Yatırım yapılan işletmeden alınan kâr payları iştirak tutarından düşülmektedir. Bu gibi değişikliklere örnek olarak; duran varlıklar ve menkul kıymetlerin yeniden değerlemesi, kur farkları ve işletme birleşmelerinden doğan farklar gibi değişiklikler verilebilir.

Bu yöntem, daha çok bağılı işletmenin değerindeki değişme ve gelişmeleri konsolide bilanço'ya yansıtma olanağı verdiği için tercih edilebilmektedir.

Yatırımların muhasebeleştirilmesinde kullanılan, maliyet yöntemi ve öz kaynak yöntemi arasındaki farklar aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Sarıaslan, 1990, s.21):

1. Öz kaynak yöntemi, maliyet yöntemine göre, iştirak edilen işletmenin kâr veya zarar durumundaki gelişmelerin yatırımcı işletmenin tablolarında kolaylıkla izlenmesini sağlamak ve bu yönüyle de, yatırımcı işletmenin mali tabloları ile ilgili kişi ve gruplara daha yararlı bilgilerin sunulabilmesine imkan vermektedir.
2. Yatırım konusu işletmenin kâr (veya zarar) durumunun çok değişken, buna karşılık kar payı dağıtım politikasının büyük ölçüde sabit olduğu durumlarda, maliyet yöntemi yatırım konusu işletmenin faaliyet sonuçlarındaki gelişmeleri yatırımcı işletmenin mali tablolarına yansıtmakta yetersiz kalmaktadır.
3. İştirak konusu işletmenin, uzun süre kârlı olduğu durumlarda ise, maliyet yöntemi bilanço'da gizli yedeklerin oluşmasına da neden olmaktadır.

4. Öz kaynak yönteminin iştirak konusu işletmenin faaliyet sonuçlarının izlenmesinde maliyet yöntemine göre önemli üstünlüğü bulunmasına rağmen, bu yöntemin de yetersiz kaldığı nokta, iştirakın piyasa değeri hakkında fikir vermemesidir. Bu nedenle, bilanço ekleri arasında iştiraklerin piyasa değerleri ile bilgi vermek yararlı ve gerekli bir uygulamadır.

Bu yöntemlerden, maliyet yöntemi öz kaynak yöntemine göre daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde de, maliyet yöntemi daha fazla uygulanmakta ve benimsenmektedir.

2.5. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN YÜKSEK ENFLASYON DÖNEMLERİNDEKİ DURUMU

Enflasyonun işletmeler üzerinde bir çok olumsuz etkisi vardır. Bu olumsuz etkilerden biri de, işletmelerin mali tabloları üzerindeki etkisidir. Çünkü, enflasyon (Tuan, 1982, s.194 ; Doğan, 1996, s.18):

1. İşletmelere ait mali tabloların tek düzeliğini bozmaktadır.
2. İşletmelerin ekonomik ve mali durumlarının, faaliyet sonuçlarının doğru olarak gösterilmesine engel olmaktadır.
3. Yine, işletmelerin daha önceki dönemleri arasında veya benzer işletmelerle kıyaslama yapabilmesi olanaklarını ortadan kaldırmaktadır.

Kısaca, enflasyon dönemlerinde mali tablolar, bağlı işletmenin gerçek değerini gösterememektedir. Bağlı işletmeye ait mali tablolarda görünen kâr gerçek kâr olmamakta ve varlıklar da gerçek değerleriyle gözükmemektedir. Dolayısıyla, bağlı işletmelere ait bu mali tabloların birleştirilmesiyle elde edilen konsolide mali tablolar da, bu işletmeler topluluğunun veya holdingin mali durumu ve faaliyet sonuçlarını doğru ve güvenilir bir şekilde göstermemektedir. Bu nedenle, konsolide mali tabloların düzenlenmesindeki amaç uygun bir şekilde yerine getirilmemiş olacaktır. Çünkü, konsolide mali tablolar, bir işletme topluluğuna (veya holding) dahil ana ortaklık ile, bağlı ortaklıkların ve kontrol

gücüne sahip olunan iştiraklerin ve diğer ortaklıkların varlık, borç, sermaye, gelir ve giderlerini tek bir ortaklık şeklinde göstererek, topluluğun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında gerçeğe uygun ve güvenilir bilgi verilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmaktadır. Bu bakımdan, konsolide mali tabloların düzenlenmesindeki amaca ulaşmak için mutlak suretle bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolidasyona dahil edilmeden önce genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesi gerekmektedir. Yani, enflasyonun bağlı işletmelere ait mali tablolara yansıtılması gerekmektedir. Aksi takdirde, konsolide mali tablolardan beklenen fayda sağlanamayacaktır.

Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, bu konu hakkında bir standart oluşturmuştur. Bu satandarda göre (TMUDESK, 1997, s.31):

“Yüksek enflasyonun var olduğu bir ekonomide rapor hazırlayan bir ana işletmenin, yine yüksek enflasyonun var olduğu diğer ekonomilerin para birimleriyle raporlama yapan bağlı işletmeleri olması durumunda, bu türdeki bağlı işletmelerin mali tabloları ana işletmenin mali tabloları ile konsolide edilmeden önce, kesinlikle raporlama yaptıkları para birimine ait ülkenin genel fiyat düzeyine göre yeniden düzeltilmelidir. Ayrıca, değişik tarihli mali tabloların konsolide edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, parasal ve parasal olmayan tüm kalemlerin, konsolide mali tabloların hazırlandığı tarihte geçerli olan cari paranın satın alma gücüne göre yeniden düzeltilmesi yapılacaktır”.

Bu konuda, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun oluşturmuş olduğu, **“Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Raporlama”** standardı ile Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyum gerçekleşmiş olmaktadır.

Böylece bu standarda göre, yüksek enflasyonlu dönemlerde Türk Lirası ile sunulan faaliyet sonuçları ve mali durumun bir anlam taşımayacağı; liranın satın alma gücünde meydana gelen azalışlar, farklı tarihlerde ortaya çıkan işlem ve olayların karşılaştırılmasını önleyeceği ve sonuçların yanıltıcı olacağı göz önünde tutularak mali tabloların dönem sonundaki liranın satınalma gücüne göre düzeltilmesi sağlanacaktır. Böylece, bağlı işletmelere ait düzeltilmiş mali tabloların

birleřtirilmesi sonucunda, ana iřletmeye veya iřletme topluluđuna ait dűzeltmiř konsolide mali tablolar ve sonuç olarak da, dűzeltmiř konsolide tablolardan, ana iřletmenin veya iřletmeler topluluđunun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında, tam dođru ve gűvenilir bilgiler elde edilebilecektir. űnkű, yapılan bu dűzenleme iřlemi ile genel fiyat artıřları konsolide mali tablolara yansıtılmıř olacaktır.

2.6. YABANCI ÜLKELERDE FAALİYET GÖSTEREN BAĞLI İŞLETMELERE AIT MALİ TABLolarININ KONSOLIDASYONU

Konsolide mali tablolar, ana ve bağlı işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi ile dűzenlenmektedir. Őayet ana işletmenin yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bağlı işletmeleri varsa, bu işletmelerin mali tablolarının da konsolidasyona dahil edilmesi gerekir. Ana işletme ile yabancı bağlı işletmelerin mali tablolarının konsolidasyonu, uluslararası faaliyetlerin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yabancı yatırımların bűyűmesinin bir sonucu olarak gittikçe önem kazanmaya başlamıştır.

Yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bađlı iřletmelerin mali tablolarının konsolidasyona dahil edilmesi ile, çok uluslu iřletmenin bir bűtűn olarak gűrűnűmű hakkında daha dođru ve gűvenilir bilgiler sunulmuř olacaktır. Ayrıca, çok uluslu iřletme hissedarları da, iřletmenin tamamı hakkında bir fikir edinebileceklerdir. Bununla birlikte, mali tablo kullanıcıları, konsolide mali tablolar aracılıđı ile bir bűtűn olarak çok uluslu iřletme hakkında bilgi sahibi olabileceklerdir.

Tűrkiye’de faaliyet gűsteren bir ana iřletmenin, yabancı ülkede faaliyet gűsteren bir bađlı iřletmesi olması durumunda ve bu bađlı iřletmeyi konsolidasyona dahil etmek istediđi zaman, ana iřletme birçok sorunlarla karřılařmaktadır. Bu sorunlar, konsolidasyona zgű sorunlar ile bunlara ilaveten yabancı ülkelerde faaliyet gűsteren yabancı bir bađlı iřletme olmasından kaynaklanmaktadır. Ana iřletme ancak, bu sorunlara neden olan durumları ortadan kaldırdıktan sonra bađlı iřletmeyi konsolidasyona tabi tutabilecektir.

Yabancı ülkede faaliyet gösteren bağılı işletmelerin mali tabloları konsolide edilirken, genellikle ana işletmelerin karşılaşılabilecekleri sorunlar ise şunlar olabilmektedir (Durmuş, 1984, ss.71-81):

1. Tekdüzen hesap planı, bilanço ve gelir tablosunun eksikliği; yabancı ülkede bağılı bir işletme var ise, o ülkenin hesap planına bilanço ve gelir tablosu formuna göre hazırlanan mali tabloların, ülkemizdeki ana işletme ve bağılı işletmelerin tablolarıyla konsolide edilmesi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için önce, yabancı bağılı işletmenin bilançosu ve gelir tablosu, ana işletme veya holding topluluğunca kullanılan bu tür tablolara, biçim ve içerik açısından intibak ettirilmelidir.

2. Yurtdışı ve yurtiçi işletmeler arasında mutabakat eksikliği; yurtdışında faaliyet gösteren işletmeler, o ülkenin yasalarına göre ve kabul edilmiş bir yabancı dille muhasebe tutmaktadırlar. Yabancı ülkedeki işletmede kullanılacak hesap planının, ülkemizdeki işletmelere göre hazırlanması ve uygulanması bu açıdan doğabilecek sorunu önemli ölçüde azaltmaktadır. Konsolidasyon için mutabakat ön şart olup, mutabakat olmadan konsolidasyon çalışması yapılamamaktadır. Yapılsa da tutarsız olmaktadır.

3. Holding şirketlerde(veya topluluklarda), ana işletme-bağılı işletme ilişkilerine ilişkin sorunlar; yurtdışındaki bağılı işletmeler, ortak girişim biçiminde, yurtdışında ayrı bir işletme biçiminde, yurtdışında şube biçiminde ya da sadece yurtdışında faaliyet gösterip yurtiçinde faaliyeti olmaksızın örgütlenebilmektedirler. Buna göre yurtdışındaki bağılı işletmeler, ana işletmenin bilançosunda iştirakler olarak görünmekte, ya da ana işletmenin bilançosunda yer almaktadır. İştirak olarak görüldüğünde, giderme, bağılı işletmenin bilançosunun ulusal paraya çevrilmesinden sonra yapılmaktadır. İştirak olarak yer almadığında ise, bir giderme sözkonusu olmayacaktır.

4. Değerleme konusunda doğan sorun; muhasebenin temel kavramlarından biri maliyetle değerlendirme kavramıdır. Yurtdışındaki ve yurtiçindeki topluluğa dahil işletmeler, aynı ölçeği, maliyetle değerlendirme ölçeğini kullanmakta

iseler bir sorun yoktur. Eğer bağlı işletmeler farklı değerleme ölçeği kullanmaktalarsa, o zaman bir değerleme sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Bunun için de, bir düzeltme gerekmektedir.

5. Yabancı bağlı işletmenin mali tablolarının çevrilmesinde karşılaşılan sorun; bu sorun çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Yabancı para üzerinden hazırlanan mali tabloların ulusal paraya çevrilmesinde hangi kurların kullanılacağı, işlemin yapıldığı tarihteki kur mu, dönemin ortalama kuru mu, dönem sonu kurudur? Öncelikle bunların bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca, tüm kalemlere aynı çeviri kuru mu uygulanmalı, yoksa bazı kalemlere tarihi kur uygulanırken bazılarında dönem sonu kurunu mu uygulamalı? Özetle çeviride kullanılacak yöntem hangisi olmalı? Yine, diğer taraftan doğan kur farkları nasıl işlem görmeli? Dönem sonuçlarına mı aktarılmalı yoksa yedeklerle mi ilişkilendirilmelidir? İşte, öncelikle bu sorulara cevap aranmalıdır. Çünkü, bu sorulara verilecek cevaplar ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Kısaca, yabancı bağlı işletmeye ait mali tabloların çevirisinde en uygun çeviri yöntemin seçilmesi gerekmektedir.

6. Hesap dönemi sorunu; ülkemizde hesap dönemi 1 Ocak'da başlayıp 31 Aralık'ta sona ermektedir. Yurtdışında faaliyet gösteren işletmelerimizin böyle bir sorunla şimdilik karşılaşmadığı belirtilmektedir. Ancak, bazı yabancı ülkelerdeki işletmeler yıl içinde işe başlamışsa, hesap dönemi bitimini, ertesi hesap dönemi sonu olarak alabilmektedirler. Böyle bir durum varsa, konsolidasyonda gözönüne almak gerekmektedir.

7. Dil ve kavram farklılığından oluşan sorunlar; ülkelerarası dil farklılıkları da yabancı bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşımıza bir sorun olarak çıkmaktadır. Çünkü, konsolidasyon ana işletme ve bağlı işletme mali tablolardaki aynı veya benzer kalemlerin toplanması ile gerçekleştirilmektedir. Eğer hesapların isimleri tam ve doğru olarak veya ana işletmede ifade edildikleri anlamlara göre çevrilmez ise konsolidasyon

anlamsızlaşacaktır. Bu nedenle, öncelikle bu farklılıkların giderilmesi gerekmektedir.

Örneğin; İngilizce olan "stock" kelimesi ABD okuyucuları tarafından işletmenin sahip olduğu hisse senetleri olarak yorumlanırken, İngiltere'de aynı kelime satılmayıp işletmede kalan mallar olarak kabul edilmektedir (Choi ve Mueller, 1984, s.301).

8. Ayrıca, yurtdışında faaliyet gösteren bağlı işletmelerin mali tablolarını konsolide ederken, vergi istisnası ve mahsup, bilançoya dahil varlıkları ve borçları değerlendirmede de bazı sorunlarla karşılaşmaktadır.

Yabancı bağlı işletmenin mali tablolarını konsolide etmede karşılaşılan bu sorunların ortadan kaldırılmasından sonra, artık bu tablolar konsolidasyona dahil edilebilecektir. Fakat, burada yabancı bağlı işletmenin enflasyonist bir ortamda faaliyet gösterip göstermediğinin de bilinmesi gerekmektedir. Eğer yabancı bağlı işletme enflasyon ortamında mali tablolarını düzenliyor ise, öncelikle bağlı işletmenin faaliyette bulunduğu ülkenin fiyat endeksi dikkate alınarak, bağlı işletmeye ait mali tablolar yeniden düzenlenmekte ve daha sonra ana işletmenin bulunduğu ülkenin para birimine çevrilmektedir. Bu konuda gerek Uluslararası Muhasebe Standartları gerekse Türkiye Muhasebe Standartları uyum içindedir. Böylece, bu konuda da Uluslararası Muhasebe Standartlarına bir uyum sağlanmış olmaktadır.

Yabancı bağlı işletmenin mali tabloları konsolidasyona alınmadan önce, ulusal paraya çevrilmesinde kullanabilecekleri çeviri yöntemleri ve bu çeviri yöntemlerinin konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri ise, çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Sonuç olarak, yabancı bağlı işletmenin faaliyette bulunduğu ülkede savaş, ekonomik istikrarsızlık gibi herhangi bir durum yoksa ve bağlı işletmenin konsolidasyon için gerekli şartları taşıyorsa, bu yabancı bağlı işletmenin mali tablolarının konsolidasyona dahil edilmesi gerekmektedir. Fakat, öncelikle

düzeltilme ve çeviri işlemlerinin bu tablolar üzerinde, standartların öngördüğü bir şekilde doğru olarak yapılması gerekmektedir.

2.7. MALİ TABLOLARIN KONSOLIDASYONUNA İLİŞKİN İLKELER

Konsolide mali tabloların düzenlenmesi için öncelikle konsolidasyona alınacak bağlı işletmeler belirlenmekte ve bu işletmelere ait tablolarda bazı düzeltmeler yapılmaktadır. Düzeltme yapıldıktan sonra konsolidasyon tekniği veya yöntemi seçilmektedir. Bunlar yapıldıktan sonra artık topluluğa ait mali tablolar konsolide edilebilecektir. Bununla birlikte, topluluğa ait bağlı işletmeler enflasyonist bir ortamda faaliyetlerini sürdürüyorlar ise, bu durumda bu işletmelerin mali tabloları enflasyona göre düzeltilmektedir. Eğer, bağlı işletmeler yabancı para biriminden mali tablolarını hazırlamış ise, önce bu tablolar Türk Lirasına çevrilmektedir. Tüm bu işlemler yapıldıktan sonra, sıra mali tabloların birleştirilmesine gelmektedir.

Bilindiği gibi konsolidasyon işlemi bir süreçtir. Yani, konsolide mali tabloların hazırlanmasında yapılan işlemler belirli bir sıra takip etmekte ve konsolidasyon belirli ilkeler doğrultusunda yapılmaktadır. Konsolide mali tabloların hazırlanması sırasında yapılacak işlemler Türkiye Muhasebe Standardı-5'de ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.7.1. Bilançoların Konsolidasyonu

Konsolide bilançonun düzenlenmesi, Türkiye Muhasebe Standardı-5'e göre şu şekilde yapılmaktadır:

1. Önce topluluk işletmelerinin bilanço kalemleri ayrı ayrı toplanır.

2. Konsolidasyona alınan işletmelerin sermayelerindeki hisse veya payların defter değeri, konsolidasyona alınan işletmelerin öz sermayesine isabet eden tutar ile mahsup edilir.

a. Mahsup işlemi, bu işletme ilk defa konsolidasyona alındığı andaki defter değerine göre yapılır.

b. Mahsup işlemi, konsolide edilecek işletmelerin hisselerinin iktisap edildiği anda tespit edilebilen aktif ve pasif değerlerine göre veya hisseler farklı zamanlarda iktisap edildiğinde, bu işletmenin bağlı işletme olduğu tarihte yapılır.

c. Konsolidasyondan kaynaklanan olumlu fark aktifte şerefiye olarak ve olumsuz fark ise, pasifte uzun vadeli yabancı kaynaklarda gelecek yıllara ait gelirler grubunda gösterilir. Bu farklar 5 yıl içinde itfa edilir.

Konsolide bilançonun ödenmiş / çıkarılmış sermayesi, ilk olarak, ana işletmenin ödenmiş / çıkarılmış sermayesine eşit olmalıdır. Konsolide bilançoda bağlı işletmelerin ve kontrolü ana işletme olan iştirak ve bağlı menkul kıymetlerin ödenmiş / çıkarılmış sermayesi yer almaz. Ancak, bağlı işletmelerin veya kontrolü ana işletmede olan iştiraklerin ve bağlı menkul kıymetlerin ana işletmede pay sahibi olmaları durumunda, konsolide bilançonun ödenmiş / çıkarılmış sermayesi ana işletmenin ödenmiş / çıkarılmış sermayesinden daha az olabilir.

Topluluğa dahil işletmelerin birbirlerine sermaye taahhütlerinden kaynaklanan borçların bulunması halinde bu borçlar, ilgili oldukları ödenmemiş sermaye ve varsa hisse senedi ihraç primi alacaklarından indirilerek tasfiye edilirler.

Topluluk işletmelerinin mali tablolarında gösterilen *"bağlı ortaklar sermaye payları değer düşüş karşılıkları"*, *"iştirakler sermaye payları değer düşüş karşılıkları"* ve *"bağlı menkul kıymetler değer düşüş karşılıkları"* ile ilgili gider hesapları, konsolide mali tablolarında düzeltme yapmak suretiyle kapatılmaktadır.

2. Yapılan toplama işleminden, topluluğa dahil işletmelerin birbirlerinden olan alacak ve borçları karşılıklı olarak indirilir. İşletmeler, birbirlerinin borçlanmayı temsil eden menkul kıymetlerine veya kıymetli evraklarına sahiplerse, sözkonusu menkul kıymetler ve kıymetli evraklar da indirime tabi tutulurlar.

3. Topluluğa dahil işletmelerin birbirlerinden satın almış oldukları dönen ve duran varlıklar; ilk olarak, bu varlıkların topluluğa olan ilk maliyetleri üzerinden gösterilmelidir. Bu nedenle, gerekli düzeltmeler hesap edilerek konsolide bilançoya yansıtılmalıdır.

Topluluğa dahil işletmelerin stoklarına ilişkin topluluk içi mal alım ve satımından doğan kâr, konsolide mali tablolarda “brüt satışlar”, “satışların maliyeti” ve “stok” hesaplarından oranı dahilinde indirme tabi tutulurlar. Stoklara ilişkin topluluk içi mal alım-satımından doğan zarar ise, konsolide mali tablolarda “brüt satışlar”, “satışların maliyeti” ve “stok” hesaplarına, oranına uygun olarak eklenir.

İlk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mallar ve diğer stokların satış işlemi sonunda stoklarda kalan tutarının ve/veya kâr/zararın saptanmasının olanaksız olduğu durumlarda, bu hesaplama belli varsayımlar altında yapılır ve kullanılan varsayımlar dipnotlarda açıklanır.

Topluluk içinde alım ve satıma konu olan amortisman tabi duran varlıklarla ilgili topluluk içi işlemler nedeniyle oluşmuş gelir ve gider kalemleri arındırılır. Bu kalemin konsolide mali tablolara yansıtılması için şu işlemler yapılır: Satış kâr ve zararının yanı sıra, satış nedeniyle doğan yeni koşullarda yapılan hesaplamalarla satış öncesi koşulların devamı niteliğindeki hesaplamalar arasındaki amortisman farkları ile yeniden değerlendirme yapılması halinde, yeniden değerlendirme değer artış farkları ilgili hesaplarla karşılıklı olarak mahsup edilerek konsolide mali tablolarda düzeltme işlemi tamamlanır.

Topluluk içindeki amortisman tabi duran varlık satış kâr ve zararının, amortisman tabi duran varlık satış kâr ve zararı elimine edilmeden önceki konsolide net kâr ve zararın %5'ini aşmaması durumunda, yukarıda belirtilen mahsup işlemleri yapılmayabilir.

4. Konsolide bilançonun ve konsolide gelir tablosunun düzenlenmesine ilişkin ilkelerin düzeltme olarak konsolide mali tablolara yansıtılmasından sonra, topluluğa dahil bağlı işletmelerin öz kaynakları içindeki topluluk dışı paylara ait öz

kaynak kalemleri konsolide bilançonun ilgili öz kaynak kalemlerinden mahsup edilerek saptanan "azınlık payları" konsolide bilançoda öz kaynaklar grubunu izleyen ayrı kalem olarak yer alır. Böylece, yapılan bu işlemlerden sonra konsolide bilanço hazırlanmış olacaktır.

2.7.2. Gelir Tablolarının Konsolidasyonu

Konsolide gelir tablosunun Türkiye Muhasebe Standardı-5'e göre düzenlenmesi şu şekilde olmaktadır:

1. Öncelikle topluluk işletmelerin gelir tablosu kalemleri ayrı ayrı toplanır.

2.Yapılan toplama işleminden topluluğa ait işletmelerin birbirlerine yapmış oldukları mal ve hizmet satışları, "bürüt satışlar" ve "satışların maliyeti" hesaplarından indirilir. Topluluğa dahil işletmelerin stoklarına ilişkin topluluk içi mal alım satımından doğan kâr, konsolide mali tablolarda stoklardan düşülerek satışların maliyetine eklenir, zarar ise stoklara eklenerek satışların maliyetinden düşülür.

3. Topluluğa dahil işletmelerin birbirleriyle olan işlemleri nedeniyle oluşmuş gelir ve gider kalemleri (fazla ya da eksik ayrılan amortismanlar, faiz, temettü v.b.) ilgili hesaplarla karşılıklı mahsup edilir.

4. Konsolide edilen tüm işletmelere ilişkin dönem kârı vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıklarının toplamı konsolide mali tablolardaki aynı başlıklı kalemlerin tutarını oluşturur.

5. Topluluğa dahil bağlı işletmelerin dönem net kâr veya zararlarından topluluk dışı paylara isabet eden kısım, net konsolide gelir tablosunda "Azınlık Payları Kâr/Zarar" hesap grubu adıyla indirim olarak gösterilir. Tüm bu işlemler yapıldıktan sonra, topluluk veya holdinge ait konsolide gelir tablosu hazırlanmış olacaktır.

Bununla birlikte, topluluğa ait konsolide tabloların, topluluğun mali durumu ve faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun ve güvenilir bir şekilde sunabilmesi için, bu tabloların dipnotlarında aşağıdaki açıklamalara yer verilmelidir. Böylece, konsolide mali tablolardan beklenen fayda sağlanabilecektir. Bu açıklamalar ise, Türkiye Muhasebe Standardı-5'de aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

1. Topluluğa dahil bağlı işletmelerin ünvanı, ikamet yeri, sermayesi ve bu sermaye içinde ana işletme ile diğer bağlı işletmelerin sahip olduğu paylar,

2. Topluluğa dahil işletmelerin yapısında bir önceki döneme göre oluşan değişiklik,

3. Topluluk kapsamına girmeyen bağlı işletmelerde ana işletmelerin sahip olduğu paylar ve bu payların varsa borsa değeri, yoksa net defter değerine göre hesaplanmış değerlerini gösteren bilgiler ve konsolide edilmemesinin nedenleri,

4. İflas veya tasfiye halinde olan veya kanuni merkezleri yurt dışında bulunan konsolide mali tablo kapsamındaki işletmeler ve bunlara ilişkin bilgiler,

5. Konsolide mali tablo uygulamasında yıllar arasında farklı muhasebe politikaları uygulanmışsa nedenleri ve parasal etkileri,

6. Konsolidasyonda kullanılan varsayım, teknik ve yöntemlere ilişkin açıklama,

7. Ana işletme ile bağlı işletmelerin konsolide mali tablo düzenleme tarihinden sonra ortaya çıkan ve açıklamayı gerektiren hususlara ilişkin bilgi,

8. Oylama gücünün yarısından daha fazlasına dolaylı veya dolaysız olarak sahip bulunmadığı bağlı işletmeler ile ana işletme arasındaki ilişkinin mahiyeti,

9. Oylama gücünün yarısından fazlasına, bağlı işletmeler aracılığıyla dolaysız veya dolaylı olarak sahip bulunulan fakat kontrolün yokluğu nedeniyle de bir bağlı işletme olmayan işletmenin adı,

10. Yabancı bağı işletmelerin mali tablolarının Türk Lirasına çevrilmesinde esas alınan yöntemler,

11. Bağı işletmelerin elde edilmesi ve satılmasının, rapor verme dönemindeki mali duruma, rapor dönemine ait sonuçlara ve ayrıca bir önceki döneme ait tutarlara etkisi,

12. Topluluğun istihdam ettiği personel sayısı,

13. Konsolide mali tabloları önemli ölçüde etkileyen ya da bunların açık, yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması bakımından açıklanması gerekli olan diğer bilgilerdir.

Yukarıda belirtilen bu açıklamalarla birlikte, konsolide mali tablolardan etkin bir şekilde yararlanma imkanı sağlanmış olacaktır.

2.8. KONSOLİDE MALİ TABLOLARIN YARARLARI

Ana işletme veya bir işletme grubu, çeşitli amaçlar doğrultusunda konsolide mali tablolar hazırlamaktadır. Konsolide mali tabloların hazırlanmasındaki temel amaç, çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, ana işletmenin ortaklarının ve kredi veren kuruluşların çıkarları için ana işletme ve bağı işletmelerden oluşan işletme grubu veya topluluğu, sanki bir veya daha fazla bağı işletmelerden meydana gelen tek bir işletmeymiş gibi düşünülerek, topluluğu oluşturan işletmelerin faaliyet sonuçlarını ve mali durumunu açık bir şekilde göstermektir (Stikney ve Becher, 1983, ss.2-3; Chrichton, 1990, s.26). Ana işletme veya işletme grubu her ne amaçla olursa olsun, konsolide mali tabloları düzenlemeleri durumunda, bunlardan birçok yarar sağlamaktadırlar. Fakat, konsolide bilanço ve konsolide gelir tablosundan yararlanma, farklı amaçlı olabilmektedir. Bu nedenle aşağıda, konsolide mali tabloları düzenlenmesinden sağlanan yararlar, ayrı ayrı ele alınmaktadır.

2.8.1. Konsolide Bilançonun Yararları

Ayrı işletmelere ait bilançoların konsolide edilmesinin amacı, bu işletmelerin mali bünyelerinin, yani varlıklarının ve sermayelerinin tek bilanço üzerinde değerlendirilmesidir. Özellikle birbiriyle fon alışları açısından ilişkili, yani alış-satış ilişkisi, borç alacak ilişkisi içinde bulunan işletmelerin bilançolarının birbirinden bağımsız olarak ele alınması yanıltıcı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Konsolide bilanço, bu ilişkilerin arındırılmasını sağlayarak, sağlıklı değerlendirme yapmaya imkan sağlayabilecektir. Aynı biçimde, ortakları büyük ölçüde aynı kişilerden oluşan iki işletmenin birbirlerini finanse etmeleri durumunda, öz sermayelerinin ayrı bilançolarda değerlendirilmesi de yanıltıcı sonuçlar doğurabilecektir. Bu nedenle, konsolide bilançolara dayanılarak (Çakıcı, 1991, ss.129-130):

1. Bir sermaye grubuna bağlı işletmelerin birlikte mali tabloların akışkanlık durumu saptanabilmektedir.
 2. Bu işletmelerin birlikte borçlanma imkanları belirlenebilmektedir.
 3. Bu işletmelerin birlikte duran varlık yapısı ve tutarı belirlenebilmektedir.
 4. Bu işletmelerin birlikte öz sermaye sağlamlığı ortaya konulabilmektedir.
- Yani, grubun varlık ve sermaye yapısı ile varlık ve sermaye bağlantısı değerlendirilebilmektedir.

2.8.2. Konsolide Gelir Tablosunun Yararları

Ayrı işletmelere ait gelir tablolarının konsolide edilmesinin amacı, bu işletmelerin satış hasılatı, satış maliyeti ve kâr-zarar durumlarının tek gelir tablosu üzerinde değerlendirilmesidir. Özellikle, aynı ya da benzer türde üretim ya da hizmet çalışmasında bulunan, aynı sermaye grubuna bağlı işletmelerin satışlarının birleştirilmiş gelir tablosu ile biraraya getirilmesi, grubun büyüklüğü ve pazar payına yönelik çalışmalar açısından önem taşımaktadır. Üretim ya da hizmet türü farklılaştığı ölçüde, satışlar toplam olarak, grubun büyüklüğünü

simgelemekten öteye gidemez. Konsolide gelir tablosu ile ortaya konulan toplam maliyet ise, işletmelerin çalışma konuları farklı olsa dahi, satışların birleştirilmesinden daha anlamlıdır. Çünkü maliyeti oluşturan unsurların sermaye grubu için birlikte anlamı fazladır. Örneğin; grubun ödediği toplam işçilik, toplam finansman giderleri gibi grubun yönetimi açısından önem taşıyan toplam maliyetin ortaya konulmasına, konsolidasyon imkan vermektedir (Güvemli, 1993, s.24).

Maliyet içinde yer alan amortisman ile, sonuç hesabı olan kâr ve zarar tutarları da, toplam olarak işletmelerin çalışma konularındaki farklılıklara bakılmaksızın, grubun yarattığı toplam kaynakların ortaya konulması olanağını sağlamaktadır.

Konsolide mali tabloların sağladığı bu yararları veya faydalı bilgilere karşılık, bu tabloların kullanılmasında bazı sınırlamalar da sözkonusu olabilmektedir. Bunlar, aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Güvemli, 1993,24; Akbulut, 1994, ss.5-6; Akdoğan ve Tenker, 1992, s.257):

1. Aynı sermaye grubunun yönetiminde olduğu halde, farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin mali tablolarının konsolide edilmesi, sınırlı yararlanma imkanı vermektedir. Bu durumdaki işletmelerin bilançolarının konsolide edilmesi, grubun varlık ve sermaye yapısını ortaya koyabilmekte, fakat gelir tablolarının konsolide edilmesi fazla anlamlı olmamaktadır. Çünkü, değişik mal ve hizmet gruplarının toplamının değerlendirilmesinden fazla yarar sağlanmayabilmektedir.

2. Öte yandan, aralarında alış-veriş ilişkisi bulunan işletmelerin mali tablolarının konsolide edilmesi durumunda, karşılıklı borç ve alacakların giderilmesi ile konsolide bilanço daha gerçekçi varlık ve sermaye yapısını gösterecek, karşılıklı mal ve hizmet alışından doğan gelir ve giderler elimine edileceğinden dolayı, konsolide gelir tablosunda daha anlamlı satış-maliyet-kâr durumu ortaya konulacaktır. Fakat, bu ilişkiler içinde bulunmayan işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi, sermaye grubunun varlık ve sermaye yapısı ile satış gücünü göstermekle sınırlı olacaktır.

3. Konsolide mali tablolar birden fazla işletmenin sonuçlarını birleştirdiği için, bunların mali analizinden elde edilen sonuçlar ve oranlar ortalama değer taşımaktadır. Nitekim faaliyeti durgun veya kötü olan işletme, grup içindeki diğer faaliyeti iyi olan işletmelerin etkisi ile iyi olarak görülebilecek veya en azından durumlarının bozukluğu diğer işletmelerin sonuçları arasında kaybolabilecektir. Çünkü, konsolide mali tabloların analiz sonuçları, işletmelerin ayrı ayrı değerlendirilmesine göre farklılık gösterecektir.

4. Grup içindeki işletmelerin muhasebe sistemlerinin, değerlendirme yöntemlerinin farklılığı konsolide mali tabloların sonuçlarını da saptırabilmektedir. Ayrıca, konsolide mali tablolar her işletmenin durumunun ayrı değerlendirilmesine de imkan vermemektedir.

5. Konsolide mali tabloların değerlendirilmesinde, kredi verenler ve işletme sahipleri, parasal durumu yanlış yorumlayabilmektedirler. Bu durum özellikle, kârın dağıtılabılır kâr olarak görülebilmesi olasılığında doğrudur. Gerçekten bir çok işletmenin kârı tek bir kâr gibi görülecek ve gerek yatırımcılar gerekse diğer ilgililer bunu olumlu yorumlayabileceklerdir. Ancak, her bağımsız işletme kendi yönetim kurulunda kârın dağıtılma esaslarını belirleyecektir. Bu nedenle, bir konsolide bilançoda kârın fazla görünmesi fazla temettü dağıtılacağı anlamına gelmeyecektir.

6. Yabancı bir ülkede bulunan gruba bağlı bir işletmenin sonuçları, kur değişimleri nedeniyle konsolide mali tablolara çok değişik şekilde yansiyabilecektir. Bu değişiklik ise, yalnızca döviz kurlarındaki artış veya azalıştan kaynaklanacaktır.

Kısaca, yukarıdaki sınırlamalar da dikkate alınarak konsolide mali tabloların hazırlanmasındaki beklenen amaç ona göre tespit edilmelidir. Aksi takdirde, konsolide mali tablolardan beklenen yararlar sağlanmayabilir.

3. BÖLÜM

ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLolar ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİNDE KULLANILAN MUHASEBE MODELLERİ

Bir piyasa ekonomisinde ortaya çıkan hızlı ve yüksek orandaki bir enflasyonun, bu ekonomide faaliyet gösteren işletmeler üzerinde önemli bir çok olumsuz etkisi vardır. Enflasyon, işletmelerin maliyetlerinin yükselmesine, satış fiyatlarının artmasına, üretimlerinin düşmesine, yüksek faizli kredi kullanmalarına ve enflasyon vergisi ödemelerine neden olmaktadır. Enflasyonun işletmeler üzerindeki en önemli olumsuz etkisi, işletme yönetiminin temel veri kaynağı olan muhasebe ve onun ürettiği mali tablolar üzerindeki etkisidir.

Çalışmanın bu bölümünde, enflasyonun, temel mali tabloların birleştirilmesi ile oluşturulan konsolide mali tablolar üzerindeki etkisi, konsolide mali tabloların enflasyona göre düzeltilmesinde kullanılacak enflasyon muhasebesi modelleri ve bu modellerden genel fiyat düzeyi muhasebesine göre konsolide mali tabloların düzeltilmesi konusunda açıklamalara yer verilecektir.

3.1. ENFLASYON KAVRAMI

Ekonomi bilminin en çok tartışılan sorunlarından biri olan enflasyon, içinde yaşadığımız yüzyılda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri, sürekli olarak uğraştıran ve önemi gittikçe artan bir sorun haline gelmiş ve sorun olarak da devam etmektedir.

Literatürde enflasyonla ilgili birçok tanımla karşılaşmamız mümkündür. Enflasyon; toplam para stokundaki ya da parasal gelirdeki artış olarak veya çok para ile az mal alınabildiği toplam talep fazlası durumu olarak ifade edilebilmektedir. Bununla birlikte enflasyon, basit bir şekilde; bir fiyat endeksinde

yüzdelerle değişim olarak ölçülen fiyatlar genel seviyesindeki artış olarak tanımlanmaktadır (Mc.Connell, 1993, s.143; Oktay, 1989, s.2).

Enflasyon, dünyanın pek çok ülkesinde yıllardır varolmasına rağmen, otuzlu yıllardan önceki dönemlerde de yüksek enflasyonun varlığına rastlanmaktadır. Örneğin; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, özellikle 1923 yılında, Almanya'da Eylül ve Aralık ayları arasında toptan eşya fiyatları 50.000 defa ve üzerinde artış göstermiştir. Fakat bu artış hızı çok uzun sürmemiştir.

1970'li yıllarda, petrol krizinin de etkisiyle, fiyat artışları bütün ülkelerde şiddetlenmiş ve hemen her ülkede çift rakamlı enflasyona dönüşmüştür. Fakat 1980'li yılların başlarından itibaren, gelişmiş ülkeler, fiyat artışlarını kontrol altına almışlar ve yıllık enflasyonu kabul edilebilir düzeylere indirmeyi başarmışlardır. Maalesef, ülkemiz henüz bu başarıya ulaşamamıştır.

Enflasyonun birçok nedeni vardır. Enflasyonun nedenlerinin başında, paranın fonksiyonlarının bozulması gelmektedir. Ancak daha da önemlisi, arzın talebi karşılamaması durumunda fiyat dengesinin bozulmasıdır. Bu bozulma, ya arzın sabit olup talebin artması, ya da arzdaki artışın talepteki artıştan daha az olmasıdır. Bunların yanında, üçüncü faktör olarak zaman karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; paranın satın alma gücündeki değişimler dün.....bugün.....yarın olarak karşılaştırılmakta ve karşılaştırma paranın nominal değer olarak denkleştirilmesi biçiminde yapılmaktadır. Öyle ise, enflasyonda üçüncü önemli faktör, parasal taraf ve mal tarafının zaman olarak dengeye getirilmesi amacıyla karşılaştırılmasıdır (Özkan, 1992, s. 10). Enflasyonun nedenlerini çoğaltmamız mümkündür.

3.2. ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bilindiği gibi mali tablolar, işletmelerin mali durumu, mali durumundaki değişimler, faaliyet sonuçları hakkında ilgililere rakamsal bilgiler veren tablolardır. Enflasyonun işletmeler üzerindeki en önemli olumsuz etkilerinden biri de,

işletmeyle ilgili taraflara önemli bilgiler sunan bu mali tablolar üzerindeki etkisidir. Enflasyonun, işletmelerin mali tabloları üzerindeki etkileri ise, şu noktalarda toplanmaktadır (Tuan, 1982, s.194; Doğan, 1996, s.18):

1. İşletmelere ait mali tabloların tek düzeliğini bozmakta,
2. İşletmelerin ekonomik gücünün korunmasına olanak sağlamamakta,
3. İşletmelerin ekonomik ve finansal durumunun, faaliyet sonuçlarının doğru olarak gösterilmesine engel olmakta,
4. İşletmenin daha önceki dönemleri arasında veya benzer işletmelerle kıyaslama yapılabilmesi olanaklarını ortadan kaldırmaktadır.

Kısaca, enflasyon dönemlerinde mali tablolar, işletmelerin gerçek değerini gösterememektedir. Bu tablolarda (bilanço, gelir tablosu gibi..) görünen kâr, gerçek kâr olmamakta ve varlıklar da gerçek değerleriyle gözükmemektedir. Dolayısıyla, bu mali tabloların birleştirilmesiyle elde edilen konsolide tablolar da, holding şirketin veya işletmeler topluluğunun gerçek değerini, gerçek kârını veya kârlılığını, gerçek mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösteremeyecektir. Bu nedenle, enflasyon dönemlerinde bağlı işletmelere ait mali tabloların birleştirilmeden önce, enflasyon oranında düzeltilmesi gerekmektedir. Çünkü, Türkiye Muhasebe Standardı-2, yüksek enflasyon ortamında, temel mali tabloların, konsolide olanlar da dahil olmak üzere düzeltme esaslarını içermektedir. Ayrıca bu standard da, yüksek enflasyonun var olduğu bir ekonomide rapor hazırlayan bir ana işletmenin, yine yüksek enflasyonun var olduğu diğer ekonomilerin para birimleriyle raporlama yapan bağlı işletmeleri olması durumunda, bu türdeki bağlı işletmelerin mali tabloları ana işletmenin mali tabloları ile konsolide edilmeden önce, **kesinlikle** raporlama yaptıkları, para birimine ait ülkenin genel fiyat düzeyine göre yeniden düzeltileceği de belirtilmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren bağlı işletmelere ait mali tablolar birleştirilmeden önce, ülkemiz fiyat endekslerinden yararlanarak yeniden

düzenlemek gerekmektedir. Çünkü, düzeltme yapılmadan birleştirilen tablolara göre alınan kararlar yanlış kararlar olabilecektir.

Aşağıda enflasyonun, bağlı işletmelere ait mali tabloların düzeltme yapılmadan birleştirilmesi sonucu oluşturulan, konsolide bilanço ve konsolide gelir tablosu üzerindeki etkisi, ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3.2.1. Enflasyonun Konsolide Bilançolar Üzerindeki Etkileri

Bilindiği gibi konsolide bilançolar, bir topluluğa veya gruba dahil işletmelerin ferdi bilançolarının belirli prensip ve teknikler altında birleştirilmesi ile elde edilmektedir.

Enflasyon, uzun dönemde konsolide bilançoları yavaş yavaş tahrip ederek, bunları anlamsız hale getirmektedir. Konsolide bilançolarında yer alan aktif ve pasif kalemler, farklı tarihlerde elde edilen para birimleri ile değerlendirildiğinden, konsolide bilançolar anlamını yitirmektedir.

Enflasyonun konsolide bilançolar üzerindeki etkisini, aktif kalemler ve pasif kalemler üzerindeki etkileri olarak iki şekilde incelememiz mümkündür. Önce aktif kalemleri inceleyelim;

Kasa, banka ve alacaklar ile benzeri iktisadi kıymetlerin reel değerleri, fiyatların yükseldiği dönemlerde düşmektedir. Bu tür iktisadi kıymetleri ellerinde bulunduranlar, fiyatların arttığı dönemde fiyat artışlarından dolayı zarara uğramaktadırlar (Çabuk, 1989, s. 152). Bunların fiyat hareketleri karşısında nominal değerleri aynı kaldığı halde, gerçek değerleri yani satınalma güçleri, fiyat hareketlerinin tersi bir yönde değişmektedir. Şöyle ki, fiyatların sürekli olarak yükseldiği dönemlerde, bunların satınalma güçleri azalmakta, fiyatların sürekli olarak düştüğü dönemlerde, satınalma güçleri artış göstermektedir (Tuan, 1979, s. 295). Kısaca, kasa, banka, alacaklar, senetler gibi değerler enflasyona karşı daha duyarlı fakat zayıf bilanço kalemleri olmaktadır.

Dönen varlıklar içerisinde en önemli kalemlerden biri de stoklardır. Stoklar, klasik (geleneksel) muhasebe sisteminde kayıtlara maliyet değerleri ile geçmektedirler. Bu nedenle, enflasyonun hakim olduğu dönemlerde stoklar konsolide bilançolarda olduğundan daha düşük değerle, fiyatların düştüğü dönemlerde ise olduğundan daha yüksek değerle yer almaktadır. Enflasyonun stoklar üzerindeki etkilerinin tam olarak test edilmesi için, her bir stok kaleminin satınalma tarihinin bilinmesi gerekmektedir. Fiyatlar genel seviyesindeki artış yönündeki değişikliklerin stoklar üzerindeki olumsuz etkisinin sonucu olarak işletmeler veya işletmeler topluluğu, stoklarını yenileyememe, iktisadi gücünü koruyamama ve ticari kârlarının gerçeği yansıtmaması gibi durumlarla karşılaşabileceklerdir (Bakır, 1996, ss.130-131).

Fiyatlar genel düzeyindeki yükselişler, en fazla duran varlıkları etkilemektedir. Muhasebede, maliyetle değerlendirme kavramı kullanılmakta olduğundan, duran varlıklar edinildikleri yıldaki maliyet değerleri üzerinden konsolide bilançoda görünürler. Bu süre içinde fiyatlar genel düzeyi yükselmiş olduğundan, duran varlıkların konsolide bilançoda görünen değerleri, gerçek değerlerinin ya da piyasa değerlerinin çok gerisinde kalmış olabilecektir. Örneğin; 10 yıl önce topluluğa 50.000.000 Liraya alınmış bir arabanın bugünkü değerinin sözcülemi 680.000.000 lira olmasına karşın, bu araba konsolide bilançoda halen 50.000.000 lira (yeniden değerlemenin yapılmadığı kabul edilirse) olarak görünecektir.

Bilindiği gibi iştirakler de, muhasebe kayıtlarında maliyet bedelleri ile yer almaktadır. Fiyat artışlarının olduğu bir ortamda, iştiraklerden elde edilen temettü miktarı da artmaktadır. Temettü artışına bağlı olarak iştiraklerin değeri de artmaktadır. Fakat bunlar muhasebe kayıtlarında maliyet bedeli ile yer aldığından, konsolide bilanço da gerçek değeri yansıtmaktan uzaktır (Bakır, 1996, s.132).

Enflasyonun konsolide bilançonun pasif kalemleri üzerindeki etkilerini a) Borçlar b) Öz kaynaklar şeklinde iki ana kalem halinde toplayabiliriz. Ayrıntılara inecek olursak;

Enflasyon, işletmelerin borç yükünü hafiflettiği için, konsolide bilançodaki borç kalemleri (bunlar orta ve uzun vadeli olmak kaydıyla) işletme yararına olmaktadır. Kısa vadeli borçlar için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. İşletme sermayesi ihtiyacını karşılamak için girilen kısa vadeli borçlar, daha kısa süre içinde geri ödeneceği için ağır bir mali yük oluşturmaktadır. Öz kaynak-yabancı kaynak oranı zayıf olan işletmelerin enflasyon döneminde ağır bir borç yükü altına girmeleri, bunların kısa sürede tasfiyesi ile son bulabilmektedir (Tuncer, 1990, s. 35).

Borçlar, fiyatların yükseldiği dönemlerde muhasebe kayıtlarında yer alan değerler üzerinden geri ödeneceğinden, işletmeler topluluğun reel olarak borç yükü hafifletmekte, dolayısıyla topluluk, borçlarını satınalma gücü düşmüş para ile ödeyeceğinden ilave bir kar elde etmiş olacaktır. Sonuç olarak da, topluluğun öz varlığında reel olarak bir artış meydana gelmektedir.

Topluluğun sermayesi, enflasyon nedeni ile erimekte ve sürekli değer kaybetmektedir. Bu durum, topluluğa ait işletmelerin borsadaki hisse senetlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu yüzden işletmeler, enflasyon döneminde sermaye ihtiyacını karşılamak için sık sık sermaye artırımına gitmektedirler.

Enflasyon dönemindeki konsolide bilançoda yer alan kârlar, çoğu kez yüksek ve yanıltıcı olmaktadır. Fiktif olan bu kârlar, enflasyon oranından yüksek olmaları halinde gerçek ve anlamlı olabilmektedir. Aksi halde, topluluk kağıt üzerinde kârlı görünmesine rağmen, gerçekte zarar etmiş olabilmektedir.

3.2.2. Enflasyonun Konsolide Gelir Tabloları Üzerindeki Etkileri

Konsolide gelir tabloları, belirli bir grubun kontrolü altındaki ya da hissedarı buldukları işletmelerin gelir tablolarına göre, kontrol grubunun gerçekleştirdiği satış hasılatı, satış maliyeti, finansman giderleri ve vergiden önceki-sonraki kârı tek bir gelir tablosunda göstermek amacıyla hazırlanmaktadır (Durmuş, 1990, s.385). Enflasyonun bu işletmeler topluluğunun gelir tablosu üzerindeki etkileri

değişik şekillerde olabilmektedir. Konuyu, konsolide gelir tablosunun gelir ve gider kalemlerine göre ayrı ayrı incelemek gerekmektedir.

Fiyatların yükseldiği dönemlerde, topluluğun sattığı mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları da artış göstereceğinden, konsolide gelir tablosundaki satış hasılatı, tutar olarak artacaktır.

Enflasyon, kısa ve uzun dönemde topluluğun satış hacmini bazen olumlu bazen de olumsuz yönde etkilemektedir. Talep azalması halinde, topluluğun satış hasılatı düşmektedir. Bu azalış, mutlak veya nisbi azalma şeklinde olabilmektedir. Satışların düşmesi işletmeler için en büyük tehlikedir. Satış hasılatının sürekli olarak düşmesi veya gereği kadar artmaması, işletmelerin tasfiyesi ile sonuçlanabilmektedir (Tuncer, 1990, s. 35).

Enflasyon, bazen işletmelerin satış hasılatında artış da meydana getirebilir. Bu artış enflasyon oranının üzerinde ise gerçek, enflasyon oranının altında ise görünüşte bir artıştır. İşletmelerin ayakta kalabilmeleri için, satışlarda enflasyon oranının üzerinde gerçek bir artış olması gerekmektedir.

Enflasyon, konsolide gelir tablosunun maliyet ve gider kalemlerini de artırmaktadır. Burada önemli olan nokta, satış hasılatının gider artışından, gerek mutlak ve gerekse nisbi bakımdan daha yüksek olmasıdır. Maliyet ve gider artışı satış hasılatından daha hızlı artıyor ise, bu işletmeler topluluğu için bir tehlike göstergesi olmaktadır.

Fiyatlar genel seviyesindeki artışlar, satılan malın maliyetini de etkilemektedir. Satılan malın maliyetinin unsurlarını oluşturan hammadde, mamül stok ve yarımamül stokları maliyet değeriyle muhasebe kayıtlarında yer aldığından, kârın olduğundan fazla çıkmasına yani, fiktif kâra neden olabilmektedir.

İşçilik giderleri ise, genelde toplu sözleşmelerde tespit edilmektedir. Bu nedenle, işçilik giderleri fiyat hareketlerini yakından izleyememektedir. Fiyatlar genel seviyesinde artış meydana geldiği dönemlerde, işçilik giderlerinin nominal

olarak sabit kalması durumunda, işçilik giderleri reel olarak düşmektedir. Genel üretim giderleri arasında yer alan tamir, bakım, ısıtma ve aydınlatma, endirek malzeme giderleri, fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen değişiklikleri yakından izlemektedir. Bu nedenle, maliyetler içinde gerçek değerle yer aldıkları için fiktif kâra neden olmamaktadırlar (Çabuk, 1989, ss. 157-158). Ayrıca, üretimle ilgili olmayan bölümlerde çalışan personele öden ücretler de (faaliyet giderleri), enflasyonun hakim olduğu dönemlerde bu artışları yakından izlemek durumunda olduklarından, fiyat artışları oranında değişikliğe uğramaktadırlar.

Konsolide gelir tablolarında görünen vergiden önceki kâr gerçek kâr olmamaktadır. Dolayısıyla, enflasyonun sürekli ve yüksek olduğu Türkiye gibi ülkelerde, işletmeler "enflasyon vergisi" adı altında gizli bir vergi ödemektedirler. Bu vergi de, gerçek olmayan yani, fiktif kârlar üzerinden ödenen adaletsiz ve ekstra bir vergi olmaktadır. Enflasyon vergisi bir yönden işletmelerin mali yapısını, diğer yönden gelir dağılımını bozabilmektedir (Tuncer, 1990, s. 34).

Kısaca, konu vergilendirme yönünden büyük önem taşımaktadır. Hesaplanan vergi, fiktif kâr üzerinden alınırsa, fiktif kâr ile gerçek kâr arasındaki fark kadar fazla vergilendirme nedeni ile işletmeler topluluğun öz varlığı azalmış olmaktadır. Böylece, vergi kâr üzerinden değil, topluluğun varlığından alınma yönüne dönüşmektedir.

Sonuç olarak, yüksek enflasyon ortamında mali tabloların mutlak surette düzeltilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Aşağıdaki durumlarda ise, yüksek enflasyonun var olduğu kabul edilmekte ve mali tablolar zorunlu olarak düzeltilmektedir (TMUDESK, 1997, s.25 ;Arslan, 1997, s.11):

1. Nüfusun çoğunluğunun, servetini parasal olmayan varlıklar edinerek veya yabancı para birimli yatırım araçlarına yatırım yaparak değerlemesi, elde Türk Lirası nakit bulundurmuyarak satın alma gücünün korunabilmesi için eldeki nakdi, süratle parasal olmayan yatırımlara yöneltmesi,

2. Nüfusun çoğunluğunun parayla ilgili işlemleri, istikrarlı gördüğü yabancı para birimleri ile yapması ve fiyatların yabancı para birimine göre belirlenmesi,

3. Vadeli yapılan satış ve satın almalarda; vade süresi kısa olsa bile vade süresi içinde paranın satın alma gücünde beklenen kayıpların dikkate alınarak fiyatların vade farkı konarak saptanması,

4. Fiyatların, ücretlerin ve faiz oranlarının fiyat endeksine bağlanmış olması,

5. Son üç yıllık kümülatif enflasyon oranının %100'e yakın ya da bu oranın üstünde oluşması,

6. Yüksek enflasyon olduğunun belirtisi olan diğer göstergelerin varlığı durumunda, bir ülkede yüksek enflasyon ortamının bulunduğu kabul edilmektedir. Bu gibi durumlarda, konsolidasyona alınacak bağlı işletmelere ait mali tabloların enflasyon oranında düzeltilmesi gerekmektedir. Bu düzeltilmiş mali tablolar da, işletme topluluğunun gerçek durumunu yansıtabilecektir.

3.3. ENFLASYONUN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİNİN GİDERİLMESİNDE KULLANILABİLECEK MUHASEBE MODELLERİ

Bilindiği gibi muhasebe, mali nitelikteki işlem ve olayları anlamlı bir biçimde, parasal açıdan kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve elde edilen sonuçları yorumlama sanatı, bilim ve uygulamasıdır. Bu tanım, muhasebenin uygulama şekliyle gerçekleri yansıtabilme yeteneğine tamamen sahip olduğunu varsaymaktadır. Aynı zamanda, kaydetme, sınıflayıp ulaştığı sonuçları ilgililere yararlı ve anlamlı tablolar halinde özetleyerek sunma, sonuçları analiz ve yorumlama olarak bilinen işlevlerini doğru ve tam olarak yerine getirdiği varsayımına dayanmaktadır. Diğer taraftan, işletmede alınan ekonomik kararların temel dayanağı olan mali tablolarla, ilgililere yararlı ve anlamlı olan bilgilerin sunulduğu esasını benimsemektedir. Oysa ki, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli

yükselmeler olarak tanımladığımız enflasyon, muhasebenin bu işlevlerini tam ve gerçekçi olarak yerine getirmesine imkan vermemektedir. Enflasyon, geleneksel muhasebenin sunduğu mali tabloları anlamsızlaştırmakta, onların yararlı ve anlamlı bilgi sunma görevini tam olarak yerine getirmesini engellemektedir. Çünkü, klasik muhasebenin değerlemede maliyet ilkesinden hareket etmesi ve para değerinin değişmez olduğu varsayımı altında işlemlerini sürdürmesi, enflasyon ortamında işletme ilgililerinin gereksinmelerine yanıt vermemesine yol açmaktadır.

Geleneksel (klasik) muhasebe ilke ve anlayışına göre hazırlanan ve enflasyonun etkilerini dikkate almadan düzenlenen bilanço ve gelir tablosu, beklenen yararları sağlayamamaktadır. Bunu önlemek için, geleneksel muhasebenin yetersizlikleri giderilerek, fiyat artışları bu tablolara yansıtılmalıdır. İşte, fiyat artışlarını dikkate alan ve bu artışları işletmenin mali tablolarına yansıtan, enflasyon oranında düzeltme yapan bir muhasebe sistemine ihtiyaç vardır. Bu muhasebe sistemi de "**Enflasyon Muhasebesi**" dir.

Enflasyon Muhasebesi, tarihi maliyetlerle değerlendirilmiş işletme varlıkları ve borçları üzerinde, fiyat değişmelerinin etkisini gösteren muhasebe olarak tanımlanmaktadır. Enflasyon muhasebesinin ana işlevi, enflasyon dönemlerinde ortaya çıkan tüm fiyat değişmelerinin (genel ve özel) işletme değerleri üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve gerçek değerlere ulaşılmasını sağlamaktır (Tuan ve Doğan, 1996, ss.108-109).

Enflasyon muhasebesi, tarihi maliyetler muhasebesinden üstün olup, bu muhasebe sisteminin, bir ticari işletmenin performansının tahmininde yardımcı olacak bilgileri sağlayacağı ileri sürülmektedir (Skogsvik, 1990, s. 137). Çünkü bu muhasebe sistemi, genel fiyat hareketleri yanında, özel fiyat hareketleri ile de ilgilenmektedir. Özel fiyatlardaki değişmeler ise, bazı mal veya hizmetlerin fiyatlarındaki fiyat değişmeleridir. Örneğin; ekmek, bilgisayar ve sağlık hizmetlerinin fiyatlarındaki değişmeler, özel fiyatlardaki değişmeler olarak bilinirler. Özel fiyat değişmeleri, genel fiyat değişmelerini etkilemektedir. Fiyatlar

genel seviyesindeki değişmeler ise, ekonomide tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarında meydana gelen ortalama değişmedir (Helmkamp v.d. , 1989, s. 573).

Geleneksel muhasebenin enflasyonist dönemlerde yetersiz kalması üzerine, çeşitli enflasyon muhasebesi modelleri önerilmiştir. Bazı yazarlara göre bu modeller iki tane olarak kabul edilmiştir. Bunlar; Cari Satınalma Gücü Muhasebesi, Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi veya Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi (Current Purchasing Power Accounting, General Price - Level Accounting) İkame Maliyeti Muhasebesi veya Cari Değer Muhasebesi (Replacement Cost Accounting, Current Value Accounting). Bazı yazarlar ise, bu iki modelin yanına, yeni bir üçüncü model eklemiştir. Bu model ise, her iki yöntemin birleşmesini esas alan bir modeldir. Yani, hem özel fiyat hareketlerini, hem de genel fiyat hareketlerini hesaba katan modeldir. Kısaca, her iki modelin birlikte kullanılması savunulmaktadır. Bu model ise, "Genel Fiyat-İkame Maliyet Muhasebesi" olarak adlandırılmaktadır (Thompson, 1987, s. 528; Hacırüstemoğlu, 1993, s. 52; Uman, 1990, s. 130). Bazı yazarlar ve komiteler, Genel Fiyat-İkame Maliyet Muhasebesinin yerine "Entegre Muhasebe Modeli ve Karma Yöntem" ifadesini kullanmaktadırlar. Bu modelle, fiyatlar genel ve özel seviyelerindeki tüm etkilerin finansal tablolara aktarılması amaçlanmaktadır. Böylelikle iki model grubunun olumlu yönlerinden yararlanılmaya çalışılacaktır (Arslan, 1997, ss.16-18; Yüksel, 1983, s. 57). Sonuç olarak, enflasyon ortamında kullanılması gereken enflasyon muhasebesi modelleri şu şekilde tespit edilmiştir (Tuan ve Doğan, 1996, s.110; Hacırüstemoğlu, 1997,ss.33-34 ; Uman, 1990, s.130):

- Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi
- İkame Maliyet Muhasebesi
- Genel Fiyat-İkame Maliyeti Muhasebesi

3.3.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi

Enflasyonun varlığını kabul eden bu muhasebe modelinde, paranın satınalma gücünün değiştii gerçeğinden hareket edilerek, endeksler yoluyla farklı para birimiyle ifade edilmiş değerler, aynı para birimi ile ifade edilmeye

çalışılmaktadır. Bu değişikliğin dışında, klasik muhasebenin bütün ilkeleri aynen korunarak, enflasyonun muhasebe verilerine yansması sağlanmış olmaktadır.

Bu model, Ocak 1973 yılında Muhasebe Standartları Yönetim Kurulu (ASSC) tarafından, paranın satınalma gücündeki değişiklikleri hesaplamak ve ortakların öz sermayelerinin satınalma gücünü korumak amacıyla yayımlanmıştır (Robson, 1994, s. 45). Ayrıca bu model gerçekte, firmadaki hissedarların veya ortakların kazanç ve menfaatlerinin satınalma gücünü korumaktadır (Thompson, 1987, s. 528).

Fiyatlar genel seviyesi muhasebesi şeklinde de, adlandırdığımız bu modeli belirtmek bakımından, literatürde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bazı yazar ve komiteler, bu model için "Cari Satınalma Gücü Muhasebesi veya yalnızca Satınalma Gücü Muhasebesi (Current Purchasing Power Accounting) ifadelerini kullanırken, diğer yazar ve komiteler "Genel Fiyatlar Düzeyi Muhasebesi veya Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi (General Price-Level Restatementes)" ifadelerini kullanmışlardır (Robson, 1994, s. 45; Uman, 1990, s. 130; Atrill, 1992, s. 346; Scapens, 1981, s. 24). Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu ise, bu modeli, "Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi" olarak tanımlamıştır.

Genel fiyat düzeyi muhasebesinin amacı, paranın satınalma gücünün değiştiği gerçeğinden hareket edilerek, homojenliğini yitiren mali tabloların aynı para değeriyle ifade ederek, gerçek işletme sonuçlarını bulmak ve parasal değerleri elde bulundurmaktan dolayı işletmenin uğradığı elde bulundurma kazancı ya da kaybını ortaya koymaktır.

Mali tabloların paranın satınalma gücüne göre düzeltilmesinden yana olanlar, bu yöntemin üstünlüğünü şu şekilde ortaya koymaktadırlar:

1. Mali tabloların genel fiyat endeksine göre düzeltilmesi ile, enflasyonun paranın satınalma gücü üzerinde etkileri mali tablolara yansıtılmış olmaktadır.

2. Genel fiyat düzeyi muhasebesi anlaşılması ve uygulanması, kolay bir modeldir. Çünkü bu model, tarihi maliyetler muhasebesinin genel kabul görmüş

prensiplerinden yalnızca birini, ölçü birimini değiştirmekte, diğerlerini ise aynen kullanmaktadır.

3. Model, tarafsızlık niteliği itibariyle en az tarihi maliyetler muhasebesi kadar tarafsızdır.

4. Tüm işletmeler yeniden değerlendirilmede aynı endeksi kullanacaklarından model yeterli ölçüde objektiftir. Bu muhasebe modeline göre düzeltilmiş mali tablolar, işletmelerin daha gerçekçi bir kâr dağıtım politikası izlemelerine yardımcı olmakta, reel kazançları üzerinden kâr dağıtımlarına olanak hazırlamakta ve sermayenin kâr olarak dağıtılmasını önlemektedir.

5. Yine bu muhasebe modeline göre düzeltilmiş mali tablolar, işletmelerin gerçek vergi yükünü ve ödemekte oldukları vergi oranlarını ortaya koymaktadır. Bu durum, vergi yasalarında işletmeler lehine gelişmelerin olmasını kolaylaştırmaktadır.

6. Enflasyonun etkisiyle ortaya çıkan satın alma gücü kazanç ve kayıpları ayrı ayrı tanımlanıp rapor edilebilmektedir.

7. Enflasyonun yarattığı fiktif kazançlarla, prodüktivite artışının sağladığı reel kazançlar birbirinden ayrılarak, toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin işletme yönetiminde daha sağlıklı temeller üzerinde yürütülmesine olanak sağlamaktadır.

8. Tüketilen iktisadi varlıkların yenilenebilmesi için gerekli satın alma gücü hakkında daha iyi bir fikir edinilmektedir.

9. Bu model, enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkisini belirlemek için kullanılan stok değerlendirme ve amortisman yöntemleri gibi geçici yöntemlere olan ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır.

10. Genel fiyat düzeyi muhasebesi yıllar itibariyle işletme faaliyetlerini ve işletmelerarası karşılaştırma yapma olanağını da sağlamaktadır. Aynı nedenle,

yöneticinin enflasyon ortamındaki başarısının değerlemesini yapma olanağı da vermektedir.

11. Genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzenlenmiş mali tablolar belgelere dayalı ve denetlenebilir niteliktedir.

12. Genel fiyat düzeyi muhasebesi işletme dışı ilgililere olduğu gibi, işletme içi ilgililere, yöneticilere de yararlı bilgiler sağlamak bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Yani, düzeltilmiş tablolar, üçüncü kişilere işletme hakkında daha gerçekçi bir ekonomik fotoğraf vererek, üçüncü şahısların işletme değerlendirmelerini kolaylaştırmaktadır (Akgüç, 1990, ss. 391-392; Özçelik, 1987, ss. 67-69; Yüksel, 1982, ss. 63-66).

3.3.2. İkame Maliyet Muhasebesi

Enflasyon, ya bütün mal ve hizmetlere ait fiyatları etkilememekte, ya da en azından aynı yönde veya aynı boyutlarda etkilememektedir. Bazı mal ve hizmetlerin fiyatı, fiyatlar genel seviyesinden daha hızlı veya daha yavaş değişirken, bazı fiyatlar aksi yönde dahi hareket gösterebilmektedir. Bu nedenle, fiyatlar genel seviyesi endeksi bütün ekonomi için bir ortalamayı ifade etmektedir. Mali tabloların ülke çapında ortalama fiyat artışlarını ifade eden bir endeksle düzeltilmesi ise, ancak enflasyonun etkilerini genel olarak yansıtabilir. Oysa, işletmeler belirli mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişmelere karşı daha duyarlıdırlar (Yüksel, 1982, s. 69).

Bu nedenle, muhasebe literatüründe enflasyonun etkisini mikro ekonomi yaklaşımı içerisinde işletmelere yansıtabilmek için, özel fiyat değişmelerinin dikkate alınması konusu büyük bir önem kazanmaktadır.

Özel (spesifik) fiyat değişmelerinin dikkate alınmasını içeren modeller, enflasyonun etkilerini bir başka açıdan yansıtmaları bakımından anlamlı ve işletmeler itibarıyla ekonomik gerçeklerin mikro bir yaklaşımla daha belirli ölçülerde göstermesi bakımından da önemlidir.

Özel fiyatlardaki değişmeler, işletmenin elinde bulundurduğu belirli varlık ve kaynakların fiyatlarının değişmesidir veya bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarının diğer mal ve hizmetlerin fiyatına göre değişmesidir (Helmkamp v.d, 1989, s. 573). Bu değişme, artma ve azalma şeklinde olabilmektedir.

Özel fiyatlardaki değişmeleri dikkate alan enflasyon muhasebesi modellerinden birisi olan ikame maliyet muhasebesi literatürde farklı isim altında karşımıza çıkmaktadır. Bazı yazarlar bu modeli, Cari Değer Muhasebesi (Current Value Accounting), İkame Maliyeti veya Yenileme Maliyeti Muhasebesi (Replacement Cost Accounting), bazı yazarlar ise, Cari Maliyet Muhasebesi (Current Cost Accounting) olarak adlandırmaktadırlar (Mısırlıoğlu, 1996, s.101; Pong ve Whittington, 1996, s.30; Welgenbach v.d, 1982, s. 503; Peterson, 1993, s. 91; Akdoğan, 1980, s. 131).

Bu model, 1975 yılında Sandilands tarafından işletmenin varlıklarını değerlemek için tavsiye edilmiş bir modeldir. Ayrıca, bu modelin işletmenin kârının saptanmasında, işletmenin işleyen değerinin veya gerçek değerinin (value to firm) belirlenmesinde yararlı olabileceği savunulmaktadır (Robson, 1994, ss. 45-55). İkame maliyet muhasebesi, fiyat değişmelerinin işletmeler üzerindeki etkisini yansıtmasına rağmen tamamen bu amaçla geliştirilmiş bir model değil, tarihi (klasik) maliyetler muhasebesi yerine kullanılmak üzere geliştirilmiş bir modeldir (Yüksel, 1982, ss. 70-71). Kısaca, bu muhasebe modeli, genel fiyat düzeyi muhasebesinin tersine, ekonomideki genel fiyat hareketlerini izlememekte, daha çok özel fiyat hareketlerinin işletme üzerinde oluşturduğu etkileri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Revisine, 1973, s. 57).

İkame maliyet muhasebesi, muhasebede ikame maliyet esas alındığı zaman, işletmenin üretim gücünün korunduğunu savunmakta, işletmenin ancak varlıklarını ikame edebilecek seviyenin ötesinde gelir sağladığı takdirde kâr ettiğini ileri sürmektedir. İkame maliyet muhasebesi, dönem kârının belirlenmesinde kullandığı yöntemler ile, işletme sermayesinin üretim gücü olarak korunmasını sağlayabilmektedir.

Bu modelde, hesapların ifadesinde genel olarak geleneksel muhasebede kullanılan para birimi esas alınmaktadır. Bu nedenle, bu model tarihi(klasik veya geleneksel) maliyet muhasebesinden daha çok gelişmiş bir modeldir. İkame maliyet muhasebesinde, mali tablolaradaki kalemler cari piyasa fiyatı ile belirlenmektedir. Böylece gelirin saptanmasında cari gelirlerle cari maliyetler eşleştirilmektedir. Ancak gelirlerin cari maliyetlerle eşleştirilebilmesi için, herşeyden önce tarihi maliyetlerle belirtilmiş girdilerin cari maliyetlere dönüştürülmesi gerekmektedir (Akdoğan, 1980,s. 132).

Enflasyon ortamında, işletmelerin ikame maliyet veya cari maliyet yöntemini kullanmasını savunanlar, sözkonusu yöntemin üstünlüklerini şu noktalarda toplamaktadırlar:

1. Alışagelmiş para biriminin bu yöntemde ölçü birimi olarak korunması, ikame maliyetine göre düzeltilmiş mali tabloların anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır.

2. İşletmenin sermayesi üretim gücü olarak korunmakta, yönetimin iradesi dışında sermayede olabilecek azalmalar önlenmektedir.

3. Faaliyet kârı, elde tutma kazançlarından ayrılmakta, böylece işletme faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği doğrudan cari faaliyet kârı dikkate alınarak değerlendirilmekte ve fiyatlardaki değişmelerin etkileri belirli olarak ifade edilebilmektedir. Böylece ikame maliyet muhasebesi, kârların hesaplanmasında uyguladığı yöntem sayesinde, işletmenin dönem sonundaki kârını gerçeğe en yakın olarak vermektedir.

4. İkame maliyetlerin kullanılmasıyla, varlıkların değerleri üzerinde yalnız fiyat hareketlerinin etkisi değil teknoloji, rekabet koşullarındaki değişiklikler ve endüstrinin özelliklerinin etkisi de hesaba katılmaktadır.

5. Bu modelin uygulanması halinde işletmelerin reel vergi yükü hesaplanabilmektedir.

6. Bu model, tarihi maliyet muhasebesine nazaran gelecekteki ekonomik performansla ilgili tahminlerin yapılmasında daha uygun bilgiler sağlamaktadır. Tüm kurumlar tarafından kullanıldığı takdirde bunlar arasında karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmaktadır. Yine bu model ile, kurum yöneticilerinin geçmiş performanslarını değerlemede gerekli bilgiler kolayca sağlanmaktadır.

7. İkame maliyet muhasebesi, tarihi maliyetler muhasebesine göre özellikle stok durumu itibariyle daha tarafsız bilgiler sunabilmekte, duran varlıklarla ilgili bilgilerin tarafsızlığını ise, pazar bilgilerinin ve özel fiyat endekslerinin kullanıldığı ölçüde artırabilmektedir.

8. İkame maliyet muhasebesi esasına göre ifade edilmiş mali tablolar, işletme yöneticilerinin fiyat saptama, sermaye yatırımları, genişleme vb. gibi konularda daha doğru kararlar almalarına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır (Akgüç, 1990, s. 395; Granof, 1983, s. 451).

3.3.3. Genel Fiyat-İkame Maliyet Muhasebesi

Enflasyonun ekonomide görelisi (nisbi) fiyatları değiştirdiği, belirli malların fiyatlarının genel fiyat hareketlerinden farklı bir değişim gösterdiği, bu nedenle stokların ve duran varlıkların yeniden değerlemede genel fiyat endeksinin kullanılmasından ziyade yerine koyma veya ikame maliyetinin esas alınmasının, enflasyonun etkilerinin ölçülmesi yönünde daha doğru sonuçlar verdiği, buna karşılık kasa-bankalar, alacaklar, kısa ve uzun vadeli borçlar için genel fiyat endeksindeki değişmelerin kullanılmasının daha pratik ve uygun olacağı ileri sürülmektedir (Akgüç, 1990, ss. 398-399). Görüşü özetlemek istersek, enflasyonun tüm etkilerini hesaplayabilmek için, yeniden değerlemede, stoklar ve duran varlıklar için yerine koyma maliyeti, diğer kalemler için de, genel fiyat endeksinin kullanılması önerilmektedir. Böylece, söz konusu iki model grubunun olumlu yönlerinden yararlanılacaktır.

Genel fiyat-ikame maliyet muhasebesi modeli, kuramsal olarak diğer fiyat seviyesindeki değişimleri içeren muhasebe modellerine nazaran, özellikle ürettiği bilgilerin yararlılığı açısından çeşitli üstünlükler taşımaktadır.

Bununla birlikte, literatürde basit örneklerle kuramsal esasları tartışılan bu muhasebe modelinin, gerçek ekonomi ve işletme koşullarında henüz uygulama olanağı çok sınırlı, hatta olanaksızdır. Diğer taraftan, modelin özellikle sermayenin korunması kavramı yaklaşımında kuramsal eksiklikleri bulunmaktadır. Bu model, bu iki niteliğinin bir sonucu olarak, günümüzde tüm kuramsal esasları ile uygulama olanağı bulamadığı gibi, henüz hiç bir muhasebe meslek kuruluşu tarafından da desteklenmemiştir.

Fiyatlar seviyesindeki değişimleri içeren muhasebe modelleri, çeşitli kriterler bakımından karşılaştırıldığında, aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar aşağıdaki tabloda açık bir şekilde görülmektedir (Tuan ve Doğan, 1996, s.112).

Tablo 3.1 : Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Özellikleri

Modeller	Klasik (Geleneksel) Muhasebe	Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi	İkame Maliyet Muhasebesi	Genel Fiyat-İkame Maliyet Muhasebesi
Üretilen Bilgiler Anlamli ve Yorumlanabilir	HAYIR	KISMEN EVET	EVET	EVET
Üretilen Bilgiler İşletme İlgililerine Yararlı	HAYIR	KISMEN EVET	KISMEN EVET	EVET
Uygulanabilirlik	KOLAY	KOLAY	ZOR	ÇOK ZOR
Denetlenebilirlik	KOLAY	ZOR	ZOR	ÇOK ZOR

3.4. KONSOLİDE EDİLECEK MALİ TABLOLARIN GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ

Daha önce de belirtildiği gibi, bağıli işletmeye ait mali tablolar, yüksek enflasyonun var olduğu dönemlerde bağıli işletmelerin gerçek değerini gösterememektedir. Bağıli işletmeye veya işletmelere ait mali tablolarda görünen

kâr gerçek kâr olmamakta ve varlıklar da gerçek değerleriyle gözükmemektedir. Dolayısıyla, bağlı işletmelere ait bu mali tabloların birleştirilmesiyle elde edilen konsolide mali tablolar da, bu işletmeler topluluğunun veya holdingin mali durumu ve faaliyet sonuçlarını doğru ve güvenilir bir şekilde gösteremeyecektir. Çünkü, konsolide mali tablolar, bir işletme topluluğuna (veya holding) dahil ana işletme ile bağlı işletmelerin ve kontrol gücüne sahip olunan iştiraklerin ve diğer işletmelerin varlık, borç, sermaye, gelir ve giderlerinin tek bir işletme şeklinde göstererek, topluluğun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında **gerçeğe uygun ve güvenilir bilgi** verilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmaktadır. Bu nedenle de, konsolide mali tabloların düzenlenmesindeki amaca ulaşmak için mutlak surette bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolide edilmeden önce genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesi gerekmektedir. Çünkü, Türkiye Muhasebe Standardı-2 de, bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolide edilmeden önce mutlak surette genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yani, düzeltilmiş mali tabloların birleştirilmesiyle konsolide mali tablolar hazırlanacaktır. Sonuç olarak da, düzeltilmiş konsolide tablolardan, ana işletmenin veya işletmeler topluluğunun gerçek mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında doğru ve güvenilir bilgiler elde edilebilecektir. Çünkü, genel fiyat artışları konsolide mali tablolara yansıtılmış olmaktadır.

Bağlı işletme veya işletmelere ait bilanço ve gelir tablolarının, birleştirilmeden önce genel fiyat düzeyi muhasebesine ve ayrıca Türkiye Muhasebe Standardı-2'ye göre nasıl düzenleneceği aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

3.4.1. Konsolide Edilecek Bilançoların Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi

Genel fiyat düzeyi muhasebesi, geleneksel(klasik) muhasebenin bir devamı olduğundan, geleneksel muhasebede mali tablolar hangi aralıklarla düzenleniyor ise, mali tabloların düzeltilmesi de aynı aralıklarla olmaktadır. Örneğin; işletmeler

yılda bir defa bilanço ve gelir tablosu düzenliyorlarsa, düzeltme işlemi de yılda bir defa yapılacaktır.

Genel fiyat düzeyi muhasebesine göre bilançoların hazırlanabilmesi için, tarihi maliyete göre hazırlanmış bilançolara ihtiyaç vardır. Daha sonra da, bu bilanço veya bilançolarda yer alan kalem veya kalemler parasal olan ve parasal olmayan kalemler şeklinde tespit edilecektir. Düzeltme katsayısının hesaplanması ile birlikte, bilançoların düzeltme işlemine geçilebilecektir.

3.4.1.1. Parasal Kalemlerin Düzeltilmesi

Parasal kalemler, lira değerindeki değişimler karşısında nominal değerleri aynen kalan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemler olarak tanımlanmaktadır (TMUDESK,1997,s.24). Ayrıca, parasal kalemler, miktarları sabit olan veya miktarları kanun ve sözleşmelerle belirlenmiş değerler olarak da tanımlanmaktadır (Taylor,1993,s.122; Scapens,1981,s.269).

Parasal kalemler, parasal aktif kalemler ve parasal pasif kalemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Türkiye Muhasebe Standardı-2'de parasal kalemler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

PARASAL AKTİF KALEMLER

10	HAZIR DEĞERLER(TL Hesapları)
11	ÖZEL KESİM, TAHVİL, SENET VE BONOLAR
112	KAMU KESİM, TAHVİL, SENET VE BONOLAR
118	DİĞER MENKUL KIYMETLER
119	MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
12	TİCARİ ALACAKLAR
13	DİĞER ALACAKLAR
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıdığı sürece)
181	GELİR TAHAKKUKALRI
19	DİĞER DÖNEN VARLIKLAR(Parasal olmayanlar hariç)
195	İŞ AVANSLARI(Fiyat artışları işletmeye yansıdığı sürece)
197	SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI (Parasal olmayanlar hariç)
22	TİCARİ ALACAKLAR

23	DİĞER ALACAKLAR
240	BAĞLI MENKUL KIYMETLER İÇERİSİNDE YER ALAN TAHVİLLER VE BONOLAR
241	BAĞLI MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI(-) (Tahvil ve bonolara ait olanlar)
259-269-279	VERİLEN AVANSLAR HESAPLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıdığı sürece)
281	GELİR TAHAKKUKLARI
291	GELECEK YILLARDA İNDİRİLECEK KATMA DEĞER VERGİSİ
292	DİĞER KATMA DEĞER VERGİSİ
295	PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR
297	DİĞER ÇEŞİTLİ DURAN VARKILAR

PARASAL PASİF KALEMLER

30	MALİ BORÇLAR
32	TİCARİ BORÇLAR
33	DİĞER BORÇLAR
34	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışlarının alıcıya yansıtılması durumunda)
36	ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER
37	BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI
381	GİDER TAHAKKUKLARI
39	DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
397	SAYIM VE TESELLÜM FAZLALARI (Stok hisse senedi ve maddi duran varlıklar gibi parasal olmayan kalemler hariç)
40	MALİ BORÇLAR
42	TİCARİ BORÇLAR
43	DİĞER BORÇLAR
44	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışlarının alıcıya yansıtılması durumunda)
47	BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI
481	GİDER TAHAKKUKLARI
49	DİĞER UZUN VADELİ KAYNAKLAR

Bununla birlikte, bir önceki döneme ait bilançodaki parasal kalemlerin düzeltilmesi sözkonusu ise, düzeltme katsayısı aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

Dönem Sonu Endeks

Parasal kalemler X _____
(Tarihi Değerli) Dönem Başı Endeks

Buradaki dönem sonu endeks, cari dönem bilançosunun düzenlenme tarihindeki endekstir. Dönem başı endeks ise, bir önceki dönemin mali tablolarının düzenlendiği tarihteki endekstir. Bulunan bu katsayı ile bir önceki döneme ait tüm parasal kalemler çarpılarak düzeltilmiş değerler saptanır.

Gerek parasal aktif kalemlerin, gerekse parasal pasif kalemlerin düzenlenmesine ilişkin olarak aşağıda bir örnek verilmiştir.

Bu düzeltmede kullanılacak yıllara ve aylara ait genel fiyat endeksleri (dönem başı, dönem sonu, ortalama) verilmiştir. Bu endeksler, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 1987= 100 esasına göre hazırlanmış olduğu toptan eşya fiyatları endeksinden alınmıştır. 1996 yılı Aralık ayı temel alınarak, düzeltmeler bu tarihteki fiyatlara göre yapılacaktır.

<u>YILLAR</u>	<u>ENDEKSLER (ORTALAMA)</u>
1991	661.4
1992	1072.0
1993	1698.0
1994	3746.9
1995	7064.7
1996	12337.4

AYLAR	1992	1993	1994	1995	1996
OCAK	893.8	1364.8	2192.3	5630.3	9262.1
ŞUBAT	940.7	1436.0	2412.7	6026.3	9776.4
MART	981.0	1504.3	2617.5	6395.4	10426.5
NİSAN	1002.5	1543.6	3477.3	6647.6	11349.7
MAYIS	1009.5	1588.0	3789.6	6759.0	11805.6
HAZİRAN	1012.0	1625.2	3861.1	6845.4	12070.8
TEMMUZ	1030.6	1702.3	3894.8	7009.1	12328.1
AĞUSTOS	1080.4	1766.2	4001.1	7214.9	12762.9
EYLÜL	1148.1	1837.1	4217.4	7558.8	1347.4
EKİM	1211.8	1902.6	4507.4	7890.2	14211.9
KASIM	1254.1	2023.5	4795.9	8232.1	14997.8
ARALIK	1299.3	2082.2	5196.3	8567.1	15582.3

Aşağıdaki veriler, ABC işletmesinin 1995 yılına ait bilançosunda bulunan verilerdir.

Genel Fiyat Düzeyi

Parasal Aktif Kalemler Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	Muhasebesi	
HAZİR DEĞERLER	2.000.000.000 x	15582.3/8567.1 =	3.600.000.000
TİCARİ ALACAKLAR	500.000.000 x	15582.3/8567.1 =	900.000.000
GELİR TAHAKKUKLARI	<u>1.500.000.000</u> x	15582.3/8567.1 =	<u>2.700.000.000</u>
	4.000.000.000		7.200.000.000

Parasal Pasif Kalemler

MALİ BORÇLAR	1.000.000.000 x	15582.3/8567.1 =	1.800.000.000
TİCARİ BORÇLAR	600.000.000 x	15582.3/8567.1 =	1.080.000.000
GİDER TAHAKKUKLARI	<u>1.800.000.000</u> x	15582.3/8567.1 =	<u>3.240.000.000</u>
	3.400.000.000		6.120.000.000

3.4.1.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi

Parasal olmayan kalemler, lira değerindeki değişmelere paralel olarak nominal değerleri değişen fakat, satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir (TMUDESK,1997,s.24). Ayrıca, parasal olmayan kalemler fiyatları veya değerleri enflasyonla beraber değişen, değerleri sabit kalmayan varlıklar ve borçlar olarak da tanımlanmaktadır.

Parasal olmayan kalemler, parasal olmayan aktif kalemler ve parasal olmayan pasif kalemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Türkiye Muhasebe Standardı-2'de parasal olmayan kalemler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:

PARASAL OLMAYAN AKTİF KALEMLER

<u>HESAP KODU</u>	<u>HESAP ADI</u>
10,12,13,22,23, vs	* YABANCI PARA CİNSİNDEN OLAN HESAPLAR -Yabancı Para Kasası - Döviz Tevdiat Hesapları - Yabancı Paralı Çekler - Yabancı Para Cinsinden Alacaklar vs.
100	HİSSE SENETLERİ
119/..	HİSSE SENETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
150-158	STOKLAR
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
170-178	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ
179	TAŞERONLARA VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
180	GELECEK AYLARA AİT GİDERLER
195	İŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
197	SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI (Stok ve maddi duran varlık kalemleriyle ilgili olmak kaydıyla)
24	MALİ DURAN VARLIKLAR (Bağlı menkul kıymetlerdeki tahviller hariç)
250-258	MADDİ DURAN VARLIKLAR
259	VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)

270-278	ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR
279	VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
280	GELECEK YILLARA AİT GİDERLER
293	GELECEK YILLAR İHTİYACI STOKLAR
294	ELDEN ÇIKARILACAK STOKLAR VE MADDİ DURAN VARLIKLAR
298	STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ
299	BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR

PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER

HESAP KODU

HESAP ADI

3 ve 4.Grup	*YABANCI PARA CİNSİNDEN OLAN HESAPLAR
34	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışları alıcıya yansıtılmadığı sürece)
35	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞLERİ
380	GELECEK AYLARA AİT GELİRLER
480	GELECEK YILLARA AİT GELİRLER
5	ÖZKAYNAKLAR

(* Yabancı para cinsinden olan hesaplar nitelik itibariyle parasal olmayan aktif ve pasif hesaplar kapsamında yer almakla beraber, bilanço tarihindeki kurlarıyla ifade edildiklerinden parasal kalem gibi işlem görür.)

Türkiye Muhasebe Standardı-2'de parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesine ilişkin belirtilen hususlar aşağıda aynen verilmiştir:

Maddi duran varlıklardan amortismanına tabi ve yeniden değerlendirme kapsamında bulunan varlıklar, elde edilme tarihleri ve elde edilme maliyetleri esas alınarak düzeltme işlemi yapılmaktadır. Yeniden değerlendirme tutarları dikkate alınmamaktadır.

Maddi duran varlıklar içinde yer alan ancak yeniden değerlendirme kapsamı dışında tutulan kalemler ise(yapılmakta olan yatırımlar, yıl içinde alınan maddi duran varlıklar gibi), elde edildikleri tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe

kadar geçen sürede, genel fiyat endekslerinde meydana gelen değişmeler dikkate alınarak yeniden değerlendirilmektedir.

Maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, stoklar, bağlı menkul kıymetler içindeki ortaklık payları, iştirakler, bağlı ortaklıklar, öz kaynaklar gibi parasal olmayan kalemlerin bilançoda tarihi maliyet-birikmiş amortisman değeri ile gösterilmeleri durumunda, bu kalemlerin tarihi maliyetleri, kalemlerin işletme aktifine girdiği tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede genel fiyat endekslerinde meydana gelen değişmelere göre hesaplanan katsayılar uygulanarak düzeltilmektedir. Dönem sonundaki borsa değeri ile gösterilen tüm menkul kıymetler ile, dönem sonu kur değerleriyle ifade edilen yabancı paralı aktif ve pasif kalemler ayrıca düzeltme işlemine tabi tutulmamaktadır.

Parasal olmayan kalemlerin yeniden değerlendirilmiş cari değerleri, sözkonusu kalemlerin geri kazanılabilir değerlerinden büyük ise, sözkonusu varlıklar geri kazanılabilir değeri ile gösterilmektedir. Geri kazanılabilir değer, diğer standartlarda ele alındığı gibi duruma göre net nakit değeri, yenileme değeri veya net bugünkü değeri olabilmektedir.

İştiraklerin ve bağlı işletmelerin değerlendirilmesinde, öz kaynak yöntemini uygulayan işletmelerde enflasyon ortamlarında bağlı işletme veya iştiraklerin net aktifler ile faaliyet sonuçları üzerindeki işletme payının doğru olarak hesaplanabilmesi için, iştirak ve bağlı işletmelerin bilanço ve gelir tablosu enflasyona göre bu standarttaki esaslar doğrultusunda düzeltilmekte ve pay tutarı düzeltilmiş mali tablolara göre hesaplanmaktadır. Bağlı işletme ve iştiraklerin mali tablolarının yabancı para birimi ile ifade edilmesi durumunda, bu tablolar dönem sonu kurundan ulusal para birimine çevrilmektedir.

Varlıkların finanse edilmesinde kullanılan kredilerden doğan kur farkları ve finansman giderleri yüksek enflasyon ortamında mali tablolar düzeltilirken, varlıkların elde edilme tarihinden sonra maliyetlere yüklenmiş ise, kur farkları ve finansman giderleri elimine edilerek değerlendirme dışında bırakılmaktadır.

Varlık elde edilene kadar oluşup maliyetlere yüklenmiş finansman giderlerin ve kur farkların enflasyon üzerinde kalan reel kısmı, enflasyona göre düzeltilmektedir.

Ödenmiş sermaye ile sermaye yedekleri içinde yer alan ve nakit girişi sağlayan kalemlerden her biri, oluştukları tarihten itibaren genel fiyat düzeyindeki değişikliklere göre düzeltilmektedir. Kâr yedekleri, geçmiş yıllar kârları ve dönem net kârından sermayeye ilave edilen tutarlar nakit artışı sayılmaktadır.

Bu standardın ilk uygulamaya geçildiği dönemin başında, kâr yedekleri grubunda yer alan olağanüstü yedekler ile net kâr kalemleri dışındaki tüm öz kaynak kalemleri oluştukları tarihten itibaren genel fiyat endeksleri uygulanmak suretiyle yeniden hesaplanmaktadır. Bilançodaki diğer tüm kalemlerin yeniden değerlemesinden doğan farklar, düzeltilmiş bilançoda olağanüstü yedekleri oluşturmaktadır.

Parasal olmayan kalemlerin bazıları düzeltme işlemine tabi tutulurken, bazıları düzeltme işlemine tabi tutulmamaktadır. Yine aynı standartta, bu kalemler şu şekilde belirtilmiştir:

1. Bilançolardaki yabancı paralı varlık ve kaynak hesapları, dönem sonunda devalüasyona tabi tutulmaları nedeniyle esasen cari değerler ile gösterilmekte olduklarından düzeltmeye tabi tutulmamaktadır.

2. Menkul kıymet portföyünde bulunan hisse senetleri borsa değerine göre değerlendirilmiş iseler, cari değerleri ile gösterildiklerinden tekrar değerleri düzeltilmemektedir.

3. Döviz endeksli varlık ve kaynak hesapları, bilanço tarihindeki döviz kuruna göre düzeltilmiş cari değerleri ile bilançoda gösterilmesi gerektiğinden, bu değerlerin diğer ölçülerle düzeltilmesi yoluna gidilmemektedir.

Parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesi işleminde öncelikle düzeltme katsayısı saptanır. Daha sonra bu düzeltme katsayısı ile tarihi değerli olan parasal

olmayan kalemler düzeltilir. Düzeltme katsayısı ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\frac{\text{Parasal Olmayan Kalemler X (Tarihi Değerli)}}{\text{Dönem Sonu Endeks}} = \frac{\text{Kalemin İşletmeye Girdiği Tarihteki Endeks}}{\text{Dönem Sonu Endeks}}$$

Örnek: ABC işletmesinin 1996 yılına ait bilançosunda yer alan parasal olmayan kalemler aşağıda verilmiştir. Bu kalemlerin işletmeye alındıkları tarihler ile ilgili açıklamalar ise şöyledir:

1. Hisse senetleri 1 Şubat 1996 yılında alınmıştır.
2. Stoklar 1996 yılı içinde her ayda eşit bir şekilde alınmıştır.
3. Maddi duran varlıklar 1 Ocak 1993 yılında alınmıştır.
4. Gelecek yıllara ait giderler 1 Aralık 1994 yılında gerçekleşmiştir.
5. Avanslar 1 Nisan 1995 yılında alınmıştır.
6. Gelecek yıllara ait gelirler 1 Kasım 1994 yılında gerçekleşmiştir.

Parasal Olmayan		Genel Fiyat Düzeyi	
<u>Aktif Kalemler</u>	<u>Tarihi Değerler</u>	<u>Düzeltme Katsayısı</u>	<u>Muhasebesi</u>
HİSSE SENETLERİ	500.000.000 x	15582.3/9262.1 =	850.000.000
STOKLAR	3.000.000.000 x	15582.3/12337.4 =	3.600.000.000
MADDİ DURAN VARLIKLAR	3.000.000.000 x	15582.3/1299.3 =	36.000.000.000
GELECEK YILLARA AIT			
GİDERLER	<u>1.000.000.000 x</u>	15582.3/4795.9 =	<u>3.200.000.000</u>
	7.500.000.000		43.650.000.000

Parasal Olmayan		Genel Fiyat Düzeyi	
<u>Pasif Kalemler</u>	<u>Tarihi Değerler</u>	<u>Düzeltme Katsayısı</u>	<u>Muhasebesi</u>
ALINAN AVANSLAR	500.000.000 x	15582.3/6395.4 =	1.200.000.000
GELECEK YILLARA AIT			
GİDERLER	<u>1.500.000.000 x</u>	15582.3/4507.4 =	<u>5.100.000.000</u>
	2.000.000.000		6.300.000.000

3.4.2. Konsolide Edilecek Gelir Tablolarının Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi

Gelir tablosunun bütün gelir ve gider unsurları, bilanço tarihindeki paranın satın alma gücüne göre ifade edilir. Bu nedenle, bütün gelir ve gider unsurları ilk kaydedildikleri tarihten itibaren genel fiyat endeksinde oluşan değişikliklere göre yeniden belirlenir. Çünkü, gelir tablosunun bütün kalemleri, parasal olmayan değerler olduğundan sözkonusu tabloda yer alan kalemlerin, ortaya çıktığı tarihdeki endekse göre hesaplanan katsayılar ile düzeltilmesi gerekmektedir.

Dönem içinde ortaya çıkan ve döneme yaygın olarak yapılan giderler ve sağlanan gelirler, dönemin bütün günlerine eşit biçimde dağıtılmış olduğu varsayılarak, dönem sonu endeks/dönemin ortalama endeksi katsayısına göre düzeltilebilir.

Parasal olmayan varlık unsurlarının satışından ortaya çıkan kâr veya zararlar, genel fiyat düzeyine göre tekrar hesaplanır ve gelir tablosunda düzeltilmiş değerleri ile gösterilir. Tarihi maliyetlere göre saptanan satış kârı veya zararının genel fiyat endekslerine göre düzeltilebilmesi için, satışa konu olan varlığın değeri dönem sonu paranın satın alma gücüne göre ifadesi sağlanır. Ayrıca, satış fiyatı da satış anındaki veya dönem ortalamasına göre dönem sonu paranın satın alma gücü değerine çevrilir. Dönem sonu paranın değerine göre düzeltilmiş satış fiyatıyla düzeltilmiş maliyet fiyatı arasındaki fark, düzeltilmiş satış kârı veya zararını oluşturur.

Kısaca, gelir ve giderlerin gerçekleştiği tarih tam belirli değil ise, bu durumda gelir ve giderlerin düzeltilmesinde ortalama endekslerden yararlanılmaktadır. Düzeltmede kullanılacak katsayı ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Gelirler veya Giderler X } \frac{\text{Dönem Sonu Endeks}}{\text{Dönemin Ortalama Endeksi}}$$

Örnek: ABC işletmesinin 1996 yılında elde ettiği gelir ve katlandığı giderler aşağıdaki gibidir:

<u>KALEMLER</u>	<u>Gelir ve Giderler</u>	<u>Düzeltilme</u>	<u>Genel Fiyat Düzeyi</u>
		<u>Katsayısı</u>	<u>Muhasebesi</u>
NET SATIŞLAR	5.000.000.000	$X15582.3/12337.4 =$	6.000.000.000
FAALİYET GİDERLERİ	1.000.000.000	$X 15582.3/12337.4 =$	1.200.000.000
KOMİSYON GELİRLERİ	500.000.000	$X 15582.3/12337.4 =$	600.000.000
KOMİSYON GİDERLERİ	250.000.000	$X15582.3/12337.4 =$	300.000.000
FİNANSMAN GİDERLERİ	<u>100.000.000</u>	$X15582.3/12337.4 =$	<u>120.000.000</u>
	6.850.000.000		8.220.000.000

3.4.3. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç veya Kayıplarının Saptanması

Enflasyon dönemlerinde, parasal varlık veya parasal borçların fiyat düzeylerine bağlanmadığı ortamda, parasal borçlardan fazla parasal varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrarlar. Diğer taraftan, parasal varlıklardan fazla parasal borcu olan işletmeler ise, satın alma gücü kazanırlar. Bu nedenle, parasal varlık ve parasal borçlar farkından doğan kazanç ve kayıplar, dönem kârının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu tutar, gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak "Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar" veya "Finansman Giderleri" hesap gruplarında yer alır (TMUDESK, 1997, s.30).

Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç veya kayıpları aşağıdaki biçimde hesaplanmaktadır:

1. Öncelikle, dönem başı bilançosundaki parasal varlıklar ve parasal borçlar farkı, dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilir.

2. Dönem içinde net parasal kalemlerde artış ve azalış yaratan işlemlerin, dönem sonundaki paranın satın alma gücüne göre düzeltilmiş değerleri "1" de hesaplanan tutara eklenir veya çıkartılır.

3. Sonuçta da, "2" de bulunan tutar ile dönem sonundaki net parasal kalemler arasındaki fark, gelir tablosunda yer alacak parasal kazancı veya kaybı gösterecektir.

Kısaca, parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç veya kaybının hesaplanması aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

	<u>Tarihsel</u>	<u>Düzeltilmiş</u>
A-DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
1-Dönem Başı Parasal Net Aktif Kalemler	x	x
2-Dönem Başı Parasal Net Pasif Kalemler(-)	(x)	(x)
B-DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE ARTIŞ YARATAN İŞLEMLER (+)	XX	XX
1-Satışlar	x	x
2-Diğer Olağan Gelirler(Parasal olmayan pasiften dönem gelirlerine yansıtılanlar hariç)	x	x
3-Olağandışı Gelirler(Parasal olmayan pasiften dönem gelirlerine yansıtılanlar ile mali ve maddi duran varlık satış karları hariç)	x	x
4-Maddi ve Mali Duran Varlık Satış Bedelleri	x	x
5-Diğer Parasal Olmayan Aktif Azalışları(satış fiyatları ile stoklar, gelecek aylara ait gider itfaları ve maddi ve mali duran varlık çıkışları hariç)	x	x
6-Sermaye Artırımı(Yeniden değerlendirme fonundan ilaveler hariç)	x	x
7-Hisse Senetleri İhraç Pirimleri	x	x
8-Diğer Parasal Olmayan Pasif Kalemlerdeki Artışlar	x	x
C-DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE AZALIŞ YARATAN İŞLEMLER (-)	(XX)	(XX)
1-Üretim Giderleri	x	x
a-İlk madde ve malzeme alışları		
b-Direkt işçilik giderleri		
c-Genel üretim giderleri (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)		
2-Diğer Stok Alımları	x	x
3-Faaliyet Giderleri	x	x
a-Araştırma geliştirme giderleri, (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)		
b-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)		
c-Genel Yönetim Giderleri (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)		

4-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)	x	x
5-Finansaman Giderleri	x	x
6-Olağandışı Gider ve Zararlar (Amortismanlar ve maddi ve mali duran varlık satış zararı hariç)	x	x
7-Dönem Kârı Vergi Ve Diğer Yasal Yükümlülükler	x	x
8-Ödenen Temettüleri	x	x
9-Parasal Olamayan Aktif Kalemlerdeki Artışlar	x	x
10-Diğer Parasal Olmayan Pasif Kalemlerdeki Azalışlar	x	x
D-DÖNEM SONUNDA OLMASI GEREKEN NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
E-DÖNEMSONU NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
1-Dönem Sonu Parasal Net Aktif Kalemler	x	x
2-Dönem Sonu Parasal Net Pasif Kalemler	(x)	(x)

F-SATIN ALMA GÜCÜ KAZANÇ VEYA KAYBI(D-E)

Örnek: ABC işletmesine ait satın alma gücü kazancı veya kaybı aşağıda hesaplanmıştır:

	<u>Tarihsel</u>	<u>Düzeltilmiş</u>
A-DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLER	600.000.000	1.080.000.000
1-Dönem Başı Parasal Net Aktif Kalemler	4.000.000.000	7.200.000.000
2-Dönem Başı Parasal Net Pasif Kalemler(-)	3.400.000.000	6.120.000.000
B-DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE ARTIŞ YARATAN İŞLEMLER (+)	5.500.000.000	6.600.000.000
1-Satışlar	5.000.000.000	6.000.000.000
2-Diğer Olağan Gelirler	500.000.000	600.000.000
C-DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE AZALIŞ YARATAN İŞLEMLER (-)	4.350.000.000	5.220.000.000
1-Alışlar	3.000.000.000	3.600.000.000
2-Faaliyet Giderleri	1.000.000.000	1.200.000.000
3-Diğer Olağan Gider ve Zararlar	250.000.000	300.000.000
4-Finansaman Giderleri	100.000.000	120.000.000
D-DÖNEM SONUNDA OLMASI GEREKEN NET PARASAL KALEMLER	1.750.000.000	2.460.000.000
E-DÖNEMSONU NET PARASAL KALEMLER	1.750.000.000	1.750.000.000
1-Dönem Sonu Parasal Net Aktif Kalemler	7.500.000.000	7.500.000.000
2-Dönem Sonu Parasal Net Pasif Kalemler(-)	<u>5.750.000.000</u>	<u>5.750.000.000</u>
F-SATIN ALMA GÜCÜ KAYBI	-0-	(710.000.000)

ABC işletmesinin satın alma gücü kaybı 710.000.000 TL'dir.

Sonuç olarak, enflasyonun konsolide mali tablolar üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için öncelikle bağılı işletme veya işletmelere ait mali tabloların genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilmesi gerekmektedir. Düzeltilmiş bu tabloların birleştirilmesi ile hazırlanacak mali tablolar daha anlamlı olacaktır. Böylece düzeltilmiş mali tabloların birleştirilmesiyle oluşacak konsolide mali tablolar, işletme topluluğunun gerçek mali durumunu, gerçek faaliyet sonuçlarını ve gerçek karını yansıtabileceklerdir. Böylece bu tablolardan elde edilen bilgiler doğru ve güvenilir olacak, bu bilgiler sayesinde de yerinde kararlar gerek işletmeler topluluğunun yöneticileri tarafından gerekse diğer ilgili kişiler tarafından alınabilecektir. Bununla birlikte, bağılı işletme veya işletmelerin yabancı bir işletme veya işletmeler olması durumunda, bu işletmelere ait yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesi gerekmektedir. İşte, burada hangi çeviri yönteminin daha uygun olduğu veya kullanılması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılabilecek çeviri yöntemleri çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu inceleme sonunda da, hangi çeviri yönteminin uygun olduğu, dolayısıyla konsolide mali tablolar üzerindeki etkisi de tespit edilebilecektir.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

4. BÖLÜM

YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER VE BU YÖNTEMLERİN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bilindiği gibi konsolide mali tablolar, ana işletme ve bağlı işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi ile düzenlenmektedir. Bağlı işletmelerin biri veya birkaçı, yabancı bağlı işletme veya işletmeler olabilmektedir. Bu yabancı bağlı işletmeler de mali tablolarını, faaliyette buldukları ülkenin para birimi üzerinden yani, yabancı para birimi üzerinden düzenlenmektedirler. Konsolidasyon için gerekli olan şartlar mevcut olduğu sürece, bu bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolide mali tablolara dahil edilmesi gerekmektedir. Fakat, ülkemizde konsolide mali tablolar tek bir para birimi cinsinden yani, Türk Lirası cinsinden düzenlenmektedir. İşte bu nedenle de, yabancı para üzerinden düzenlenmiş olan bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, yabancı para ile düzenlenmiş mali tablolar(veya yabancı paralı mali tablolar), bu tabloların ulusal paraya çevrilme nedenleri ve çevirilmesinde kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilecek; ayrıca, çeviri yöntemlerinin konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri ve enflasyon dönemlerinde yabancı paralı mali tabloların çevrilmesinde kullanılan yöntemler açıklanacaktır.

4.1. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLAR

Muhasebenin en önemli görevi, işletmede yaşanan olayları, belirli dönemlerde ortaklara, yöneticilere, kredi verenlere vb. ilgili gruplara aktarmaktır. Bilindiği gibi muhasebe de, bu görevini raporlar aracılığı ile yerine getirmektedir.

Çünkü muhasebe, *“Mali nitelikteki olayları, para birimiyle ifade ederek sınıflayan, kaydeden, raporlayan ve yorumlayan bilimsel bir sanattır”* şeklinde tanımlanmaktadır. İşte, muhasebenin raporlama görevi mali tablo kavramını ortaya çıkarmaktadır. İşletme ile ilgilenen gruplar, işletmenin mali yapısını, kaynaklarını ve kârlılığını bilmek isterler. Finansal muhasebenin kayıt ve sınıflama yoluyla ürettiği veri ve bilgilerin, çeşitli karar süreçlerinde kullanılmak üzere, özetlendiği tablolara mali tablolar denilmektedir (Erdoğan ve Akıncı, 1995, s.4)

Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi mali tablolar, bilgi verme aracıdır. Muhasebeden beklenen bilgi verme görevi, mali tablolar aracılığı ile işletme içi ve dışı grupların aydınlatılmasını sağlamaktadır. Bu işletme içi ve dışı gruplar yani mali tablo kullanıcıları; çalışanlar, işletme yöneticileri, kreditörler, rakip işletmeler, sendikalar, mahkemeler ve devlet gibi birbirinden farklı kişi ve kuruluşlar olabilmektedir. Bu kişi ve kuruluşların bilgi ihtiyaçları da birbirlerinden farklı olabilmektedir

Mali tablo kullanıcıları, ihtiyaç duydukları bilgileri mali tablolardan elde etmektedirler. Mali tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyacının karşılanabilmesi için, sözkonusu bu tabloların, kullanıcının kendi para birimi cinsinden düzenlenmiş olması gerekmektedir. Yani, Türkiye’de bulunan kişi ve kuruluşlar ihtiyaç duydukları bilgileri elde edebilmek için Türk Lirası cinsinden düzenlenmiş mali tabloları istemektedirler. Yine aynı şekilde, Almanya’da bulunan kişi ve kuruluşlar da bilgi edinecekleri tabloların kendi paraları yani, mark üzerinden düzenlenmesini isteyebileceklerdir.

Kısaca, yabancı paralı ile düzenlenmiş mali tablolar, başka bir ülkenin para birimi cinsinden düzenlenen mali tablolardır. Mali tablo kullanıcıları açısından, kullanıcıların kendi para birimleri dışında, başka bir para birimi cinsinden düzenlenen mali tablolar yabancı paralı mali tablolar olarak tanımlanabilmektedir. Dolar üzerinden düzenlenen mali tablolar, Türkiye’de bulunan mali tablo kullanıcıları açısından yabancı paralı mali tablolar veya yabancı para üzerinden düzenlenmiş mali tablolardır.

4.2. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLME NEDENLERİ

Mali tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyacının karşılanabilmesi için, bu tabloların, kullanıcının kendi para birimi cinsinden düzenlenmiş olması gerekmektedir. İşte bu durumda, mali tablo kullanıcılarının kendi para birimleri dışında düzenlenen mali tablolarda çeviri yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, çok uluslu işletmelerin dünyanın bir çok bölgesinde faaliyette bulunan bağlı işletmeleri, şubeleri veya bölümleri, içinde buldukları ülkenin para birimi cinsinden muhasebe işlemlerini yapmakta ve mali tablolarını da bu para birimi üzerinden düzenlemektedirler. Ana işletme yönetimi, yabancı bağlı işletmelerin faaliyetlerinin başarı durumunu görmek, faaliyetlerini yürütmek ve kontrol etmek, bölümlere göre raporlama yapmak veya mali tablolarını konsolide etmek istediğinde, bu tür bilgilerin kendi para birimine çevrilme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Çok uluslu işletmeler dışında münferit olarak kişi ve kuruluşlar da yatırım yapmak, borsada kote edilmiş ise, hisse senetlerini satın almak gibi nedenlerle başka bir ülkede bulunan işletmenin faaliyetleri ile ilgilenmektedirler. Böyle durumlar sözkonusu olduğunda da mali tablolarda çeviri yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Kısaca, yabancı paralı mali tablolarda çeviri yapmayı gerektiren nedenler aşağıdaki şekilde sıralanıp açıklanabilir (Akbulut, 1994, ss.15-19):

Mali tabloları kullananlara fayda ve kolaylık sağlanması: Bazı durumlarda, yabancı bir ülkede faaliyette bulunan işletmeler hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bir işletmenin uluslararası alanda çıkarı sözkonusu ise, başka bir ülkede bulunan işletmeyi elde etmek isteyebilir veya bazı finans kurumları (Dünya Bankası gibi...) ya da ortakların büyük bir kısmı, işletmenin faaliyet raporlarını sunduğu ülkenin dışında bulunabilir. Bu gibi durumlar sözkonusu olduğunda, mali tablolarda çeviri yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Böylece, mali tabloların çevirisi sonucu, bu tabloları kullananlara fayda ve kolaylık sağlanmış olacaktır.

Raporların bölümlere göre düzenlenmesi: Bilindiği gibi, çok uluslu işletmeler, dünyanın bir çok bölgesinde, birbirinden farklı endüstri alanında faaliyette bulunmaktadır. Yatırımcılar, birbirinden oldukça farklı ekonomik ortamlarda ve endüstri kolunda faaliyet gösteren bu tür işletmelerin bölgelere veya endüstri koluna göre bölümlenerek hazırlanan mali bilgilerine de ihtiyaç duymaktadırlar. Yatırımcılar, bölümlere göre hazırlanmış mali raporları kullanarak, gelecekle ilgili tahminler yapmakta ve yatırımın risk durumunu değerlendirmektedirler.

Yatırımcılar, işletmeye yaptıkları yatırımdan gelecekte elde edebilecekleri nakit akışları ve nakit akışlarının riski ile ilgilenmektedirler. Gelecekte elde edilecek nakit akışlarının belirsizliği ve büyüklüğü, işletmenin içinde bulunduğu ülkeye ve faaliyette bulunduğu endüstri koluna göre birbirinden farklı olabilmektedir. Her ülke ve endüstri kolunda birbirinden farklı kâr potansiyeli, risk türü ve gelişme fırsatları sözkonusu olmaktadır (Roberts ve Gray, 1991, s.342). Yatırımcıların bu bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla, çok uluslu işletmelerin mali bilgilerinin coğrafi bölgelere veya endüstri koluna göre birleştirilerek sunulmasına **bölümlere göre raporlama** adı verilmektedir. Bölümlere göre raporlamanın amacı, mali tablo kullanıcılarının işletmenin tümü hakkında, daha bilinçli yargılara varabilmeleri için, sözkonusu işletmenin faaliyette bulunduğu değişik bölgelerde endüstri kollarında geçerli olan büyüme eğilimleri, elde edilen kâr tutarı ve sözkonusu bölge ve endüstri alanlarının nisbi büyüklükleri ile ilgili konularda bilgi sağlamaktır (Akbulut, 1994, s.17). Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için, farklı para birimleri ile ifade edilen mali bilgilerin tek para birimi cinsinden ifade edilmesi, dolayısıyla çeviri yapılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Çeviri sonucunda da, raporların bölümlere göre düzenlenmesi gerçekleşmektedir.

Yabancı bağlı işletme yönetiminin başarı durumunun değerlendirilmesi ve yönetim fonksiyonlarının yerine getirilmesi: Yabancı bağlı işletme yönetiminin başarı durumunun değerlendirilmesi yapılmadan önce ana işletme yönetiminin, ana işletmenin para birimini mi yoksa yabancı para birimini mi dikkate alacağına karar vermesi gerekmektedir. Çünkü, uluslararası alanda döviz kurunda

meydana gelen değişmelerinin yabancı bağlı işletme üzerinde etkisi olmaktadır. Eğer yönetimin başarı durumunun değerlendirilmesinde ana ülkenin para birimi gözönüne alınırsa veya alınacaksa, bu durumda hesaplarda çeviri işleminin yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, döviz kuru hareketlerinin mali tablolar üzerindeki etkisi dikkate alınabilecektir. Eğer, yabancı yönetimin başarı durumunun değerlendirilmesinde yabancı para birimi üzerinden hazırlanan mali bilgiler gözönüne alınıyorsa, bu durumda da döviz kuru hareketlerinin mali tablolar üzerindeki etkisi ihmal edilmiş olacaktır. Bu durumda, birbirinden farklı ülkelerde, birbirinden farklı ekonomik ortamlarda faaliyet gösteren yabancı yönetimlerin başarı durumlarının değerlendirilmesinde adil ve gerçekçi bir karşılaştırma yapılması zor olabilecektir (Kirsch ve Wayne, 1991, s.151 ; Bulut, 1994, s.18).

Yabancı bağlı işletme yönetiminin başarı durumunun değerlendirilmesinde, ana işletmenin para biriminin kullanılması durumunda iki önemli problem ortaya çıkmaktadır. Birincisi, hangi döviz kurunun, dolayısıyla hangi çeviri yönteminin kullanılacağı; ikincisi ise, döviz kuru değişmelerinin işletme üzerine olan etkisinin ne dereceye kadar yönetimin başarı durumunun değerlendirilmesinde dikkate alınacağıdır (Demirağ, 1986, s.157). Yabancı paralı mali tablolarda sunulan olumlu sonuçlar, çeviri işleminden sonra olumsuz sonuçlara dönüşebilmektedir. Çok uluslu işletme yöneticileri açısından asıl problem, çeviri işleminden önceki mali tabloların mı gerçeği yansıttığı, yoksa çeviri işleminden sonraki mali tabloların mı gerçek durumu yansıttığıdır. Yabancı bağlı işletme yönetiminin başarı durumu değerlendirilirken, ana işletmenin para birimi cinsinden düzenlenen mali tablolarının dikkate alınması halinde, çeviri işleminin neden olduğu değişmelerin gözönünde tutulması gerekmektedir.

Çok uluslu işletmelerde yürütme ve kontrol gibi yönetim fonksiyonları ise, ana işletme yönetimi tarafından yürütölmektedir. Çok uluslu bir işletmenin global faaliyetleri (satın alma, üretim, pazarlama, finansman gibi) koordine edilmek istendiğinde, işletmenin tamamını etkileyen bu tür kararlar almak, geleceğe yön vermek, planlama ve kontrol fonksiyonları yerine getirmek için ihtiyaç duyulan bilgi

ana merkezde toplanmaktadır (Akbulut, 1994, s.19). İhtiyaç duyulan bu bilgilerin, ana işletme tarafından kullanılabilmesi için, ana işletmenin para birimine çevrilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, söz konusu yabancı bağlı işletmeye ait mali tablolarda çeviri yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Kısaca, bağlı işletme hakkında muhasebe verileri olmadıkça, bu veriler ana işletmenin muhasebesiyle aynı temele dayanılarak hazırlanmadıkça, ana işletme, pazarlama, finansman ve yönetim gibi fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirememektedir.

Konsolide mali tabloların düzenlenmesi: Bilindiği gibi mali tablolar, işletme ile ilgilenlere, işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında, doğru ve güvenilir bilgi sunmak amacıyla düzenlenmektedir. Mali tablolar kavramı içinde yer alan konsolide mali tablolar da, bu amaç doğrultusunda işletme ile ilgilenlere, bir bütün olarak işletmelerin veya işletme grubunun mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Konsolide mali tablolar ise, ana işletme ve bağlı işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi ile düzenlenmektedir. Eğer ana işletmenin yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bağlı işletmeleri var ise, bu işletmelerin mali tablolarının da konsolidasyona dahil edilmesi gerekmektedir. Örneğin; Türkiye’de bulunan ana işletmenin, Almanya’da faaliyette bulunan bir bağlı işletmesi var ise ve konsolidasyon için gerekli koşullar mevcutsa, bu tabloların da konsolidasyona dahil edilmesi gerekir. Konsolide mali tablolar, farklı para birimleriyle ifade edilen mali tabloların birleştirilmesi ile düzenlenemeyeceğinden, mark üzerinden düzenlenmiş olan bağlı işletme mali tablolarının Türk Lirasına çevrilmesi gerekmektedir. Eğer bu çeviri işlemi yapılmaz ise, konsolide mali tablolar tek bir para birimi üzerinden düzenlenmesi gerektiğinden, konsolidasyon işlemi yapmak imkansız hale gelecektir.

Bununla birlikte, yabancı paralı mali tabloların çevrilmesindeki amaç ise, FASB (Financial Accounting Standard Board) tarafından aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Hoizer v.d., 1984, s.65; Fischer v.d., 1982, s.590):

1. Bir döviz kurundaki değişikliğin, bir işletmenin nakit akımları ve özkaynağı üzerindeki beklenen ekonomik etkileriyle ilgili uygun bilgi sağlamak,

2. A.B.D. genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak, kendi fonksiyonel paralarında ölçülmüş münferit işletmelerin (bağlı işletmelerin) mali sonuçlarını ve ilişkilerini, konsolide edilmiş mali tablolarda yansıtmak şeklinde belirtilmiştir.

4.3. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ULUSAL PARAYA ÇEVİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Belirli bir para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların, başka bir para birimi üzerinden ifade edilmesi, çeviri işlemi olarak tanımlanmaktadır (Alexander, 1990, s.424). Yani, dolar üzerinden düzenlenmiş mali tabloların, Türk Lirası cinsinden yeniden düzenlenmesi çeviri işlemini gerektirmektedir.

Mali tabloların çevirisinde, çevirisi yapılacak mali tabloların bağlı işletme veya bağımsız işletmelere ait olması veya olmaması önem arz etmektedir. Çünkü, bağlı işletmelere ait mali tablolarda çeviri işlemini yapmadan önce, ana işletme ile muhasebe ilkelerinde farklılıklar var ise, önce bunlarda gerekli düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Halbuki, bağımsız işletmelerin mali tablolar çevirisinde böyle bir düzeltme yapılmamaktadır. Buradaki çeviri, bir dilden başka bir dile çeviri yapmak şeklinde olmaktadır. Ayrıca, yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların çevirisinde dikkat edilecek bazı hususlar vardır. Bunlardan biri de, ekonomik koşullardır. Örneğin; enflasyonist bir dönemle deflasyonist bir dönemde mali tabloların çevirisinde kullanılabilecek çeviri yöntemi farklı olabilecektir.

Yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılan yöntemler, öncelikle tek kur (single rate) ve çoklu veya karma kur (mixed rate) yöntemi olarak ikiye ayrılmaktadır (Alexander, 1990, s.425). Yabancı para üzerinden düzenlenmiş mali tabloların çevirisinde tek kur yönteminin kullanılması, ana işletme açısından değil de,bağlı(yerel) işletme açısından yaklaşıldığında uygun olmaktadır. Bu yöntem,

yabancı paralı işlemi, yabancı paradan yapılan bağımsız bir işlem birimi olarak esas almakta ve yabancı parayı uygun bir ölçü birimi olarak kabul etmektedir. Tek kur yönteminde, yabancı para üzerinden düzenlenmiş mali tablolardaki başlangıç ilişkisi (mali oranlar gibi) bütün yabancı paralı kalemler (varlıklar, borçlar, gelirler ve giderler) bir sabit kurla yani, cari kur ile çevirilerek korunmaktadır.

Karma veya çoklu kur yöntemleri ise, tarihi ve cari kurların bileşimini kullanan yöntemlerdir ve bu yöntemlerde ana işletme bakış açısı hakim olmaktadır. Yabancı paralı işlemler bağımsız değil de, ana işletmenin uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle çevirinin amacı, yabancı bağlı işletmelerin mali tablolarını yabancı para biriminden, ana işletmenin raporlama parasına çevirmek ve ana ülkedeki genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun mali tablolar haline getirmektir (Karacan, 1985, s.10).

Kısaca, yabancı para ile düzenlenmiş mali tabloların ulusal paraya çevrilmesinde kullanılacak tek ve karma kurlu yöntemler olarak dört yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemler(Belkaoui, 1993, s.477; Larsen, 1994, s.850; Eiteman v.d., 1992, s.244):

1. Cari kur yöntemi (The current rate method),
2. Cari-cari olmayan yöntem(The current-noncurrent method),
3. Parasal -parasal olmayan yöntem(The monetary-nonmonetary method),
4. Temporal yöntem(The temporal method) olarak ifade edilmektedir.

Yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların çevirisinde kullanılabilen her bir çeviri yöntemi aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

4.3.1. Cari Kur Yöntemi

Cari kur yöntemi, literatürde dönem sonu kur yöntemi (closing rate method) ve net yatırım yöntemi (net investment method) olarak da adlandırılmaktadır

(Samuels v.d, 1995, s.26; Lewis ve Pedrill, 1991, s.168; Black, 1987, s.276). Bu yöntem, çeviri yöntemleri içinde uygulanması en basit olan yöntemdir. Bu yöntem, özellikle İngiltere’de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Cari kur yönteminde, bütün bilanço kalemleri yani, varlıklar ve borçlar cari kur üzerinden, öz kaynaklar ise tarihi kur üzerinden çevrilmektedirler. Gelir tablosu kalemleri ise (satılan malların maliyeti, amortisman, gelir ve giderler gibi) cari kur veya ortalama kur üzerinden çevrilmektedirler. Bu yöntemde, çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar bilançoda öz kaynaklar içinde ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir. Çeviri kazanç veya kayıpları net gelirin saptanmasında dikkate alınmamaktadır (Eiteman v.d., 1992, s.245).

İngiltere’de yapılan bir incelemede ise, 1993-1994 yıllarına ait gelir tablosu veya kâr zarar hesapların çevirisinde, ortalama kurun kullanımının cari kurdan daha fazla popüler olduğu tespit edilmiştir(Jupe v.d., 1995, s.45).

Cari kur yönteminde önce gelir tablosunun çevirisi yapılmakta, daha sonra da bilançonun çeviri işlemi yapılmaktadır. Bu yöntemde, çeviri kazanç veya kayıpların bilançoda gösterilmesinin nedeni ise, bilançoda her iki tarafın eşitliğini sağlamak yani, dengeyi sağlamak olduğu belirtilmiştir (Kirsch ve Demer, 1994, s.5).

Bu yöntemin amacı, daha gerçekçi bir kur kazancı veya kaybını raporlamaktır. Buradaki yapılan işlem, belirli bir para cinsinden ölçülmüş olan bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin, başka bir para cinsinden yeniden ifade edilmesidir. Diğer yöntemlerde olduğu gibi bilanço kalemlerinde herhangi bir sınıflandırma sözkonusu değildir. Bu yüzden, tüm bilanço kalemleri cari kur üzerinden çevrilmektedir. Örneğin; stoklar hesabının bilançoda tarihi maliyetle veya cari değerleri ile gösterilmesi ve ayrıca bu kalemin parasal veya cari kalem olması veya olmamasının hiçbir önemi yoktur. Bu kalem yalnızca cari kurdan yararlanılarak çevrilmektedir.

Bu yöntemin temel avantajı, yabancı paralı mali tablolarda çeviri işlemi öncesi mevcut mali ilişkilerin aynen korunabilmesidir. Kısaca, çeviri işlemi bilanço oranlarını etkilememekte yani, cari oran ve borç/öz sermaye oranı değişmemektedir. Fakat, bu yöntemin temel dezavantajı ise, bilançoların tarihi maliyetle düzenleme ilkesine aykırı hareket etmesidir. Örneğin; yabancı para üzerinden satın alınmış varlıklar, bağlı işletmenin kayıtlarına tarihi maliyetleri üzerinden alınmaktadır. Fakat, bu varlıklar daha sonra farklı bir kur üzerinden çevrilmektedir. Böylece, bu varlıklar da konsolide mali tablolarda tarihi değerleriyle değil, başka bir değerleriyle gösterilecektir (Eiteman v.d., 1992, s.245).

Cari kur yöntemine getirilen eleştiriler ise başlıca iki noktada toplanmıştır. Birincisi, bir ülkede nakit tutmak ya da kısa süreli yatırım yapmak döviz kuru riski açısından duran varlık yatırımı yapmak gibi aynı şey değildir. İkincisi ise, bağlı işletmenin yakın bir gelecekte ödemesi gereken kısa vadeli borçları ile, duran varlık alımında kullanılan uzun vadeli yabancı para cinsinden borçları aynı değildir (Konuralp, 1990, s.16). Çünkü, tüm bu kalemlerin aynı kurlar ile çevrilmesi yanlış olacaktır. Kısaca, bu yöntemin uygulanması kolay fakat elde edilen bilgiler çok güvenilir olmamaktadır. Bunun için, bilanço hesaplarında bir sınıflandırılma yapılmaktadır. Ayrıca, bu yöntemin enflasyon dönemlerinde bilançoların çevirisinde doğru sonuçlar vermesi imkansızdır. Çünkü, bilanço kalemlerinin öncelikle enflasyon oranında düzeltilmesi gerekmektedir. Daha sonra çeviri işleminin yapılması uygun olacaktır.

4.3.2. Cari - Cari Olmayan Yöntem

Cari-cari olmayan yöntemde bilanço kalemleri veya hesapları öncelikle cari olan ve cari olmayan kalemler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Sınıflandırılma yapıldıktan sonra, cari varlıklar (kasa, stoklar ve kısa vadeli alacaklar gibi) ve borçlar(kısa vadeli borçlar gibi) cari kur üzerinden, cari olmayan varlıklar (duran varlıklar ve uzun vadeli alacaklar gibi) ve borçlar (uzun vadeli borçlar gibi) ise tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Öz sermaye ise, tarihi kur üzerinden diğer bir

para birimine çevrilmektedir (Larsen, 1994, s.850; Kirsch ve Dermer, 1994, s.4). Bu yöntemde kullanılan tarihi kur, varlıkların elde edildiği veya borçların doğduğu tarihdeki kurdur.

Bu yöntemde, gelir tablosu kalemleri, genellikle dönemin ağırlıklı ortalama kuru üzerinden çevrilmektedir. Ancak, cari olmayan varlık ve borçlarla ilgili olan kalemler, ilgili varlık ve borcun çevirisinde kullanılan kur yani, tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Örneğin; satılan malların maliyeti, stoklarla ilgili olduğu için cari kur üzerinden, amortisman giderleri ise duran varlıklarla ilgili olduğu için, tarihi kur üzerinden diğer bir para birimine çevrilmektedir. Cari-cari olmayan yöntemde, çeviri sonucu ortaya çıkan gerçekleşmiş kâr veya zararlar, dönemin gelir tablosuna alınmaktadır. Gerçekleşmemiş zararlar gelir tablosuna dahil edilmekte, gerçekleşmemiş kârlar ise, geçici bir hesaba alınarak bilançoya dahil edilmektedir. Bu geçici hesap, gelecek dönemlerde ortaya çıkabilecek gerçekleşmemiş zararların karşılanması için kullanılmaktadır (Akbulut, 1994,s.21).

Bu yöntem, 1930'lı yıllarda geliştirilen ve uygulanan en eski bir çeviri yöntemidir. Ayrıca, bu yöntemde çalışma sermayesi yöntemi de denilmektedir (Akbulut,1994,s.20). Çünkü, yabancı bağıli işletmenin yabancı para ile düzenlenen bilançosunda yer alan varlık ve borçlar vadeleri itibarı ile ayrılmaktadır. Ayrımda, cari veya kısa vadeli değerler bir yıl içinde tahsil edilen veya ödenecek varlık veya borçlardan meydana gelmektedir.

Bu yöntemin çeviri işleminde en kolay bir yöntem olması yani, bilanço kalemlerinin cari-cari olmayan varlık-borçlar şeklinde sınıflandırılmasının basit olmasına karşı, bu yöntemde birçok eleştiriler getirilmektedir. Bunlar şu şekilde belirtilmektedir (Akbulut,1994,ss.21-22):

1. Yöntemin amacının, uzun vadeli varlık(duran varlıklar) ve borçları döviz kuru değişmelerinin etkisinden uzak tutmak olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, bu şekilde bir yaklaşımın yanıltıcı sonuçlar verebileceği de gözardı edilmemelidir. Uzun vadeli borçların tarihi kurla çevrilmesi, döviz kurundaki değişikliklerin ekonomik sonuçlarının gizlenmesine, borcun yabancı para cinsinden bugünkü

değerinin ulusal para karşılığının ifade edilmemesine neden olmaktadır. Bu yöntemde, uzun vadeli varlık(duran varlıklar) ve borçların döviz kurundaki değişmelerin etkisi altında kalmadığı varsayılmaktadır.

2. Yönteme getirilen eleştirilerin bir başkası ise, yöntemin teorik bir model olmadığı, destekleyici fikirlerden mahrum olduğu şeklindedir. Çünkü çeviride kullanılacak kur tespit edilirken, neden cari-cari olmayan şeklinde bir bilanço sınıflandırmasının esas alındığının yeterli bir açıklaması bulunmamaktadır.

3. Yöntemin muhafazakar bir yaklaşım olduğu, yabancı yatırımlara ikinci derecede önem verildiği, yabancı yatırımlara sadece ithalat ve ihracat işlemlerini, kâr transferlerini kolaylaştıran bir araç gözü ile bakıldığı da eleştirilere konu olmuştur. Muhafazakar bir yöntem olmasının nedeni, kur değişikliklerine konu olan kalemlerin sadece cari varlık ve borçlarla sınırlandırılmış olmasından dolayıdır. Halbuki, işletmenin varlık ve borç kalemleri içinde en büyük payı cari olmayan varlıklar (duran varlıklar) ve borçlar (uzun vadeli) oluşturmaktadır. Bu kalemlerin kur değişikliklerine konu olmaması, işletmeler için çok düşük çeviri kâr veya zararının raporlanmasına neden olmaktadır.

4.3.3. Parasal-Parasal Olmayan Yöntem

Parasal-parasal olmayan çeviri yönteminde de, cari-cari olmayan yöntemde olduğu gibi bilanço kalemlerinde bir sınıflandırma yapılmaktadır. Fakat, parasal-parasal olmayan yöntemde bilanço kalemleri cari cari olmayan kalemler şeklinde değil, parasal-parasal olmayan kalemler veya değerler şeklinde sınıflandırılmaktadır(kalemlerin, parasal ve parasal olmayan şeklindeki sınıflandırılması 3.bölümde belirtildiği gibidir).

Bu yöntemde, parasal varlıklar (kasa, banka, pazarlanabilir menkul değerler, kısa vadeli ve uzun vadeli alacaklar gibi...) ve parasal borçlar (kısa vadeli ve uzun vadeli borçlar) cari kur üzerinden diğer bir para birimine çevrilmektedir (Eiteman v.d.,1992,s.245). Öz sermaye ise, bu yöntemde tarihi kur

üzerinden çevrilmektedir. Ayrıca, çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar dönem sonuçlarına yansıtılmaktadır.

Bu yöntemde, gelir tablosu kalemleri ise, ortalama kur üzerinden diğer bir para birimine çevrilmektedir. Bununla birlikte, parasal olmayan varlık ve borçlar ile ilgili kalemler ise, tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Örneğin; amortisman giderleri ve satılan malların maliyetinin çevirilmesinde tarihi kur kullanılmaktadır (Larsen,1994,s.851; Kirsch ve Demer,1994,s.5).

Bu yöntemde de cari- cari olmayan yöntemde olduğu gibi bilanço kalemleri arasında sınıflandırma yapılması esas alınmakta, çeviri işleminde hangi kurun kullanılacağı bu esasa göre tesbit edilmektedir. Bu iki yönetim arasındaki en önemli fark ise, stoklar ve uzun vadeli borçların çevirisinde ortaya çıkmaktadır. Parasal-parasal olmayan yöntemde, stoklar parasal olmayan bir kalem olduğundan dolayı tarihi kur üzerinden çevrilirken, cari-cari olmayan yöntemde stoklar cari varlık niteliği taşıdığı için cari kur üzerinden çevrilmektedir. Uzun vadeli borçlar parasal-parasal olmayan yöntemde cari kur üzerinden, cari-cari olmayan yöntemde de tarihi kur üzerinden çevrilmektedir.

Bu yöntemin temel avantajı ise, yabancı paralı parasal olmayan varlıklar ana işletmenin konsolide mali tablosuna orjinal (esas) maliyetleri ile nakledilmekte, veya ana işletmenin konsolide mali tablosunda orjinal maliyetleri ile gösterilebilmektedir. Bununla birlikte, uygulamada bazı yabancı paralı hesapların veya kalemlerin çevirisinde farklı kurların kullanılması, bazılarının çevirisinde ise tek bir kurun kullanılması durumunda, çeviri sonucu bilançoda denge sağlanamamaktadır (Eiteman v.d.,1992,s.245).

Parasal-parasal olmayan yöntemin belirtilen bu avantajına rağmen, bu yöntem hakkında ileri sürülen bazı eleştiriler de mevcuttur. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Konuralp,1990,s.17; Akbulut,1994,s.23):

1. Bu yöntemin en büyük güçlüğü, bazı bilanço kalemlerinde parasal-parasal olmayan ayrımının kesin olarak yapılamamasından kaynaklanmaktadır.

Stoklar kalemi bu duruma örnek olarak verilmektedir. Bazı işletmeler, stokların tekrar yerine konulması görüşünden hareketle, bu kalemin de aynı parasal kalem gibi döviz kuru etkisine veya riskine açık olduğunu ve bu şekilde işlem görmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Stokların fiziksel durumunu ön plana alan bazı işletmeler ise, bu görüşün karşısında durmaktadırlar. İşletmelerin buna benzer farklı uygulamaları, yabancı para birimi cinsinden hisse senedi ve tahvil gibi pazarlanabilir menkul kıymetlerin tarihi kur ile mi yoksa cari kur ile mi çevrilmesi konusunda da geçerlidir.

2. Ana işletme ya da bağlı işletmelerden birisi, ana işletmenin para birimi karşısında değeri sürekli artan bir para cinsinden borçlanmış iseler (ana işletmenin para birimi sürekli devalüe ediliyorsa) bu yöntem çok büyük çeviri zararlarına neden olabilmektedir. Özellikle, uzun vadeli borçların cari kur üzerinden çevrilmesi bu zararın ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden birisidir.

3. Ayrıca, parasal olmayan kalemlerin tarihi kurla çevrilmesi, şayet bu kalemler tarihi maliyetle değerlendirilmişler ise, gerçekçi sonuçlar vereceği, eğer sözkonusu kalemler cari piyasa fiyatı ile değerlendirilmişlerse gerçekçi sonuçlar vermeyeceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte cari değerleri ile değerlendirilmiş olan kalemlerin tarihi kur üzerinden çevrilmesi, sözkonusu kalemlerin gerçek değeriyle ifade edilememesine neden olmaktadır.

4.3.4. Temporal Yöntem

Bu yöntem, ilk kez Leonard Lorensen tarafından önerilmiş bir yöntemdir (Black,1987,s.281). Bu yöntem, geleneksel, zaman temeline dayanan ve geçici yöntem olarak da adlandırılmaktadır (Akdoğan ve Sayarı,1984,s.108; Seyidoğlu,1994,s.168; Konuralp,1990,s.17).

Temporal yöntemin özellikleri ise aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Black,1987,ss.281-282; Akbulut,1994,s.24; Kirsch ve Demer,1994,s.5; Copeland v.d.,1990,s.18):

1. Bu yöntemde, bilançodaki varlıklar tarihi değerleri ile gösteriliyorsa çevirileri de tarihi kurların kullanımı ile yapılmaktadır. Bununla birlikte, varlıklar cari değerleri veya piyasa değerleri ile bilançoda gösteriliyorlar ise, cari kur üzerinden çevirisi yapılmaktadır. Kısaca, cari değerleri ile bilançoda gösterilen tüm varlık ve borçlar, tüm parasal varlık ve borçlar da dahil olmak üzere, cari kur veya dönem sonu kuru üzerinden çevrilmektedir.

2. Öz sermaye ise, tarihi kur üzerinden çevrilmektedir.

3. Gelir tablosu kalemleri, ilgili gelir ve gider işlemlerinin yapıldığı tarihte geçerli olan kur üzerinden çevrilmektedir. Ancak, işlem hacminin yüksek olduğu işletmelerde, ortalama kurun kullanılmasına da izin verilmektedir. Tarihi kur üzerinden çevrilen varlık ve borçlarla ilgili gelir ve gider unsurları ise, tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Örneğin; satılan malların maliyeti ve amortisman giderleri tarihi kurla çevrilmektedir.

4. Çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar doğrudan dönem sonuçlarına yansıtılmakta ve net gelirin saptanmasında dikkate alınmaktadır.

5. Bu yöntem, yüksek enflasyonun var olduğu ülkelerde kullanılabilir (FASB No:8).

Temporal yöntemde çevirinin amacı, konsolidasyon amacıyla, yabancı paralı mali tabloları ana işletmenin para birimi cinsinden ifade etmek ve yeniden ölçmektir. Bu yöntemde, yabancı bağlı işletme, ana işletmenin bakış açısından ele alınmakta, bağlı işletmenin yapmış olduğu işlemlerin ve döviz kurunda meydana gelen değişmelerin ana işletmenin nakit akışı üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu varsayımına göre çeviri işlemi yapılmaktadır. Ölçme birimi olarak, ana işletmenin para birimi esas alınmaktadır. Böylece, bu yöntemde göre yapılan çeviri işlemi sonucunda, konsolide mali tabloların tek bir para birimi cinsinden ölçülmesi sağlanmış olabilmektedir. Sonuçta da, konsolide mali tablolar bir bütün olarak ve tek bir para birimi cinsinden ölçülerek, işletme grubunun mali durumu ve faaliyet sonuçlarını doğru bir şekilde gösteren mali tablolar haline gelmektedir.

Tarihi maliyetlere dayanan muhasebe sistemi uygulandığında, temporal yöntem, parasal-parasal olmayan yöntemle aynı sonuçları verebilmektedir. Fakat, bu yöntem enflasyon muhasebesinin uygulandığı durumlarda da, cari kur yöntemi ile aynı sonuçları vermektedir.

Temporal yöntemin genellikle parasal-parasal olmayan yöntemle aynı sonucu vermesine karşılık, bazı durumlarda farklılıkların çıkması da mümkün olabilmektedir. Birinci durum; muhasebe sisteminin uygulanmasına bağlı olarak stokların kayıtlarda piyasa değerleri ile yer alması durumunda, temporal yöntemde göre stok kaleminin cari kur üzerinden ulusal para birimi cinsine çevrilmesi; buna karşılık parasal-parasal olmayan yöntemde stokların tarihi kur üzerinden ulusal para birimi cinsine çevrilmesi farklı sonuçların elde edilmesine yol açmaktadır. Bu iki yöntemin farklı sonuçlar verdiği diğer bir durum da, pazarlanabilir menkul kıymetlerin çevrilmesinde kullanılacak döviz kur oranlarının bazı durumlarda farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Eğer, pazarlanabilir menkul kıymetler muhasebe kayıtlarında elde edildikleri tarihi değerler ile gösterilmişlerse, temporal yöntemde göre bu kalem tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Buna karşılık, parasal-parasal olmayan yöntemde göre bu kalemin çevirisi için her zaman cari kur kullanılmaktadır (Konuralp,1990,s.18).

Temporal yöntemine getirilen en büyük eleştiri ise, tarihi maliyet ile değerlenen parasal olmayan kalemlerin tarihi kur üzerinden, parasal kalemlerin cari kur üzerinden çevrilmesidir. Çünkü, böyle bir durum, işletmenin ekonomik gerçeklerine uygun olmayan sonuçların doğmasına yol açmaktadır. Yabancı bağlı işletmenin para biriminin değer kazanması, eğer işletme net borçlu pozisyona sahip ise (parasal borçlar parasal varlıklardan fazla ise) çeviri kaybına neden olmaktadır (Akbulut,1994,ss.101-102). Sonuçta, işletmenin ekonomik durumuna uygun olmayan bu sonuçların konsolide gelir tablosunda raporlanması, mali tablo kullanıcılarının yanıltıcı bilgiler edinmesine neden olmaktadır. Ayrıca, mali tablo kalemlerinin birbirinden farklı kurlar üzerinden çevrilmesi, çeviri öncesi mevcut olan mali ilişkileri de bozmaktadır.

Kısaca, mali tabloların tarihi maliyetlerle düzenlenmesi yerine, cari değerler veya maliyetlerle düzenlenmesi bu yöntemin kullanılmasını yaygınlaştıracak ve bu yöntem için ileri sürülen eleştirileri de ortadan kaldıracaktır.

4.4. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNİN TOPLU OLARAK GÖSTERİLMESİ

Çalışmanın bu aşamasına kadar çeviri yöntemleri hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca, yabancı mali tabloların çevirisinde, bilanço kalemlerinde birtakım sınıflandırmaların yapıldığı ve bu sınıflandırmalara göre çeviri işleminde kullanılacak kurların belirlendiği hakkında da açıklamalarda bulunulmuştur. Aşağıda, yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılan yöntemlere göre, bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde kullanılacak kurlar toplu bir şekilde gösterilmiştir.

Tablo 4.1 : Bilanço Kalemlerinin Çevirisinde Kullanılan Kurlar

BİLANÇO KALEMLERİ	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Temporal Yöntem	Cari Kur Yöntemi
VARLIKLAR				
Dönen Varlıklar				
Kasa + Banka	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Ticari Alacaklar	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Stoklar				
- Maliyet Bedeli	Cari Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Cari Kur
- Cari Değer	Cari Kur	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur
Peşin Ödenmiş Giderler	Cari Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Cari Kur
Duran Varlıklar				
Ticari Alacaklar	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Maddi Duran Varlıklar	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Cari Kur
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Cari Kur
KAYNAKLAR				
Kısa Vadeli Borçlar				
Satıcılar	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Banka Kredileri	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Borç Senetleri	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Gider Tahakkukları	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Uzun Vadeli Borçlar				
Satıcılar	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Banka Kredileri	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Borç Senetleri	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Gider Tahakkukları	Tarihi Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur
Öz Kaynaklar	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur

Tablo 4.2 : Gelir Tablosu Kalemlerinin Çevirisinde Kullanılan Kurlar

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Temporal Yöntem	Cari Kur Yöntemi
Satışlar	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Satılan Malın Maliyeti	Ortalama Kur veya Cari Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur - Cari Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Amortisman Giderleri	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur - Cari Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Diğer Gelirler	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Diğer Giderler	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Duran Varlık Satış K / Z	Tarihi Kur	Tarihi Kur	Tarihi Kur - Cari Kur	Ortalama Kur - Cari Kur
Ödenen Vergi ve Temettü	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur	Cari Kur

Gelir tablosuna bakıldığında, bu tablodaki kalemlerin çevirisinde, ortalama kurun daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise, işletmelerin işlem hacminin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. İşlem hacminin yüksekliğinden, işlemlerin gerçekleştiği tarihi kesin olarak tespit etmek zor olmaktadır. Bu nedenle, işletmelerle ilgili kalemlerin çevirisinde ortalama kurun kullanılmasının daha uygun olacağı belirtilmektedir.

Bununla birlikte, yabancı para üzerinden düzenlenen mali tabloların çevirisinde kullanılacak kurun tespit edilmesi işletmeler için bir sorun teşkil

etmektedir. Çünkü, bazı işletmeler çeviri işleminde alış kurunu kullanırken diğerleri satış kurunu, Merkez Bankası kurunu veya serbest piyasa kurunu kullanmaktadırlar. Bunun için öncelikle ticari işlemlerin yapıldığı tarih ve bu tarihlere ait kurların doğru bir şekilde tespit edilmesi ve daha sonra da, serbest piyasa kuru veya Merkez Bankası kurundan yararlanılıp yararlanılmayacağına karar verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, yabancı bağıli işletmelere ait mali tabloların çevirisinde farklı kurların kullanılması karşılaştırma yapma imkanlarını ortadan kaldırır

Kısaca, bilanço hesapların sınıflandırılması işleminden sonra yapılacak işlem, doğru sonuçların elde edilmesini sağlayacak uygun kur veya kurların seçilmesidir.

4.5. DÜNYADA KULLANILAN ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ

Yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların başka bir para birimine çevrilmesinde kullanılan yöntemler, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Çünkü, çeviride kullanılan bu yöntemler ülkenin ekonomik koşullarına göre değişmektedir. Bazı ülkelerde cari kur yöntemi yaygın bir şekilde kullanılırken, bazı ülkelerde ise temporal yöntem yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Aşağıda, bazı ülkelerdeki yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılan çeviri yöntemleri ve bu yöntemler ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında kısa bir bilgi verilmiştir (Choi ve Müeller, 1992, s.195; Akbulut, 1994, ss.74-90; Akdoğan ve Sayarı, 1984, ss.109-111):

A.B.D: Yabancı paralı mali tabloların çevirisi ile ilgili olarak ABD'de yapılan ilk çalışma, 1939 yılında Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü (American Institute of Accountants) tarafından yayınlanan Muhasebe Araştırma Bildirisi (Accounting Research Bulltein) ARB No: 4'tür. Bu bildiride önerilen yöntem, cari varlıklar ve borçlar cari kurdan, cari olmayan varlıklar ve borçlar ise tarihi kur üzerinden çevirisini gerektiren, cari-cari olmayan yöntem olmuştur.

Konu ile ilgili olarak yapılan ikinci düzenleme, 1956 yılında Milli Muhasebeciler Derneği (The National Association of Accountants) tarafından yayınlanan 36 nolu rapordur. Bu rapor, parasal kalemlerin cari kurdan, parasal olmayan kalemlerin tarihi kurdan çevrilmesini öngören parasal-parasal olmayan yöntemdir. Bu yöntem, 1970'lere kadar önemli uygulama alanı bulmuştur. Daha sonra ise, ABD'de Finansal Muhasebe Standartları Komitesi (FASB) 1975 yılında temporal yöntemin uygulanmasını öngören 8 nolu standardını yayınlamıştır.

1981 yılında yayınlanan 52 nolu diğer bir standartla, ABD'deki uygulama cari kur yöntemine geçmiştir. Buna göre, tüm varlık ve borçlar cari kur üzerinden çevrilmekte, yalnızca ödenmiş sermaye kalemi tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Gelir tablosundaki veriler ise ortalama kur üzerinden çevrilmektedir. Bu çeviri işleminde ortaya çıkan kur farkları, gelir tablosuna yansıtılmamakta, doğrudan doğruya özkaynak grubunda gösterilmektedir.

İngiltere: İngiltere'de yabancı paralı mali tabloların çevirisi ile ilgili olarak yapılan ilk çalışma, 1968 yılında ICAEW(İngiltere ve Galler Yeminli Muhasebeciler Enstitüsü) tarafından yayınlanan 25 nolu bildiri olmuştur. 1970 yılında bir araştırma raporu da yayınlanmış ve raporda bütün varlık ve borçların cari kur üzerinden çevrilmesi öngörülmüştür.

1975 yılında ise, İngiltere'de muhasebe uygulamalarına yön veren bir kuruluş olan Muhasebe Standartları Komitesi 21 nolu standardını yayınlamıştır. Bu standart, cari kur veya temporal yöntemin uygulanmasını öngörmüştür. 1980 yılında 27 nolu standart yayınlanmış ve bu standartta cari kur yöntemin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte, temporal yöntemin belirli koşullar altında kullanılabileceği de belirtilmiştir.

Almanya: Almanya'da yabancı paralı işlemlerin çevirisi hakkında yasal ve profesyonel bir düzenleme mevcut değildir. Bununla birlikte, Alman Muhasebe Enstitüsü, çeviri işleminde cari kurun kullanımını yani cari kur yöntemini önermektedir. Bazı Alman işletmelerinde uygulanan çeviri yöntemlerinde de farklılıklar görülmüştür.

Örneğin; Shering işletmesi duran varlıkları ve bunlara ait amortisman giderlerini tarihi kur üzerinden, diğer varlık ve borçlarını ise cari kur üzerinden çevirmektedir. Gelir ve gider kalemlerini ise, amortisman giderleri dahil olmamak üzere, ortalama kur üzerinden çevirmekte ve çeviri kazanç veya kayıplarını da kâr ve zarar hesabına alınmaktadır.

Thysen işletmesi ise, yabancı bağılı işletmelerin konsolide bilançosundaki varlık ve borçlarını cari kur, gelir ve giderlerini ise ortalama kur üzerinden marka çevirmektedir. Bu işletme, çeviri farklarını kazanç veya kayıp olarak nitelendirmeyip, "diğer faaliyet gelirleri (Other operating income)" ya da "diğer faaliyet giderleri (Other operating expens)" olarak ifade etmektedir.

Kısaca, Almanya'daki uygulamalarda farklılıklar olmasına rağmen, genel olarak kabul edilen yöntem cari kur yöntemi olmuştur.

Danimarka: Haziran 1981 yılında yayınlanan Danimarka Muhasebe Hukuku'nda (Danish Accounting Law), ana işletmelerin konsolide mali tablo hazırlamaları gerektiği ifade edilmiş, fakat bağılı işletmelerin mali tabloların çevirisinde hangi yöntemin kullanılacağı belirtilmemiştir.

Bununla birlikte, Danimarka'da çok uluslu işletmeler çeviri işleminde genel olarak cari kur yöntemini kullanmaktadırlar.

Kanada: Amerika ve Kanada arasındaki ticari ilişkilerin yaygın olmasından dolayı, bu iki ülke arasında muhasebe prensipleri ve uygulamalarında belli bir noktada birleşme veya uyum gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu uyum da, çeviri işlemi alanında görülmüştür. Bunun üzerine, Kanada Muhasebe Araştırma Komitesi Ocak 1983 yılında yeni çeviri kuralları yayınlamıştır.

1983 yılında yayınlanan bu kurallara göre de, işlemleri ana işletmeye bağılı yabancı bağılı işletmelerin mali tablolarının çevirisinde temporal yöntem, işlemleri ana işletmeden bağımsız yabancı bağılı işletmelerin mali tablolarının çevirisinde ise cari kur yöntemi kullanılacaktır. Kısaca, burada işlemler bağımlı mı veya

bağımsız mı şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Sonuçta da, gerek temporal yöntem gerekse cari kur yöntemi Kanada'da uygulanmıştır.

İsveç: 1978 yılında İsveç'te AAA (Authorized Accountant Association) yabancı paralı mali tabloların çevirisi konusunda bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilere göre, çeviri işleminde parasal-parasal olmayan yöntemin genel olarak kullanımı kabul edilmektedir. 1979 yılında ise, FASC(Financial Accounting Standards Comitte) çeviri işleminde cari kurun kullanılmasını önermiştir. Bu öneriden sonra İsveç'te yapılan bir araştırmaya göre, işletmeler hangi yöntemin kullanılacağı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bazı işletmeler parasal-parasal olmayan yöntemin kullanımını savunurken bazıları ise, cari kur yönteminin çeviri işleminde kullanılması gerektiğini savunmuşlardır.

Japonya: Uluslararası Japon yatırımlarının artmasından dolayı Haziran 1979 yılında, İşletme Muhasebesi Danışma Konseyi (Business Accounting Deliberation Council) tarafından çeviri işleminde kullanılacak bir muhasebe standardı yayınlanmıştır. Bu standarda göre, yabancı paralı tablolardaki uzun vadeli parasal varlık ve borçların çevirisinde tarihi kur kullanılacaktır. Genel olarak, temporal yöntemin çeviri işleminde kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, çeviri kazanç veya kayıpları, bilançonun alacak veya borç tarafında "**çeviri düzeltme hesabı**" adı altında sunulmaktadır. Belirli bir süre sonra ise, Japon genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini takip eden işletmeler, cari kur yöntemini uygulamışlar ve uygulamalar bu yönde gelişme eğilimi göstermiştir.

Türkiye: Ülkemizde ise, yabancı bağlı işletmelere ait yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yöntemi veya yöntemleri hakkında herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Aşağıdaki tabloda, bir çok ülkede hangi çeviri yönteminin kullanıldığı açık bir şekilde gösterilmiştir (Choi ve Müeller, 1992, s.195):

Tablo 4.3 : Bir Çok Ülkede Kullanılan Çeviri Yöntemleri

ÜLKELER	Cari Kur Yöntemi	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Temporal Yöntem
Almanya	x			
Amerika	x			x
Arjantin				x
Avusturalya	x			
Avusturya			x	
Bermuda				x
Bolivya				x
Danimarka	x			
Dominik Cumhuriyeti				x
Ekvator				x
El Salvador		x		
Filipinler			x	
Finlandiya			x	
Fransa	x			
Güney Afrika		x		
Hindistan	x			
Hollanda	x			
Honduras			x	
Hong Kong	x			
İngiltere	x			x
İran		x		
İrlanda	x			
İsveç			x	
İsviçre	x			
Jamaika				x
Japonya	x			
Kanada	x			x
Kolombiya	x			
Kore			x	
Kostorika			x	
Malezya	x			
Nikaragua			x	
Norveç	x			
Pakistan		x		
Panama				x
Paraguay	x			
Peru				x
Senegal	x			
Singapur	x			
Tayvan			x	
Venezuela				x
Yeni Zellanda		x		
Yunanistan	x			
Zimbavya	x			

Tablo 4.3'e bakıldığında çeviri işleminde yaygın bir şekilde kullanılan yöntemin, cari kur veya temporal yöntem olduğu açıkça görülmektedir. En az kullanılan yöntem ise, cari-cari olmayan yöntemdir. Yapılan bir araştırmadan da bu sonuç elde edilmiştir. Araştırmaya katılan 53 ülkenin, %44'ü cari kur yöntemini, %26'sı temporal yöntemi, %18'i parasal-parasal olmayan yöntemi ve %12'si de cari-cari olmayan yöntemi çeviri işleminde kullanmaktadırlar (Choi ve Mueller, 1984, ss.161-162). Cari kur yönteminin yaygın bir şekilde kullanılma nedeni olarak; bu yöntemin uygulamasının kolay ve bilanço hesaplarında herhangi bir sınıflandırma yapmamasını söylememiz mümkündür. Ayrıca, bu yöntemde çeviri öncesi ve sonrası mali ilişkiler (mali yapı oranları gibi) değişmemektedir.

4.6. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNİN KONSOLİDE MALİ TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bilindiği gibi literatürde, yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılabilecek dört çeviri yöntemi belirtilmiştir. Bu yöntemlerden yararlanılarak çevrilen mali tablolar, farklı sonuçlar vermektedir. Çünkü, bazı yöntemler mali tablolarda bulunan hesaplar arasında bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırma da yöntemlere göre farklılık göstermektedir. Bu sınıflandırmaya göre hesapların çevirisinde farklı kurlar kullanılmaktadır. Böylece, çeviri yöntemleri farklı çeviri sonuçlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan, uygun çeviri yöntemlerinin belirlenmesi açısından, çeviri yöntemlerinin mali tablolar üzerindeki etkilerinin araştırılması gerekmektedir. Aşağıda, çeviri yöntemlerinin konsolide mali tablolar üzerindeki etkileri incelenmiştir.

4.6.1. Çeviri Yöntemlerinin Konsolide Bilanço Üzerindeki Etkileri

Yabancı bağlı işletmelere ait, yabancı paralı mali tabloların konsolidasyon amacı ile çevirisinde kullanılan yöntemlerin, konsolide mali tablolar üzerindeki etkisi birbirinden farklılıklar göstermektedir. Çünkü, bu çeviri yöntemlerinin dayandığı varsayımlar birbirlerinden farklıdır. Sonuçta, çeviri sonucu ortaya çıkan döviz kuru kazanç veya kayıpları da birbirlerinden farklı olmaktadır.

Bilindiği gibi, cari kur yönteminde bağlı işletmenin tamamının kur değişmelerinin etkisinde kaldığı varsayılmakta ve böylece tüm varlık ve borçlar cari kur üzerinden çevrilmektedir. Bu yönleme göre, bağlı işletmenin net varlıkları toplam borçlardan fazla ise ve yabancı para birimi devalue edilmiş ise, burada bir çeviri kaybı sözkonusu olmaktadır. Eğer, toplam borçlar net varlıklardan fazla ise, çeviri kazancı sözkonusu olmaktadır (Choi ve Mueller, 1984, s.130). Bununla birlikte, bağlı işletmenin para birimi değer kazandığında ise, tersi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Kısaca, bu yöntemin bilanço üzerindeki etkisi aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir (Akbulut, 1994, s. 37).

Tablo 4.4 : Cari Kur Yönteminin Bilanço Üzerindeki Etkisi

DURUM	ETKİ
Bağlı İşletmenin Para Birimi Ana İşletmenin Para Birimi Karşısında Değer Kaybeder İse	
1- Öz Kaynaklar Borçlardan Fazla İse	Çeviri Kaybı Ortaya Çıkar
2- Borçlar Öz Kaynaklardan Fazla İse	Çeviri Kazancı Ortaya Çıkar
Bağlı İşletmenin Para Birimi Ana İşletmenin Para Birimi Karşısında Değer Kazanır İse	
1- Öz Kaynaklar Borçlardan Fazla İse	Çeviri Kazancı Ortaya Çıkar
2- Borçlar Öz Kaynaklardan Fazla İse	Çeviri Kaybı Ortaya Çıkar

Temporal yönleme göre ise, kur değişmelerinin bilanço üzerindeki etkisi, bilanço üzerinde dikkate alınan değerlendirme yöntemlerine uygun olarak ölçülmektedir. Yani, cari (piyasa) değeri üzerinden değerlendirilen parasal olmayan kalemler cari kur üzerinden, tarihi maliyet bedeli üzerinden değerlendirilen parasal olmayan kalemler de tarihi kur üzerinden çeviri işlemine tabi tutulmaktadır.

Temporal yöntemin bilanço üzerindeki etkisi, yabancı bağılı işletmenin para biriminin ana işletmenin para birimi karşısında değer kaybetmesi veya kazanmasına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca, bağılı işletmenin parasal borçlarının parasal varlıklardan fazla olması veya az olmasına göre de farklılık göstermektedir. Çünkü, her iki durumda da çeviri kazancı veya kaybı farklı olabilmektedir. Bu durum aşağıdaki tabloda kısaca özetlenmiştir (Akbulut, 1994, s.36).

Tablo 4.5 : Temporal Yönteminin Bilanço Üzerindeki Etkisi

DURUM	ETKİ
Yabancı Bağılı İşletmenin Para Birimi Ana İşletmenin Para Birimi Karşısında Değer Kaybeder (Zarar İhtimali Yüksek) İse	
1- Bağılı İşletmenin Parasal Borçları Parasal Varlıklardan Fazla İse	Çeviri Kazancı Ortaya Çıkar
2- Bağılı İşletmenin Parasal Varlıkları Parasal Borçlardan Fazla İse	Çeviri Kaybı Ortaya Çıkar
Yabancı Bağılı İşletmenin Para Birimi Ana İşletmenin Para Birimi Karşısında Değer Kazanır (Kar İhtimali Yüksek) İse	
1- Bağılı İşletmenin Parasal Borçları Parasal Varlıklardan Fazla İse	Çeviri Kaybı Ortaya Çıkar
2- Bağılı İşletmenin Parasal Varlıkları Parasal Borçlardan Fazla İse	Çeviri Kazancı Ortaya Çıkar

Bununla birlikte, temporal yöntemle göre ilk konsolidasyon yapılırken çıkarların birleşmesi yöntemi veya satın alma yönteminin kullanılması ve temporal yöntemin uygulanması halinde yabancı bağıli işletmenin parasal olmayan kalemlerinin çevirisinde hangi kurun kullanılacağı önem arz etmektedir (Arpan ve Radebaugh, 1981, s.140). Örneğin; bağıli işletme 1993 yılında duran varlıklarını satın almış ve 1995 yılında da işletmenin tamamı ana işletme tarafından elde edilmiş ise, 1995 yılında düzenlenecek konsolide bilançoda duran varlıkların çevirisinde tarihi kur olarak hangi yılın döviz kurunun dikkate alınacağı önem kazanmaktadır. Tarihi kur olarak 1993 yılı mı, yoksa 1995 yılı kuru mu dikkate alınacaktır?. Çıkarların birleşmesi yönteminde varlıklar defter değeri üzerinden elde edildiği için 1993 yılı tarihi kur olarak dikkate alınmakta ve duran varlıklar bu tarihteki döviz kuru üzerinden çevirmektedir. Satın alma yönteminde ise, varlıkların defter değeri değil, satın alma anındaki gerçek değerleri dikkate alındığından yeniden değerlendirme işlemi yapılmış olmakta, yani cari değerleri üzerinden değerlendirilmiş olmaktadır. Bu nedenle de, çeviride 1995 yılında geçerli olan döviz kuru dikkate alınmaktadır.

Satın alma yöntemine göre, ana işletmenin yabancı bağıli işletmeye yatırım yaptığı tarihte düzenlenen ilk konsolide bilançoda bağıli işletmenin bilanço kalemlerinin tamamı, elde etme tarihindeki döviz kuru üzerinden çevirmektedir. Elde etme tarihinde düzenlenen konsolide bilançoda kullanılan bu kur, daha sonraki yıllarda düzenlenecek konsolide bilançolarda tarihi kur olarak dikkate alınacak döviz kuru olmaktadır. Çıkarların birleşmesi yönteminde ise varlıklar, defter değerleri üzerinden elde edildiği için, tarihi maliyetle değerlendirilen parasal olmayan kalemlerin çeviri işleminde, bağıli işletmenin varlıklarının aktive giriş tarihindeki döviz kuru dikkate alınmaktadır (Akbulut, 1994, s.35).

Cari-cari olmayan yöntemle göre, kur değışmelerinin bilanço (çevirme) etkisi, bağıli işletmenin net cari varlık veya borçlu pozisyonuna göre ölçülmektedir (Choi ve Mueller, 1984, s.131). Eğer bağıli işletmenin net cari varlıkları net cari borçlarından fazla ise, bir çeviri kazancı sözkonusudur. Eğer bağıli işletmenin kısa vadeli (cari) borçları net dönen (cari) varlıklarından fazla ise, burada bir çeviri

kayıbı ortaya çıkacaktır. Çünkü, bu yöntemin dayandığı varsayım, kur değişmelerinin sadece cari varlıklar ve borçlar üzerinde etkili olduğu şeklindedir. Cari olmayan varlık ve borçların ise, bu değişmelerin etkisi altında kalmadığı kabul edilmektedir.

Parasal ve parasal olmayan yöntemde ise, kur değişmelerinin bilanço üzerindeki etkisi, net parasal varlık veya borçlu pozisyonuna göre ölçülmektedir. Bu yöntemde, parasal varlık ve borçların kur değişmelerinin etkisi altında kaldığı varsayılmakta, parasal olmayan varlık ve borçların ise bu değişmelerden etkilenmediği varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemde, net parasal varlıkları net parasal borçlarından fazla olan bağıli işletmeler için bir çeviri kazancı, net parasal borçları net parasal varlıklarından fazla olan bağıli işletmeler için de bir çeviri kaybı sözkonusu olmaktadır.

Yukarıda belirtilen bu çeviri kazanç veya kayıpları, çeviri yöntemlerine göre farklılıklar göstermektedir. Bazı yöntemlerde çeviri sonucu kazanç çıkarken, bazı yöntemlerde ise çeviri kaybı ortaya çıkabilmektedir. Kısaca, döviz kurunda meydana gelen değişmelerin, bilanço(konsolide bilanço) üzerindeki etkisinin çeviri yöntemlerine göre ne gibi farklılıklar doğurduğu ve nasıl etkilendiği aşağıda verilen örnekte açıkça görülmektedir.

Örnek: XYZ işletmesi Almanya'da faaliyette bulunan bir işletmedir. İşletmenin 1996 yılı bilançosu aşağıda görüldüğü gibidir. Aşağıdaki bu örnekte, çeviri yöntemlerinin yalnızca kur değişmeleri nedeni ile mali tablolar üzerindeki etkilerinin farklı olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bilançonun çevirisinde aşağıdaki kurlardan yararlanılmıştır:

1996 yılı dönembaşı döviz kuru (1 Mark) = 42.000 TL

1996 yılı dönemsonu döviz kuru (1 Mark) = 69.000 TL

1996 yılı ortalama döviz kuru (1 Mark) = 55.000 TL

Tablo 4.6 : XYZ İşletmesine Ait Bilançonun Çeviri Yöntemlerine Göre Türk Lirasına Çevrilmesi(1000 TL)

BİLANÇO KALEMLERİ	1996 Yılı Bilançosu (000 Mark)	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Temporal Yöntem	Cari Kur Yöntemi
VARLIKLAR	250	15.900.000	14.145.000	14.145.000	17.250.000
Dönen Varlıklar	200	13.800.000	11.910.000	11.910.000	13.800.000
Kasa + Banka	40	2.760.000	2.760.000	2.760.000	2.760.000
Ticari Alacaklar	90	6.210.000	6.210.000	6.210.000	6.210.000
Stoklar	60	4.140.000	2.520.000	2.520.000	4.140.000
(Maliyet Bedelli) Peşin Ödenmiş Giderler	10	690.000	420.000	420.000	690.000
Duran Varlıklar	50	2.100.000	2.235.000	2.235.000	3.450.000
Ticari Alacaklar	5	210.000	345.000	345.000	345.000
Maddi Duran Varlıklar	40	1.680.000	1.680.000	1.680.000	2.760.000
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	5	210.000	210.000	210.000	345.000
KAYNAKLAR	250	13.740.000	14.550.000	14.550.000	14.550.000
Kısa Vadeli Borçlar	120	8.280.000	8.280.000	8.280.000	8.280.000
Satıcılar	30	2.070.000	2.070.000	2.070.000	2.070.000
Banka Kredileri	40	2.760.000	2.760.000	2.760.000	2.760.000
Borç Senetleri	30	2.070.000	2.070.000	2.070.000	2.070.000
Gider Tahakkukları	20	1.380.000	1.380.000	1.380.000	1.380.000
Uzun Vadeli Borçlar	30	1.260.000	2.070.000	2.070.000	2.070.000
Satıcılar	10	420.000	690.000	690.000	690.000
Banka Kredileri	5	210.000	345.000	345.000	345.000
Borç Senetleri	10	420.000	690.000	690.000	690.000
Gider Tahakkukları	5	210.000	345.000	345.000	345.000
Öz Kaynaklar	100	4.200.000	4.200.000	4.200.000	4.200.000
Ödenmiş Sermaye	90	3.780.000	3.780.000	3.780.000	3.780.000
Kâr Yedekleri	10	420.000	420.000	420.000	420.000
Çeviri Kazanç veya Kaybı	-0-	2.160.000	(405.000)	(405.000)	2.700.000

Tablo 4.6'da yer alan çeviri kazanç veya kayıpları aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

Çeviri Kazanç veya Kaybı = Toplam Varlıklar - Toplam Kaynaklar

Cari-cari olmayan yöntem için :

15.900.000.000 - 13.740.000.000 = 2.160.000.000 TL kazanç,

Parasal- parasal olmayan yöntem için :

14.145.000.000 - 14.550.000.000 = (405.000.000) TL kayıp,

Temporal yöntem için :

14.145.000.000 - 14.550.000.000 = (405.000.000) TL kayıp,

Cari kur yöntemi için :

17.250.000.000 - 14.550.000.000 = 2.700.000.000 TL kazanç, şeklinde hesaplanmıştır.

Tablo 4.6'da da görüldüğü gibi, yabancı paralı mali tabloların çevirisi sonucu cari-cari olmayan ve cari kur yönteminde çeviri kazancı sözkonusu iken, parasal-parasal olmayan ve temporal yöntemde bir çeviri kaybı ortaya çıkmıştır.

Cari-cari olmayan yöntemde, cari varlıklar cari borçlardan büyük olduğu için, çeviri kazancı sözkonusudur. Cari kur yönteminde ise ABC işletmesinin net varlıkları net borçlarından fazla olduğu için bir çeviri kazancı ortaya çıkmıştır. Parasal- parasal olmayan ve temporal yöntemdeki çeviri kaybının nedeni ise, parasal borçların parasal varlıklardan fazla olmasıdır. Genelde bu iki yöntem literatürde tek bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Örnekte, her iki yöntemde de hesaplanan çeviri kazancı aynıdır. Bunun nedeni de, stokların maliyet bedeli ile bilançoda gösterilmesidir. Eğer stoklar cari değerleri ile bilançoda yer alır ise, parasal-parasal olmayan yöntemde tarihi kur üzerinden, temporal yöntemde cari kur üzerinden çevirisi yapılmaktadır. Dolayısıyla çeviri kaybı da farklı olmaktadır.

Örnekten de anlaşılacağı üzere, çeviri yöntemlerinin bilançolar üzerindeki etkisi farklı olmaktadır. Dolayısıyla bir holding veya işletmeler grubuna ait yabancı

bağlı işletmelere ait bilançoların çevirisinde farklı çeviri yöntemlerinin kullanılması durumunda farklı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Çevrilmiş bu tabloların birleştirilmesi de anlamsız olacaktır. Düzenlenen bu konsolide bilançolar işletme grubunun veya holdingin durumunu doğru ve güvenilir bir şekilde yansıtmayacaktır. Bunun için bilançoların çevirisinde tek ve uygun bir çeviri yönteminin belirlenmesi ve kullanılması, daha doğru ve güvenilir sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır.

4.6.2. Çeviri Yöntemlerinin Konsolide Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

Döviz kurundaki değişmelerin bilanço üzerindeki etkisinin çeviri yöntemlerine göre farklılık gösterdiği daha önce de belirtilmişti. Aynı şekilde, kur değişmelerinin gelir tablosu üzerindeki etkisi de çeviri yöntemlerine göre farklılık göstermektedir.

Daha öncede belirtildiği gibi, cari kur yönteminde, gelir tablosu kalemleri dönemin ağırlıklı ortalama kuru veya dönem sonu kuru üzerinden çevrilmektedir. Dönem sonu kur veya cari kur üzerinden çeviri yapmanın avantajı, yabancı paralı gelir tablosunda çeviri öncesi mevcut mali sonuçları ve ilişkileri daha iyi yansımasıdır. Gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde bu yöntemin kullanılması kolay olmaktadır.

Temporal yöntemde ise, gelir tablosu kalemleri işlemin gerçekleştiği tarihteki döviz kuru üzerinden çevrilmektedir. Fakat, gelir ve gider işlemlerinin gerçekleştiği tarihi tespit etmek zahmetli ve güç bir iş olduğundan, çeviri işleminde dönemin ağırlıklı ortalama kurunun kullanılmasına da izin verilmektedir. Bu yöntemde, bazı kalemlerin çevirisi önem arz etmektedir. Örneğin; satılan malın maliyeti hesabı stoklarla ilgili bir kalem olduğundan, stokların çevirisinde hangi kur kullanılmış ise, satılan malın maliyeti hesabının da aynı kur üzerinden çevrilmesi gerekmektedir. Ayrıca, duran varlıklar hangi kur üzerinden çevrilmiş ise, bu varlıklarla ilgili amortisman giderlerinin de aynı kur üzerinden çevrilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bu yöntemde gelir ve giderler farklı kurlar

üzerinden çevrildiğinden dönem karı zarara dönüşebilmekte veya dönem zararı dönem karına dönüşebilmektedir.

Temporal yönteminde, gelir tablosu kalemlerinde farklı kurların kullanılması ve çeviri kazanç veya kayıplarının gelir tablosuna dahil edilmesinden dolayı, dönem kârındaki dalgalanma cari kur yöntemine nazaran daha fazla olmaktadır. Temporal yöntemde göre, çeviri kazanç veya kayıp tutarını etkileyen faktörlerden birisi de gelir tablosunun çeviri işlemidir. Çeviri kazanç veya kayıpları, gelir tablosu kalemlerinin nasıl ölçüldüğüne yani hangi kurlar üzerinden çevrildiğine bağlıdır. Çeviri kazanç ve kaybı işletmenin dönem başı öz kaynaklar ve dönem sonu özkaynaklar arasındaki fark esas alınarak hesaplanmaktadır. Dönem sonu öz kaynaklarının bir unsuru olan dönem kârı, gelir tablosunun çevirisi sonucu elde edilen bir tutar olduğuna göre, gelir ve gider kalemlerinin çevirisinde kullanılan kurlar, çevrilmiş dönem kârının hesaplanmasında etkili olmakta, dolayısıyla çeviri kazanç veya kayıp tutarını da etkileyen bir faktör olmaktadır (Griffin, 1982, s.53; Akbulut, 1994,ss.40-41).

Cari-cari olmayan yöntemde ise, gelir tablosu kalemleri genellikle dönemin ağırlıklı ortalama kuru üzerinden çevrilmektedir. Ancak, cari olmayan varlık ve borçlarla ilgili olan kalemler, ilgili varlık ve borcun çevirisinde kullanılan kur yani tarihi kur üzerinden çevrilmektedir. Parasal-parasal olmayan yöntemde ise, gelir tablosu kalemleri ortalama kur üzerinden çevrilmektedir. Bununla birlikte, parasal olmayan varlık ve borçlarla ilgili kalemler ise tarihi kur üzerinden çevrilmektedir.

Yabancı paralı gelir tablosunun çevirisinde kullanılan çeviri yöntemlerinin bu tablolar üzerindeki etkileri farklı olmaktadır. Dolayısıyla, bu tabloların birleştirilmesi ile elde edilen konsolide gelir tablolarının sonuçları da farklı olabilecektir. Bu yöntemlere dayanılarak yapılan gelir tablosunun çevirisi ile ilgili olarak aşağıda rakamsal bir örneğe yer verilmiştir.

Örnek: Almanya'da faaliyette bulunan XYZ işletmesine ait 31.12.1996 yılına ait gelir tablosu ve çeviri sonucu oluşan veriler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 4.7 : XYZ İşletmesine Ait Gelir Tablosunun Çeviri Yöntemlerine Göre Türk Lirasına Çevrilmesi(1000 TL)

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	31.12.1996 Tarihli Gelir Tablosu (Mark)	Cari-Cari Olmayan Yöntem	Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	Temporal Yöntem	Cari Kur Yöntemi
NET SATIŞLAR	50.000	2.750.000	2.750.000	2.750.000	2.750.000
SATIŞLARIN MALİYETİ	20.000	1.380.000	840.000	840.000	1.380.000
BÜRÜT SATIŞ KÂRI	30.000	1.370.000	1.910.000	1.910.000	1.370.000
FAALİYET GİDERLERİ	15.000	773.000	773.000	773.000	825.000
Pazarlama Satış ve Dağıtım Gider. Genel Yönetim Giderleri (Amortisman Giderleri)	11.000	605.000	605.000	605.000	605.000
	4.000	168.000	168.000	168.000	220.000
FAALİYET KÂRI	15.000	597.000	1.137.000	1.137.000	545.000
DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR	3.000	165.000	165.000	165.000	165.000
Faiz Gelirleri	2.000	110.000	110.000	110.000	110.000
Komisyon Gelirleri	1.000	55.000	55.000	55.000	55.000
DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	2.000	110.000	110.000	110.000	110.000
Komisyon Giderleri	2.000	110.000	110.000	110.000	110.000
FİNANSMAN GİDERLERİ	1.000	55.000	55.000	55.000	55.000
OLAĞAN KÂR	15.000	597.000	1.137.000	1.137.000	545.000
OLAĞAN DIŞI GELİR VE KÂRLAR(Duran Varlık Satışı)	2.000	84.000	84.000	84.000	84.000
OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR (Ödenen Tazminatlar)	5.000	345.000	345.000	345.000	345.000
DÖNEM KÂRI	12.000	336.000	876.000	876.000	310.000

XYZ işletmesine ait gelir tablosu kalemlerin çevirisinde genel olarak ortalama kur kullanılmıştır. Ortalama kur olarak 1 Mark 55.000 TL, tarihi kur olarak 42.000 TL, cari kur olarak da 69.000 TL kabul edilmiştir.

Gelir tablosundaki satışlar kalemi tüm yöntemlerde ortalama kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmiştir. Satışların maliyeti ise, parasal- parasal olmayan ve temporal yöntemde tarihi kur üzerinden, cari-cari olmayan ve cari kur yönteminde cari kur(dönem sonu kur) üzerinden çevrilmiştir. Genel yönetim giderlerini oluşturan amortisman giderleri cari kur yönteminde ortalama kur, diğer yöntemlerin hepsinde ise tarihi kurdan yararlanılarak çevirisi yapılmıştır. Duran varlık satışı sonucu oluşan miktar ise, cari kur yönteminde ortalama kur üzerinden, diğer yöntemlerde ise tarihi kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmiştir. Tazminatların dönem sonunda ödendiği kabul edilerek bunların çevirisi de, tüm yöntemlerde cari kurdan yararlanılarak yapılmıştır. Yapılan bu işlemler sonucunda da, çeviri yöntemlerinin sonuçlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu farklılıklar da, düzenlenen konsolide gelir tablosuna yansiyacaktır. Farklı çeviri yöntemleri farklı sonuçlar ortaya çıkaracağı için, en uygun yöntemin seçilmesi önem arz etmektedir. Çünkü, cari kur yöntemine göre hesaplanan dönem kârı ile, temporal yöntemde göre hesaplanan dönem kârı arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Böylece, bu tabloların birleştirilmesi ile konsolide gelir tabloları, işletme grubunun veya bir holdingin dönem kârının daha yüksek veya düşük görünmesine neden olabilecektir. Verilen örnekte de görüldüğü gibi, eğer işletme grubu veya holdingin, yabancı bağlı işletmesine ait gelir tablosunun çevirisinde cari kur yöntemi yerine parasal-parasal olmayan yöntemi kullanır ise, $876.000.000 - 310.000.000 = 566.000.000$ TL (veya temporal yöntemde göre hesaplanan dönem kârı - cari kur yöntemine göre hesaplanan dönem kârı) daha fazla dönem karı elde etmiş gibi gözükcektir. Bu nedenle gelir tablolarının çevirisinde en uygun çeviri yönteminin seçilmesi gerekmektedir.

4.7. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİNE GÖRE KAZANÇ VEYA KAYIPLARININ KONSOLİDE MALİ TABLOLARDAN GÖSTERİLMESİ

Döviz kurundaki değişmelere bağlı olarak, yabancı para birimi üzerinden düzenlenmiş mali tabloların ulusal paraya çevrilmesi sonucu gerçekleşmemiş bir döviz kuru kazanç veya kaybı ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu kazanç veya kayıp, yabancı para üzerinden düzenlenmiş mali tablolarda ortaya çıkan bir tutar olmamaktadır. Sadece uygulanan çeviri yöntemine bağlı olarak, çeviri işleminin sonucu ortaya çıkan ve henüz gerçekleşmemiş bir kazanç veya kayıp niteliğini taşıyan bir tutar olmaktadır. Kısaca, bu çeviri kazanç veya kayıpların işletmelerin nakit akışı üzerinde hiçbir etkisi olmamaktadır.

Konsolidasyon nedeniyle yabancı para üzerinden düzenlenen mali tabloların çevirisi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kaybın, düzenlenecek konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği ise, günümüzde bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceğine ilişkin iki görüş ileri sürülmüştür. Bunlar (Akbulut, 1994, ss.59-60):

1. Çeviri kazanç veya kaybını doğrudan dönemin konsolide gelir tablosunda göstermek,

2. Çeviri kazanç veya kaybını, “**çeviri düzeltme hesabı**” olarak bilançoda öz kaynaklar grubu içinde göstermektir. Temporal yöntem birinci görüşü, cari kur yöntemi ise ikinci görüşü kabul etmektedir. Böylece, çeviri kazanç veya kayıplar konsolide mali tablolarda farklı şekillerde gösterilmektedir.

Çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceğine ilişkin açıklamalar aşağıda ayrıntılı bir şekilde yapılmaya çalışılacaktır. Çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda gösterilme şekli ise, yalnızca cari kur ve temporal yöntemi açısından

incelenecektir. Çünkü, bu iki yöntem Tablo 4.3'de de görüldüğü gibi en çok uygulanan yöntemlerdir.

4.7.1. Çeviri Kazanç veya Kayıplarının Konsolide Bilançoda Gösterilmesi

Cari kur yöntemine göre yapılan çeviri işlemi sonucu ortaya çıkan, döviz kuru kazanç veya kayıpları bilançoda öz kaynaklar grubu içinde gösterilmektedir. Bu grupta gösterilmesinin bir nedeni, çeviri sonucu ortaya çıkan döviz kuru kazanç veya kaybının sadece kağıt üzerinde ortaya çıkan bir rakam olması yani, gerçek bir kâr veya zarar niteliği taşımaması ve işletmenin nakit akışı ile ilgili olmamasıdır. İkinci neden ise, bilançoda her iki tarafın dengesini veya eşitliğini sağlamaktır (Kirsch ve Demer, 1994, s.5; Garlicki v.d., 1987, s.37). Ayrıca, yabancı bağlı işletme, ana işletmenin faaliyetlerinin bir parçası olmaktan ziyade ayrı bir kişilik olarak düşünülmekte, dolayısıyla, yatırım tamamen tasfiye edilmedikçe veya satılmadıkça bir döviz kuru kazanç veya kaybının doğmayacağı varsayılmaktadır (Hendricksen ve Breda, 1992, s.433). Bu nedenle de, sözkonusu kazanç veya kayıplar gelir tablosu yerine bilançoda sunulmakta, yatırım tasfiye edildiğinde veya satıldığında ise, bilançoda çeviri düzeltme hesabı adı altında biriktirilen bu tutarlar, kâr veya zararın bir unsuru olarak dikkate alınmaktadır. Konu ile ilgili bir örnek ise aşağıda verilmiştir.

A İşletmesi yeni kurulan ve ABD'de faaliyet gösteren B İşletmesinin tamamını 1.1.1996 tarihinde 900.000 Dolar karşılığı 600.000 Pound ödeyerek satın almıştır(1 Pound = 1.5 Dolar).

31.12.1996 tarihi itibarıyla A ve B İşletmelerine ait tablolar aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.8 : A ve B İşletmelerinin 31.12. 1996 Tarihli Bilançoları

BİLANÇO KALEMLERİ	A İşletmesinin 31.12.1996 Tarihli Bilançosu (Pound)	B İşletmesinin 31.12.1996 Tarihli Bilançosu (Dolar)
Dönen Varlıklar	1.000.000	800.000
Kasa + Banka	200.000	220.000
Net Ticari Alacaklar	300.000	280.000
Stoklar	350.000	300.000
Gelir Tahakkukları	150.000	-
Duran Varlıklar	1.631.250	540.000
İştirakler	631.250	-
Maddi Duran Varlıklar	1.100.000	600.000
Birikmiş Amortismanlar	(100.000)	(60.000)
AKTİF TOPLAM	2.631.250	1.340.000
Kısa Vadeli Borçlar	550.000	390.000
Satıcılar	250.000	110.000
Borç Senetleri	150.000	180.000
Ödenecek Temettü	150.000	1 00.000
Uzun Vadeli Borçlar	400.000	-
Öz Kaynaklar	1.681.250	950.000
Sermaye	1.537.500	900.000
Dağıtılmamış Kârlar	112.500	50.000
İştirakler Değer Artış Fonu	31.250	-
PASİF TOPLAM	2.631.250	1.340.000

Tablo 4.9 : A ve B İşletmelerinin 31.12. 1996 Tarihli Gelir Tabloları

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	A İşletmesinin 31.12.1996 Tarihli Gelir Tablosu (Pound)	B İşletmesinin 31.12.1996 Tarihli Gelir Tablosu (Dolar)
NET SATIŞLAR	850.000	700.000
SATILAN MALIN MALİYETİ	(500.000)	(450.000)
BRÜT SATIŞ KÂRI	350.000	250.000
FAALİYET GİDERLERİ	(150.000)	(100.000)
FAALİYET KÂRI	200.000	150.000
İŞTİRAK KÂRLARI	62.500	-
DÖNEM KÂRI	262.500	150.000
ÖDENEN TEMETTÜ	(150.000)	(100.000)
DAĞITILMAMIŞ KÂR	112.500	50.000

A ve B İşletmeleri yıl sonu itibariyle konsolide mali tabloları düzenleyeceklerdir. Çeviri ve konsolidasyonla ilgili bilgiler ise şöyledir:

- Dönem sonu kur veya cari kur 1 Pound = 1.6 Dolar, Ortalama kur da, 1.6 Dolar olarak kabul edilecektir.

-B İşletmesi dönem sonunda 150.000 Dolar kar elde etmiş ve 100.000 Dolarını temettü olarak dağıtmaya karar vermiştir.

- A ve B İşletmeleri arasında mal alım-satımı olmuştur. B İşletmesinin stokları arasında 90.000 Dolarlık A İşletmesinden alınan orjinal maliyet bedeli ile

alınan mal bulunmaktadır. Bu işlem sonunda B İşletmesi A işletmesine 80.000 Dolar borçlu bulunmaktadır. İşlemin yapıldığı tarihte kur; 1 Pound = 1.5 Dolardır.

- A İşletmesi çeviri işleminde cari kur (dönem sonu kur) yöntemini kullanmaktadır.

Yukarıdaki belirtilen açıklamalar da dikkate alınarak bu işletmelere ait konsolide tablolar ve çevrilmiş tablolar aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 4.10 : B İşletmesine Ait Gelir Tablosunun Çevrilmesi

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	B İşletmesinin Dolar Cinsinden Gelir Tablosu	Kur(/)	B İşletmesinin Pound Cinsinden Gelir Tablosu
NET SATIŞLAR	700.000	700.000 / 1.6	437.500
SATILAN MALIN MALİYETİ	(450.000)	450.000 / 1.6	(281.250)
BRÜT SATIŞ KÂRI	250.000		156.250
FAALİYET GİDERLERİ	(100.000)	100.000 / 1.6	(62.500)
FAALİYET KÂRI	150.000		93.750
DİĞER GELİR VE GİDERLER	-		-
DÖNEM KÂRI	150.000		93.750
ÖDENEN TEMETTÜ	(100.000)	100.000 / 1.6	(62.500)
DAĞITILMAMIŞ KÂR	50.000		31.250

Cari kur yönteminde daha önceki bölümlerde de açıklandığı gibi, öncelikle işletmeye ait gelir tablosunun çevirisi yapılmaktadır. Daha sonra bilançonun çevirisine geçilmektedir.

Tablo 4.11 : B İşletmesinin Bilançosunun Çevrilmesi

BİLANÇO KALEMLERİ	B İşletmesinin Dolar Cinsinden Bilançosu	Kur (/)	B İşletmesinin Pound Cinsinden Bilançosu
Dönen Varlıklar	800.000		500.000
Kasa + Banka	220.000	220.000 / 1.6	137.500
Net Ticari Alacaklar	280.000	280.000 / 1.6	175.000
Stoklar	300.000	300.000 / 1.6	187.500
Duran Varlıklar	540.000		337.000
İştirakler	-	-	-
Maddi Duran Varlıklar	600.000	600.000 / 1.6	375.000
Birikmiş Amortismanlar	(60.000)	(60.000) / 1.6	(37.500)
AKTİF TOPLAM	1.340.000		837.500
Kısa Vadeli Borçlar	390.000		243.750
Satıcılar	110.000	110.000 / 1.6	68.750
Borç Senetleri	180.000	180.000 / 1.6	112.500
Ödenecek Temettü	100.000	100.000 / 1.6	62.500
Uzun Vadeli Borçlar	-	-	-
Öz Kaynaklar	950.000		593.750
Sermaye	900.000	900.000 / 1.5	600.000
Dağıtılmamış Kârlar	50.000	50.000 / 1.6	31.250
Çeviri Düzeltme Hesabı (Çeviri Kaybı)	-	-	(37.500)
PASİF TOPLAM	1.340.000		837.500

Tabloda yer alan çeviri kaybı ise aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

Dönem Başı Net Varlıklar	900.000 \$ / 1.5	=	600.000 Pound
Net Varlıklardaki Net Artış veya Azalış			
Dönem Karı	150.000 \$ / 1.6	=	93.750
Ödenecek Temettü	100.000 \$ / 1.6	=	(62.500)
Dönem Sonu Net Varlıklar		=	<u>(593.750) Pound</u>
(1.340.000 - 390.000) / 1.6			
Çeviri Kazanç veya Kaybı			<u>37.500 Pound</u>

Tablo 4.12 : A ve B İşletmelerine Ait Konsolide Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	A	B	Eliminasyon İşlemleri		KONSOLİDE GELİR TABLO
			Borç	Alacak	
NET SATIŞLAR	850.000	437.500	56.250 (1)		1.231.250
SATILAN MALIN MALİYETİ	(500.000)	(281.250)		56.250 (1)	(725.000)
BRÜT SATIŞ KÂRI	350.000	156.250			506.250
FAALİYET GİDERLERİ	(150.000)	(62.500)			(212.500)
FAALİYET KÂRI	200.000	93.750			293.750
İŞTİRAK KÂRLARI	62.500	-	62.500 (2)		-
DÖNEM KÂRI	262.500	93.750			293.750
ÖDENEN TEMETTÜ	(150.000)	(62.500)		62.500 (2)	(150.000)
DAĞITILMAMIŞ KÂR	112.500	31.250			143.750

Tablo 4.13 : A ve B İşletmelerine Ait Konsolide Bilanço

BİLANÇO KALEMLERİ	A	B	Eliminasyon İşlemleri		KONSOLİDE BİLANÇO
			Borç	Alacak	
Dönen Varlıklar	1.000.000	500.000			1.387.500
Kasa + Banka	200.000	137.500			337.500
Net Ticari Alacaklar	300.000	175.000	(1) 50.000		425.000
Stoklar	350.000	187.500			537.500
Gelir Tahakkukları	150.000	-	(2) 62.500		87.500
Duran Varlıklar	1.631.250	337.000			1.368.750
İştirakler	631.250	-	(3) 600.000		31.250
Maddi Duran Varlıklar	1.100.000	375.000			1.475.000
Birikmiş Amortismanlar	(100.000)	(37.500)			(137.500)
AKTİF TOPLAM	2.631.250	37.500			2.756.250
Kısa Vadeli Borçlar	550.000	243.750			681.250
Satıcılar Borç Senetleri	250.000	68.750	(1) 50.000		268.750
Ödenecek Temettü	150.000	112.500	(2) 62.500		262.500
	150.000	62.500			150.000
Uzun Vadeli Borçlar	400.000	-			400.000
Öz Kaynaklar	1.681.250	593.750			1.675.000
Sermaye	1.537.500	600.000	(3) 600.000		1.537.500
Dağıtılmamış Kârlar	112.500	31.250			143.750
İştirakler Değer Artış Fonu	31.250				31.250
Çeviri Düzeltme Hesabı(Çeviri Kaybı)		(37.500)			(37.500)
PASİF TOPLAM	2.631.250	837.500	712.500	712.500	2.756.250

Örnekte bir çeviri kaybı ortaya çıkmış, bu çeviri kaybı da öz kaynakları azaltıcı bir unsur olarak kabul edilmiş ve bilançoda öz kaynaklar grubunun bir alt hesabı olarak gösterilmiştir.

4.7.2. Çeviri Kazanç veya Kayıplarının Konsolide Gelir Tablosunda Gösterilmesi

Çevri kazanç veya kayıpların konsolide bilançoda değil de, konsolide gelir tablosunda gösterilmesine ilişkin ileri sürülen bazı görüşler de mevcuttur. Bu görüşü benimseyenler, sözkonsu çeviri kazanç veya kayıpları, ana işletmenin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkan kazanç veya kayıplar olarak değerlendirmektedirler. Cari-cari olmayan yöntem, parasal-parasal olmayan yöntem ve temporal yöntemde, çeviri işlemi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar gelir tablosunda ayrı bir başlık altında gösterilmektedir.

Temporal yöntemde, bağlı işletmenin yapmış olduğu faaliyetler sanki ana işletme tarafından yapılan yabancı paralı işlemler gibi ele alınmaktadır. Yani bağlı işletme ana işletmenin bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemde, yabancı paralı işlemler sonucu ortaya çıkan gerçekleşmemiş döviz kuru kazanç veya kaybının muhasebeleştirilmesinde İki yaklaşım sözkonusudur (Akbulut, 1994, s.61):

-Birincisi, dövizle yapılan ticari işlemin doğuşu ve tamamlanması olaylarını tek muamele olarak varsayan (tek işlem yaklaşımı),

-İkincisi ise, bu olayları iki ayrı muamele (iki işlem yaklaşımı) olarak kabul eden görüşlerdir. Yani, tek işlem yaklaşımı, yabancı paralı işlem sonucu ortaya çıkan döviz kuru kazanç veya kaybını maliyet bedeline eklemekte; iki işlem yaklaşımı ise, kazanç veya kaybı varlığın maliyet bedeline ilave etmeksizin, doğrudan gelir tablosunda göstermektedir. Fakat, tek işlem yaklaşımı, esas işlem tarihinden sonra meydana gelen olayları, tarihi maliyet yöntemine aykırı olarak maliyete dahil etmektedir.

Temporal yöntemde de, iki işlem yaklaşımı geçerlidir. Örneğin; bağlı işletme içinde bulunduğu ülkenin para birimi cinsinden bir duran varlık satın almış ve bunu aynı para birimi cinsinden borçla finanse etmişse, bu yönteme göre yapılan çeviri işleminde, duran varlığın maliyet bedeli tarihi kur üzerinden çevrilmekte, borç tutarı ise, ödeme işlemi tamamlanıncaya kadar düzenlenen her bilançoda cari kur üzerinden çevrilmekte ve ortaya çıkan çeviri kazanç veya kayıpları gelir tablosunda sunulmaktadır. Dolayısıyla burada, duran varlığın maliyet bedelinde bir değişiklik de olmamaktadır.

Bununla birlikte, temporal yöntem sonucu ortaya çıkan döviz kuru kazanç veya kaybı ekonomik gerçekle ilgili olmayıp, kullanılan muhasebe işlemi ile ilgili olduğundan dolayı, mantıklı olarak kabul edilmemektedir. Çünkü, mali tablo okuyucuları bu yönteme göre çevrilmiş bilançoda, çeviri öncesi var olan ekonomik ilişkilerin anlamını bulamamaktadırlar. Dolayısıyla bu yöntem, mevcut ekonomik gerçeklere uygun olmayan sonuçlar üretmekte, bu sonuçların da gelir tablosunda sunulması, mali tablo kullanıcılarının yanlış bilgiler edinmesine neden olabilmektedir. Yönteme bu yönde eleştiriler yapılmakta ve bu eleştiriler üç noktada toplanmaktadır (Hendricksen ve Breda, 1992, s.432; Akbulut, 1994, s.62):

1. Yabancı para biriminin ana işletmenin para birimi karşısında değer kazanması, çeviri işleminde zarara neden olmaktadır(işletme net borçlu pozisyona sahip ise),

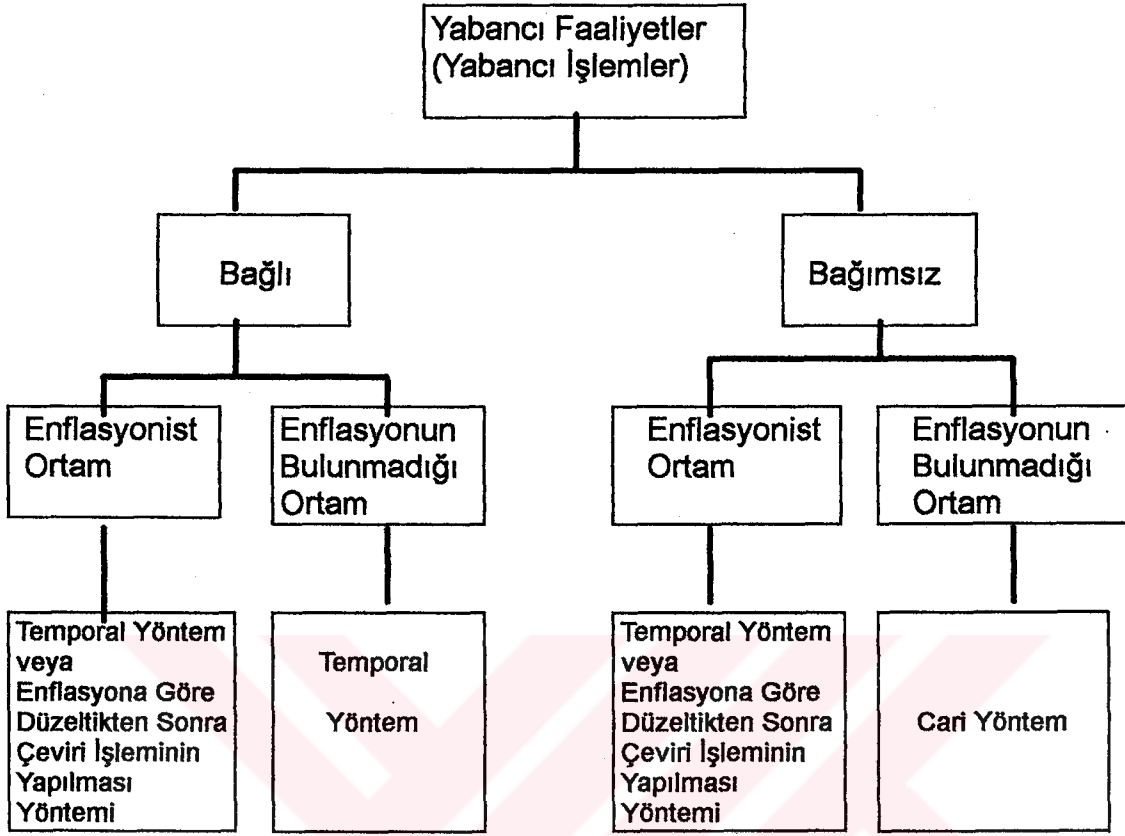
2. Gelir tablosunun çevirisinde tarihi ve ortalama kurun kullanılması nedeniyle, bazen dönem kârı zarara dönüşebilmekte veya tersi durum da sözkonusu olabilmektedir.

3. Çeviri kazanç veya kayıpların gelir tablosunda gösterilmesi, dönemler itibariyle gelir tablosunda önemli dalgalanmalara da neden olmaktadır. İşte bu sakıncalardan dolayı, çeviri kazanç veya kayıplarının gelir tablosunda göstermek yerine, bilançoda gösterilmesini destekleyen görüşler de ortaya atılmıştır.

Kısaca, çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide bilançoda mı yoksa konsolide gelir tablosunda mı gösterileceğine geçmeden önce, ana işletme ve bağlı işletme faaliyetlerinin birbiriyle olan ilişkileri, kullanılan çeviri yönteminin özelliği, ülkelerin ekonomik koşulları ve uygulanan muhasebe politikalarının esas alınması ve bundan sonra çeviri kazanç veya kayıplarının nerede gösterileceğine karar verilmesi daha doğru bir yaklaşım olabilecektir.

4.8. YABANCI PARA İLE DÜZENLENMİŞ MALİ TABLOLARIN ENFLASYON DÖNEMLERİNDEKİ ÇEVİRİ YÖNTEMİ

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, çeviri işlemine geçmeden önce yabancı paralı işlemlerin veya yabancı paralı mali tabloların bağlı bir işletmeye mi (faaliyetlerini ana işletmeye bağlı olarak sürdüren işletme), yoksa bağımsız bir işletmeye mi ait olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Daha sonra da, yabancı bağlı işletmenin enflasyonist bir ortamda faaliyette bulunup bulunmadığı önem arz etmektedir. Bu iki durumun tespitinden sonra, hangi durumda hangi işlemlerin yapılacağı veya çeviri yöntemlerin kullanılacağı kolayca tespit edilebilecektir. Kısaca, çeviri işleminde izlenecek yol ve seçilecek yöntem, aşağıda şekil 4.1-'de açıkça görülmektedir (Kirsch ve Demer, 1994, s. 8):

Şekil 4.1 Uygun Çeviri Yöntemin Seçimi

Bilindiği gibi, ekonomik açıdan enflasyon ve para değeri arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bir ülkede enflasyon oranı arttıkça para birimi ters yönde değer kaybeder. Ancak, uzun vadede bu ilişkinin doğru olduğu düşünülse de, kısa vadede aralarında mükemmel bir ilişki mevcut değildir. Enflasyon oranı ve döviz kuru arasında mükemmel bir ilişki olmadığından, yüksek enflasyona sahip bir ülkede faaliyette bulunan yabancı bağlı işletmenin çevrilmiş mali tablolarının enflasyona göre düzeltilmeden konsolidasyon işlemine dahil edilmesi, konsolide mali tabloları bir bütün olarak, **doğru ve güvenilir bilgi sunma** amacından uzaklaştırmaktadır.

Bu nedenle, bağlı işletme veya işletmelerin mali tablolarının, içinde buldukları ülkenin enflasyon oranına göre mi, yoksa ana işletmenin bulunduğu ülkenin enflasyon oranına göre mi düzeltileceği tartışma konusu haline gelmiştir.

Ayrıca, enflasyona göre düzeltme işleminin genel fiyat düzeyi muhasebesine (genel fiyat düzeyine göre) göre mi, yoksa ikame maliyet veya cari maliyet muhasebesine (özel fiyat düzeyine göre) göre mi yapılacağı da tartışılmaktadır.

Düzeltilme işleminde, ikame maliyet muhasebesi kullanılıyor ise, yerine koyma temeline göre uygulanan bu yöntemde, bağlı işletmenin faaliyet gösterdiği ülkeye göre düzeltme yapılması ve daha sonra çevirinin yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, genel fiyat düzeyi muhasebesi uygulanmakta ise, farklı ülkelerde farklı endekslere göre düzeltme yapılan bağlı işletme mali tablolarının, ana işletme mali tabloları ile birleştirilmesinde farklı standart ölçülerinin bir araya gelmesi ile konsolide mali tabloların yanlış bilgi vereceği düşünüldüğünden, bu yöntem için önce çevir, sonra düzenle yaklaşımı uygun görülmektedir (Soydan ve Gücenme, 1989, ss.100-102; Sağlar, 1997, s.64).

Bağlı işletmenin mali tablolarının düzenlenmesinde cari değer veya ikame maliyet muhasebesi esas alınmış ise, mali tablolar cari kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmektedir. Bağlı işletmenin mali tabloları tarihi maliyet esasına göre düzenlenmiş ise, çeviri işleminde iki farklı yöntem önerilmektedir. Bunlar (Akbulut, 1994, s.70);

1. Mali tabloları enflasyona göre düzelttikten sonra çeviri işleminin yapılması yöntemi (Restate-Translate Method),

2. Çeviri işlemi yapıldıktan sonra, ana işletmenin içinde bulunduğu ülkedeki enflasyona göre düzeltme işleminin yapılması yöntemi (Translate- Restate Method).

Bununla birlikte, enflasyonist bir ortamda kullanılacak üçüncü bir yöntem olarak temporal yöntemi sayabiliriz. Şekil 4.1-'de de bu durum açıkça görülmektedir. Türkiye Muhasebe Standartları'nda bu yöntemlerden ilki tercih edilmiştir. Standartd-2'de belirtildiği gibi, öncelikle bağlı işletme mali tabloları, faaliyette buldukları ülkenin genel fiyat düzeyine göre düzenlenecek, daha sonra cari kur üzerinden Türk Lirasına çevrilecektir. Türkiye Muhasebe

Standartları'na göre, düzeltme işleminde de, genel fiyat düzeyi muhasebesi'nden yararlanılacaktır. Uluslararası Muhasebe Standartları da ilk yöntemin uygulanmasının, uygun olacağını belirtmiştir. Bu yöntemlerden temporal yöntem daha önce açıklandığı için, aşağıda diğer iki yöntem hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

4.8.1. Mali Tabloları Enflasyona Göre Düzelttikten Sonra Çeviri İşleminin Yapılması Yöntemi (Restate-Translate Method)

Bu yönteme göre yapılan çeviri işleminde, yabancı paralı mali tablolar öncelikle genel fiyat endeksi kullanılarak enflasyona göre düzeltilmekte, daha sonra cari kur üzerinden çeviri işlemi yapılmaktadır.

Bu yöntemi savunanlar, yabancı bağılı işletmenin içinde bulunduğu ülkedeki enflasyon düzeyine göre mali tablolarında düzeltme işlemi yapılmadığı zaman, yöneticilerin, yerel fiyatlama kararları, yatırım harcamaları kararları ve dış finansman kararlarını almalarının zor olacağını belirtmektedirler. Bu nedenle de, bu eksikliğı gidermek için, konsolidasyon amacıyla yapılan çeviri işleminde yabancı bağılı işletmenin mali tablolarının enflasyona göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini ve daha sonra cari kur üzerinden çeviri işleminin yapılmasını savunmaktadırlar. Enflasyona göre düzeltme işleminde genel fiyat endeksi kullanılmaktadır. Bu yöntemin sağlayacağı avantajlar ise aşağıdaki gibi belirtilebilir (Akbulut, 1994, s.71);

1. Mali tablo okuyucularına, işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında doğru bilgiler sunmaktadır.

2. Ana işletme yöneticilerine, genel satın alma gücü korunduktan sonra bağılı işletmenin başarısını en iyi şekilde değerlendirebilme imkanı sağlamaktadır.

3. Bağılı işletme yöneticilerine, genel satın alma gücü korunduktan sonra işletmenin başarısını değerlendirme imkanı sağlamaktadır.

4. Devalüasyonun olması durumunda, devalüasyonun bağlı işletme üzerindeki muhtemel etkisi hakkında bir fikir vermektir.

Bu yönetime yapılan bazı eleştiriler de mevcuttur. Önce düzelt sonra çevir sözkonusu olduğunda, değişik ülkelerde farklı satın alma güçlerini yansıtan tablolar bir araya getirilecek ve genel satın alma gücü şartlarındaki farklı standartlar, bir ölçü birimi ile ifade edilecektir. Sonuçta, mali tabloların konsolidasyonu ilgili kişilere yeterince bilgi veremeyecek bir konuma gelebilecektir (Sağlar, 1997, s.64).

4.8.2. Mali Tabloların Çeviri İşlemi Yapıldıktan Sonra Enflasyona Göre Düzeltilmesi Yöntemi (Translate - Restate Method)

Yüksek enflasyona sahip ülkelerde faaliyette bulunan bağlı işletmelerin mali tablolarının çeviri işleminde öne sürülen ikinci yaklaşım, çeviri işlemi yapıldıktan sonra, ana işletmenin içinde bulunduğu ülkenin enflasyon düzeyine göre genel fiyat düzeyi kullanılarak düzeltme işleminin yapılması şeklindedir.

Bu yöntem, yabancı para ile ilgili döviz kurundaki değişikliklerin, bağlı işletme mali tabloları üzerindeki etkilerini açıklamakla kalmamakta, aynı zamanda ana ülkedeki yatırım kararlarını verecek kişilere, tablolar üzerindeki ana ülke enflasyon oranının etkilerini de göstermektedir (Choi ve Mueller, 1984, s.195).

Birinci çeviri yöntemine karşı geliştirilmiş bir yöntem olan bu yöntem için, bazı gerekçeler öne sürülmüştür. Bunlar (Akbulut, 1994, s. 72):

1. Yabancı paralı mali tabloların enflasyona göre düzeltildikten sonra çeviri işleminin yapılması, konsolide mali tabloları çoklu para birimi cinsinden ölçülen tablolar haline getirmektedir. Ana işletmenin mali tablolarının, ana işletmenin bulunduğu ülkenin genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesi ve bağlı işletmenin mali tablolarının da yabancı ülkenin genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesi halinde, konsolide mali tablolar genel satın alma gücü cinsinden, birden fazla ölçme birimi

ile ifade edilmiş olmaktadır. Bu durum ise, sonuçların anlaşılmaz ve karşılaştırılmaz olmasına neden olabilmektedir.

2. Önce çeviri işleminin yapılması ve daha sonra da ana işletmenin genel fiyat düzeyine göre düzeltme yapılması ile, konsolide mali tablolar tek bir ölçme birimi cinsinden ölçülmüş olmaktadır. Bu yaklaşıma göre, yabancı bağlı işletmeye, ana işletmenin bakış açısından bakılmaktadır.

Kısaca, bu yaklaşımı savunan; ana işletme yöneticileri ve ana işletme ortakları, yabancı para biriminin satın alma gücü ile ilgilenmemektedirler. Onları daha çok ana işletmenin para biriminin satın alma gücü ilgilendirmektedir. Bu nedenle, ana işletme ortakları bağlı işletmeye yapmış oldukları yatırımın ana işletmenin para birimi cinsinden ölçülmesini, dolayısıyla bağlı işletmenin mali tablolarının ana işletmenin bulunduğu ülkenin genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesini istemektedirler.

5. BÖLÜM

KUR DEĞİŞMELERİ NEDENİYLE HOLDİNGLERİN KONSOLİDE MALİ TABLOLARINI DÜZENLEMEDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN TESBİTİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde, kur değişimleri nedeniyle Türkiye'deki holding şirketlerin konsolide mali tablolarını düzenlemede karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla, anket çalışmasına dayalı olarak gerçekleştirilen bir araştırma yer almaktadır.

Bu bölümde sırasıyla; araştırmanın amacı, araştırmanın dayandığı hipotezler, araştırmanın kapsamı ve sınırları, araştırmanın yöntemi ile araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi konuları yer almaktadır.

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

20. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran ekonomik, sosyal ve teknolojik değişim, hiç şüphesiz ki küreselleşmedir. Küreselleşme, işletmelerin faaliyetlerini milli sınırların ötesine taşımıştır. Böylece, uluslararası ticari ve mali işlemlerle uğraşan işletmeler, daima kur değişmelerinin etkisi altında kalmışlar ve kalmaya da devam etmektedirler. Çünkü, döviz kurundaki değişmeler beklenen nakit akışı ile gerçekleşen nakit akışının farklı olmasına neden olmaktadır. Bu farklılıklar, yalnızca döviz üzerinden işlem yapılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, nakit akımlarındaki değişme uzun dönemde pay sahiplerinin servetini de yani, işletmenin piyasa değerini (ekonomik değer) de değiştirmektedir. Bununla birlikte, döviz üzerinden mal alımı ve satımı olduğu zaman ortaya çıkan kur farklarının maliyete eklenmesi veya doğrudan gider olarak yazılması işletmelerin o yıla ilişkin ödeyecekleri vergi tutarını da etkilemektedir.

Kur değişmelerinin diğer bir etkisi, mali tablolar üzerindeki çevirme (muhasabe) etkisidir. Bu çevirme etkisi de, yalnızca yabancı para birimi üzerinden düzenlenen mali tabloların milli paraya çevrilmesinde ortaya çıkmaktadır.

Bilindiği gibi, işletme grubuna veya holdinge bağlı ülke dışında (işletme merkezinin bulunduğu ülke dışı) faaliyette bulunan bağlı işletmeler tablolarını, faaliyette buldukları ülkelerin para birimi üzerinden düzenlemektedirler. Fakat, işletme grubu veya bir holding, yurtdışında faaliyet gösteren işletmelerinin bir bütün olarak mali durumu, faaliyet sonuçları hakkında doğru ve güvenilir bilgi almak istediği zaman konsolide mali tablolar düzenlemektedirler. Konsolide mali tablolar da, tek bir para birimi üzerinden düzenleneceği için, farklı para birimleri üzerinden düzenlenen yabancı bağlı işletmelere ait mali tabloların milli paraya çevrilmesi gerekmektedir. Ancak, dalgalı döviz kur sisteminin yürürlüğe girdiği 1970'li yıllardan bu yana, konsolidasyon amacıyla yabancı paralı mali tabloların ana işletmenin (merkez) para birimine çevrilmesi problem haline gelmiştir. Çünkü, yabancı bağlı işletmelere ait bilanço ve gelir tablosunun çevirisinde hangi yöntemden veya yöntemlerden yararlanılacağı ve bu tablolarda bulunan kalemlerin çevirisinde hangi döviz kurunun kullanılacağı bir sorun haline gelmiştir. Bununla birlikte, çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpların konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği veya sunulacağı da tartışma konusu olmuştur.

Bu çalışmanın amacı da, kur değişmeleri nedeniyle Türkiyede'ki holding şirketlerin konsolide mali tablolarını düzenlemede karşılaştıkları sorunları tespit edip, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri getirmektir. Bu nedenle, konunun teorik içeriği ile, işletmelerde uygulanması arasındaki bağlantının kurulmasına yönelik bir anket uygulaması yapılarak, anket sonucunda yapılan değerlendirme ile, sorunlar için daha gerçekçi çözüm alternatifleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan bu anket çalışmasıyla elde edilmek istenen diğer bilgiler şunlardır:

1. Döviz kurundaki değişmelerin Türkiye'deki holding şirketler üzerindeki olumsuz etkilerinin (işlem, ekonomik, vergilendirme ve muhasabe) önem derecesini belirlemek,

2. Kur değişmelerinin olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak için, Türkiye'deki holding şirketler tarafından alınan önlemleri ve hedging tekniklerinden yararlanıp yararlanmadıklarını belirlemek,

3. Türkiye'deki holding şirketlerin konsolide mali tablolar düzenleyip düzenlemediklerini ve nedenlerini tespit etmek,

4. Türkiye'deki holding şirketlerin konsolide mali tablolar düzenlemeleri durumunda, yabancı bağlı işletme veya işletmeleri konsolidasyon kapsamına alıp almadıklarını, eğer konsolidasyon kapsamına alıyorlar ise, karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmak,

5. Türkiye'deki holding şirketlerin, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tablolarını gerek konsolidasyon gerekse diğer nedenlerle Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları sorunları, kullandıkları çeviri yöntemleri ve bu çeviri yöntemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını tespit etmek,

6. Yabancı bağlı işletme veya işletmelerin, yüksek enflasyonun bulunduğu bir ekonomide faaliyette bulunmaları durumunda, Türkiye'deki holding şirketlerin çeviri işleminde nasıl bir yol izlediklerini ve çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpları konsolide mali tablolarda nasıl sunduklarını belirlemek,

7. Son olarak da, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak, yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için Türk Holding yöneticilerine göre alınması gereken tedbirleri gereklilik derecesine göre belirlemektir. Ayrıca, bu yöneticilerin kur değişmelerinin etkisi, konsolidasyon ve yabancı paralı mali tabloların çevirisi konusundaki düşüncelerini, beklentilerini, taleplerini ve önerilerini tespit etmektir.

5.2. ARAŞTIRMANIN DAYANDIĞI HİPOTEZLER

Yukarıda belirtilen amaçlarla, araştırmada esas alınacak ve test edilmeye çalışılacak hipotezler ise şunlardır:

1. "Holdinglerin, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları en önemli sorun; yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olmasıdır".

2. "Ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin olmaması, Türk Holdingleri'nin konsolidasyon ve diğer nedenlerle yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları en önemli sorundur".

3. "Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gereklidir".

4. "Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gereklidir".

5. "Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gereklidir".

6. "Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gereklidir".

5.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Bu araştırma, İstanbul Ticaret Odası'na kayıtlı 293 holding A.Ş. ve İzmir Ticaret Odası'na kayıtlı 26 holding A.Ş.'den 130'u esas alınarak yapılmıştır. Anket

soruları, teorik bölümlerden yararlanılarak ve daha ziyade tüm holdinglerin sorunlarını yansıtabilecek bir şekilde hazırlanmış olup, 130 holdinge gönderilmiştir. Araştırmada gerek zaman, gerek mali imkanların yetersizliği ve gerekse de holdinglerin geniş bir coğrafik alana yayılmış olması nedeni ile, anketler yalnızca 130 holding A.Ş.'ye gönderilebilmiştir. Bu gönderme işlemi de, posta yolu ile anket yöntemi kullanılmıştır. Ancak bunun yanında, anketlerin bir kısmı holding yöneticileri ile yüz yüze görüşmek sureti ile yapılmıştır.

5.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla, örneklem seçimi, verilerin toplanması, soruların niteliği ve verilerin analizinde kullanılan yöntem konuları hakkında bilgiler verilmektedir.

5.4.1. Örneklem Seçimi

Araştırmanın ana kütesini, İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları'na kayıtlı toplam 319 holding A.Ş. arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 130 holding A.Ş. oluşturmaktadır. Yani, örnek kütle 130 holding A.Ş.'dir. Araştırmadan daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için, özellikle uygulama kapsamına giren holdinglerde, holding A.Ş. yönetiminde daha çok muhasebe konularına vakıf olan muhasebe müdürleri, yardımcıları ve muhasebe şefleri ile anket çalışması yapılmıştır.

5.4.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada, verileri objektif olarak toplayıp, istatistiksel analiz teknikleri ile çeşitli hesaplamalar yapabilmek amacı ile anket yöntemi uygulanmıştır. Bu nedenle, veriler bir ya da birkaç holding A.Ş.'nin incelenmesinden elde edilmemekte, dolayısıyla, örnek olay yöntemine dayanmamaktadır. Eğer, zaman ve finansal kısıtlamalar olmasaydı, bu örnek holding A.Ş.'lerin tek tek incelenmesi mümkün olabilecekti. Bu durumda, şüphe yok ki, sonuçlar daha objektif ve doğru

olabilirdi. Ancak, bu çalışmada, yazılı anket yöntemi ile sorulan sorulara cevap almak suretiyle, genel sonuçlar çıkarmak amacı güdülmüştür.

Hazırlanan anket formları posta yolu ile gönderilmiştir. Buna ek olarak, konu ile ilgili holding yöneticileri ile yüz yüze görüşme metodu da kullanılmıştır. Bu arada, mektuplar gönderilirken geri dönmelerini sağlamak için, anket formunun yanına, özel olarak hazırlanan bir adet geri dönüş zarfı konulmuştur. Bu zarfların üzerine, geri dönüş adresleri yazılmış, cevaplayanların geri gönderme işlemlerini hızlandırmak ve onların masraflara katlanmasını önlemek için pul yapıştırılmıştır. Bunun yanında, anket formuna bir üst yazı da ilave edilmiştir. Bunun amacı, yapılan çalışmayı tanıtmak, yöneticilere cevaplandıkları soruların değerlendirilmesinde dikkat edilecek hususlar ve çalışmanın önem derecesi hakkında bilgi vermektir.

Bunların dışında, Türkiye'nin koşulları dikkate alınarak anketlerin postalanmasından itibaren yaklaşık 2 ay beklenmiş ve anketlerin %32'sinin (37/116) geri döndüğü anlaşılmıştır. 14 anket işletme yöneticileri ile yüz yüze görüşmek sureti ile yapılmıştır. 116 anket ise, posta yolu ile işletme yöneticilerine ulaştırılmıştır. 116 anketin 14 tanesi de, adres değişikliği veya adres yanlışlığı nedeni ile geri gelmiştir. Geriye kalan 102 anketten 23 tanesi de holding yöneticileri tarafından cevaplanarak gönderilmiştir. Eksik bilgi içeren 3 anket formu ise iptal edilmiştir. Böylece, araştırmamızın değerlendirme aşamasına girebilecek anket sayısı 34 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan anket formu, 7 sayfadan ibaret olup, ilk sayfası anketi tanıtıcı nitelikte olan üst yazıdır. Bu formun bir örneği Ek-1'de verilmiştir. Anket formu, en kısa sürede doldurulabilecek nitelikte sorulardan oluşturulmuş ve bunun yanında, işletme yöneticilerinin çok kıymetli ve sınırlı olan zamanlarını fazla almayacak şekilde, gerekli çaba sarfedilerek tasarlanmıştır. Soruların, açık ve anlaşılır olmasına da özen gösterilmiştir.

5.4.3. Soruların Niteliği

Anket formu soruları, genel kurallar çerçevesinde hazırlanmıştır. Form, dört kısımdan oluşmaktadır. Ancak, doğal olarak bu kısımlar ayrı ayrı belirtilmemiş, anketin cevaplandırılmasında ve anlaşılmasında en uygun olacak şekilde yerleştirilmiştir. Anket formunun birinci kısmındaki sorular, anketi cevaplayan yöneticilerin eğitim durumlarını ve holdingdeki görevlerini tespit etmeye yöneliktir. İkinci kısmındaki sorular ise, kur değişmelerinin Türkiye'deki Holdingler üzerindeki olumsuz etkilerinin önem derecelerini ve bu olumsuz etkileri azaltmada kullanılabilecek yöntemler ve işletme stratejileri belirlemeye yöneliktir. Üçüncü kısımdaki sorular, konsolide mali tablolarını hazırlamasında ve özellikle kur değişmeleri nedeniyle yabancı paralı mali tabloların çevirisinde Türkiye'deki holding şirketlerin karşılaştıkları sorunların tesbitine yöneliktir. Dördüncü kısımdaki sorular ise, holding yöneticilerinin, sorunların çözümüne ilişkin önerilerini tespit etmek amacıyla sorulmuştur. Kısaca, bu sorunların tesbiti ve çözümü amacıyla holding yöneticilerine toplam 24 soru yöneltilmiştir.

5.4.4. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem

Verilerin değerlendirilmesinde, SPSS-X (Statistical Package for Social Science) paket programından yararlanılmıştır. Ankette yer alan her bir soru için, ayrı ayrı frekans hesapları yapılmıştır.

Araştırmanın dayandığı hipotezlerin test edilmesinde, Oran Testinden, Likert Ölçeğinden ve Normal Dağılımdan faydalanılmıştır.

5.5. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.4.3. nolu alt bölümde, nitelikleri hakkında açıklamalarda bulunulan sorular, Haziran 1997'de bastırılıp, Haziran ve Temmuz 1997 tarihleri arasında belirlenen adreslere postalanmıştır. 2 ay beklendikten sonra, 14 anket adresleri bulunamadığı için iade olmuş, 3 anket de eksik bilgi içerdiği için iptal edilmiş ve değerlendirmeye alınmamıştır. Bu durumda, sonuç olarak ankete katılma oranı

%32 (37/116) olarak bulunmuştur. Değerlendirme ise yalnızca 34 anket üzerinden yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formunda yer alan sorulara verilen cevapların değerlendirilmesi, ankette yer alan her soruyu ayrı ayrı ele alarak yapılmıştır.

5.5.1. Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi

Ankete katılan yöneticilerin eğitim ve görevlerini belirlemeye yönelik olan bu sorulara verilen cevapları, ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

(1) Tablo 5.1.'de ankete katılan yöneticilerin eğitim durumlarını belirlemek amacıyla yöneltilen soruya verilen cevaplar dökümü görülmektedir.

Tablo 5.1 : Yöneticilerin Eğitim Düzeyleri

EĞİTİM DURUMU	Lise	Üniversite	Lisans Üstü	Diğer	Toplam
Kişi Sayısı	2	26	6	-	34
%	5.9	76.5	17.6	-	100.0

Tablo 5.1'den de anlaşılacağı üzere, holding yöneticilerinin 26'sı (%76.5) üniversite, 6'sı (%17.6) yüksek lisans, 2'si (%5.9) de lise düzeyinde eğitim görmüşlerdir.

(2) Tablo 5.2'de ankete katılan yöneticilerin, görevlerini belirlemeye yönelik olan bu soruya, verilen cevapların dökümü görülmektedir.

Tablo 5.2 : Yöneticilerin Görevlerine Göre Dağılımı

Anketi Cevaplayanların Görevleri	SAYI	%
Muhasebe Müdürü	10	29.4
Muhasebe Müdür Yardımcısı	5	14.7
Bütçe, Muhasebe ve Konsolidasyon Dairesi Başkan Yardımcısı	1	2.9
İdari ve Mali İşler Müdürü	10	29.4
Muhasebe Şefi veya Muhasebe Sorumlusu	2	5.9
Analist	2	5.9
Diğer	4	11.8
Toplam	34	100.0

Tablo 5.2'den de anlaşılacağı gibi, anketlerin %29.4'ü muhasebe müdürleri, yine %29.4 idari ve mali işleri müdürleri tarafından cevaplandırılmıştır. Diğer anketlerin ise, %14.7'si muhasebe müdür yardımcıları, %5.9'u muhasebe şefleri veya sorumluları ve %5.9'u da analistler tarafından doldurulmuştur. Ayrıca, bir anket de bütçe, muhasebe ve konsolidasyon dairesi başkan yardımcısı tarafından cevaplandırılmıştır. Diğer anketler ise finansman şefi, danışman ve konu ile ilgili holdingdeki diğer yöneticiler tarafından cevaplandırılarak gönderilmiştir. Bu sonuçlar da gösteriyor ki, anketler yetkili veya konuya hakim kişiler tarafından cevaplandırılmıştır.

5.5.2. Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdinglerin Faaliyetlerine Olan Etkisinin Dağılımı

Ankete katılan yöneticilere, kur değişmelerinin holdinglerin faaliyetlerini ne yönde etkilediği sorulduğunda, 25 holding (%73.5) olumsuz yönde, 3 holding (%8.8) olumlu yönde etkilendiğini ve 3 holding de(%8.8) hiç etkilenmediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, 3 holding duruma göre kur değişmelerinden olumlu veya olumsuz yönde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu işletmeler ihracat yaptıkları takdirde kur değişmelerinden olumlu yönde, ithalat yapmaları durumunda ise olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum aşağıda Tablo 5.3 'de açıkça görülmektedir.

Tablo 5.3 : Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdinglerin Faaliyetlerine Etkisinin Dağılımı

Etkileme Durumu	Tercih Sayısı	%
Olumlu Yönde	3	8.8
Olumsuz Yönde	25	73.5
Hiç Etkilememekte	3	8.8
Diğer	3	8.8
Toplam	34	100.0

5.5.3. Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdingler Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Önem Derecesine Göre Dağılımı

Bu soru, döviz kurlarındaki değişmelerin holdingler üzerindeki olumsuz etkilerinin önem derecesini saptamak amacıyla yöneltilmiştir. Verilen cevapların dökümü Tablo 5.4'de görülmektedir.

Tablo 5.4 : Döviz Kurlarındaki Değişmelerin Holdingler Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Önem Derecesine Göre Dağılımı

Önem Dercesi						Toplam
	Çok Önemli	Önemli	Fikrim Yok	Önemsiz	Hiç Önemli Değil	
Olumsuz Etkiler						
Mali Tablolar Üzerindeki Çevirme Etkisi	11 (32.4)	10 (29.4)	2 (5.9)	2 (5.9)	--	25 (100.0)
İşlem Etkisi	14 (41.2)	11 (32.4)	--	--	--	25 (100.0)
Vergilendirme Etkisi	4 (11.8)	13 (38.2)	5 (14.7)	3 (8.8)	--	25 (100.0)
Ekonomik Etkisi	10 (29.4)	11 (32.4)	4 (11.8)	--	--	25 (100.0)

Tablo 5.4'den de anlaşılacağı üzere, döviz kurlarındaki değişimlerden olumsuz etkilenen 25 holdingden, 11'i (%32.2) kur değişimlerinin mali tablolar üzerindeki çevirme veya muhasebe etkisinin çok önemli olduğunu, 10 holding (%29.4) önemli olduğunu ve 2 holding de (%5.9) önemsiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, kur değişimlerinin nakit akımları üzerindeki olumsuz etkisine çok önemli cevaplarını veren holding sayısı 14 (%41.2), önemli cevabını veren holding sayısı ise 11 (%32.4) dir. Kur değişimlerinin vergilendirme üzerindeki olumsuz etkisine ise, 13 holding (%38.2) önemli, 4 holding (%11.8) ise çok önemli olduğu cevabını vermişlerdir. Fakat, 5 holding yöneticisi bu konu hakkında yeterli bilgileri olmadığından dolayı belirli bir beyanda bulunmamışlardır. Ayrıca, 3 holding (%8.8) kur değişimlerinin vergilendirme üzerindeki etkisinin önemsiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Kur değişimlerinin işletmelerin piyasa değerini etkilediğini belirten 11 holding (%32.4) bunun önemli olduğunu, 10 holding (%29.4) ise bu olumsuz etkinin çok önemli olduğunu dile getirmişlerdir.

Tablo 5.4'de görüldüğü gibi, döviz kurlarındaki değişimlerinin en önemli olumsuz etkisi nakit akımları üzerindeki etkisi, yani işlem etkisidir. Ankete katılan holdinglerin %41.2'si bunu açıkça ifade etmişlerdir. İşte bu nedenle de, işlem etkisinden korunabilmek için bazı önlemlerin alınması veya yöntemlerden yararlanılması önem arz etmektedir.

5.5.4. Kur Değişimlerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Alınan Önlemlerin Dağılımı

Bu sorunun amacı, kur değişimlerinin olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak için holdingler tarafından alınan önlemler ve kullanılan yöntemleri tespit etmektir. Ankete katılan holding yöneticileri bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir. Bu cevapların dağılımı Tablo 5.5'de görülmektedir.

Tablo 5.5 : Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Alınan Önlemlerin Dağılımı

Alınan Önlemler	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Hiçbir Önlem Almayanlar	2	3.5
Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirisinde En Uygun Çeviri Yöntemini Seçenler	6	10.7
Satışlarını veya Alışlarını Mükün Olduğu Kadar Farklı Yabancı Para Üzerinden Yapanlar	7	12.5
Zayıf Para Cinsinden Olan Ödemelerini Geciktirip Güçlü Para Cinsinden Olan Ödemelerini Hızlandıranlar	25	26.8
Alacaklarının Güçlü Para Cinsinden Olması Durumunda Tahsilatları Geciktiren, Alacaklarının Zayıf Para Cinsinden Olması Durumunda İse Tahsilatlarını Hızlandıranlar	17	30.5
Yabancı Para Üzerinden Daha Az İşlem Yapmaya Çalışanlar	3	5.3
Sözleşmeye Dayalı Hedging Tekniklerinden Yararlananlar	3	5.3
Diğer	3	5.3
Toplam	56	100.0

Tablo 5.5'den anlaşıldığı üzere, ankete katılan 17 holding (%30.5) alacaklarının güçlü para cinsinden olması durumunda tahsilatlarını geciktirdiklerini, alacaklarının zayıf para cinsinden olması durumunda ise, tahsilatlarını hızlandırdıklarını belirtmişlerdir. 15 holding ise (%26.8), zayıf para cinsinden olan ödemelerini geciktirip, güçlü para cinsinden olan ödemelerini hızlandırdıklarını, 7 holding (%12.5) satışlarını veya alışlarını mümkün olduğu kadar farklı yabancı para üzerinden yaptıklarını, 6 holding (%10.7) yabancı paralı mali tabloların çevirisinde en uygun çeviri yöntemini seçtiğini ve 3'er holding ise, yabancı para üzerinden daha az işlem yapmaya çalıştıklarını veya sözleşmeye dayalı hedging tekniklerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, 2

holding kur riskinden ve kur değişmelerinin etkisinden korunabilmek için hiçbir önlem almadıklarını ifade etmişlerdir.

5.5.5. Kur Değişmelerinin Olumsuz Etisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Kullanılan Hedging Tekniklerin Dağılımı

Bu sorunun amacı, kur riskini minimize etmede veya kur değişmelerinin olumsuz etkilerini azaltmada kullanılan hedging tekniklerinden holdinglerin ne oranda faydalandıklarını ortaya çıkarmaktır. Verilen cevapların dağılımı Tablo 5.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 5.6 : Kur Değişmelerinin Olumsuz Etisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Holdingler Tarafından Kullanılan Hedging Tekniklerinin Dağılımı

Hedging Teknikleri	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Swap Anlaşmaları	2	6.9
Future Kontratlar	2	6.9
Forward Kontratlar	3	10.4
Opsiyon Sözleşmeleri	2	6.9
Hiçbir Hedging Tekniğinden Yararlanmayanlar	18	62.0
Diğer	2	6.9
Toplam	29	100.0

Tablo 5.6 incelendiğinde 18 holdingin bu tekniklerden hiç faydalanmadıkları görölmektedir. Bununla birlikte, 3 holding forward kontratlarından, 2'ser holding de swap anlaşmalarından, opsiyon sözleşmelerinden ve future kontratlarından kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak için yararlandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle uluslararası işlemlerde kullanılabilecek bu tekniklerden holdinglerin yeterince yararlanamamaları düşündürücüdür. Çünkü, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için mali piyasalarda bu tekniklerden yararlanılması gerekmektedir.

5.5.6. Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Kullanılabilecek Hedging Tekniklerinden Holdinglerin Yararlanmama Nedenleri

Bu sorunun amacı ise, kur riskini minimize etmede veya kur değişmelerinin olumsuz etkisini azaltmada kullanılabilecek hedging tekniklerinden holdinglerin, bu tekniklerden yararlanmama nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Holdinglerin verdikleri cevaplar Tablo 5.7'de görülmektedir.

Tablo 5.7 : Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak İçin Kullanılabilecek Hedging Tekniklerinden Holdinglerin Yararlanmama Nedenlerinin Dağılımı

Hedging Tekniklerinden Yararlanmama Nedenleri	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Bu Teknikler Hakkında Yeterli Düzeyde Bilgi Sahibi Olmama	12	63.2
Bu Tekniklerin Kur Değişmelerinin Etkisini Azaltacağına veya Ortadan Kaldıracağına İnanmama	3	15.8
Holdingin Kur Değişmelerinin Olumsuz Etkisi Altında Olmaması	--	--
Diğer	4	21.0
Toplam	19	100.0

Tablo 5.7'den de anlaşıldığı gibi, bu tekniklerden yararlanmayan holdinglerin %63.2'si, hedging teknikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından dolayı bu tekniklerden yararlanmadıklarını belirtmişlerdir. %15.5'i de, bu tekniklerin kur değişmelerinin etkisini azaltacağına veya ortadan kaldıracağına inanmadıklarını ve bu nedenden dolayı bu tekniklerden yararlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, 4 holding (%21) ise, kendilerine özgü yöntemlerden yararlanarak kur değişmelerinin etkisinden kurtulmaya çalıştıklarını ve bu yüzden bu tekniklerden faydalanmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bazı

holdingler de, buna benzer önlemlerin kendileri tarafından değil bağlı işletmeleri tarafından alındığını belirtmişlerdir.

Tüm bu sonuçlar da gösteriyor ki, holding yöneticilerinin bu teknikler hakkında yeterli bilgileri bulunmamaktadır. Bu nedenle, sözkonusu tekniklerden yeterince yararlanamamaktadırlar.

5.5.7. Konsolide Mali Tablolar Düzenleyen Holdinglerin Dağılımı

Bu soru, holdinglerin konsolide mali tablolar düzenleyip düzenlemediklerini tespit etmek amacıyla sorulmuştur. Verilen cevaplar, Tablo 5.8'de görüldüğü gibidir.

Tablo 5.8 : Konsolide Mali Tablolar Düzenleyen Holdinglerin Dağılımı

Konsolide Mali Tablo Düzenleyenler	Evet	Her Zaman Düzenlemeyenler	Hayır	Toplam
Holdingle Sayısı	15	7	12	34
%	44.1	20.6	35.3	100.0

Tablo 5.8 incelendiğinde, ankete katılan holdinglerin %44.1'nin konsolide mali tablolar düzenledikleri, %20.6'sının da bazen konsolide mali tablolar düzenledikleri anlaşılmaktadır. Hiçbir zaman konsolide mali tablo düzenlemeyen holdinglerin oranı ise %35.3 olarak saptanmıştır.

5.5.8. Holdinglerin Konsolide Mali Tabloları Düzenleme Nedenleri

Bu sorunun amacı, konsolide mali tablo düzenleyen holdinglerin ne gibi amaçlarla bu tabloları düzenlediklerini tespit etmektir. Bu soruya ankete katılan yöneticiler birden fazla cevap vermişlerdir. Cevapların dağılımı Tablo 5.9'da görülmektedir.

Tablo 5.9 : Holdinglerin Konsolide Mali Tabloları Düzenleme Nedenlerinin Dağılımı

Konsolide Mali Tabloları Düzenleme Nedenleri	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Yasal Zorunluluktan Dolayı	1	1.8
Holdingin Durumunu ve Faaliyet Sonuçlarını En İyi Şekilde Yansıtılabilmek	18	33.3
Holdin Yönetimine Bilgi Vermek	16	29.6
Holding Ortaklarına Bilgi Vermek	10	18.7
Kredi Kurumlarına Bilgi Vermek	8	14.8
Diğer	1	1.8
Toplam	54	100.0

Tablo 5.9'dan da anlaşıldığı gibi, ankete katılan holding yöneticilerinin %33.3'ü konsolide mali tabloları düzenleme nedeni olarak, holdingin durumunu ve faaliyet sonuçlarını en iyi şekilde göstermek olduğunu ileri sürmüşlerdir. Anketi cevaplayanların %29.6'sı ise, holding yönetimine bilgi vermek, %18.7'si holding ortaklarına bilgi vermek ve %14.8'i de kredi kurumlarına bilgi vermek veya sunmak amacıyla konsolide mali tablolar hazırladıklarını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, bir yöneticinin yasal zorunluluktan dolayı konsolide mali tablolar düzenlediklerini belirtmesi dikkat çekicidir. Çünkü, konsolide mali tabloların hazırlanması araştırmanın yapıldığı dönemlerde zorunlu değil isteğe bağlı bırakılmıştır. Yani, isteyen holdingler veya işletme grupları diledikleri takdirde konsolide mali tablolar düzenleyebileceklerdir. Fakat, 1997 Muhasebe Standartları'na göre artık temel mali tabloların hazırlanması ile birlikte konsolide mali tabloların da hazırlanması zorunlu hale getirilmiştir.

5.5.9. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmesi Olan Holdinglerin Dağılımı

Bu sorunun amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren holdinglerin yurtdışında faaliyet gösteren bağlı işletme veya işletmelerinin bulunup bulunmadığını ortaya çıkarmaktır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5.10’da görülmektedir.

Tablo 5.10 : Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmesi Olan Holdinglerin Dağılımı

Yurtdışında Bağlı İşletmesi Olan Holdingler	EVET	HAYIR	TOPLAM
Holding Sayısı	11	23	34
%	32.4	67.6	100.0

Tablo 5.10 incelendiğinde, ankete katılan holdiglerinden 11’inin (%32.4) yurtdışında bağlı işletmesi veya işletmeleri olduğu görülmektedir. 23 holding (%67.6) ise, yurtdışında yabancı bağlı işletmesi veya işletmelerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan, Türkiye’deki holdinglerin daha çok yurtiçinde bağlı işletme açmayı veya kurmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

5.5.10. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alan Holdinglerin Dağılımı

Ankete katılan holdinglerden yurtdışında bağlı işletmesi veya işletmeleri olan holdinglere, bu bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alıp almadıkları sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar ise Tablo 5.11’de gösterilmiştir.

Tablo 5.11’den de anlaşılacağı üzere, yurtdışında bağlı işletmesi veya işletmeleri olan 11 holdingden 7’si (%63.6) bu işletmelere ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına almakta, 4 holding (%36.4) ise, konsolidasyon kapsamına almamaktadır.

**Tablo 5.11 : Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağılı İşletmelerine Ait Mali Tabloları
Konsolidasyon Kapsamına Alan Holdinglerin Dağılımı**

Yabancı Bağılı İşletme/İşletmelerine Ait Mali Tablolarını Konsolidasyon Kapsamına Alan Holdingler	EVET	HAYIR	TOPLAM
Holding Sayısı	7	4	11
%	63.6	36.4	100.0

5.5.11. Holdinglerin Yabancı Bağılı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alınmama Nedenleri

Bu sorunun amacı, holdinglerin yabancı bağılı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alınmama nedenlerini tespit etmektir. Bu soruya birden fazla cevap verilmiş olup, verilen cevapların dağılımı Tablo 5.12'de gösterilmiştir.

**Tablo 5.12 : Holdinglerin Yabancı Bağılı İşletmelerine Ait Mali Tabloları
Konsolidasyon Kapsamına Alınmama Nedenlerinin Dağılımı**

Yabancı Bağılı İşletmelere Ait Mali Tabloların Konsolidasyon Kapsamına Alınmama Nedenleri	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %’si
Yasal Bir Zorunluğunun Olmaması	4	50.0
Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevrilmesinin Zor Olması ve Zaman Alması	1	12.5
Yabancı Bağılı İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Ülkede Ekonomik ve Siyasi İstikrarın Olmaması	1	12.5
Holdingin, Yabancı Bağılı İşletme veya İşletmelere Ait Hisse Senetlerinin ya da Toplam Oyunun %50’sinden Daha Azına Sahip Olması	2	25.5
Yabancı Bağılı İşletme veya İşletmelerin Konsolidasyon Kapsamına Alınmamasının Bir İşletme Politikası Olması	--	--
Diğer	--	--
Toplam	7	100.0

Tablo 5.12'den de anlaşılacağı üzere, 4 holding (%50) yasal bir zorunluğun olmaması nedeniyle, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına almadıklarını belirtmişlerdir. 2 holding (%25) ise, yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait hisse senetlerinin ya da toplam oyunun %50'sinden daha azına sahip olmalarını neden göstererek, bu işletmelere ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına almadıklarını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, 1'er holding (%12.5) yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinin zor olmasını veya zaman almasını ve ayrıca, yabancı bağlı işletmelerin faaliyette buldukları ülkede ekonomik ve siyasi istikrarın bulunmamasını neden olarak göstermişlerdir.

5.5.12. Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Konsolidasyon Kapsamına Alırken Karşılaştıkları Sorunlar

Bu sorunun amacı ise, holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları sorunları tespit etmektir. Holding yöneticileri bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir. Sonuçlar Tablo 5.13'de açıkça görülmektedir.

H1: Holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları en önemli sorun; yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olmasıdır.

H0 : Holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları en önemli sorun; yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olması değildir.

Tablo 5.13 incelendiğinde, holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları en önemli sorunun, %26 oranla bu işletmelere ait tabloların farklı para birimleri üzerinden hazırlanması ve

bunların Türk Lirasına çevrilmesinin zor olması olarak görülmektedir. Bu durumda, H1 hipotezi kabul edilmeyip, red edilecektir.

Tablo 5.13 : Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloların Konsolidasyon Kapsamına Alırken Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı

Karşılaşılan Sorunlar	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Hiçbir Sorunla Karşılaşmayanlar	1	3.7
Hesap Planlarının, Bilanço ve Gelir Tabloları Şekillerinin ve Muhasebe Sistemlerinin Farklı Olması	6	22.2
Diğer Bağlı İşletmelerle Faaliyet Alanların Farklı Olması	1	3.7
Mali Tabloların Farklı Para Birimleri Üzerinden Hazırlanması ve Bunların Türk Lirasına Çevrilmesinin Zorluğu	7	26.0
Değerleme Yöntemlerinin Yurtiçi Bağlı İşletmeler Tarafından Kullanılan Yöntemlerden Farklı Olması	5	18.5
Hesap Dönemlerinin Farklı Olması	1	3.7
Dil ve Kavram Farklılıklarının Olması	6	22.2
Diğer	-	-
Toplam	27	100.0

Holdinglerin karşılaştıkları ikinci önemli sorun ise, yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olmasıdır. Diğer bir ikinci önemli sorun da, dil ve kavram farklılıklarının olmasıdır. Bu her iki sorunlarla karşılaştığını belirten holding sayısı 6 (%22.2) dir. 5 holding (%18.5) de, değerlendirme yöntemlerinin yurtiçi bağlı işletmeler tarafından kullanılan yöntemlerden farklı olması gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kısaca, holdiglerin karşılaştığı en önemli sorun olan; yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevirisinin zor olması sorununun nedeni, henüz ülkemizde bu tabloların çevirisinde kullanılacak standart bir çeviri yönteminin veya yöntemlerinin belirlenmemiş veya açıklanmamış olmasıdır.

5.5.13. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait mali Tabloları Türk Lirasına Çeviren Holdinglerin Dağılımı

Ankete katılan ve yurtdışında faaliyet gösteren bağlı işletmesi veya işletmeleri olan holdinglere, bu işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirip çevirmedikleri sorulmuş ve 7 holding (%63.6) tüm yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları bazı amaçlar doğrultusunda Türk Lirasına çevirdiklerini ifade etmişlerdir. 4 holding (%36.4) ise, tüm bağlı işletmelerin değil de, bazı bağlı işletmelerin mali tablolarını Türk Lirasına çevirdiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar ve cevapların dağılımı Tablo 5.14'de de görülmektedir.

Tablo 5.14 : Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelerine Ait mali Tabloları Türk Lirasına Çeviren Holdinglerin Dağılımı

Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirenler	Holding Sayısı	%
Tüm Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirenler	7	63.6
Bazı Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirenler	4	36.4
Hiçbir Yabancı Bağlı İşletmenin Mali Tablolarını Türk Lirasına Çevirmeyenler	--	--
Toplam	11	100.0

5.5.14. Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirme Nedenleri

Bu sorunun amacı, holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları hangi amaçlarla Türk Lirasına çevirdiklerini ortaya çıkarmaktır. Bu soruya yöneticiler birden fazla cevap vermişlerdir. Cevapların dağılımı Tablo 5.15'de de görüldüğü gibidir.

Tablo 5.15 : Holdinglerin Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirme Nedenlerinin Dağılımı

Mali Tablolann Türk Lirasına Çevrilme Nedenleri	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Holdinge Ait Konsolide Mali Tabloları Düzenlemek	8	32.0
Bağlı İşletme/İşletmelerin Faaliyetlerini Değerlendirmek	8	32.0
Bağlı İşletme/İşletmelerin Başarı Durumunu Değerlendirmek	7	28.0
Mali Tabloları Kullananlara Fayda ve Kolaylık Sağlamak	1	4.0
Diğer	1	4.0
Toplam	25	100.0

Tablo 5.15'de de görüldüğü gibi, ankete katılan 8'er holding (%32) konsolide mali tablolar düzenlemek ve bağlı işletme veya işletmelerinin faaliyet sonuçlarını analiz etmek, değerlendirmek amacıyla farklı paralar üzerinden düzenlenmiş mali tabloları Türk Lirasına çevirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, 7 holding (%28) bağlı işletme veya işletmelerin başarı durumunu değerlendirmek ve 1'er holding de (%4), mali tabloları kullananlara, yani bu tablolardan bilgi alabilecek kişilere veya kurumlara fayda ve kolaylık sağlamak amacıyla yabancı paralı mali tabloları Türk Lirasına çevirdiklerini beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, diğer bir holding de, tek bir para birimi yani, Türk Lirası üzerinden mali raporlama yapmak amacıyla yabancı paralı mali tabloları Türk Lirasına çevirdiğini belirtmiştir.

5.5.15. Yurdisında Faaliyet Gösteren Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çeviri İşlemi

Ankete katılan holdinglere, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloların Türk Lirasına çevirisinin kim tarafından yapıldığı sorulduğunda, 10 holding (%91) Türk Lirasına çeviri işleminin bizzat kendileri tarafından, 1 holding ise (%9) bağlı

işletmeleri tarafından yapıldığını belirtmiştir. Elde edilen bu sonuçlar aşağıdaki Tablo 5.16'da da görülmektedir.

Tablo 5.16 : Yurtdışında Faaliyet Gösteren Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çeviri İşlemi

Çeviri İşleminin Yapılışı	Sayı	%
Yabancı Bağlı İşletme/İşletmeler Tarafından	1	9.1
Holding(Ana İşletme) Tarafından	10	90.9
Diğer	--	--
Toplam	11	100.0

5.5.16. Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemlerinin Dağılımı

Ankete katılan holding yöneticilerine, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tablolarını Türk Lirasına çevirirken nasıl bir yöntem kullandıkları sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar Tablo 5.17'de gösterilmiştir.

Tablo 5.17 : Yurtdışında Faaliyet Gösteren Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemlerin Dağılımı

Çeviri Yöntemleri	Sayı	%
Cari Kur Yöntemi	7	63.6
Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	--	--
Cari-Cari Olmayan Yöntem	--	--
Temporal (Geçici) Yöntem	--	--
Çeviri İşleminde Kendilerine Özgü Yöntem Kullananlar	4	36.4
Toplam	11	100.0

Tablo 5.17 incelendiğinde, yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılabilecek yöntemlerden yalnız cari kur yönteminin holdingler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları Türk

Lirasına çeviren 7 holding (%63.6), bu çeviri işleminde cari kur yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. 4 holding (%36.4) ise, kendilerine özgü yöntemlerle çeviri işlemini yaptıklarını ifade etmişlerdir. Holdinglerin çeviri işleminde kendilerine özgü kullandıkları yöntemleri incelediğimizde, bu yöntemin aynen cari kur yöntemine benzediğini söyleyebiliriz. Bilindiği gibi cari kur yönteminde öz kaynaklar hariç olmak üzere tüm kalemler cari kur üzerinden Türk Lirasına çevirmektedir. 4 holdingin kullandıkları yöntemlerde ise, tüm kalemler cari kur üzerinden çevirmektedir. Belirtilen küçük farklılığa rağmen, holdinglerin çeviri işleminde cari kur yöntemini benimsediklerini söyleyebiliriz.

5.5.17. Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevrilmesinde Kullanılabilecek Çeviri Yöntemleri Hakkında Holding Yöneticilerinin Bilgi Düzeyleri

Bu sorunun amacı, yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevirisinde kullanılabilecek literatürde belirtilen yöntemler hakkında holding yöneticilerinin bilgi düzeylerini ölçmektir.

Tablo 5.18 : Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevrilmesinde Kullanılabilecek Çeviri Yöntemleri Hakkında Holding Yöneticilerinin Bilgi Düzeylerinin Dağılımı

Yeterli Düzeyde Bilgi Sahibi Olma	Sayı	%
Evet	5	45.4
Çok Az	4	36.4
Hayır	2	18.2
Toplam	11	100.0

Tablo 5.18 incelendiğinde, 5 holding yöneticisinin (%45.4) bu çeviri yöntemleri hakkında yeterli düzeyde bilgileri olduğu, 4 holding yöneticisinin (%36.4) ise, çok az bilgisi olduğu görülmektedir. 2 holding yöneticisinin (%18.2) de, bu yöntemler hakkında hiç bilgisi olmadığı saptanmıştır. Bu sonuçlar, ankete katılan yöneticilerin, gerek lisans gerekse lisans üstü programlarda bu çeviri

yöntemleri, daha doğrusu uluslararası muhasebe konusunda gerekli ders veya dersleri almamış oldukları sonucunu doğurmaktadır.

5.5.18. Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemleri İle Bu Çeviri Yöntemlerini Kullananların Bilgi Düzeyleri Arasındaki İlişki

Burada ise, yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılabilecek çeviri yöntemleri hakkında bilgisi olan holding yöneticilerinin çeviri işleminde daha çok hangi çeviri yöntemini seçtiği veya uyguladığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 5.19'da gösterilmiştir.

Tablo 5.19: Yabancı Paralı Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisinde Kullanılan Çeviri Yöntemleri İle Bu Çeviri Yöntemlerini Kullananların Bilgi Düzeyleri Arasındaki İlişki

Yeterli Düzeyde Bilgiye Sahip Olma	EVET	ÇOK AZ	HAYIR	Toplam
Çeviri Yöntemleri				%
Cari Kur Yöntemi	4 (36.4)	3 (27.2)	--	7 (63.6)
Parasal-Parasal Olmayan Yöntem	--	--		
Cari-Cari Olmayan Yöntem	--	--	--	
Temporal (Geçici) Yöntem	--	--	--	
Çeviri İşleminde Kendilerine Özgü Yöntem Kullananlar	1 (9.1)	1 (9.1)	2 (18.2)	4 (36.4)
Toplam	5 (45.4)	4 (36.4)	2 (18.2)	11 (100.0)

Tablo 5.19 incelendiğinde, çeviri yöntemleri hakkında yeterli düzeyde bilgisi olan holdinglerin 4'ü (%34.4) cari kur yöntemini çeviri işleminde kullanırken, 1

holding (%9.1) kendine özgü yöntemle göre yabancı bağılı işletmelerine ait mali tablolarını Türk Lirasına çevirmektedir. Yine, çeviri yöntemleri hakkında çok az bilgisi olan holdingler de, yabancı bağılı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken cari kur yöntemini (%27.2) kullanmaktadırlar. Çeviri yöntemleri hakkında çok az bilgiye sahip olan holdinglerden 1'i (%9.1) ise, kendilerinin belirlediği yöntemlere göre çeviri işlemini gerçekleştirmektedirler. Çeviri yöntemleri hakkında hiç bilgisi olmayan holdinglerin 2'si (%18.2) ise, diğer bazı holdinglerin de yaptıkları gibi kendilerinin belirlediği yöntemlere göre çeviri işlemlerini yapmaktadırlar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, çeviri yöntemleri hakkında yeterli bilgisi olan holding yöneticileri, yabancı bağılı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken cari kur yönteminden yararlanmaktadırlar. Bu yöntemler hakkında hiç bilgisi olmayan holdingler ise, kendilerinin belirlediği yöntemlere göre çeviri işlemini yapmaktadırlar. Holdinglerin kendilerine göre belirledikleri yöntemlerin de, cari kur yöntemine benzediği düşünülürse (Tablo 5.17'de de değinildiği gibi), Türkiye'de yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak en uygun çeviri yönteminin cari kur yöntemi olduğunu söyleyebiliriz.

5.5.19. Yabancı Bağılı İşletmelerin Bulunduğu Ülkede Yüksek Enflasyonun Var Olma Durumu

Bu sorunun amacı, ankete katılan holdinglerin yurtdışında faaliyette bulunan işletme veya işletmelerinin enflasyonist bir ortamda faaliyette bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Alınan cevaplar Tablo 5.20'de görülmektedir.

Tablo 5.20 : Yabancı Bağılı İşletmelerin Bulunduğu Ülkede Yüksek Enflasyonun Var Olma Durumu

Yüksek Enflasyonun Olması	Sayı	%
EVET	3	27.3
HAYIR	8	72.7
Toplam	11	100.0

Tablo 5.20'den de anlaşılacağı üzere, yurtdışında bağlı işletmeleri olan holdinglerden 8'i (%72.7), bağlı işletmelerinin enflasyonist bir ortamda faaliyette bulunmadıklarını ileri sürmüşlerdir. 3 holding (%27.3) ise, yabancı bağlı işletmelerinin enflasyonist bir ortamda faaliyette bulduklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlardan da anlaşılıyor ki, Türkiye'deki holding şirketler, daha çok ekonomik istikrarın bulunduğu ülkelerde bağlı işletmeler açmakta ve kurmaktadır.

5.5.20. Yabancı Bağlı İşletme / İşletmelerin Yüksek Enflasyonun Var Olduğu Bir Ekonomide Faaliyet Göstermesi Durumunda Çeviri İşleminde İzlenen Yol

Bu sorunun amacı, holdinglerin yabancı bağlı işletme veya işletmelerinin yüksek enflasyonun bulunduğu bir ülkede bulunması durumunda, bu işletmelere ait mali tablolarda gerek çeviri öncesi gerekse çeviri sonrası enflasyon oranında bir düzeltme yapıp yapmadıklarını, yani çeviri işleminde izledikleri yolu ortaya çıkarmaktır. Verilen cevapların dağılımı Tablo 5.21'deki gibidir.

Tablo 5.21 : Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelerin Yüksek Enflasyonun Var Olduğu Bir Ekonomide Faaliyet Göstermesi Durumunda Çeviri İşleminde İzlenen Yol

Çeviri İşleminde İzlenen Yol	SAYI	%
Öncelikle Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelere Ait Mali Tablolar Düzenlendikleri Para Birimine Ait Ülkenin Genel Fiyat Düzeyine Göre Düzeltip, Sonra Bu Yeniden Düzenlenmiş Mali Tabloları Dönem Sonu Kuru İle Türk Lirasına Çevirenler	—	—
Öncelikle Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelere Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirip, Daha Sonra Ülkemiz Genel Fiyat Endeksini Kullanarak Tabloları Yeniden Düzenleyenler	—	—
Yalnızca mali Tabloları Cari Kur Üzerinden Türk Lirasına Çevirip, Başka Herhangi Bir İşlem Yapmayanlar	2	66.7
Diğer	1	33.3
Toplam	3	100.0

Tablo 5.21 incelendiğinde, Türkiye'deki holdinglerin, yabancı bağıli işletmelerine ait mali tablolarda hiçbir düzeltme yapmadıkları görülmektedir. Yalnızca yabancı bağıli işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirmektedirler. Bu çeviri işleminde de, sadece yabancı paralı mali tabloları cari kur üzerinden Türk Lirasına çevirip, başka herhangi bir düzeltme veya işlem yapmamaktadırlar. 2 holding (%66.7), mali tabloları cari kur üzerinden çevirdiğini ve başka bir işlem yapmadıklarını ifade ederken, 1 holding (%33.3) de, yabancı bağıli işletmelerin mali tablolarını önce dolara çevirdiklerini, daha sonra da dolar üzerinden düzenlemiş oldukları tabloları Türk Lirasına çevirdiklerini belirtmişlerdir.

5.5.21. Holdinglerin Konsolidasyon ve Diğer Nedenlerle

Yabancı Bağıli İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirirken Karşılaştıkları Sorunlar

Bu sorunun amacı, Türk Holdinglerinin, konsolidasyon ve diğer nedenlerle yabancı bağıli işletme veya işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmak ve bu konuda çözüm önerileri getirebilmektir. Bu soruya verilen cevapların dökümü Tablo 5.22'de izlenebilir. Ankete katılan holdingler, bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

H1 : Ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin olmaması, Türk Holdingleri'nin konsolidasyon ve diğer nedenlerle yabancı bağıli işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları en önemli sorundur.

H0 : Ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin olmaması, Türk Holdingleri'nin konsolidasyon ve diğer nedenlerle yabancı bağıli işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları en önemli sorun değildir.

Tablo 5.22 : Holdinglerin Konsolidasyon ve Diğer nedenlerle Yabancı Bağlı İşletmelerine Ait Mali Tabloları Türk Lirasına Çevirirken Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı

Çeviri İşleminde Karşılaşılan Sorunlar	Tercih Sayısı	Toplam İçindeki %'si
Hiçbir Sorunla Karşılaşmayanlar	1	3.2
Her İki Ülkenin Muhasebe Sistemini Bilen ve Çeviri İşlemini Yapacak Uzman Personelin Olmaması	9	29.0
Ülkemizde Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirisinde Kullanılacak Belirlenmiş Bir Standart Çeviri Yönteminin Olmaması	10	32.3
Mali Tablolarda Yer Alan Kalem veya Kalemlerin Ne Zaman İşletmeye Alındıklarının Tam Olarak Bilinememesi	3	9.7
Mali Tablolarda Yer Alan Kalem veya Kalemlerin Çevirisinde Farklı Döviz Kurlarının Kullanılması ve Bunların Tesbitinin Zor Olması	5	16.1
Çeviri İşleminin Zaman Alması ve Maliyetli Olması	3	9.7
Diğer	--	--
Toplam	30	100.0

Tablo 5.22'yi incelediğimizde, ankete katılan holdinglerin %32.3'ü (10 holding) bu soruya, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılabilecek belirlenmiş bir çeviri yönteminin olmaması cevabını vermişlerdir. Bununla birlikte, 9 holding (%29), her ülkenin muhasebe sistemini bilen ve çeviri işlemini yapacak uzman personelinin olmamasını, 5 holding (%16.7) mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin çevirisinde farklı döviz kurlarının kullanılmasının ve bu kurların tesbitinin zor olmasını karşılaştıkları sorunlar olarak dile getirmişlerdir. Ayrıca, 3'er holding de (%9.7), çeviri işleminin zaman almasını ve bunun maliyetli olmasını, mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin ne zaman işletmeye alındıklarının tam olarak bilinmemesini, yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları sorunlar olarak belirtmişlerdir.

Açıklamalardan ve Tablo 5.22'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki Holdinglerin, konsolidasyon nedeniyle yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları en önemli sorun; "ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin olmamasıdır". Böylece, H1 hipotezi kabul edilecek, H0 hipotezi red edilecektir.

5.5.22. Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisi Sonucu Ortaya Çıkan Kazanç veya Kayıpların Konsolide Mali Tablolarda Gösterilmesi

Bu sorunun amacı, holdinglerin yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloların Türk Lirasına çevirisi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpları konsolide mali tablolarda nasıl gösterdiklerini veya sunduklarını ortaya çıkarmaktır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5.23'de görüldüğü gibidir.

Tablo 5.23 : Yabancı Bağlı İşletmelere Ait Mali Tabloların Türk Lirasına Çevirisi Sonucu Ortaya Çıkan Kazanç veya Kayıpların Konsolide Mali Tablolarda Gösterilmesi

Çeviri Kazanç veya Kayıpların Gösterilme Şekli	SAYI	%
Çeviri Kazanç veya Kaybını Doğrudan Konsolide Gelir Tablosunda Sunanlar	4	36.4
Çeviri Kazanç veya Kaybını "Çeviri Düzeltme Hesabı" Adı Altında Konsolide Bilançoda Özkaynaklar Grubu İçinde Sunanlar	5	45.5
Diğer	2	18.1
TOPLAM	11	100.0

Tablo 5.23'de belirtildiği gibi, 5 holding (%45.5), yabancı bağlı işletmelerine ait yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevirisi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpları "Çeviri Düzeltme Hesabı" adı altında konsolide bilançolarda özkaynaklar grubu içinde sunduklarını belirtirken, 4 holding (%36.4) de, çeviri kazanç veya kayıpları doğrudan konsolide gelir tablosunda sunduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, 2 holding (%18.1) de, hiçbir çeviri kazanç veya

kayıpları ile karşılaşmadıklarını belirterek, böyle bir sunma veya gösterme sorunlarının olmadığını ifade etmişlerdir.

Buradan holdinglerin genellikle çeviri kazanç veya kayıplarını konsolide bilançolarda özkaynaklar grubu içinde sunmayı seçtiklerini söyleyebiliriz. Bunun nedeni ise, daha önce de belirtildiği gibi, holdinglerin çeviri işleminde cari kur yöntemini benimsemeleridir. Cari kur yönteminde, çeviri kazanç veya kayıpları konsolide bilançolarda, "Çeviri Düzeltme Hesabı" adı altında öz kaynaklar grubu içinde sunulmaktadır.

5.5.23. Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını Doğrudan Konsolide Gelir Tablosunda Sunma Nedenleri

Ankete katılan ve çeviri kazanç veya kayıpları doğrudan konsolide gelir tablosunda sunan holdinglere bunun nedeni sorulmuş ve elde edilen cevaplar da Tablo 5.24'de gösterilmiştir.

Tablo 5.24 : Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını Doğrudan Konsolide Gelir Tablosunda Sunma Nedenlerinin Dağılımı

Konsolide Gelir Tablosunda Sunma Nedenleri	Holding Sayısı	%
Çeviri Kazanç veya Kaybının Sadece Kağıt Üzerinde Ortaya Çıkan Bir Rakam Olması, Yani Gerçek Bir Kâr ve Zarar Niteliği Taşımaması	1	25.0
Çeviri Kazanç veya Kayıplarının İşletmelerin Olağan Faaliyetlerinden Dolayı Ortaya Çıkması	3	75.0
Diğer	–	–
Toplam	4	100.0

Ankete katılan holdingler, Tablo 5.24'de de görüldüğü gibi, çeviri kazanç veya kayıplarının işletmelerin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıktığını, bundan dolayı, konsolide gelir tablosunda sunduklarını ifade etmişlerdir. Bu seçeneği işaretleyen holding sayısı 3 (%78) dür. 1 holding (%25) ise, çeviri kazanç veya kayıplarının sadece kağıt üzerinde ortaya çıktığını ve gerçek bir kâr

ve zarar niteliği taşımadığını ileri sürerek, konsolide gelir tablosunda sunduklarını belirtmişlerdir.

5.5.24. Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını “Çeviri Düzeltme Hesabı” Adı Altında Konsolide Bilançoda Öz kaynaklar Grubu İçinde Sunma Nedenleri

Bu sorunun amacı, holdinglerin yabancı paralı mali tabloların çevirisi sonucu ortaya çıkan, çeviri kazanç veya kayıpları “Çeviri Düzeltme Hesabı” adı altında konsolide bilançoda öz kaynaklar grubu içinde gösterme veya sunma nedenlerini tespit etmektir. Gösterilen nedenlerin dağılımı Tablo 5.25’den izlenebilir.

Tablo 5.25 : Holdinglerin Çeviri Kazanç veya Kaybını “Çeviri Düzeltme Hesabı” Adı Altında Konsolide Bilançoda Öz kaynaklar Grubu İçinde Sunma Nedenlerinin Dağılımı

Konsolide Bilançoda Sunma Nedenleri	Holding Sayısı	%
Çeviri Kazanç veya Kaybının Sadece Kağıt Üzerinde Ortaya Çıkan Bir Rakam Olması, Yani Gerçek Bir Kâr ve Zarar Niteliği Taşımaması	4	80.0
Çeviri Kazanç veya Kayıpların İşletmelerin Olağan Faaliyetlerinden Dolayı Ortaya Çıkması	1	20.0
Diğer	–	–
Toplam	5	100.0

Ankete katılan 4 holding (%80), çeviri kazanç veya kayıplarını “Çeviri Düzeltme Hesabı” adı altında konsolide bilançoda öz kaynaklar grubu içinde sunma nedeni olarak; kazanç veya kayıpların sadece kağıt üzerinde ortaya çıkan bir rakam olmasını, yani gerçek bir kâr ve zarar niteliği taşımasını neden olarak ileri sürmüşlerdir. 1 holding (%20) ise, çeviri kazanç veya kayıpların işletmelerin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkmasını neden olarak göstermiştir.

Kısaca, holdinglerin, yabancı paralı mali tabloların çevirisi sonucu ortaya çıkan çeviri kazanç veya kayıpları, daha çok konsolide bilançoda ve bunu da “Çeviri Düzeltme Hesabı” adı altında sunmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

5.5.25. Kur Değişmelerinin İşletmeler Üzerindeki Olumsuz Etkisini azaltmak veya Ortadan Kaldırmak, Yabancı Bağlı İşletme /İşletmelere Ait Mali Tabloların Konsolidasyonunda Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Holding Yöneticilerine Göre Alınması Gereken Tedbirlerin Gereklilik Derecesine Göre Dağılımı

Bu sorunun amacı, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak, yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, holding yöneticilerine göre alınması gereken tedbirleri, önerileri ve yöntemleri tespit ederek, bu konu hakkında çözüm önerileri getirmek ve sunmaktır. Ankete katılan holding yöneticilerinin vermiş oldukları cevapların dağılımı Tablo 5.26’da gösterilmiştir.

Tablo 5.26’da da görüldüğü üzere, ankete katılan holding yöneticilerinin %55.9’u Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesinin kesinlikle gerekli olduğunu, %38.2’side gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, yöneticilerin %41.2’si de yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların Türk Lirasına çevirisinde karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevirisinde kullanılacak standart bir çeviri yönteminin belirlenmesinin kesinlikle gerekli olduğunu ve yine %41.2’si de, gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Holding yöneticilerinin %52.9’u da, yabancı bağlı işletmelerin konsolidasyon kapsamı dışında tutulmasının, konsolidasyonda karşılaşılan sorunu çözüp çözmeyeceği konusunda herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Kısaca, bu

konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından herhangi bir öneride de bulunmamışlardır. Fakat, yöneticilerin %29.4'ü ise, konsolidasyonda karşılaşılan sorunların çözümü için, yabancı bağıli işletme veya işletmelerin konsolidasyon kapsamı dışında tutulmasının gereksiz olduğunu yani, bir çözüm olmadığını ifade etmişlerdir. Mali tabloların tek bir para birimi üzerinden hazırlanmasına, holding yöneticilerinin %38.2'si gerekli, %23.5'i bu konuda bilgilerinin olmadığını, %17.6'sı gereksiz olduğunu ve %14.7'si de bunun kesinlikle gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, dünyada ortak para birimine geçilmesinin (Avrupa Topluluğu para birimi gibi), gerek kur değişmelerinin gerekse konsolidasyonda karşılaşılan sorunların çözümü için gerekli olup olmadığı sorulduğunda, holding yöneticilerin %41.8'i bu konuda yeterli bilgileri olmadıkları için bir beyanda bulunmamışlardır. %20.6'sı ise bu durumun, gerekli olduğunu, %14.7'si ise kesinlikle gerekli olduğunu ve %11.8'i ise, kesinlikle gereksiz olduğunu belirtmişlerdir.

Kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak, yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesinin gerekli olup olmadığı sorulduğunda ise, holding yöneticilerin %70.6'sı kesinlikle gerekli olduğunu, %26.5'i gerekli olduğunu beyan etmişlerdir. Ayrıca, kur değişmelerinin olumsuz etkisinden kurtulmak için, yabancı paralı işlemlerin yapılmasında hedging tekniklerinden yararlanma zorunluluğunun getirilmesi konusunda ise, holding yöneticilerinin %50'si hiç bir beyanda bulunmamışlardır. %26.5'i gerekli olduğunu ve %17.6'sı da gereksiz olduğunu belirtmişlerdir.

Kur değişmelerinin neden olduğu tüm olumsuz etkilerinden kurtulmak için, enflasyon problemini ortadan kaldırmanın gerekli olup olmadığı konusunda holding yöneticilerinin genelde tamamı aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Ankete katılan bu yöneticilerin %88.8'i enflasyon problemini ortadan kaldırmanın kesinlikle gerekli olduğunu belirtirlerken, %8.8'i de gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 5.26 : Kur Değişmelerinin İşletmeler Üzerindeki Olumsuz Etkisini Azaltmak veya Ortadan Kaldırmak, Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelere Ait Mali Tabloların Konsolidasyonunda Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Holding Yöneticilerine Göre Alınması Gereken Tedbirlerin Gereklilik Derecesine Göre Dağılımı

GEREKLİLİK DERECESİ	Kesinlikle Gerekli		Gerekli		Fikrim Yok		Gereksiz		Kesinlikle Gereksiz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER												
Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları Arasında Tam Bir Uyumun Gerçekleştirilmesi	19	55.9	13	38.2	2	5.9	—	—	—	—	34	100.0
Ülkemizde Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirtilmesinde Kullanılacak Standart Çeviri Yönteminin Belirlenmesi	14	41.2	14	41.2	2	5.9	4	11.8	—	—	34	100.0
Yabancı Bağlı İşletme/İşletmelerin Konsolidasyon Kapsamı Dışında Bırakılması	2	5.9	3	8.8	18	52.9	10	29.4	1	2.9	34	100.0
Mali Tabloların Tek Bir Para Birimi Üzerinden Hazırlanması	5	14.7	13	38.2	8	23.5	6	17.6	2	5.9	34	100.0
Dünyada Ortak Para Birimine Geçilmesi	5	14.7	7	20.6	14	41.2	4	11.8	4	11.8	34	100.0
Uluslararası Muhasebe ve Yabancı Paralı İşlemler Konusunda İşletme Yöneticilerinin Eğitilmesi	24	70.6	9	26.5	1	2.9	—	—	—	—	34	100.0
Yabancı Paralı İşlemlerin Yapılmasında Hedging Tekniklerinden Yararlanma Zorunluluğunun Getirilmesi	2	5.9	9	26.5	17	50.0	6	17.6	—	—	34	100.0
Enflasyon Problemini Ortadan Kaldırmak	30	88.2	3	8.8	1	2.9	—	—	—	—	34	100.0
Diğer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Kısaca, holding yöneticileri, kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve konsolidasyonda karşılaşılan sorunları çözmek için her türlü önlemleri almaya veya yöntemleri kullanmaya hazırdırlar. Çünkü, ankete katılan holding yöneticilerin neredeyse tamamı bu tedbirleri veya yöntemleri bir çözüm aracı gibi görmektedirler. Tablo 5.26'dan çıkarılan diğer bir önemli sonuç ise, holding yöneticileri gerek uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi, gerekse enflasyon problemini ortadan kaldırmak konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar.

Sonuç olarak, Tablo 5.26'da belirtilen ve alınması gereken bu tedbirlerin hepsinin işletmeler tarafından dikkate alınması ve önerilen yöntemlerden faydalanılmasının işletmelerin yararına olacağını söyleyebiliriz.

Tablo 5.26'dan elde edilen bilgilere dayanılarak, kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için kurulan hipotezlerin Likert Ölçeği ve Normal Dağılım Test İstatistiği yöntemine göre analiz sonuçları ve hipotezlerin kabul veya red edilip edilmediğine ilişkin açıklamalara aşığıda yer verilmiştir.

(1) H1: Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gereklidir.

H0: Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gerekli değildir.

Ankete cevap veren holding yöneticilerinin bu konudaki yargılarının dağılımı veya elde edilen sonuçlar aşığıda Tablo 5.27'de verilmiştir.

Tablo 5.27: Holding Yöneticilerinin Türkiye Muhasebe Standartları İle Uluslararası Muhasebe Standartları Arasında Tam Bir Uyumun Gerçekleştirilmesi Konusundaki Yargılarının Dağılımı

ALINMASI GEREKEN TEDBİR	Türkiye Muhasebe Standartları İle Uluslararası Muhasebe Standartları Arasında Tam Bir Uyumun Gerçekleştirilmesi	%
GEREKLİLİK DERECESESİ		
Kesinlikle Gerekli (5)	19	55.9
Gerekli (4)	13	38.2
Fikrim Yok (3)	2	5.9
Gereksiz (2)	--	--
Kesinlikle Gereksiz (1)	--	--
Toplam	34	100.0

Bu hipotezin test edilmesinde Likert Ölçeği ve Normal Dağılım Test İstatistiği uygulanmıştır. Likert Ölçeği'ne göre değerlemede yargılara 5'den 1'e kadar puan verilmektedir. Her yargıdaki frekanslar veya cevaplar bu puanlarla çarpılarak ortalama değer veya puan hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar ise aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

<u>Yargılar</u>	<u>Puan</u>	<u>Cevaplar</u>	
Kesinlikle Gerekli	5 x	19	= 95
Gerekli	4 x	13	= 52
Fikrim Yok	3 x	2	= 6
Gereksiz	2 x	0	= 0
Kesinlikle Gerksiz	1 x	0	= 0
TOPLAM			153

Ortalama Değer = 153 / 34 = 4.5'dir.

Bu durumda, H1 hipotezi likert ölçeğine göre kabul edilecektir. Eğer 4 ve 4'den daha küçük bir rakam elde edilseydi, H1 hipotezi red edilecekti.

Bununla birlikte, aynı hipotez normal dağılım test istatistiği ile analiz edildiğinde Z değeri 4.761 olarak hesaplanmıştır. Bu Z değeri de, 0.05 önem derecesinde normal dağılım tablosundan bulunan Z değerinden büyük ($4.761 > 1.645$) olduğu için H_1 hipotezi kabul edilecek, H_0 hipotezi de red edilecektir. Z değerinin hesaplanması ve diğer açıklamalar EK-2'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

(2) H_1 :Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gereklidir.

H_0 :Yabancı bağlı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gerekli değildir.

Ankete cevap veren holding yöneticilerinin bu konudaki yargılarının dağılımı ise, aşağıda Tablo 5.28'de gösterilmiştir.

Tablo 5.28: Holding Yöneticilerinin Ülkemizde Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirisinde Kullanılacak Standart Çeviri Yönteminin Belirlenmesi Konusundaki Yargılarının Dağılımı

ALINMASI GEREKEN TEDBİR	Ülkemizde Yabancı Paralı Mali Tabloların Çevirisinde Kullanılacak Standart Çeviri Yönteminin Belirlenmesi	%
GEREKLİLİK DERECESESİ		
Kesinlikle Gerekli (5)	14	41.2
Gerekli (4)	14	41.2
Fikrim Yok (3)	2	5.9
Gereksiz (2)	4	11.8
Kesinlikle Gereksiz (1)	--	--
Toplam	34	100.0

Bu hipotezin analizinde de Likert Ölçeği ve Normal Dağılım Test İstatistiği uygulanmıştır. Likert Ölçeğine göre, ortalama değer 4.5 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda, H1 hipotezi likert ölçeğine göre kabul edilecektir.

Normal Dağılım Test İstatistiği uygulandığında ise, Z değeri 2.777 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda ise, hesaplanan Z değeri, 0.05 önem derecesinde tablo değerinden büyük (2.777 > 1.645) olduğu için H1 hipotezi kabul edilecek, H0 hipotezi red edilecektir. Hipotezin testine ilişkin yapılan hesaplamalar Ek-2'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

(3) H1: Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gereklidir.

H0: Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gerekli değildir.

Ankete cevap veren holding yöneticilerinin bu konudaki yargılarının dağılımı da, Tablo 5.29'da verilmiştir.

Tablo 5.29: Holding Yöneticilerinin Uluslararası Muhasebe ve Yabancı Paralı İşlemler Konusunda İşletme Yöneticilerinin Eğitilmesi Hakkındaki Yargılarının Dağılımı

ALINMASI GEREKEN TEDBİR	Uluslararası Muhasebe ve Yabancı Paralı İşlemler Konusunda İşletme Yöneticilerinin Eğitilmesi	%
GEREKLİLİK DERECESESİ		
Kesinlikle Gerekli (5)	24	70.6
Gerekli (4)	9	26.5
Fikrim Yok (3)	1	2.9
Gereksiz (2)	--	--
Kesinlikle Gereksiz (1)	--	--
Toplam	34	100.0

Hipotezin test edilmesinde Likert Ölçeği ve Normal Dağılım Test İstatistiği uygulanmıştır. Likert Ölçeğine göre ortalama değer 4.6 olarak hesaplanmıştır. Normal Dağılım Test İstatistiğine göre ise Z değeri 6.52 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda hesaplanan Z değeri tablo değerinden ($6.52 > 1.645$) büyük olduğu için H_1 hipotezi gerek Likert Ölçeğine göre gerekse Normal Dağılım Test İstatistiğine göre kabul edilecektir. H_0 hipotezi ise red edilecektir.

(4) H_1 : *Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gereklidir.*

H_0 : *Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gerekli değildir.*

Ankete cevap veren holding yöneticilerinin bu konu hakkındaki yargılarının dağılımı ise, Tablo 5.30'da gösterilmiştir.

Tablo 5.30: Holding Yöneticilerinin Enflasyon Problemini Ortadan Kaldırmak Konusundaki Yargılarının Dağılımı

ALINMASI GEREKEN TEDBİR	Enflasyon Problemini Ortadan Kaldırmak	%
GEREKLİLİK DERECEİ		
Kesinlikle Gerekli (5)	30	88.2
Gerekli (4)	3	8.8
Fikrim Yok (3)	1	2.9
Gereksiz (2)	--	--
Kesinlikle Gereksiz (1)	--	--
Toplam	34	100.0

Bu yargı da, Normal Dağılım Test İstatistiği ve Likert Ölçeğine göre analiz edilmiştir. Likert Ölçeğine göre ortalama değer 4.8 olarak hesaplanmıştır. $4.8 > 4$ 'den olduğu için H_1 hipotezi Likert Ölçeğine göre kabul edilmektedir.

Bu hipotezin test edilmesinde Normal Dağılım Test İstatistiği uygulandığında ise, Z değeri 10.6 olarak hesaplanmıştır. 0.05 önem derecesinde Z'nin tablo değeri de 1.645 olarak bulunmuştur. Bu durumda, hesaplanan Z değeri bulunan bu tablo değerinden büyük olduğu ($10.6 > 1.645$) için H_1 hipotezi kabul edilecek, H_0 hipotezi ise red edilecektir. Konuya ilişkin hesaplamalar ise Ek-2'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

5.5.26. Holding Yöneticilerinin Araştırma İle İlgili Belirtmek İstedikleri Konular ve Önerileri

Bu soru, ankette yer almayan soruların dışında holding yöneticilerinin, kur değişimleri, konsolidasyon ve çeviri işlemleri konusundaki belirtmek istedikleri hususları ve düşünceleri tespit etmek için sorulmuştur. Bu soruya, holding yöneticilerin çok az bir bölümü cevap vermişlerdir. Elde edilen cevaplar, öneriler ve istekler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Kur değişmelerini tahmin edemedikleri için önemli olumsuzluklarla karşılaştıklarını ifade etmişler ve bunun nedenini de enflasyona bağlamışlardır.
2. Enflasyon ortamında tablolarda bazı düzeltmelerin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.
3. Döviz kurundaki artışların bazen siyasi nedenlerden kaynaklandığını ve buna bir çözüm bulunması gerektiğini belirtmişlerdir.
4. Döviz kurlarındaki artıştan sadece ihracat yapmaları durumunda olumlu yönde etkilendiklerini fakat, diğer tüm işlemlerde olumsuz yönde etkilendiklerini dile getirmişlerdir.

SONUÇ

Döviz kurlarındaki değişmelerin, uluslararası alanda faaliyette bulunan işletmeler üzerinde bir çok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuz etkiler; işlem, ekonomik, vergilendirme ve muhasebe veya çevirme etkileri olarak tanımlanmaktadır.

Kur değişmelerinin işlem etkisi, bir işletmenin döviz üzerinden alacaklı veya borçlu olması veya döviz üzerinden işlem yapması durumunda ortaya çıkmaktadır. Döviz kurlarındaki değişmelerden dolayı, işlemin yapıldığı ve tamamlandığı tarihler arasında döviz kurunda bir değişme olmuş ise, işletmeler bu değişiklikten etkilenecek ve gerçekleşen nakit akışı, beklenen nakit akışından farklı olabilecektir. İşletmeler, kur değişmelerinin işlem etkisinden korunmak için sözleşmeli korunma yöntemlerinden yani, hedging tekniklerinden (swap anlaşmaları, opsiyon ve vadeli döviz kontratları gibi..) yararlanmaktadırlar. Ayrıca, işletmeler kur değişmelerinin işlem etkisinden korunmak için ya zayıf para cinsinden olan ödemelerini geciktirip, güçlü para cinsinden olan ödemelerini hızlandırmakta, ya da alacaklarının güçlü para cinsinden olması durumunda tahsilatlarını geciktirerek, zayıf para cinsinden olması durumunda da tahsilatlarını hızlandırmaktadırlar.

Kur değişmelerinin önemli olumsuz etkilerinden bir diğeri de, ekonomik etkisidir. Bu etki, kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki uzun dönemli etkilerini kapsamaktadır. Çünkü ekonomik etki, kur değişmelerinin işletmelerin gelecekteki nakit akımları üzerindeki etkisi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, nakit akımların değişmesi, pay sahiplerinin servetini de değiştirmektedir. İşletmeler, kur değişmelerinin ekonomik etkisinden korunmak için ise, mümkün olduğu kadar farklı döviz çeşidi üzerinden satış yapmaktadırlar ya da finansman işlemlerinde çok çeşitli döviz kullanmaktadırlar. Çünkü, çok iyi çeşitlendirilmiş bir sermaye portföyü minimum riskli olacak ve riskin etkisi de minimum olacaktır.

Döviz kurlarındaki değişmelerin diğer bir önemli olumsuz etkisi ise, vergilendirme üzerindeki etkisidir. Bu etki, ancak kur farkları ortaya çıktığı zaman sözkonusu olmaktadır. Kur değişmelerinin vergilendirme etkisinden kurtulmak, ancak işlem etkisinden kurtulmakla mümkün olmaktadır. Eğer, işlem etkisi sonucu herhangi bir kur farkı ortaya çıkmaz ise, kur farkları ile ilgili bir muhasebe kaydı da yapılmayacaktır. Dolayısıyla, dönem sonunda herhangi bir kur farkı hesabı ile karşılaşılmayacaktır. Kur değişmelerinin vergilendirme üzerindeki etkisinin yönetiminde, dövizle yapılan işlemler sonucu ortaya çıkan kur farklarının maliyete eklenmesi veya doğrudan gider olarak yazılması geçici çözümlerdir. Bunun için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Çünkü, döviz kurlarındaki değişmelerin en önemli nedeni enflasyondur. Enflasyon probleminin çözüme kavuşturulması ile, kur farkları sorunu da ortadan kalkmış olacaktır.

Enflasyonun kur değişmeleri üzerindeki bu olumsuz etkisinin yanında, mali tablolar üzerinde de olumsuz etkisi bulunmaktadır. Enflasyon ortamında mali tablolar işletmelerin gerçek mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını yansıtamamaktadır. Mali tablolardaki kâr gerçek değil fiktif kâr olmaktadır. Dolayısıyla, bu mali tabloların (bilanço ve gelir tabloları) birleştirilmesiyle düzenlenen konsolide mali tablolar da, holdingin veya işletme topluluklarının gerçek mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında, güvenilir ve doğru bilgiler veremeyeceklerdir. Konsolide gelir tablosunda yer alan holdinge ait kâr gerçek kâr olmayacaktır. Sonuç olarak da, gerçek olmayan bu verilere veya kâra dayanarak alınan kararlar da yanlış olabilecektir. Bu nedenle de, bağlı işletmelere ait mali tablolar(Türkiye'de faaliyet gösteren bağlı işletmelere ait mali tablolar) öncelikle genel fiyat düzeyi muhasebesine göre yeniden düzenlenip, daha sonra da konsolidasyon kapsamına alınmalıdır. Bu şekilde düzenlenen konsolide mali tablolar, holdingin faaliyet sonuçlarını ve mali durumunu doğru ve güvenilir bir şekilde yansıtabilecektir.

Kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi ise, mali tablolar üzerindeki çevirme veya muhasebe etkisidir. Muhasebe etkisi, özellikle ana ülkesinin dışında kendine bağlı işletmelere sahip bulunan çok uluslu

işletmelerin karşılaştıkları ve yönetilmesi önemli olan bir etkidir. Çünkü bu etki, yabancı bağıli işletme veya işletmelerin mali tablolarında yer alan gelir, gider, borç ve alacak kalemlerinin ana ülke para birimine (Türk Lirasına) çevrilmesinde nasıl bir yol izlenecek, hangi kur veya kurlar kullanılacak gibi konuları içermektedir.

Yabancı bağıli işletmelere ait mali tablolarda çeviri yapmayı gerektiren bir çok neden vardır. Bunlar, mali tablo kullanıcılarına fayda ve kolaylık sağlamak, raporları bölümlere göre düzenlemek, yabancı bağıli işletme yönetiminin başarı durumunu değerlendirmek ve konsolide mali tabloları düzenlemektir.

Bilindiği üzere, konsolide mali tablolar da ana ve bağıli işletmelerin mali tablolarının birleştirilmesi ile düzenlenmektedir. Şayet, ana işletmenin yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bağıli işletmesi veya işletmeleri varsa, bu işletme veya işletmelere ait mali tablolarının da konsolidasyona dahil edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, konsolide mali tablolardan beklenen yararlar sağlanamayacaktır.

Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait yabancı paralı mali tablolar konsolidasyon kapsamına alınmadan önce, bu tablolar ana işletmenin para birimine çevrilmelidir. Çünkü, konsolide mali tablolar tek bir para birimi üzerinden yani, Türk Lirası üzerinden düzenlenmektedir. Fakat, dalgalı döviz kuru sisteminin yürürlüğe girdiği 1970'li yıllardan bu yana, konsolidasyon amacıyla yabancı paralı mali tabloların ana işletmenin para birimine çevrilmesi bir sorun haline gelmiştir. Bu tabloların çevirisinde, hangi çeviri yönteminin veya yöntemlerinin kullanılacağı, mali tablolardaki kalemlerin çevirisinde hangi kurların kullanılacağı ve mali tabloların çevirisi sonucu ortaya çıkan çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği sorun haline gelmiştir. İşte tüm bu sorunlar, kur değişmelerinin mali tablolar üzerindeki muhasebe veya çevirme etkisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, muhasebe veya çevirme etkisi, yabancı bağıli işletmelere ait mali tabloların farklı kurlara göre çevrilmesi nedeniyle, ana işletme açısından ortaya çıkan kazanç veya kayıpları ifade etmektedir. Bu nedenle, muhasebe veya çevirme etkisinin yönetimi, yabancı para ile düzenlenmiş mali tabloların çevirisinde en uygun çeviri yöntemini seçmekle mümkün olacaktır.

Literatürde, yabancı para ile düzenlenmiş mali tabloların konsolide edilmeden önce çevrilmesinde kullanılabilir dört yöntem belirtilmiştir. Bu yöntemler şu şekilde özetlenebilir;

1. Cari kur yöntemi veya dönem sonu kur yöntemi (Current rate or closing rate method); bu yöntemde, tüm varlıklar ve borçlar cari kur, öz sermaye tarihi kur, gelir ve gider kalemleri ise, ya cari kur ya da ortalama kur üzerinden diğer bir para birimine çevrilmiştir. Bununla birlikte çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar konsolide bilançoda öz kaynaklar içinde ayrı bir kalem olarak gösterilmektedir.

2. Cari-cari olmayan yöntem (Current-noncurrent method); bu yöntemde, cari aktif ve pasif kalemler cari kur, öz sermaye tarihi kur ve gelir tablosu kalemleri ise dönemin ortalama kuru üzerinden diğer bir para birimine çevrilmiştir. Ayrıca, çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar ise dönemin konsolide gelir tablosunda ayrı bir başlık altında gösterilmektedir.

3. Parasal-parasal olmayan yöntem (Monetary- non monetary method),bu yöntemde ise, parasal varlıklar ve borçlar cari kur, parasal olmayan varlıklar ile parasal olmayan borçlar ve öz sermaye tarihi kur üzerinden çevrilmiştir. Gelir tablosu kalemlerin çevirisinde ise ortalama kur kullanılmaktadır. Çeviri sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıplar da dönemin konsolide gelir tablosunda ayrı bir başlık altında sunulmaktadır.

4. Temporal yöntem (temporal method); bu yöntemde, varlıklar ve borçlar tarihi değerleri ile bilançoda gösteriliyorsa tarihi kur, varlıklar ve borçlar cari değerleri ile bilançoda gösteriliyor ise cari kur üzerinden diğer bir para birimine çevrilmiştir. Ayrıca, öz sermaye tarihi kur, gelir tablosu kalemleri ise işlemin gerçekleştiği tarihdeki kur veya ortalama kurlardan yararlanılarak çevrilmiştir. Bununla birlikte, çeviri kazanç veya kayıplar konsolide gelir tablosunda ayrı bir başlık altında gösterilmektedir

Literatürde belirtilen bu yöntemlerden yararlanılması durumunda, kur değişmelerinin muhasebe veya çevirme etkisi yönetilmiş olacaktır. Çünkü, bu yöntemlerden herhangi birinin çeviri işlemi için seçilmesi durumunda, yukarıda belirtilmiş olan sorunlara çözüm de bulunmuş olacaktır. Çünkü, bu yöntemlerin hepsinde çeviri işleminde nasıl bir yol izleneceği, hangi kalemlerin hangi kurlarla çevrileceği ve çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği açıkça belirtilmiştir.

Çalışmanın teorik bölümüne destek sağlamak için, Türkiye'de faaliyet gösteren holdinglerin kur değişmeleri nedeniyle konsolide mali tablolarını düzenlemede karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla ankete dayalı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Türkiye'deki holdiglerin %73.5'inin kur değişmelerinden olumsuz etkilendiği ve kur riskini minimize etmek veya kur değişmelerin olumsuz etkilerinden korunmak için kullanılabilecek hedging tekniklerinden yeterince faydanlanmadıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan holding yöneticilerinin %63.2'si bu tekniklerden faydalanmama nedeni olarak, konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ileri sürmüşlerdir.

Araştırmaya katılan holdinglerin %44.1'i konsolide mali tabloları sürekli olarak düzenlediklerini, %20.6'sı da her zaman düzenlemediklerini belirtmişlerdir. Türk Holding A.Ş.'lerin %63.6'sının yabancı bağıli işletmelerine ait mali tablolarını konsolidasyon kapsamına aldıkları, %36.4'ünün de konsolidasyon kapsamına almadıkları tespit edilmiştir. Yabancı bağıli işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına almayan holdinglerin %50'si buna neden olarak yasal bir zorunluluğun olmamasını göstermişlerdir.

Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyon kapsamına alınması durumunda birçok sorunla karşılaşmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, Türkiye'deki holding yöneticilerinin %26'sı mali tabloların farklı para birimleri üzerinden hazırlanması ve bunların Türk Lirasına çevrilmesinin zor olması, %22.2'si hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olması ve %22.2'si de dil ve kavram

farklılıklarının olması gibi sorunları, bağılı işletme veya işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken karşılaştıkları en önemli sorunlar olarak belirtmişlerdir.

Türkiye'deki holdinglerin, konsolidasyon veya diğer nedenlerle yabancı bağılı işletmelerine ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları en önemli sorun, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin veya yöntemlerinin olmaması (%32.3), olarak belirlenmiştir. Diğer önemli sorunlar ise, hem ana işletme hem de yabancı bağılı işletmenin muhasebe sistemini bilen ve çeviri işlemini yapacak uzman personelin olmaması (%29), mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin çevirisinde farklı döviz kurlarının kullanılması ve bunların tesbitinin zor olması (%16.1) ve mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin ne zaman işletmeye alındıklarının tam olarak bilinmemesi (%9.7) şeklinde tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir önemli sonuç ise, yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılacak çeviri yöntemleri hakkında Türk Holding A.Ş. yöneticilerinin, %45.4'ünün yeterli düzeyde, %36.4'ünün çok az, %18.2'sinin ise hiç bilgisinin olmadığıdır.

Bununla birlikte, yabancı bağılı işletmelerine ait mali tablolarının Türk Lirasına çevirisi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kaybını "çeviri düzeltme hesabı" adı altında konsolide bilançoda sunan holding sayısı 5(%45.5), doğrudan konsolide gelir tablosunda sunan holding sayısı ise 4 (%36.4) olarak saptanmıştır. Ayrıca, çeviri kazanç veya kaybını konsolide bilançoda sunan holding yöneticilerin %80'i sunma nedeni olarak; çeviri kazanç veya kaybının kağıt üzerinde ortaya çıkan bir rakam olması, yani bir kâr veya zarar niteliği taşıması olarak ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, çeviri kazanç veya kaybını konsolide gelir tablosunda sunan holding yöneticilerin %75'i buna neden olarak; çeviri kazanç veya kayıplarının işletmelerin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıktığını göstermişlerdir.

Kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak ve Türkiye'deki Holding A.Ş.'lerin, gerek yabancı bağlı işletmelerine ait mali tabloları konsolidasyon kapsamına alırken, gerekse bu işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken karşılaştıkları sorunları çözmek için birtakım çalışmaların yapılması ve bu çalışmalara ilişkin düzenlemelerin ve standartların kabul edilmesi gerekmektedir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Öncelikle, kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden korunmak ve kur riskini minimize etmede kullanılabilecek hedging tekniklerinin işletmeler tarafından yaygın bir şekilde kullanılması, ancak bu tekniklerin onlara yeterince tanıtılması ile mümkün olabilecektir. Bu tanıtım da, üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde konferanslar, paneller ve seminerler şeklinde işletme yöneticilerine anlatılarak sağlanabilecektir. Böylece, bu tekniklerin faydaları, nasıl kullanıldığı ve kur riskinden veya kur değişmelerinin olumsuz etkisinden nasıl korunulduğu işletme yöneticilerine anlatılmış olacaktır. Ayrıca, geleceğin işletme yöneticilerini yetiştiren üniversitelerin lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında hedging teknikleri hakkında derslerin verilmesi gerekmektedir. Sonuçta, bu teknikler yöneticiler tarafından bilinecek ve işletmeler tarafından kur değişmelerinin olumsuz etkisini azaltmada yaygın bir şekilde kullanılabilecektir.

Yabancı bağlı işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmak için ise, Uluslararası Muhasebe Standartları ile Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylece, hesap planları, hesap isimleri, mali tabloların şekilleri ve kullanılan değerleme yöntemleri arasındaki farklılıklar giderilmiş olacaktır. Aynı zamanda, kavram ve hesap dönemlerinde de farklılıklar var ise, bu farklılıklar da giderilmiş olacaktır. Böylece, yabancı işletmelere ait mali tablolar konsolidasyon kapsamına alınırken bu sorunlarla karşılaşılmayacaktır.

Bunlara ek olarak, yurtdışında faaliyet gösteren yabancı bağlı işletmeler, hem Türkiye'deki mevzuata uygun, hem de faaliyette buldukları ülkenin

mevzuatına uygun iki türlü defter tutabilirler ve mali tablolar düzenleyebilirler. Böylece, gerek kayıt düzeninden, gerekse değerlendirme ilkelerinden ve amortisman ayırma yöntemlerinden kaynaklanan sorunlar da çözümlenecektir. Fakat, bu uygulamanın işletmelere ek bir mali yük ve idari iş getireceği de unutulmamalıdır. Bu durumda, gerekli analizlerin yapılması ve kararların ona göre alınması daha uygun olacaktır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart bir çeviri yöntemi veya yöntemlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde, yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılacak şu an için en uygun çeviri yöntemi cari kur yöntemidir. Yapılan araştırmada da, Türkiye'deki Holding A.Ş.'lerin %63.6'sının çeviri işleminde cari kur yöntemini benimsediği saptanmıştır. Bununla birlikte, %36.4'ü de hemen hemen cari kur yöntemine benzer yöntemler kullanarak çeviri işlemini gerçekleştirmektedirler. Cari kur yöntemi, çeviri yöntemleri içinde en kolay yöntem olup, kalemler arasında da herhangi bir sınıflandırma yapmamaktadır. Bu nedenle, çeviri işleminde bu yöntemden faydalanılması daha kolay ve uygun olacaktır.

Çeviri işleminde kullanılacak standart bir çeviri yönteminin belirlenmesi ile, mali tablolarda bulunan kalem veya kalemlerin çevirisinde hangi kurların (tarihi, ortalama, cari) kullanılacağı belirlenmiş olacaktır. Böylece, hangi kurun seçileceği sorununa çözüm getirilebilecektir. Bununla birlikte, çeviri yöntemlerine göre çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda nasıl gösterileceği veya sunulacağı sorunu da ortadan kalkmış olacaktır. Çünkü, çeviri kazanç veya kayıplarının konsolide mali tablolarda gösterilme şekli çeviri yöntemlerine göre farklı olmaktadır. Örneğin; cari kur yönteminde çeviri kazanç veya kayıpları konsolide bilançoda öz kaynaklar grubu içinde gösterilmektedir.

Yapılacak diğer bir iş ise, holdinglerde muhasebe işlemlerinde bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması (eğer yok ise) ve bu konu ile ilgili paket programların geliştirilmesidir. Böylece, mali tablolarda yer alan kalem veya

kalemlerin ne zaman işletmeye alındıkları kolayca tespit edilebilecek ve o tarihin kurundan yararlanarak, bu kalem veya kalemlerin çevirisi kolayca yapılabilecektir. Çalışmanın dördüncü bölümünde de anlatıldığı üzere, gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde genel olarak ortalama kur kullanılmaktadır. Muhasebe işlemlerinde bilgisayarların kullanımı ile, gelir tablosu kalemlerinin çevirisinde ortalama kurun yerine, işlem tarihindeki kurun kullanılması da sağlanabilecektir. Böylece, konsolide gelir tablosundan elde edilen bilgiler daha gerçekçi ve güvenilir olacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'deki Holding A.Ş.'lerin, çeviri işlemlerinde karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri de, yabancı bağıli işletmelerinin faaliyette bulunduğu ülkelerin muhasebe sistemini, mevzuatını bilen ve bu işletmelere ait yabancı paralı veya yabancı para ile düzenlenmiş mali tabloların Türk Lirasına çeviri işlemini yapacak uzman personelinin olmamasıdır. Bunun için, çeviri işlemini yapacak holding yöneticilerini yetiştiren üniversitelerin lisans, lisans-üstü ve doktora programlarında uluslararası muhasebe veya muhasebenin uluslararası boyutları, çok uluslu işletmelerin muhasebe sorunları, yabancı paralı işlemler ve yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılan çeviri yöntemleri konusundaki derslerin verilmesi gerekmektedir. Böylece, çeviri işlemlerinde yöneticiler daha az sorunla karşılaşacaklardır. Ayrıca, bu yöneticiler uluslararası alanda faaliyette bulunurken ve bağıli işletme kurarken, ne gibi sorunlarla karşılaşabilecekleri konusunda önceden bilgi sahibi olacakları için, gerekli tedbirleri de en kısa zamanda alma imkanına sahip olacaklardır.

Yabancı bağıli işletmelere ait mali tabloların tek bir para birimi üzerinden (örneğin; yalnızca dolar üzerinden) hazırlanması da, çeviri işlemlerinde karşılaşılan sorunları azaltabilecektir. Bu durumda, çeviri işlemi fazla zaman almayacak ve maliyetli de olmayacaktır. Çünkü, farklı döviz kurları üzerinden (dolar, mark, yen gibi...) bir çok mali tablonun düzenlenmesi durumunda, bunlar için ayrı ayrı kurlara ait Türk Lirasının o günkü değerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu da, fazla zaman alacaktır.

Döviz kurlarındaki değişmelerin mali tablolar üzerindeki çevirme etkisini yok etmenin tek yolu, dünyada ortak bir para birimine geçilmesidir. Böylece, hiç bir çeviri kazancı veya kaybı ile karşılaşılacaktır. Durum böyle olunca, mali tablolar tek bir para birimi üzerinden hazırlanabilecektir. Fakat, dünyada ortak bir para birimine geçilmesi ancak bir temenni olabilmektedir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği'nin tek bir para birimini kabul etmesi ve bu konudaki çalışmalar da dikkate alınırca, dünyada ortak bir para birimine geçilmesinin sadece bir hayal olmadığı düşünülebilir.

Kur değişmeleri nedeni ile konsolide mali tabloların düzenlenmesinde karşılaşılan sorunlar, yabancı bağlı işletme veya işletmelerin konsolidasyon kapsamı dışında bırakılması sureti ile de çözüme kavuşturulabilecektir. Çünkü, bu durumda, yabancı paralı mali tablolar ve bu tabloların çeviri işlemi de olmayacaktır. Dolayısıyla, kur değişmelerinin muhasebe veya çevirme etkisinden de söz edilmeyecektir. Fakat, yabancı bağlı işletmelerin konsolidasyon kapsamı dışında bırakılması durumunda, konsolide mali tabloların düzenlenmesi ile hiç bir fayda sağlanamayacaktır. Çünkü, genel olarak konsolide mali tablolar bir holdinge veya işletmeler topluluğuna ait tüm varlık ve kaynakları, gelir ve giderleri, kâr veya zararları gösteremeyecektir. Eğer bir holdingin yurtdışında çok sayıda bağlı işletmesi bulunursa ve bu işletmelere ait mali tablolar da konsolidasyon kapsamına alınmaz ise, düzenlenen konsolide mali tablolar holdingin gerçek mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını yansıtamayacaktır. Bu durumda da, bu tablolardan bilgi edinen yatırımcılar, kredi kurumları, sendikalar v.b. kişiler veya kuruluşlar yanlış bilgiler edinecekler ve sonuçta da yanlış kararlar alabileceklerdir.

Döviz kurlarındaki değişmelerin işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerinin en önemli nedenlerinden biri de, ülkemizde yıllardan beri mevcut olan ve devam eden yüksek enflasyon oranıdır. Bu nedenle, döviz kurlarındaki değişmelerin işletmeler üzerindeki işlem, ekonomik, vergilendirme ve muhasebe etkisi önemli olmaktadır. Ayrıca, düzenlenen mali tablolar da, holdingin veya işletmeler grubunun gerçek mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında güvenilir bilgiler sunamamaktadır. Bu nedenle, enflasyon probleminin mutlak surette ortadan

kaldırılması gerekmektedir. Bu da, daha fazla üretmek ve daha fazla ihraç ederek mümkün olabilecektir. Enflasyon probleminin ortadan kalkmasıyla birlikte, döviz kurlarının işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri de büyük ölçüde giderilmiş olacaktır.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse, genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkeleri doğrultusunda, evrensel boyutta geliştirilecek muhasebe standartları, kur değişimleri nedeni ile konsolide mali tabloların düzenlenmesinde karşılaşılan sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır. Böylece, konsolidasyon ve çeviri işlemlerinde karşılaşılan sorunlar büyük ölçüde çözüme kavuşturulacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKBULUT, Yıldız (1994), Yabancı Paralı Finansal Tabloların Milli Paraya Çevrilmesinde Kullanılan Yöntemlerin Konsolide Mali Tablolar Açısından İncelenmesi(Yayınlanmamış Doktora Tezi),Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- AKDENİZ, Fikret (1993), "İthal Edilen Mallarda Maliyet ve Kur Farkları Sorunu", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:146, Ekim.**
- AKDOĞAN, Nalan (1980), Enflasyon Muhasebesi, Ankara: Mali Bilimler Meslek Yüksek Okulu Yayınları No:1,**
- AKDOĞAN, Nalan ve Mehmet Sayarı (1984), "Türk ve Yabancı İşletmelerin Karşılaştıkları Muhasebe Sorunlarına Çözüm Önerileri", Türkiye VI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Alanya.**
- AKDOĞAN, Nalan ve Nejat Tenker (1992), Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri,(4.Basım), Ankara.**
- AKGÜÇ, Öztin (1990), Mali Tabloların Analizi, (8.B), İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayını No:61.**
- AKÜN, F. Lerzan Kavut (1990), Konsolide Mali Tabloların Hazırlanması ve Bağımsız Dış Denetimi(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- ALEXANDER, Dvid (1990), Financial Reporting(2.Edt.), London: Chapman and Hall.**
- ANTHONY, Robert M. ve James S. Reece (1989), Accounting: Text and Cases(8.Edt.), Illinois: International Edition Homwood.**
- ARPAN, S., Jeffrey ve Lee H. Radebaugh (1985), International Accounting and Multinational Enterprises, New York : John Wiley and Sons Inc.**

- ARPAN, S.J. ve L.H. Radebaugh (1981), International Accounting and Multinational Enterprises, Boston: Warren, Gorham and Lamont Inc.**
- ARSLAN, Erdoğan (1997), "Enflasyon Muhasebesinin Neresindeyiz?-II", Yaklaşım Dergisi, Mayıs.**
- ATRILL, Peter ve David Harvey (1992), Accounting for Business, Oxford:Butterworth-Heinemann LTD. A.**
- AYDEMİR, Şinasi (1993), "Yıllara Yaygın İş Yapan Adi Ortaklıklarda Ortaklar Tarafından Verilen Sabit Kıymetler İçin Kira Hesaplanmakta mıdır", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 1, Ocak.**
- AYDIN, Yaşar ve Zeki Doğan (1996), "Kur Farklarının Mali Tablolara Yansıtılması ve Muhasebeleştirilmesi", Vergi Sorunları Dergisi, Temmuz.**
- BAKIR, Mehmet (1996), "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1", Vergi Sorunları Dergisi, Eylül.**
- BALCK, Geoff (1987), Accounting Standards, New York: Longman Group U.K. Limited.**
- BEAMS, Floyd A. (1992), Advanced Accounting(5.Edt.), New Jersey: Prentice-Hall Inc.**
- BELCAOUI, Ahmed Riahi (1993), Accounting Theory(3.Edt.), Montreal: The Dryden Press.**
- BEMEY, Paul R., William P.Lyans ve Stanley J. Garstka (1981), Advanced Accounting, Dallas: Business Publications.**
- BİLGİNOĞLU, Fahir (1985), "Konsern İşletmelerde Finansal Tablolar", İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Kasım.**
- BOZKURT, Ünal (1983), "Kur dalgalanmalarının Çok Uluslu Şirketler Üzerindeki Etkisi-1", İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı: 31, Şubat.**

- BRYANT, Roger (1985), "Accountancy" , Banking and Finance Series, London: Grahman and Trotman Limited.**
- BUCKLEY, Adrian (1992), Multinational Finance(2.Edt.), New York: Prentice Hall.**
- BURNS, Thomas, J. Edward M. Coffman, Daniel L. Jensen ve Ray G. Stephens (1994), Advanced Accounting, Mc Graw Hill Book Company.**
- ÇABUK, Adem (1989), Finansal Tablolarn Analzi, Bursa: U.Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını No:38.**
- CAKICI, Latif (1991), Avrupa Topluluğu Entegrasyonunda Muhasebe Standartları, Avrupa Topluluğun 4.7.8. Yönergeleri, Türkiye XII. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu 20-24 Nisan, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları Yayın No:3.**
- CALDWELL, James C., Belvend E. Needles ve Henry K. Anderson (1981), Principles of Accounting, Boston: Houghton Mifflin Company.**
- CANOĞLU, M. Ali (1993), "Yeni Hesap Planında Karşılıklar", Yaklaşım Dergisi, Sayı:11, Kasım.**
- CANOĞLU, M. Ali (1997), "Faiz ve Kur Farkı Giderleri ve Muhasebe Kayıtları", Vergici ve Muhasebeci İle Diyalog Dergisi, Sayı:2, Yıl:12.**
- CANTÜRK, Ali Behçet (1990), Uygulamalı Pratik Muhasebe, İstanbul: Behçet Kitabevi.**
- CAPİTAL (1997), "Kur Riskinden Korunma Yolları", Yıl:5, Sayı:3, Mart.**
- CHOI, Frederick D.S ve Gerhard G. Müller (1992), International Accounting(2.Edt.), New Jersey: Prentice-Hall International Inco.**
- CHOI, Frederick D.S. ve Gerhard G.Mueller (1984), International Accounting, New Jersey: Prentice-Hall Inc.**

- COOLEY, P.L. ve Faster R.P. (1991), Business Financial Management, ABD: The Drydan Press.**
- COPELAND, Tom, Tim Koller ve Jack Murrin (1990), "How to Value a Multinational Business", Planning Review, May/June.**
- CRICHTON, Janie (1990), "Consolidation-A Deceptive ve Simplicity", Accountancy, February.**
- DEMİRRAĞ, İstemi (1986), "The Treatment of Exchange Rates in International Performance Evaluation, Accounting and Business Research, Spring.**
- DOĞAN, Zeki (1996), "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Çözüm Önerileri", İller Bankası Dergisi, Sayı:4, Nisan.**
- DOĞAN, Zeki (1996), "Kredi Faizlerinin Yönetiminde Faiz Swap'ı ve Yapılan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi", Vergi Sorunları Dergisi, Ocak.**
- DUMAN, Mehmet ve Osman Karamustafa (1996), "Kur Riski Türleri ve Türk Firmaları Açısından Önemine İlişkin Bir Saha Araştırması", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Nisan.**
- DURMUŞ, A. Hayri (1984), "Yabancı Ülkelerde Çalışan Şirketlerimizin Finansal Tablolarını Konsolidasyonda Karşılaştıkları Sorunlar", Türkiye VI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Alanya.**
- DURMUŞ, Hayri (1990), Mali Tablolar Tahlili, İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı.**
- EBİÇLİOĞLU, Fatih ve Kaan Korkmaz (1994), "Menkul Kıymetlerde Değerleme ve Ortaya Çıkan Sorunlar", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:156, Ağustos.**

- EITEMAN, David K., Arthur I.Stanehill, Micheal H. Moffett (1992), *Multinational Business Finance*(6.Edt.), U.S.A.: Addison-Wesley Publishing Company Inc.**
- ERDOĞAN, Necmettin ve Nejat Akıncı (1994 ve 1995), *Finansal Tablolar Analizi*(3. ve 4. Basım), İzmir: Barış Yayınları.**
- ERDOĞAN, Niyazi (1993), *Uluslararası İşletmelerde Mali Risk Yönetimi ve Çağdaş Finansman Teknikleri*, Ankara: Mü-Ka Matbaacılık, Eylül.**
- ERKURAL, Müge (1992), "Uluslararası Muhasebe Standardı 21, Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi", *Uluslararası Muhasebe Standartları* (Der: A.Hayri Durmuş), İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayın No: 7.**
- FISCHER, Paul M., William Sames Taylor ve J. Arthur Leer (1982), *Advanced Accounting*(2.Edt.), Ohio: South-Western Publishing Company.**
- GARLICKI, T.D., F.J. Fabozzi ve R.Fonfeder (1987), "The Impact of Earnings Under FASB 52 On Equity Returns", *Financial Management*, Autumn.**
- GRANOF, Micheal H. (1983), *Accounting for Managers and Investors*, New Jersey: Prentice-Hall Inc.**
- GRAY, S.J. (1983), *International Accounting and Translation Decisions*, Kent: Button Worth and Co.Ltd.**
- GRIFFIN, Paul A.(1982), "Foreign Exchange Gains and Losses: Impact on Reported Earnings, *Abacus*, xviii:1.**
- GÜR, Abdullah (1986), "Konsolide Mali Tabloları Düzenleme İlkeleri", *I.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, Şubat- Mayıs.**
- GÜVEMLİ, Oktay (1993), "Birleştirilmiş Mali Tablolar", *Vergi Dünyası Dergisi*, Aralık.**

- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem (1993), "Enflasyon Muhasebesi", Vergi Dünyası, Sayı:143, Temmuz.**
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem (1997), Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.**
- HELMKAMP, John G. ve Diğerleri (1989), Principles of Accounting (3.th) , New York:John Wiley and Sons Inc.**
- HENDRICKSEN, E.S. VE F. Van Breda (1992), Accounting Theory, Boston: Richard D.Irwin Inc.**
- HOIZER, H.Peter ve Derek T.Bailey (1984), International Accounting, New York: Harpen ve Row Publisher.**
- HORNGREN, Charles T., Gray L. Sundem ve John A. Elliot (1993), Introduction to Financial Accounting(5.Edt.), New Jersey: Prentice-Hall Inc.**
- JUPE, Re, S. Manson ve R.T. Wearing (1995), Cases in Company Financial Reporting(2.Edt.), London: Paul Chapman Publishing Ltd.**
- KARACAN, İhsan (1985), Yabancı Paralı İşletmeler Muhasebesi ve Yabancı Para Üzerinden Düzenlenmiş Mali Tabloların Dönüştürülmesi Hakkında Bir İnceleme, İstanbul: Yapı Kredi Bankası İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:3.**
- KARADAĞ, İslam (1990), Uluslararası Muhasebe ve Çok Uluslu Şirketler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- KARLUK, Rıdvan (1996), Uluslararası Ekonomi(4.Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.**
- KEŞÇİ, A. Güngör (1984), "Uluslararası İşletmecilikte Döviz Riskine Karşı Önlemler ve Dünya Uygulaması", İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı:37, Ağustos.**

- KIRSCH, R.J. ve J.Wayne(1991), "The Impact of Fluctuating Exchange Rates on US Multinational Corporate Budgeting For and Performance Evaluation of, Foreign Subsidiaries", The International Journal of Accounting, xxvi.**
- KIRSCH, Robert J. ve Dawn Becker Dermen (1994), "Proposed Revisions of International Accounting Standard No:21 and Their Implications for Translation Accounting in Selected English- Speaking Countries", The International Journal of Accounting, May.**
- KONURALP, Gürel (1990), Döviz Kuru Riski Yönetimine Portföy Yaklaşımı ve Uygulama(Yayımlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- KORKUSUZ, Mehmet (1995), "Kur Farklarının Vergi Gelirlerine Etkisi ve Muhasebeleştirilmesi İle İlgili Sorunlar", Maliye Postası Dergisi, Sayı:366, 1 Aralık.**
- LARSEN, E.John (1994), Modern Advanced Accounting(6.edt.),McGraw Hill Company.**
- LEVI, Maurice(1983), International Finance: Financial Management and International Economy, New York: Mc Graw Hill Company.**
- LEWIS, Richard ve David Pendrill (1991), Advanced Financial Accounting(3.Edt.), London: Pitman Publishing.**
- MANNINO, Paul V. ve Ken Milani (1992), "Budgeting for an International Business", Management Accounting, February.**
- MECCONNEL, Compell R. ve Stanbey L. Brue (1993), Economics, (12.nd Ed.), New York: McGraw-Hill Inc.,**

- MISIRLIOĞLU, İ.Ufuk (1996), Eflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Cari Maliyet Muhasebesi Yöntemine Göre Giderilmesi, Vergi Sorunları Dergisi, Temmuz.**
- NEEDLES, Belverd E. (1986), Financial Accounting(2.Edt.), Boston: Houghton Mifflin Company.**
- OKTAY, Ertan (1989), Enflasyon Teorileri, Ankara:Neşriyat LDT.ŞTİ.**
- ÖNCE, Saime (1995), Türev Ürünlerinin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri, Eskişehir: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 192.**
- ÖZÇELİK, Turgay (1987), Enflasyonun Etkilerinin Finansal Tablolara Yansıtan Muhasebe Modelleri ve Bir Vaka Çalışması(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını.**
- ÖZEL, Salih (1995), "Kur Farkları ve Yeni Muhasebe Sistemine Göre Kayda Alınması", Yaklaşım Dergisi, Ocak.**
- ÖZKAN, Mehmet (1992), "Enflasyonla Başbaşa ", Denge Dergisi, sayı:16, Mart.**
- PATERSON, Ron (1993), "A Hidden Agenda in the Role of Valuation" , Accountancy, September.**
- POHLER, Arnold J. ve Joseph E. Mori (1988), Advanced Accounting(3.Edt.), New York: Harcount Brace Jauonoich Inc.**
- PONG, Christopher K.M. ve Geoffrey Whittington (1996), "The Withdrawal of Current Cost Accounting in the United Kingdom: A Study of the Accounting Standards Committee", Abacus, V: 32, March.**
- REVISINE, Lawrence (1973), Replacement Cost Accounting, New Jersey: Prentice- Hall Inc.**

- ROBERTS, C. ve S. Gray (1991), "Segmental Reporting", Comparative International Accounting, UK: Prentice hall International Ltd.**
- ROBSON, Keith (1994), "Inflation Accounting and Action at a Distance: The Sandilands Episode", Accounting Organizations and Society, January.**
- ROSENEIELD, Paul ve Frederick Gill(1990), "Applications in Accounting", Journal of Accountancy, February.**
- SAĞLAR, Jale (1997), Çok Uluslu Şirketlerin Finansal Tablolarının Hazırlanmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Bu sorunların Çözümü İçin Yapılan Çalışmalar(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- SAMUELS, J.M., R.E. Brayshow ve J.M. Craner (1995), Financial Statement Analaysis in Europe, London: Chapman and Hall.**
- SARIASLAN, Metin (1993), Konsolide Mali Tabloların Hazırlanması ve Bağımsız Dış Denetimi(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), I.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- SCAPENS, Robert W (1981), Accounting in an Inflanatory Environment (2.th Ed.), London:The Macmillan Press LTD.**
- ŞEKER, Sakıp (1995), "Kur Farkları, Yeniden Değerleme ve Kıst Amortisman Uygulaması", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 79, Nisan.**
- SEYİDOĞLU, Halil (1994), Uluslararası Finans, İstanbul: Güzem Yayınları No:8.**
- SKOGSVIK, Kenth (1990), "Current Cost Accounting Ratios as Predictors of Business Failure: The Swedish Case", Journal of Business Finance and Accounting, Spring.**
- SOYDAN, Hakkı ve Ümit Gücenme (1989), Uluslararası Muhasebe, Eskişehir.**

- SRINIVASULA, S.L. (1981), "Strategic Response to Foreign Exchange Risks",
The Columbia Journal of World Business, Spring.**
- STIKNEY, Clyde ve Finney E Becher (1983), Business Combinations and
Consolidated Financial Statement, Illinois: Richard D. Irwin Inc.**
- TARAKÇI, Hızır (1995), "Kur Farklarının Ne Şekilde İşleme Tabi Tutulacağı
Konusunda Oluşan Dört Ayrı Görüş", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 163,
Mart.**
- TAYLOR, Peter ve Brian Underdown (1993), Advanced Financial Accounting,
Oxford:Butterworth-Heinemann LTD.**
- THOMPSON, Grahme (1987), "Inflation Accounting in a Theory of Calculation"
Accounting Organizations and Society, C.12, S.5.**
- TMUDESK(Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu), (1997), Türkiye
Muhasebe Standartları-1997, Ankara: TÜRMOB Yayınları.**
- TUAN, A.Kadir (1979) , Yönetim Muhasebesi, Adana:İpek Matbaacılık.**
- TUAN, A.Kadir (1982), İşletmelerde Finansal Tabloların Analiz ve Yorumu
(2.B.), Adana:İpek Matbaacılık.**
- TUAN, A.Kadir ve Zeki Doğan (1996), "İşletmelerde Enflasyon Muhasebesinin
Kullanım Oranının Tesbitine İlişkin Bir Alan Çalışması", İ.Ü. İşletme
Fakültesi Dergisi, Nisan.**
- TUNCER, Selahattin (1990), "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun
Dönemli Etkileri", Enflasyon Muhasebesi, İstanbul:İ. Mülkiyeliler Vakfı
Yayını, Eylül.**
- UMAN, Nuri (1990), "Enflasyonda İşletme Kârlılığı ve Ölçülmesi", Enflasyon
Muhasebesi, İstanbul: İ Mülkiyeliler Vakfı Yayını, Eylül.**

- ÜNAL, Haluk (1992), "Uluslararası Muhasebe Standardı 21, Kur Değişmelerinin Etkilerinin Muhasebesi", Uluslararası Muhasebe Standartları (Der: A.Hayri Durmuş), İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayın No: 7.**
- UZAY, Şaban (1993), "Konsolide Mali Tablolar", Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:10, Temmuz.**
- WALGENBACH, Paul H. ve Diğerleri (1982), Financial Management (3.th ed.), New York: Horcaunt Brace Jawanaurch Inc.**
- WATTS, John (1993), Accounting in the Business Environment, London: Logman Group U.K. Limited.**
- WELSCH, Glenn A. ve Charles T. Zlatkovich (1989), Intermediate Accounting(8.Edt.), Boston: Homewood Company.**
- WOLK, Harry I., Jare R. Francis ve Micheal G. Tearney (1984), Accounting Theory, Boston: Kent Publishing Company.**
- YALKIN, Yüksel Koç ve Nalan Akdoğan (1994), Avrupa Topluluğu 4.7.8. Yönerge, Ankara: TÜRMOB Yayınları No:9.**
- YÜKSEL, Ahmet (1982), Enflasyon Muhasebesi, Fiyat Artışlarının Finansal Tablolara Yansıtan Muhasebe Modelleri, İstanbul: Tasvir Gazeteçlik ve Matbaacılık İşl.**
- YÜKSEL, Ahmet (1983), "Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumlulukar", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Ağustos.**

EKLER

Ek - 1

ANKET FORMU

1- Eğitim durumunuz nedir?

- Lise
 Üniversite
 Lisans Üstü
 Diğer(Lütfen Belirtiniz)

2- Holdingdeki göreviniz.....

3- Döviz kurlarındaki değişimler faaliyetlerinizi ne yönde etkilemektedir?

- Olumlu yönde
 Olumsuz yönde
 Hiç etkilememekte
 Diğer (Lütfen belirtiniz)

Cevabınız "Olumsuz yönde" değil ise, **8.** soruya geçiniz.

4- Döviz kurlarındaki değişimlerin holdinginiz üzerindeki olumsuz etkisini önem derecesine göre belirtiniz.

	Çok Önemli	Önemli	Fikrim Yok	Önemsiz	Hiç Önemli Değil
1) Mali tablolar üzerindeki etkisi (Çevirme, bilanço etkisi)	()	()	()	()	()
2) Yapılan işlemler üzerindeki etkisi (Nakit girişi ve çıkışına etkisi, kısa dönemli etkisi)	()	()	()	()	()
3) Vergilendirme üzerindeki etkisi	()	()	()	()	()
4) Ekonomik etkisi (İşletmenizin piyasa değeri üzerindeki etkisi, uzun dönemli etkisi)	()	()	()	()	()

5- Kur değişmelerinin holdinginiz üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak için aşağıda belirtilen önlem veya önlemlerden hangisini/hangilerini alıyorsunuz?

- Hiçbir önlem almıyoruz
- Yabancı paralı mali tabloların çevirisinde en uygun çeviri yöntemini seçiyoruz
- Satışlarımızı veya alışlarımızı mümkün olduğu kadar farklı yabancı para üzerinden yapıyoruz
- Zayıf para cinsinden olan ödemelerimizi geciktirip, güçlü para cinsinden olan ödemelerimizi hızlandırıyoruz
- Alacaklarımızın güçlü para cinsinden olması durumunda, tahsilatları geciktiriyoruz. Alacaklarımızın zayıf para cinsinden olması durumunda ise, tahsilatları hızlandırıyoruz
- Yabancı para üzerinden daha az işlem yapmaya çalışıyoruz
- Sözleşmeye dayalı hedging tekniklerinden yararlanıyoruz
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

6- Kur değişmelerinin olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak için aşağıda belirtilen hedging tekniklerinin hangisinden/hangilerinden yararlanıyorsunuz?

- Swap anlaşmaları
- Future kontratlar
- Forward kontratlar
- Opsiyon sözleşmeleri
- Hiçbir hedging tekniğinden yararlanmıyoruz
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

7- Kur değişmelerinin etkisini veya kur riskini azaltmak, ortadan kaldırmak için, sözleşmeye dayalı hedging tekniklerini **kullanmıyorsanız**, neden veya nedenlerinizi belirtiniz?

- Bu teknikler hakkında yeterli düzeyde bilgimiz yoktur
- Bu tekniklerin kur değişmelerinin etkisini azaltacağına veya ortadan kaldıracığına inanmıyoruz
- Holdingimiz kur değişmelerinin olumsuz etkisi altında olmadığı için kullanmıyoruz
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

8- Holdinge ait konsolide(birleştirilmiş) mali tablolar düzenliyor musunuz?

- Evet
- Her zaman düzenlemiyoruz
- Hayır

Cevabınız "HAYIR" ise 10. soruya geçiniz

9- Konsolide(birleştirilmiş) mali tablolar düzenleme neden/nedenlerinizi belirtiniz?

- Yasal zorunluluktan dolayı
- Holdingin durumunu ve faaliyet sonuçlarını en iyi şekilde yansıtabilmek için
- Holding yönetimine bilgi vermek için
- Holding ortaklarına bilgi vermek için
- Kredi kurumlarına bilgi vermek için
- Diğer(Lütfen belirtiniz)

10- Yurtdışında faaliyet gösteren bağlı işletme/işletmeleriniz varmıdır ?

- Evet
- Hayır

Cevabınız "HAYIR" ise 23. soruya geçiniz

11- Yurtdışında faaliyet gösteren bağlı işletme/ işletmelerinize ait mali tabloları konsolidasyon(birleştirme) kapsamına alıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

Cevabınız "EVET" ise 13. soruya geçiniz

12- Yurtdışındaki yabancı bağlı işletme/işletmelerinize ait mali tabloları konsolidasyona (birleştirmeye) dahil etmemenizin neden/nedenlerinizi belirtiniz?

- Yasal bir zorunluğunun olmaması
- Yabancı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinin zor olması ve zaman alması
- Yabancı bağlı işletme/işletmelerin faaliyette bulunduğu ülkede ekonomik ve siyasi istikrarın olmaması
- Holding, yabancı bağlı işletme/işletmelerin hisse senetlerinin veya toplam oyunun %50'sinden daha azına sahip olması
- Yabancı bağlı işletme/işletmelerin konsolidasyona alınmamasının bir işletme politikası olması
- Diğer (Lütfen belirtiniz).....

13- Yabancı bağlı İşletme/işletmelere ait mali tabloları konsolidasyona(birleştirme) alırken aşağıdaki sorunlardan hangisi/hangileri ile karşılaşıyorsunuz?

- Hiçbir sorunla karşılaşmıyoruz
- Hesap planlarının, bilanço ve gelir tabloları şekillerinin ve muhasebe sistemlerinin farklı olması
- Diğer bağlı işletmelerle faaliyet alanlarının farklı olması
- Mali tabloların farklı para birimleri üzerinden hazırlanması ve bunların Türk Lirasına çevrilmesinin zorluğu
- Değerleme yöntemlerinin yurtiçi bağlı işletmeler tarafından kullanılan yöntemlerden farklı olması
- Hesap dönemlerinin farklı olması
- Dil ve kavram farklılıklarının olması
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

14- Yurtdışında faaliyet gösteren bağıli işletme veya işletmelerinize ait mali tabloları Türk Lirasına çeviriyor musunuz?

- Tüm yabancı bağıli işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çeviriyoruz
 Bazı bağıli işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çeviriyoruz
 Hiçbir yabancı bağıli işletmenin mali tablolarını Türk Lirasına çevirmiyoruz
 Diğer(Lütfen belirtiniz)

"Hiçbir yabancı bağıli işletmenin mali tablolarını Türk Lirasına çevirmiyoruz"
seceneğini işaretlediyseniz **23.** soruya geçiniz

15- Yabancı bağıli işletme/işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çevirme neden/nedenlerinizi belirtiniz?

- Holdinge ait konsolide mali tabloları düzenlemek
 Bağıli işletme/işletmelerin faaliyetlerinin değerlendirmek
 Bağıli işletme/işletmelerin başarı durumunu değerlendirmek
 Mali tablo kullanıcılarına fayda ve kolaylık sağlamak
 Diğer(Lütfen belirtiniz)

16- Yurtdışında faaliyet gösteren yabancı bağıli işletme/işletmelerinize ait mali tabloların Türk Lirasına çeviri işlemi kimin tarafından yapılmaktadır?

- Yabancı bağıli işletme/işletmeler tarafından
 Holding tarafından(ana işletme)
 Diğer (Lütfen belirtiniz)

17- Yurtdışında faaliyet gösteren yabancı bağıli işletme/işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken, çeviri işleminde aşağıdaki yöntemlerden hangisini kullanıyor sunuz?

- Cari kur yöntemi (Bu yöntemde, tüm varlık ve borçlar cari kur, gelir ve giderler cari kur veya ortalama kur, öz sermaye ise tarihi kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmektedir)
- Parasal - parasal olmayan yöntem (Bu yöntemde, parasal varlık ve parasal borçlar cari kur, parasal olmayan varlıklar ve borçlar tarihi kur, öz sermaye tarihi kur, Gelir tablosu kalemleri ise ortalama kur, satılan malın maliyeti ve amortismanlar ise tarihi kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmektedir.)
- Cari -cari olmayan yöntem (Bu yöntemde, dönen varlık ve kısa vadeli borçlar cari kur, duran varlık ve uzun vadeli borçlar tarihi kur, gelir tablosu kalemleri ortalama kur, amortisman gibi nakit çıkışı gerektirmeyen giderler ise tarihi kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmektedir)
- Temporal(geçici) yöntem (Bu yöntem parasal-parasal olmayan yöntemle benzer. Fakat, bu yöntemde stoklar tarihi kur üzerinden, eğer stoklar cari değerleri ile bilançoda gösterilmiş ise cari kur, satılan malların maliyeti ve amortismanlar da tarihi kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmektedir)
- Kendimize özgü yöntemlerle çeviri işlemi yapıyoruz (Lütfen belirtiniz)

18- Yabancı paralı mali tabloların Türk Lirasına çevrilmesinde kullanılacak yukarıda belirtilen çeviri yöntemleri hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?

- Evet
- Çok az
- Hayır

19- Yabancı bağlı işletmeniz/işletmelerinizin bulunduğu ülkede yüksek enflasyon var mıdır?

- Evet
- Hayır

Cevabınız **"HAYIR"** ise **21.** soruya geçiniz

20- Yabancı bağlı işletme/işletmelerizin yüksek enflasyonun varolduğu bir ekonomide faaliyet göstermesi durumunda, çeviri işlemini yaparken nasıl bir yol izlemektesiniz?

- Öncelikle yabancı bağlı işletme/işletmelere ait mali tablolar, düzenledikleri para birimine ait ülkenin genel fiyat düzeyine göre düzeltir, sonra bu yeniden düzenlenmiş mali tabloları dönem sonu kuru ile Türk Lirasına çeviririz
- Öncelikle yabancı bağlı işletme/işletmelerin mali tablolarını Türk Lirasına çevirir, daha sonra ülkemiz genel fiyat endekslerimizi kullanarak tabloları yeniden düzenleriz
- Yalnızca mali tabloları cari kur üzerinden Türk Lirasına çeviririz, başka herhangi bir işlem yapmayız
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

21- Konsolidasyon(birleştirme) ve diğer nedenle yabancı bağlı işletme/işletmelere ait mali tabloları Türk Lirasına çevirirken aşağıdaki sorunlardan hangisi/hangileri ile karşılaşılıyorsunuz?

- Hiçbir sorunla karşılaşmıyoruz
- Her iki ülkenin muhasebe sistemini bilen ve çeviri işlemini yapacak uzman personelinin olmaması
- Ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak belirlenmiş bir standart çeviri yönteminin olmaması
- Mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin ne zaman işletmeye alındıklarının tam olarak bilinmemesi
- Mali tablolarda yer alan kalem veya kalemlerin çevirisinde farklı döviz kurlarının(Cari kur, ortalama kur, tarihi kur, alış kuru, satış kuru, Merkez Bankası kuru, serbest piyasa kuru gibi kurlar) kullanılması ve bunların tesbitinin zor olması
- Çeviri işleminin zaman alması ve maliyetli olması
- Diğer(Lütfen belirtiniz)

22- Yabancı bağı işletme/işletmelere ait mali tabloların Türk Lirasına çevirisi sonucu ortaya çıkan kazanç veya kayıpları konsolide mali tablolarda nasıl sunuyorsunuz?

Çeviri kazanç veya kaybını doğrudan konsolide gelir tablosunda sunuyoruz.

ÇÜNKÜ;

- Çeviri kazanç veya kaybının sadece kağıt üzerinde ortaya çıkan bir rakam olması, yani gerçek bir kâr ve zarar niteliği taşımaması
- Çeviri kazanç veya kayıpları işletmelerin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkması
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

Çeviri kazanç veya kaybını “ Çeviri Düzeltme Hesabı” adı altında konsolide bilançoda özkaynaklar grubu içinde sunuyoruz. **ÇÜNKÜ;**

- Çeviri kazanç veya kaybının sadece kağıt üzerinde ortaya çıkan bir rakam olması, yani gerçek bir kâr ve zarar niteliği taşımaması
- Çeviri kazanç veya kayıplarının işletmelerin olağan faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkması
- Diğer (Lütfen belirtiniz)

Diğer(Lütfen Belirtiniz)**ÇÜNKÜ;**

23- Kur değişmelerinin işletmeler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak veya ortadan kaldırmak, yabancı bağlı işletme/işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için size göre alınması gereken tedbirleri gereklilik derecesine göre belirtiniz

	<i>Kesinlikle</i> <u>Gerekli</u>	<i>Gerekli</i> <u>Gerekli</u>	<i>Fikrim</i> <u>Yok</u>	<i>Gereksiz</i> <u>Gereksiz</u>	<i>Kesinlikle</i> <u>Gereksiz</u>
1) Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi	()	()	()	()	()
2) Ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi	()	()	()	()	()
3) Yabancı bağlı işletme/işletmelerin konsolidasyon kapsamı dışında bırakılması()	()	()	()	()	()
4) Mali tabloların tek bir para birimi üzerinden hazırlanması	()	()	()	()	()
5) Dünyada ortak para birimine geçilmesi	()	()	()	()	()
6) Uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi	()	()	()	()	()
7) Yabancı paralı işlemlerin yapılmasında hedging tekniklerinden yararlanma zorunluğunun getirilmesi	()	()	()	()	()
8) Enflasyonu problemini ortadan kaldırmak	()	()	()	()	()
9) Diğer (Lütfen belirtiniz)	()	()	()	()	()

24- Döviz kurundaki değişmelerin etkisi, konsolidasyon ve yabancı paralı mali tabloların çevirisi konusundaki düşünceleriniz ve bu anket formunda yer almayan, ancak belirtmek istediğiniz hususlar var ise, lütfen belirtiniz.

.....
.....
.....

ANKETİMİZ SONA ERMİŞTİR. KATKILARINIZDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDER, ÇALIŞMALARINIZDA BAŞARILAR DILERİZ.

EK - 2

(1) “Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gereklidir” yargısının testi.

H₁ : Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gereklidir.

H₀ : Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, Türkiye Muhasebe Standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında tam bir uyumun gerçekleştirilmesi kesinlikle gerekli değildir.

Buna göre $H_1 : \mu > 4$

$H_0 : \mu \leq 4$

X (Verilen Puanlar) =	5	4	3	2	1
Şıklar	= (a)	(b)	(c)	(d)	(e)
f	= 19	13	2	-	-

Likert ölçeğiyle ölçeklenen yanıtlar için, (a) şikkına 5 puan, (b) şikkına 4 puan, (c) şikkına 3 puan, (d) şikkına 2 puan ve (e) şikkına 1 puan değeri verilmektedir.

$$\bar{X} = \frac{\sum_{x=1}^n f_i \cdot x_i}{\sum_{x=1}^n f_i}$$

$$\bar{X} = \frac{(19.5) + (13.4) + (2.3) + (0.2) + (0.1)}{34} = 4.5$$

$$2- \sigma^2 = \frac{\sum_{x=1}^n f_i. (x_i - \bar{x})^2}{n-1} = \frac{19(5-4.5)^2 + 13(4-4.5)^2 + 2(3-4.5)^2 + 0(2-4.5)^2 + 0(1-4.5)^2}{34-1}$$

$$\sigma^2 = \frac{12.5}{33} = 0.378$$

$$\sqrt{\sigma^2} = \sqrt{0.378} = \sigma = 0.614$$

$$3- \sigma_x = \frac{\sigma}{\sqrt{n}} = \frac{0.614}{\sqrt{34}} = 0.105$$

$$4- Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma_x} = \frac{4.5 - 4}{0.105} = 4.761$$

Normal Dağılım Test İstatistiği uygulandığında, normal dağılım tablosuna bakılarak, güven aralığına isabet eden tablo değeri bulunur. Bu tablo değeri yani, Z değeri $\alpha = 0.05$ önem derecesinde 1.645 olarak bulunur. Tek ve sağ uçlu bir hipotez kurulduğu için 1.645'in sadece (+) değeri vardır. Bu durumda hesaplanan değer (4.761 > 1.645) tablo değerinden büyük olduğu için H1 hipotezi kabul edilecektir.

(2) "Yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gereklidir" yargısının testi.

H1 :Yabancı bağılı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gereklidir.

H0 :Yabancı bağılı işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, ülkemizde yabancı paralı mali tabloların çevirisinde kullanılacak standart çeviri yönteminin belirlenmesi kesinlikle gerekli değildir.

Buna göre **H1** : $\mu > 4$

H0 : $\mu \leq 4$

X (Verilen Puanlar) =	5	4	3	2	1
Şıklar	= (a)	(b)	(c)	(d)	(e)
f	= 14	14	2	4	-

$$1- \bar{X} = \frac{(14.5) + (14.4) + (2.3) + (4.2) + (0.1)}{34} = 4.5$$

$$2- \sigma^2 = \frac{14(5-4.5)^2 + 14(4-4.5)^2 + 2(3-4.5)^2 + 4(2-4.5)^2 + 0(1-4.5)^2}{34-1}$$

$$\sigma^2 = \frac{36.5}{33} = 1.106$$

$$\sqrt{\sigma^2} = \sqrt{1.106} = \sigma = 1.051$$

$$3- \sigma_x = \frac{1.051}{\sqrt{34}} = 0.180$$

$$4 - Z = \frac{4.5 - 4}{0.180} = 2.777$$

Hesaplanan Z değeri normal dağılım tablosundaki Z değerinden büyük ($2.777 > 1.645$) olduğu için H1 hipotezi kabul edilecektir.

(3) "Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gereklidir" yargısının testi.

H1 : Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gereklidir.

H0 : Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, uluslararası muhasebe ve yabancı paralı işlemler konusunda işletme yöneticilerinin eğitilmesi kesinlikle gerekli değildir.

Buna göre H1 : $\mu > 4$

H0 : $\mu \leq 4$

X (Verilen Puanlar) =	5	4	3	2	1
Şıklar	= (a)	(b)	(c)	(d)	(e)
f	= 24	9	1	-	-

$$1- \bar{X} = \frac{(24.5) + (9.4) + (1.3) + (0.2) + (0.1)}{34} = 4.6$$

$$2- \sigma^2 = \frac{24(5-4.6)^2 + 9(4-4.6)^2 + 1(3-4.6)^2 + 0(2-4.6)^2 + 0(1-4.6)^2}{34-1}$$

$$\sigma^2 = \frac{9.64}{33} = 0.292$$

$$\sigma = \sqrt{0.292} = 0.540$$

$$3 - \sigma_x = \frac{0.540}{\sqrt{34}} = 0.092$$

$$4 - Z = \frac{4.6 - 4}{0.092} = 6.52$$

Hesaplanan Z değeri (6.52 > 1.645) tablo değerinden büyük olduğu için H1 hipotezi kabul edilecektir.

(4) “Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gereklidir” yargısının testi

H1 : Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gereklidir.

H0 : Kur değişmelerinin olumsuz etkilerinden kurtulmak ve yabancı bağıli işletme veya işletmelere ait mali tabloların konsolidasyonunda karşılaşılan sorunları çözmek için, enflasyon problemini ortadan kaldırmak kesinlikle gerekli değildir.

Buna göre $H_1 : \mu > 4$

$H_0 : \mu \leq 4$

X (Verilen Puanlar)	=	5	4	3	2	1
Şıklar	=	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)
f	=	30	3	1	-	-

$$1- \bar{X} = \frac{(30 \cdot 5) + (3 \cdot 4) + (1 \cdot 3) + (0 \cdot 2) + (0 \cdot 1)}{34} = 4.8$$

$$2- \sigma^2 = \frac{30(5-4.8)^2 + 3(4-4.8)^2 + 1(3-4.8)^2 + 0(2-4.8)^2 + 0(1-4.8)^2}{34-1}$$

$$\sigma^2 = \frac{6.36}{33} = 0.192$$

$$\sigma = \sqrt{0.192} = 0.438$$

$$3- \sigma_x = \frac{0.438}{\sqrt{34}} = \frac{0.438}{5.83} = 0.075$$

$$4- Z = \frac{4.8 - 4}{0.075} = 10.6$$

Hesaplanan Z değeri ($10.6 > 1.645$) tablo değerinden büyük olduğu için H_1 hipotezi kabul edilecektir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Zeki DOĞAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Gazipaşa / ANTALYA 01.02.1972

Öğrenim Durumu :-Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünden Haziran 1993 yılında fakülte beşincisi olarak mezun oldu.

- Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalından Eylül 1995 yılında mezun oldu.

Lisan Düzeyi : İyi derecede İngilizce bilmekte.

İş Deneyimi : -05.10.1993- 05.10.1995 tarihleri arasında Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalıştı.

-05.10.1995 tarihinden itibaren Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta.

Yaptığı Bilimsel Çalışmalar: Birçok dergi ve gazetelerde yayınlanmış makaleleri mevcuttur. Bunlardan bazıları ise şunlardır:

1- Çevre Muhasebesi Konusunda Yapılan Çalışmalara Genel Bir Bakış, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi.

2- Maliyet Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Hedef Maliyetleme, A.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi.

3- Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkamet Maliyeti(Cari Değer) Muhasebesi, Vergi Dünyası Dergisi.

4- Enflasyon Ortamında İşletmenin Gerçek Kar veya Zararının Saptanması, Verimlilik Dergisi.

5- Döviz Bürolarının(Yetkili Müesseselerinin) Önemi ve Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu, Vergici ve Muhasebeci İle Diyalog Dergisi.

6- Belediyelerde Özelleştirme ve Örnek Bir Uygulama, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi.

7- Türk Ticaret ve Sermaye Piyasası Kanununa Göre Halka Açık Anonim Şirketlerde Temettü Politikasının Önemi, Vergi Sorunları Dergisi.

8- Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve Özel Bir Bankadaki Muhasebe İşlemleri, Vergi Sorunları Dergisi.

9- Kredi Faizlerinin Yönetiminde Faiz Swap'ı ve Yapılan İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, Vergi Sorunları Dergisi.

10- Enflasyonun Olumsuz Etkilerini Azaltmak İçin İşletmeler Tarafından Kullanılan Geçici Muhasebe Yöntemlerine İlişkin Bir Araştırma, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Dergisi.

11- İşletmelerde Enflasyon Muhasebesinin Kullanım Oranının Tesbitine İlişkin Bir Alan Çalışması, İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi.

12- Bağımsız Denetleme Kuruluşları İle İlgili Kuruluş Şartlarındaki Değişikliklerin Getirecekleri, Dünya Gazetesi.

13- Çok Uluslu Şirketlerde Transfer Fiyatlama, N.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi.

14- Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Çözüm Önerileri, İller Bankası Dergisi.

15- Enflasyon Ortamında Bir İşletmenin Gerçek Kârlılığının Ölçülmesi, D.E. Ü. İ.İ.B.F. Dergisi.

16- İşletmelerde Etkin Bir Gider Kontrolü Aracı Olarak Sorumluluk Muhasebesi ve Önemi, Vergi Dünyası Dergisi.

17- Kooperatiflerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu, Vergici ve Muhasebeci İle Diyalog Dergisi.

18- Kur Farklarının Mali Tablolara Yansıtılması ve Muhasebeleştirilmesi, Vergi Sorunları Dergisi.

19- İşletmeler Açısından Maliyet Bedeli Artırımı Uygulamasının Önemi ve Bu Uygulamaya İlişkin Muhasebe Kayıtları, Vergi Sorunları Dergisi.

20- Vergi Gelirlerinin Artmasını Sağlayan Bağımsız Dış Denetimin Türkiye Açısından Önemi, Yaklaşım Dergisi.

21- Pazarlama Maliyetlerinin Analizinde Faaliyet Esasına Dayalı Maliyetleme Sisteminin Kullanımı, Pazarlama Dünyası Dergisi.

22- Kalite Maliyetlerin Önemi ve Maliyet-Yönetim Muhasebesi İçinde Yeri, Standard Dergisi.

23- Bir Vergi Erteleme Müessesesi Olarak Finansman Fonu ve Muhasebeleştirilmesi.

24- Kur Farklarının Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu, Mükellefin Dergisi.

25- Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi, Mükellefin Dergisi.

26- Kriz Ortamında Enflasyon Muhasebesi Mutlaka Uygulanmalı, Dünya Gazetesi.

27- Gümrük Birliğinin KDV Üzerindeki Etkisi, Dünya Gazetesi.